

Att säga sitt och höra till

En internationell studie om barns delaktighet i familjen

Nina Tryggvason

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE



Skriftserien för avhandlingar 2018:1

Institutionen för socialt arbete

Göteborgs universitet

© 2018 Nina Tryggvason

Omslagsbild: Nora Oleskog Tryggvason

Tryck: BrandFactory AB, Göteborg

ISBN: 978-91-88267- 07-8

ISSN: 1401-5781

Abstract

Title: To have a say and to belong – An international study on children's participation in the family

Author: Nina Tryggvason

Keywords: Children's participation in the family, decision-making, activities, international, rights, socio-economic status, social work

Distribution: University of Gothenburg, Department of Social Work, Box 720, S-40530, Göteborg

ISBN: 978-91-88267-07-8

ISSN: 1401-5781

Opportunities to participate are seen by many as a keystone of a good life and a well-functioning society. Participation by children has primarily been equated with the perception that children should have a 'voice', while participation in the sense of interactivity, being part of and doing things and taking on responsibility for others, has been omitted. In the thesis, it is argued that the emphasis on children having a voice is based in an individually oriented manner that may not be applicable to all children. For children living in societies that are more collectively oriented, participation may not primarily be about making decisions on their own or being able to speak for themselves. Rather participation can encompass doing things together and making decisions in a reciprocal way in which the individual is not at the centre. By broadening the concept of participation to include both decision-making processes and activities in the family, the thesis aims to explore how children from different parts of the world perceive their participation and what contextual factors might affect how children's participation is expressed.

Data are collected within the frame of the international research project Parenting Across Cultures (PAC) and consists of structured interviews with children and background data retrieved from their parents. Interviews were conducted with a sample of 1290 children (age $M = 10.37$, $SD = 0.72$; 51% girls) from thirteen cultural groups in nine countries (China, Colombia, Italy, Jordan, Kenya, the Philippines, Sweden, Thailand and the United States). The analysis process has included frequency analysis, factor analysis, multilevel analysis and bivariate analyses.

The results indicate that the two forms of participation are not mutually exclusive. On the contrary, for most children they are positively linked: the more children participate in activities, the more they take part in decision-making and vice versa. Results also show that variations in participation are not mainly dependent on the

cultural group or country to which the children belong. Instead, overall and individual socioeconomic conditions both appear to be decisive to the way participation is expressed. The more children's rights are realized and the safer children feel where they live, the more children perceive they participate in both decision-making and activities. At an individual level, however, the results indicate that if children live in hard socioeconomic circumstances in their families, there is a risk they will participate mainly in activities and lack influence in decision-making.

It is suggested that there are four possible participation positions for children in the family, with the different forms of participation being more or less prominent. Social workers are therefore recommended not to convey a one-sided discourse on participation based on a particular childhood ideology that emphasizes either the children's individual rights or their mutual obligations. When children of different backgrounds and traditions meet social work, keeping both aspects of participation in the air at the same time can be a more passable way to fulfil children's rights in their families.

The result also has implications for structural social work. One of the main findings is that children's feelings of safety where they live are clearly positively linked to participation in both decision-making and activities. Social work aimed at creating safe neighbourhoods can therefore be a key factor for children's participation, not only for increased involvement in the area in which they live but also for giving children greater opportunities to have a say and engage in activities in their families.

Tack

Avhandlingsskrivande är i många stunder en ensam tillvaro men också en kollektiv process där många är delaktiga på olika sätt. Precis som det ”krävs en by för att fostra ett barn” så krävs stöd av kollegor, vänner och familj för att skriva en avhandling och det finns många jag vill tacka.

Ingen samhällsvetenskaplig forskning kan bedrivas utan deltagare. Ett stort tack till alla barn och föräldrar som år efter år så generöst delat med sig av sin tid. Det har varit en förmån att en gång om året få träffa alla dessa fina barn som med tiden blev ungdomar. Tack också till Janni Svensson, Jennie Ryding och Claudia Preisig för gott samarbete vid datainsamlingen.

Avhandlingsskrivande kräver klok och handfast vägledning. Ett stort tack till Emma Sorbring, min huvudhandledare och den som skapade möjlighet för mitt deltagande i PAC-projektet. Emma är en kvicktänkt organisatör som personifierar uttrycket ”lösningsfokuserad”, vilket varit till ovärderlig hjälp under resans gång. Ett varmt tack också till Helena, min bihandledare, som förutom att ge kloka och kritiska kommentarer också fått användning för sina socialarbetarförmågor som att vara tillgänglig, ge stöd och ha tålamod. Båda har lagt oändligt med tid och energi på de ibland förvirrade utkast de genom åren blivit uppmanade att läsa och tack vare er blev det till slut en avhandling.

Med jämna mellanrum har avhandlingsskrivandet stannat till för att granskas. Tack till Kristina Alstam, Rakel Berman, Hanan El Malla och Evelyn Khoo som varit behjälpliga vid ide-, plan-, mellan- och slutseminarium. Vid varje station har era kloka synpunkter hjälpt mig framåt i processen. Särskilt tack till Evelyn som på slutseminariet noggrant och varsamt pekade på de brister jag själv blivit blind för. Ett varmt tack också till min läsgrupp Staffan Höjer och Anette Bolin, ert engagemang och er kunnighet gav ny energi och värdefulla synpunkter som definitivt förbättrade och förenklade den avslutande delen av avhandlingsskrivandet.

Det har varit spännande att få vara del i ett stort internationellt forskningsprojekt. En god erfarenhet inte minst tack vare Jennifer Lansford, projektledare för PAC, alltid lika vänlig och villig att svara på frågor, och Ann Skinner som jag samarbetat med genom åren och som så generöst tog emot mig och gjorde mitt USA besök till en fantastisk upplevelse. Ett stort tack också till Jennifer Godwin som med tålamod delade med sig av sin kunskap och hjälpte mig vidare i de statistiska analyserna och dessutom lärde mig hur stekta gröna tomater ska smaka och hur basebollregler ska förstås. Tack också Cecilia Thorsen och Margareta Bolin för pedagogisk hjälp med statistiken.

Under åren som doktorand har jag haft privilegiet att tillhöra två fina kollegier, Avdelningen för socialt arbete och socialpedagogik vid Högskolan Väst och Institutionen för Socialt arbete vid Göteborgs Universitet. Mina ”gamla” kollegor på socialpedagogiska programmet, har en särskild plats i mitt hjärta. Det är en förmån att få tillhöra en så varm och kreativ arbetsplats. Särskilt vill jag tacka Eva Heyman som tog hand om mig för många år sedan då jag kom till Högskolan Väst och Elisabet Björquist, min alltid lika lojala och kloka rumskamrat.

På Institutionen för socialt arbete i Göteborg har jag alltid känt mig välkommen, även om besöken varit oregelbundna. Tack Ingegerd Franzon som oförtrutet hjälpt till att lösa praktiska och administrativa problem. Tack också till familjesektionen, jag hoppas vi ska hitta nya sätt att samarbeta med framöver. Som extern doktorand har jag inte varit så aktiv i doktorandgruppen, men har ändå lärt känna några av er lite mer. Rakel Berman, Hanna Mac Innes, Nika Söderlund och Linda Mossberg, tack för goda samtal och lunchsällskap.

Tack också till mina vänner som hjälpt mig att emellanåt fokusera på annat än forskarstudier. Det sista men allra största tacket vill jag rikta till min familj. Till mamma Margareta, som alltid hävdar att rent objektivt sett, har allt jag gjort varit storartat. Även om sanningshalten i det påståendet är tveksam, har det betytt mycket att ha en så trogen supporter. Mina barn Per, Nora, Eddie och Simon, ni ger mig proportion på vad som är viktigt i livet, på riktigt. Tack Per för dina ansträngningar att tålmodigt hjälpa mig med layout och andra frågor som uppstått på vägen och tack Nora för att du stått till tjänst med din kreativitet och ditt kunnande i utformandet av avhandlingens omslag. Ett varmt tack till er alla fyra och hela min familj, ni betyder allt för mig.

Hultås februari 2018

Nina Tryggvason

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
<i>Barns inflytande, en samhällsangelägenhet</i>	<i>2</i>
<i>Få studier om delaktighet i familjen.....</i>	<i>3</i>
<i>Delaktighet är mer än inflytande i beslut.....</i>	<i>4</i>
<i>Delaktighetsbegreppets utgångspunkter.....</i>	<i>6</i>
<i>Att möjliggöra barns delaktighet.....</i>	<i>8</i>
<i>Syfte och frågeställningar.....</i>	<i>11</i>
<i>Avhandlingens disposition.....</i>	<i>12</i>
2. Delaktighet i beslutsfattande i familjen.....	13
<i>Hemmet som en plats där barn ges utrymme</i>	<i>13</i>
<i>Inflytande i vardagens små och stora beslut</i>	<i>14</i>
<i>Barns förhandlingsutrymme</i>	<i>15</i>
<i>Beslutsfattande och autonomi.....</i>	<i>18</i>
<i>Delaktighet och välmående.....</i>	<i>20</i>
3. Delaktighet i familjens aktiviteter	23
<i>Familjeförpliktelser</i>	<i>24</i>
<i>Barns bidrag till hushållsarbete</i>	<i>25</i>
<i>Barns bidrag till familjens ekonomi</i>	<i>27</i>
<i>Barn som anhöriga och omsorgsgivare.....</i>	<i>29</i>
<i>Parentifiering och barns aktörskap.....</i>	<i>30</i>
4. Barns skilda livsvillkor	33
<i>Kulturella referensramar och värderingar</i>	<i>33</i>
<i>Religion och föräldraskap</i>	<i>35</i>
<i>Socioekonomiska villkor.....</i>	<i>37</i>
<i>Att vara få eller många.....</i>	<i>42</i>
<i>Barns könade tillvaro</i>	<i>44</i>

5. Barn, barndomar och att ”göra familj”	47
<i>Barndomens framväxt och förändring.....</i>	<i>47</i>
<i>Barn som social kategori.....</i>	<i>48</i>
<i>Olika barndomar.....</i>	<i>49</i>
<i>Nya sätt att göra familj och barns position.....</i>	<i>51</i>
<i>Barns aktörskap.....</i>	<i>53</i>
<i>Delaktighet och makt i en relationell kontext.....</i>	<i>54</i>
<i>Globala perspektiv på familj</i>	<i>57</i>
6. Metod, metodologi och etik.....	67
<i>Introduktion</i>	<i>67</i>
<i>PAC och urvalet av länder</i>	<i>67</i>
<i>Forskningsdesign och metodologiska överväganden.....</i>	<i>71</i>
<i>Etiska överväganden i forskning om och med barn</i>	<i>74</i>
<i>Mätinstrument.....</i>	<i>79</i>
<i>Analytiskt tillvägagångssätt.....</i>	<i>82</i>
7. Deltagande länder, barn och föräldrar.....	89
<i>Välstånd, jämlikhet och barns rättigheter.....</i>	<i>89</i>
<i>Deltagande länder</i>	<i>94</i>
<i>Barnen och deras familjer</i>	<i>107</i>
8. Resultat; Delaktighet i beslutsprocesser.....	115
<i>Introduktion</i>	<i>115</i>
<i>Dimensioner av delaktighet i beslutsfattande.....</i>	<i>117</i>
<i>Hur delaktiga känner sig barnen i beslutsprocesser?.....</i>	<i>121</i>
<i>Kontextuella resurser för beslutsfattande.....</i>	<i>124</i>
<i>Samband med att barn blir lyssnade på</i>	<i>125</i>
<i>Samband med uppmärksamhet</i>	<i>127</i>
<i>Samband med inflytande.....</i>	<i>128</i>
<i>Diskussion.....</i>	<i>130</i>

9. Resultat; Delaktighet i familjens aktiviteter	139
<i>Introduktion</i>	<i>139</i>
<i>Delaktighet som omsorg, samvaro och att hjälpa till.....</i>	<i>143</i>
<i>Förväntningar på delaktighet i aktiviteter</i>	<i>145</i>
<i>Samband med barns delaktighet i aktiviteter</i>	<i>148</i>
<i>Diskussion.....</i>	<i>155</i>
10. Resultat; Delaktighet i olika samhällskontexter	167
<i>Introduktion</i>	<i>167</i>
<i>Variation mellan grupperna</i>	<i>169</i>
<i>Diskussion.....</i>	<i>183</i>
11. Slutdiskussion.....	201
<i>Summering av resultat</i>	<i>202</i>
<i>Delaktighet i vad och på vilket sätt?</i>	<i>203</i>
<i>Delaktigheten är inbäddad i strukturell ojämlikhet</i>	<i>205</i>
<i>Hur hänger de olika delaktighetsformerna samman?</i>	<i>207</i>
<i>Möjliga delaktighetspositioner i familjen.....</i>	<i>208</i>
<i>Begränsningar</i>	<i>211</i>
<i>Studiens implikationer för socialt arbete.....</i>	<i>212</i>
<i>Att säga sitt och att höra till</i>	<i>213</i>
Summary.....	215
Referenser	227
<i>Appendix A - Intervjufrågor.....</i>	<i>243</i>
<i>Appendix B - Tabeller.....</i>	<i>245</i>

Figurer

Figur 1. World Value Survey 2015	60
Figur 2. Det autonoma och relationella självet.....	64
Figur 3. Karta över Human Development Index.....	90
Figur 4. Gender Inequality Index	91
Figur 5. Realizing Children´s Rights Index.....	93
Figur 6. Möjliga delaktighetspositioner för barn i familjen	210

Tabeller

Tabell 1. Model of family change.....	62
Tabell 2. Nio länders resultat på HDI, GII och RCRI.....	94
Tabell 3. Nivågruppering av hushållens inkomster.....	110
Tabell 4. Föräldrarnas Religiösa tillhörighet.....	112
Tabell 5. Oberoende variabler på individnivå.	114
Tabell 6. Mönstermatris - delaktighet i beslutsfattande i relation till mamma.	119
Tabell 7. Mönstermatris - delaktighet i beslutsfattande i relation till pappa.....	120
Tabell 8. Korrelationsmatris dimensioner av beslutsfattande	120
Tabell 9. Alla barn – tre dimensioner av beslutsfattande	121
Tabell 10. Gruppernas <i>m</i> , (<i>sd</i>) och antal <i>n</i> , på dimensioner av beslutsfattande ...	122
Tabell 11. Flernivåanalys (MLM); barns uppfattningar om att vara lyssnade på.	126
Tabell 12. Flernivåanalys (MLM); barns uppfattningar om uppmärksamhet.....	128
Tabell 13. Flernivåanalys (MLM); barns uppfattningar om inflytande.	129
Tabell 14. Summering signifikanta beroendevariabler för beslutsfattande.....	130
Tabell 15. Mönstermatris för barns delaktighet i familjens aktiviteter	144
Tabell 16. Korrelation mellan tre dimensioner av delaktighet i aktiviteter.....	145
Tabell 17. Alla barn- tre dimensioner av aktiviteter.....	146
Tabell 18. Gruppernas, <i>m</i> , (<i>sd</i>) och antal <i>n</i> på tre dimensioner av aktiviteter.....	147
Tabell 19. Flernivåanalys (MLM); förväntad omsorg.....	151
Tabell 20. Flernivåanalys (MLM); förväntad samvaro	152
Tabell 21. Flernivåanalys (MLM); förväntan om att barn ska hjälpa till.....	153
Tabell 22. Summering signifikanta beroendevariabler för aktiviteter	154
Tabell 23. Summering samband med beslutsfattande och aktiviteter	169
Tabell 24. Colombia Medellin.....	170
Tabell 25. Filippinerna Manilla.....	171
Tabell 26. Italien Neapel.....	173
Tabell 27. Italien Rom	174
Tabell 28. Jordanien Zarka	175
Tabell 29. Kenya Kisumu	176

Tabell 30. Kina Jinan	177
Tabell 31. Kina Shanghai	178
Tabell 32. Sverige Trollhättan/Vänersborg	179
Tabell 33. Thailand Chiang Mai	180
Tabell 34. USA Durham afroamerikanska gruppen	181
Tabell 35. USA Durham euroamerikanska gruppen	183
Tabell 36. USA Durham latinamerikanska gruppen	183

Förkortningar och akronymer

ACRWC	African Charter on the Rights and Welfare of the Child
Barn-ULF	Undersökningar av barns Levnads-Förhållanden
Est	Estimation
CRI	Children´s Right´s Index
GII	Gender Inequality Index
HDI	Human Development Index
ICC	Intra Class Correlation
ILO	International Labor Organization
MLM	Multi Level Modeling
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
PAC	Parenting Across Cultures
PCA	Principal Component Analysis
RCRI	Realizing Children´s Rights Index
SD	Standard Deviation
SE	Standard Error
SDT	Self Determination Theory
SES	Socio Economic Status
SRT	Social Relational Theory
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

1. Inledning

Att människor känner sig delaktiga i sina liv genom att de har inflytande och att det de gör och säger betyder något för andra, ses av många som en av nycklarna till ett gott liv och ett välfungerande samhälle. Under de senaste decennierna har frågan om också barn ska ges möjligheter till delaktighet, och hur det i så fall ska gå till, diskuterats flitigt. En bidragande drivkraft till att barns delaktighet blivit en central fråga kan tillskrivas barnkonventionens införande 1989. I konventionens artikel 12 formuleras att barn har rätt att framföra vad de tycker och att vuxna ska lyssna på och ta hänsyn till det barn har att säga i familjen, i skolan och på andra områden som berör barns liv. Delaktighet kan enligt Malone och Hartung (2010) mätas på en skala med två axlar; graden av interaktivitet och graden av inflytande. Delaktighet har genom formuleringarna i artikel 12 främst kommit att tolkas i betydelsen att barnets röst ska ha ett inflytande, medan delaktighet i betydelsen interaktivitet, att vara del i en gemenskap och att göra saker tillsammans med andra hamnat i bakgrunden.

Den här avhandlingen handlar om hur barn från olika delar av världen uppfattar sin delaktighet i familjen och vilka livsvillkor som kan tänkas hänga samman med hur delaktigheten uttrycks. Vilken roll barn har och hur förväntas vara delaktiga i sina familjer, skiljer sig åt över tid och plats. I vissa familjer är det självklart att barn ska få vara med och bestämma. I andra är det lika givet att barn också ska vara med och hjälpa till med det som behöver göras för att vardagen ska fungera. I avhandlingen undersöks därför hur barn från olika delar av världen uppfattar sin delaktighet, både vad gäller beslutsfattande och aktiviteter i familjen. Avhandlingen bygger på data som samlats in inom ramen för forskningssamarbetet Parenting Across Cultures (PAC) som startade 2007 och fortfarande pågår. Det övergripande syftet med PAC är att utveckla kunskapen om barn och föräldraskap baserat på ett brett geografiskt och kulturellt urval till skillnad från tidigare studier som i huvudsak genomförts i Europa och Nordamerika (Lansford & Bornstein, 2011). Ca 1300 barn och deras föräldrar från nio länder; Columbia, Filippinierna, Italien, Jordanien, Kenya, Kina, Sverige, Thailand och USA har besvarat en mängd frågor på temat barn och föräldraskap en gång om året. I avhandlingen har jag valt att använda några av svaren från 2010 då barnen hunnit bli 10 år. Liksom inom andra internationella studier vill jag utforska relationen mellan hur barn har det och hur de uppfattar sin

situation genom att utgå från barnens perspektiv.¹ Detta innebär att först identifiera barnens uppfattningar om sin delaktighet och sedan kontextualisera dessa genom att undersöka vilka andra faktorer som kan tänkas ha samband med variationen i barnens upplevelser.

Barns inflytande, en samhällsangelägenhet

Att barns delaktighet i form av 'voice' hamnat i förgrunden, kan ses genom att det har varit en av de mest undersökta men också debatterade aspekterna av FNs konvention om barns rättigheter.² Barn har engagerats i tusentals initiativ som har haft som ambition att förverkliga att barn ska komma till tals i frågor som rör dem, i allt ifrån globala samhällsfrågor, till hur den egna skolan ska organiseras (Lansdown, 2010). Inte minst finns omfattande aktiviteter och forskning kring barns generella rättigheter som medborgare och inflytande i samhällslivet både på lokal och global nivå. Många forskare (se t.ex. James & Prout, 1997; Mayall, 2002; Taylor & Percy-Smith, 2008) kopplar ihop barns delaktighet med dess konsekvenser för samhället i stort. Delaktighet förväntas i förlängningen leda till att barn utvecklar förmågor som gynnar medborgerlig aktivitet och ett demokratiskt samhälle.

Förutom den här typen av initiativ och studier som berör barns medborgerliga rättigheter bedrivs forskning om barns möjligheter till inflytande i specifika situationer och inom offentliga arenor som har barn som målgrupp. I studierna framkommer olika typer av motiv till att barn ska få komma till tals. Ett av argumenten handlar om att barn, precis som vuxna medborgare, har rätt att göra sin röst hörd och få vara delaktiga i beslut som rör det egna livet och samhället i stort. Denna argumentation tar sin utgångspunkt i de juridiska och moraliska rättigheter som beskrivs i barnkonventionen och även i nationell lagstiftning i många länder.

Barns berättelser och perspektiv ses också som en kunskapskälla, som kan förbättra och skapa hållbara lösningar för olika verksamhetsområden, genom att professionella får en bättre grund för bedömningar och beslut (Hyvönen &

¹ Se t.ex. Kid's online som är ett europeiskt forskarnätverk som omfattar 33 länder som kartlägger och utforskar hur barn använder online media med särskilt fokus på risker och säkerhet. Eller Kosher och Ben-Arieh (2017) som genom internationella jämförelser undersöker hur delaktighet och välmående kan hänga samman.

² I avhandlingen används det vedertagna begreppet voice som innefattar att barnet som individ har förmåga och rätt att uttrycka sig och kan bidra med ett eget perspektiv som omgivningen ska ta med i beräkningen. Att barn har en särskild röst har problematiserats t.ex. vad gäller frågor kring autenticitet, representativitet och diversitet. För en diskussion om begreppsliga och epistemologiska problem med användandet av begreppet se t.ex. James & James 2004; James, 2007).

Alexanderson, 2014). Till exempel har barns delaktighet inom hälsoområdet genererat ny kunskap om hur barn ser på sin egen vård och kan involveras i behandlingen av sjukdomar (se t.ex. Coyne & Gallagher, 2011; Moore & Kirk, 2010). Ett annat område som är relativt väl beforskat är möjligheterna för barn och unga med funktionshinder att vara delaktiga i frågor som rör det egna livet och i samhället i stort (Franklin & Sloper, 2009; Phillips, Olds, Boshoff, & Lane, 2013). Även utbildningsområdet är väl representerat när det gäller forskning om barns möjlighet till delaktighet i sin egen skolgång (se t.ex. Smith, 2007; Öhrn, Lundahl, & Beach, 2011).

Barns delaktighet och möjligheter att komma till tals har under senare år också varit central inom det sociala arbetet (Hyvönen et al. 2014; Roose & De Bie, 2008; Van Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen, 2015). Frågan om delaktighet aktualiseras ofta i situationer där strukturellt våld som misshandel, försummelse och diskriminering är vid handen (Percy-Smith & Thomas, 2010). Barns bästa tolkas i dessa situationer framförallt som ett behov av skydd och omsorg, medan frågor om delaktighet kan ses som sekundära. Studier visar att barn som lever i olika former av utsatthet ofta inte blir tillfrågade eller känner sig lyssnade på, varken av sin familj eller av professionella (Bessant & Broadley, 2014; Bolin & Sorbring, 2014; Skoog, 2013). Detta trots att när barn fått vara delaktiga i relation till professionella beslut har det ofta lett till bättre och mer hållbara lösningar som anpassats till barnen och deras familjer (Bessant et al. 2014; Hyvönen et al. 2014; Vis, Strandbu, Holtan, & Thomas, 2011).

Få studier om delaktighet i familjen

Hur barns delaktighet kan se ut och variera i olika familjer, kan också tyckas vara en central fråga för socialt arbete. Det kan ge underlag för att förstå de processer och aktiviteter som pågår i familjer och för att kunna fatta kloka beslut, som gagnar både barn och föräldrar. Men trots den omfattande forskningen om barns delaktighet i form av voice så har förvånansvärt lite intresse ägnats åt barns delaktighet i familjen (Richter & Zartler, 2011; Tomanovic', 2003). De studier som finns är huvudsakligen gjorda i Nord-amerika och Europa och har framförallt fokuserat barns möjligheter till inflytande över beslutsprocesser som rör det egna livet. Dessa visar att det finns positiva samband mellan barns delaktighet och välmående (Gonzales, Gras, Malo, Navarro, Casas, & Aligue', 2015; Persson, 2009). Exempelvis har studier visat samband mellan barns delaktighet och bättre självförtroende, personlig och social handlingsförmåga, självkontroll och inlevelse i andras situation (Malone & Hartung, 2010). Däremot vet vi ganska lite om huruvida detta också gäller för barn i andra delar av världen. En av flera möjliga förklaringar till det svala intresset för barns delaktighet i familjen från samhällets sida, är att det som händer där ofta anses som

privat och inte som en angelägenhet för andra att lägga sig i. Stern (2006) hävdar att om barns delaktighet i familjen anses vara en fråga som samhället inte ska lägga sig i blir det problematiskt, inte bara för det enskilda barnet och föräldern, utan också för samhället i stort. Många menar att det finns en klar koppling mellan barns delaktighet i familjen och deras fortsatta engagemang och delaktighet i samhället. I en EU rapport (Council of Europe, 2007) konstateras att den begränsade kunskapen om hur man skapar ett familjeklimat, där även barn får vara delaktiga, är ett av problemen med att förverkliga barns och ungas rättigheter i vardagslivet.

Familjen och föräldrabarnrelationen kan utgöra den första och grundläggande sociala kontexten för barns möjligheter att bli lyssnade på och erfara hur det är att vara delaktiga, viktiga erfarenheter som de sedan bär med sig till andra livsområden (Richter et al. 2011; Tomanovic', 2003). Ett sätt att förstå sambandet mellan barns delaktighet i familjen och engagemang i samhällslivet är frågan om erfarenhet och tillit. Genom att barn får erfarenheter av att vara delaktiga skapas en social tillit och förväntningar på eget och andras engagemang (Persson, 2009). Om barn ska kunna vara delaktiga, hemma eller på andra livsområden, är föräldrabarnrelationen därför en kritisk faktor att studera, eftersom den är avgörande för barns möjligheter eller begränsningar att utöva sin agens och vara delaktiga (Mayall, 2001; Twum-Danso, 2009; Wyness, 2012).

Ett annat skäl till att barns delaktighet i familjen är ett relativt outforskat område, kan vara synen på föräldrars och barns roller i socialisationsprocessen. Det har inom barndomssociologin skett ett markant skifte, från att de vuxna självklart haft makten och tolkningsföreträdet i förhållande till barn, till att barns röster ska lyssnas på och räknas med. Inom forskningen råder nu konsensus kring att socialisation är en tvåvägsprocess, men det innebär inte att denna syn fått genomslag hos en bredare allmänhet. Många har inte frigjort sig från tanken att de vuxna är och bör vara de huvudsakliga aktörerna och barn passiva mottagare av föräldrarnas uppfostran.

Enligt Stern (2006) som undersökt hur olika länder lever upp till intentionerna i barnkonventionens artikel 12, är det fortfarande långt kvar innan barn har fått reella möjligheter till, och erfarenheter av, delaktighet i beslutsfattande, både i samhälls- och familjekontexten, oavsett kulturell kontext. I både "traditionella" och "moderna" samhällen framträder att ojämlika maktrelationer mellan barn och vuxna och synen på barn, kan vara hinder för barns delaktighet (ibid).

Delaktighet är mer än inflytande i beslut

Barnkonventionen ska gälla alla barn och (nästan) alla länder har ratificerat den och därmed åtagit sig att arbeta för att barns rättigheter ska förverkligas. Samtidigt vet vi att detta mål är långt ifrån uppfyllt och särskilt svårt tycks det vara att acceptera och

uppfylla ambitionen att barn ska vara delaktiga på det sätt som det uttrycks i artikel 12. Det kan, som nämnts, bero på dilemman som uppkommer då barn behöver skydd i svåra situationer eller synen på barn som passiva mottagare av socialisation. En annan bidragande förklaring till att det går långsamt kan vara att delaktighet inte självklart uppfattas och definieras på samma sätt världen över. Under senare år har det börjat framföras kritik mot barnkonventionen, på grund av dess ensidiga fokus på barns rätt att få vara med och fatta beslut i sin vardag. Konventionen har kritiserats för att grunda sig på normativa värderingar och universalistiska anspråk, när det gäller barns utveckling och barns behov, och för att vilja sätta en global standard på hur en barndom ska se ut (Woodhead, 2009; Wyness, 2012).

Despite the global scale of the CRC [Convention of the Rights of the Child] these rights connect with the values of more affluent nation states including individualism and self-reliance ... to becoming a rational independent individual, a necessary preparation for membership of a wider individualistic culture (Wyness, 2012, s. 432).

Wyness menar alltså, liksom många andra (se t.ex. Mason & Bolzan, 2010; Roose et al. 2008; Vandenbroeck & Bouverne-De Bie 2006), att synen på barns delaktighet ur ett individuellt rättighetsperspektiv, där barn ska få mer inflytande på beslutsfattande processer, är kulturspecifikt och inramat i västerländska värderingar. För barn i den materiellt fattigare delen av världen, är det enligt Wyness (2012) troligare att vi hittar barn, vars delaktighet är inbäddad i familjen genom ömsesidigt ansvarstagande för familjens bästa, snarare än för de enskilda familjemedlemmarna. Där antas delaktigheten ske tillsammans med, och ibland tack vare de vuxna, vilket ger delaktigheten en mer kollektiv än individuell karaktär. Själva delaktighetsbegreppet har också olika konnotationer i olika delar av världen. På Sri Lanka betyder ordet delaktighet ”sahabagithwaya” ungefär att ”ansluta sig till andra”. Även i andra delar av Asien och de delar av världen som har ett kollektivistiskt etos, har delaktighet en innebörd som handlar om att ta ansvar för andra. Delaktighet förstådd på detta sätt blir ett socialt åtagande, snarare än en individuell rättighet (Mason & Bolzan, 2010).

Mot bakgrund av ovanstående är en av utmaningarna i avhandlingen att definiera själva delaktighetsbegreppet. Begreppet är så brett och allomfattande att det kan bli intetsägande och är som Percy-Smith och Thomas (2010, s 1) uttrycker det ”in search of definition”. I nästkommande avsnitt diskuteras upprinnelsen till och betydelsen av begreppet barns delaktighet, hur det kan förstås i relation till angränsande begrepp och hur det kommer att användas i avhandlingen.

Delaktighetsbegreppets utgångspunkter

Ordet delaktig föreslås enligt Nationalencyklopedin (2014) betyda *aktiv medverkan* i något. I juridiska sammanhang ofta i betydelsen att vara *ansvarig*, t.ex. att vara delaktig i ett brott. Andra vanliga sätt att förstå ordet har mer en betoning på att *vara till nytta* genom delaktighet i en aktivitet eller att ha *medinflytande* i beslutsfattande processer (ibid). Den aktiva medverkan som det talas om kan alltså ha både positiva och negativa konnotationer. Ändå uppfattas begreppet barns delaktighet ofta som något positivt och eftersträvansvärt. En av anledningarna till det kan härledas till att barnkonventionen varit en starkt drivande faktor för frågan om barns delaktighet och detta formuleras tydligast i första stycket i artikel 12:

Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse, i förhållande till barnets ålder och mognad.

Enligt UNICEF Sverige (2009) är det inte bara i artikel 12 som barns rätt till delaktighet formuleras, istället är det läsningen och tolkningen av ett kluster av artiklar, som tillsammans ligger till grund för argumenten. Exempelvis barns rätt till yttrandefrihet i artikel 13 och religions och tankefrihet i artikel 14 och rätt till ett privatliv och frihet från kränkning i artikel 16.³ Idag har 195 länder ratificerat konventionen, vilket är alla länder i världen förutom USA.⁴ Ratificeringen innebär att staterna juridiskt förbundit sig att följa konventionen och att länderna är skyldiga att vart femte år rapportera till FNs barnrättskommitté om hur konventionen efterlevs. I rapporten ”The state of the worlds children” redogör UNICEF årligen om tillståndet för barns situation i världen. I 2003 års upplaga var temat barns rätt till delaktighet. Där uttrycks att delaktighet innebär att man ska uppmuntra och möjliggöra för barn att uttrycka sin åsikt om det som rör dem, och att vuxna ska lyssna på dem. Man ska också som vuxen ta intryck av det barn säger och ta med det i beräkningen, när man fattar ett beslut som rör barnet. Genom att involvera barnet i dialoger, förväntas barn lära

³ Ytterligare artiklar som berör delaktighet är enligt UNICEF Sverige (2009): artikel 5 att föräldrar ska säkerställa att barn vet om och kan utöva sina rättigheter, artikel 9 om barns rätt till båda sina föräldrar, artikel 15 förenings och församlingsfrihet, artikel 17 rätt till information genom massmedia, artiklarna 21 om adoption och 22 om flyktingbarn.

⁴ Senaste land att ratificera var det nybildade landet Syd Sudan (UNICEF, 2015a). USA var med i utvecklingen av konventionen och har signerat men inte ratificerat den. Detta beskrivs dels bero på motstånd från konservativt håll mot inskränkningar i USAs suveränitet och i föräldrarättigheter och dels på att ratificering är en politiskt komplicerad process i det amerikanska politiska systemet. För genomgång och diskussion se t.ex. Engman (2015).

sig konstruktiva sätt att engagera sig, och få inflytande i världen runt sig. Vidare poängteras vikten av att barns och ungas delaktighet måste vara autentisk och meningsfull och börja hos barnen själva. Det är med utgångspunkt i deras värld, drömmar och angelägenheter som delaktigheten ska förverkligas. För att det ska ske, menar man att vuxna måste tänka om och ändra sitt beteende, från ett exkluderande till ett inkluderande förhållningssätt, där barns förmågor framhålls. Dessutom beskrivs att drivkraften att vara delaktig är medfödd hos alla människor och att stödja barns meningsfulla delaktighet är nödvändigt för barns och ungas växt och utveckling. Slutligen framhålls att barn har idéer, erfarenheter och insikter som även kan berika vuxnas förståelser och ge positiva bidrag till vuxnas handlingar (UNICEF, 2003).

Det finns flera begrepp som ofta används i diskussionen om barns delaktighet. Antingen som synonymer eller som mer preciserade förklaringar till hur delaktighet tolkas. Delaktighet används ofta som synonymt med inflytande. Detta kan härledas till barnkonventionens skrivning om att ... ”barnets åsikter ska tillmätas betydelse”... En vanlig tolkning av begreppet, även om detta inte är uttalat i barnkonventionen, är att det handlar om att barn ska ha inflytande över beslutsfattande som rör den egna personen.

En aspekt som blir aktuell i det sammanhanget är vilken grad av autonomi, tolkat som oberoende och självbestämmande, barnet ska ha när det gäller olika typer av beslut. Den fortsatta meningen i konventionen tar ställning till detta genom att hänvisa till ... ”i förhållande till barnets ålder och mognad”... Genom att konventionen inte preciserar närmare vad detta innebär blir frågan om barnets inflytande och autonomi beroende av omgivningens syn på barnets kompetens. När det gäller frågan om kompetens är utgångspunkten i barnkonventionen att barn innehar aktörskap.⁵ Det vill säga att barn är aktiva, kreativa medskapare av sin och andras tillvaro, genom att tolkar det de är med om och agerar utifrån sina tolkningar (Corsaro, 2005; James, 2009; Kuczynski & De Mol, 2015). Samtidigt är barns aktörskap beroende av hur de vuxna förhåller sig till frågan om barns delaktighet.

En fråga som ofta uppkommer i diskussionen kring barns delaktighet, är vem det är som avgör vilken nivå delaktigheten ligger på eller om den är uppnådd? Är det barnen själva som avgör eller är det de vuxnas bedömningar som är utslagsgivande? Molin (2004) hävdar att det finns en subjektiv och en objektiv sida av delaktigheten.

⁵ Det finns översättningsproblem och en viss diskrepans mellan det engelska begreppet agency och det svenska ordet aktörskap. Agency tolkas t.ex. av (Kuczynski & De Mol, 2015) som en mänsklig egenskap som numera även tillskrivs barn, Medan det svenska ordet aktörskap mer lutar åt att betona handlingsdimensionen i agency. Jag ansluter mig dock (likt Fernqvist, 2013) till den engelska definitionen av agency, men väljer att använda det svenska uttrycket. För en utveckling av begreppet se avsnittet om barns aktörskap i kapitel 5.

Om man betonar den subjektiva sidan är det individens upplevelse av delaktighet som ses som det centrala för om delaktigheten är uppfylld. Medan det objektiva handlar om att kunna visa faktisk delaktighet t.ex. genom att ett fattat beslut bygger på individens synpunkter. Argumentet för objektiv delaktighet är att det är en politisk rättighetsfråga, att alla ska ha lika rätt i realiteten, inte bara uppleva sig ha det. Medan den subjektiva, är att delaktighet inte är uppnådd om personen det gäller inte upplever sig vara delaktig, även om det utifrån ter sig som individen varit delaktig (ibid).

Oavsett om det är barnen själva eller andra som gör bedömningen så har vuxna en avgörande roll för hur barns delaktighet kan realiseras. I nästa avsnitt diskuteras därför vuxnas roll och ansvar för att barns delaktighet ska kunna förverkligas.

Att möjliggöra barns delaktighet

Utgår man från UNICEFs text kan ett antal kriterier för att delaktighet ska vara uppfylld urskiljas.

1. barn ska uppmuntras att uttrycka sig
2. vuxna ska lyssna
3. vuxna ska ta intryck
4. vuxna ska ta med det barn säger när de fattar beslut
5. det ska vara autentiskt och meningsfullt för barnen
6. barnens perspektiv ska vara utgångspunkten
7. vuxna ska tänka att barn har något att komma med

Värt att notera är att de flesta av kriterierna inte handlar om barnen i sig, utan om hur de vuxna ska tänka eller agera. Förutsättningarna för delaktighet kan därför vara både *externa*, att man ges möjlighet av andra att vara delaktig och *interna*, att man själv vill och har förmågan (Molin, 2004). I de föreslagna kriterierna ovan handlar fem av sju om de externa förutsättningarna, det vill säga att vuxna erbjuder barnen tillfälle att vara delaktiga. Bara två har fokus på den interna delaktigheten genom att peka ut vikten av att utgå från barnens perspektiv på världen och eftersträva autenticitet och meningsfullhet för barnen själva. Att prata om externa och interna förutsättningar är ett sätt att renodla och visa på både de vuxnas ansvar och betydelsen av att barnens perspektiv tillgodoses. Det visar samtidigt att delaktighet är en samspelsprocess mellan barn och vuxna. För barns del handlar det från början inte om att göra sig själva delaktiga, utan vuxna måste agera som möjliggörare. I förlängningen innebär det att barns delaktighet är beroende av vilken syn de vuxna har på vad ett barn är, kan och

behöver. Eftersom delaktighet ofta ställs mot barns behov av skydd kan vuxnas normativa uppfattningar om barn bli begränsande för barns möjligheter till delaktighet och tvärtom kan barns möjligheter till delaktighet vidgas om vuxnas syn på barns kompetens förändras (Moses, 2008; Van Bijleveld et al. 2015). Shier (2001) har utvecklat en modell, för hur vuxna kan medverka till att barn får möjligheter och erfarenheter av att vara delaktiga. Modellen har mycket gemensamt med förut nämnda aspekter ur barnkonventionen och bygger även på den tidigare mest använda modellen, delaktighetstrappan, konstruerad av Hart (1992). De fem stegen i Shiers modell är uppbyggda kring frågor som vuxna kan ställa sig.

1. Blir barn lyssnade på?
2. Får barn stöd för att kunna uttrycka sina åsikter?
3. Tas barns åsikter hänsyn till?
4. Involveras barn i beslutsfattande processer?
5. Har barn makt och ansvar i beslutsfattande processer?

En av skillnaderna jämfört med Harts tidigare mycket använda delaktighetstrappa är att Shier (2001) detaljerat beskriver de vuxnas åtagande på varje steg. Han menar att det finns tre möjliga förhållningssätt för vuxna att inta. Det första handlar om att *öppna sig* för möjligheten att barnet kan vara delaktigt t.ex. på det första steget genom att lyssna på barnet och på det sista genom att vara redo att dela makt med barnet när det gäller beslutsfattande. Det andra är att *skapa möjligheter* det vill säga att aktivt arbeta för att barnet ska kunna vara delaktigt. På första steget kan detta innebära att fråga sig om man agerar på ett sätt som gör det möjligt att lyssna på barnet och på det sista steget om det finns procedurer som gör att barn kan dela ansvar och makt med de vuxna. Det tredje förhållningssättet är att man *förpliktigar sig* till att förverkliga ambitionerna när det gäller delaktighet.

Shier har organisationer och professionella praktiker som arbetar med barn i åtanke för sin modell, men vuxnas förhållningssätt i familjen kan även det skapa mer eller mindre möjligheter för barn att vara delaktiga. Översatt till ett familjesammanhang skulle den första nivån, att öppna sig, kunna handla om att föräldrar lyssnar på och förmedlar att det barnet har att komma med är viktigt. Nästa nivå, att skapa möjligheter, kan handla om att organisera familjelivet på ett sätt som ger utrymme för barnet att vara delaktigt. Slutligen kan, att förpliktiga sig, handla om föräldrarnas inställning till att dela makt och ansvar, när det gäller frågor och beslut som rör familjen.

Sett ur ett familjeperspektiv kan frågan om delaktighet och ansvar problematiseras. Det har framförts en hel del kritik mot de normer och ideal om autonomi och

individualisering som förmedlas genom barnkonventionen. Reynaert, Bouverne-de-Bie och Vandeveld (2009) hävdar att om barn förväntas veta sina behov och intressen så riskerar de också att ställas till svars och själva göras ansvariga för att uppfylla sina rättigheter. Roose et al. (2008) framhåller också att betoningen av barns rätt till delaktighet, inte med automatik innebär att barn vill eller kan utöva dessa rättigheter och att i förlängningen kan den här typen av retorik skapa en uppdelning mellan de ”goda” medborgarna som gör ”rätt”, medan de som inte kan eller vill agera på det förväntade sättet, blir betraktade som ofullkomliga. Vandenbroeck et al. (2006) pekar också på hur den ökade betoningen på förhandling, som det rätta sättet att utöva föräldraskap, framhäver barns individualitet och förmåga att prata för sig. En modell de menar passar vissa familjer, mer än andra. Det kan också enligt Roose et al. (2008) tolkas som att relationen mellan föräldrar och barn ska se ut på ett specifikt sätt, genom att föräldrar som förhandlar med sina barn framstår som de som gör det enda rätta. Barnkonventionen tycks därmed utgå från en föräldrabarnrelation som bygger på gemensamt beslutsfattande och uttrycker med detta att det råder konsensus mellan olika nationer att detta är delaktighetens natur (Helwig & Turiel, 2002).

Andra kritiker menar att konventionens fokus på det legala rättighetsperspektivet på individuell nivå, kan ha negativa konsekvenser för de inblandade, även i de delar av världen som är individualistiskt orienterade. Ett ensidigt fokus på individens rätt att vara delaktig riskerar att förbise samhällets ansvar för att delaktigheten ska kunna realiseras (Roose et al. 2008; Vandenbroeck et al. 2006). Den framförda kritiken för till slutsatsen att definitionen av delaktighetsbegreppet behöver breddas, dels för att inkludera även de medborgare, barn och vuxna, som inte fullt ut anammar den individuella rättighetsdiskursen och dels, för att delaktighet även handlar om gemenskap tillhörighet och ansvar för andra. Dessutom kan delaktigheten inte enbart förstås som en fråga för enskilda barn och föräldrar, utan också som en samhällsangelägenhet, där familjer ges förutsättningar att skapa goda villkor för barnens uppväxt och möjligheter till delaktighet. Med tanke på att många, både barn och vuxna i världen, saknar grundläggande ekonomiska, sociala och hälsomässiga förutsättningar för ett gott liv, ter det sig orimligt att lägga frågan om barns delaktighets, vara eller inte vara, på det enskilda barnet och familjen. Det är därför angeläget att undersöka vilka övergripande sociala och ekonomiska omständigheter, som kan tänkas inverka på barns möjligheter till delaktighet.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att trots att så många länder skrivit under på att barn har rätt att vara delaktiga i frågor som rör dem, så är det långt ifrån konsensus kring vad detta faktiskt innebär. Delaktighet tycks både kunna handla om att barn får möjligheter att göra sin röst hörd och om att vara delaktig genom ömsesidigt ansvarstagande och gemenskap. Tidigare studier om barns delaktighet

har framförallt haft fokus på barns delaktighet i form voice och bedrivits på barns arenor utanför familjen. Därtill har en majoritet av de studier som gjorts, utgått från data som inhämtats från framförallt ungdomar i den ”västerländska” delen av världen. Avhandlingen fyller därför flera kunskapsluckor på området. Dels genom att den utgår från familjen som en central arena för alla barns möjligheter till delaktighet och dels för att den bidrar med kunskap om hur inte bara ungdomar utan även yngre barn ser på sin delaktighet. Dessutom bidrar avhandlingen med en bredare definition och undersökning av barns delaktighet, genom att den baseras på empiri från olika delar av världen och innefattar barns delaktighet i form av både beslutsfattande och aktiviteter.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med avhandlingen är att utforska barns uppfattningar om sin delaktighet, med fokus på relationen mellan barn och föräldrar och det sociala livet i familjen, samt om det finns något samband mellan dessa uppfattningar och de omständigheter barnen lever i. Barns delaktighet i familjen beskrivs i avhandlingen kunna anta två olika former; barns möjligheter att vara delaktiga i *beslutsprocesser* i familjen och barns engagemang och ansvarstagande i familjens *gemensamma aktiviteter*. Genom att föräldrar eller andra vuxna vårdnadshavare förmedlar att det barnet har att komma med är viktigt, genom att de lyssnar och tar intryck av det barnet har att säga, antas barnets intresse av att göra sin röst hörd och förmågan att delta i beslutsprocesser öka. Aktivitetsdimensionen av delaktighet, handlar om det som är familjens gemensamma aktiviteter. Det kan röra sig om hushållsarbete och andra uppgifter som behöver utföras i familjen och om att ta ansvar för andra och vara delaktig i gemensamma sociala aktiviteter. Vidare syftar avhandlingen till att undersöka om det finns några samband mellan barns delaktighet i beslutsprocesser och aktiviteter i familjen och hur eventuell variation i delaktighet kan förstås i relation till strukturella faktorer på individ-, grupp- och samhällsnivå. Syftet kan brytas ned i följande frågeställningar:

- I vilken utsträckning uppfattar barn sig ha möjligheter att vara *delaktiga i beslutsprocesser* i familjen, genom att de ges förutsättningar för inflytande av sina föräldrar?
- I vilken utsträckning uppfattar barn sig ha möjligheter att vara *delaktiga i gemensamma aktiviteter* genom att de förväntas engagera sig i och ta ansvar för relationer och uppgifter i familjen?
- Finns det några samband mellan barns delaktighet i beslutsprocesser och gemensamma aktiviteter i familjen?

- Hur kan eventuell variation i upplevd besluts- respektive aktivitetsorienterad delaktighet förstås i relation till barnets kön, familjeform, socioekonomiska position och boende, religion, och landets grad av jämlikhet mellan könen och realisering av barns rättigheter?

Avhandlingens disposition

I det inledande kapitlet har hittills förts en diskussion kring begreppet barns delaktighet. Detta ledde fram till att barns delaktighet i familjen i avhandlingen både kan förstås handla om barns möjligheter att vara med och fatta beslut och att engagera sig i gemensamma aktiviteter i familjen. I nästföljande två kapitel presenteras tidigare forskning som kan relateras till båda dessa områden. I kapitel två redovisas studier som kan kopplas till *delaktighet i beslutsfattande* och i kapitel tre till *delaktighet i aktiviteter* i familjen. I kapitel fyra diskuteras på vilket sätt *skilda livsvillkor* kan inverka på samspelet i familjen och barnens möjligheter till delaktighet. Därefter presenteras i kapitel fem de *teoretiska antaganden* avhandlingen vilar på och hur barns position i familjen kan förstås. I kapitel sex presenteras inledningsvis forskningsprojektet Parenting Across Cultures (PAC) från vilket avhandlingens empiriska material är hämtat. Därefter följer avhandlingens *övergripande forskningsdesign* och vilka metodologiska och etiska utmaningar och överväganden kvantitativa internationella studier med barn kan innebära. Kapitlet avslutas med en presentation av de mätinstrument som använts för att undersöka barns delaktighet och hur dessa analyserats. I kapitel sju ges en beskrivning av de deltagande *länderna* och de geografiska områden där data samlats in och en närmare beskrivning av *barnen och deras familjer*. Därefter följer tre resultatkapitel som bygger på frågor till barnen som belyser olika aspekter av barns delaktighet. I kapitel åtta undersöks barnens uppfattningar om sina *förutsättningar för delaktighet i beslutsfattande* i familjen och i kapitel nio ligger fokus på barnens uppfattningar om vilka *förväntningar* som finns om att de ska vara *delaktiga i familjens gemensamma aktiviteter*. I kapitel tio, som är det sista resultatkapitlet, undersöks om de resultat som framkommit i analyserna baserade på alla barn, också är giltiga när *grupperna analyseras var för sig* och om delaktighet i beslutsfattande och i aktiviteter kan tänkas hänga samman. I det elfte och avslutande kapitlet diskuteras några av studiens resultat och dess implikationer.

2. Delaktighet i beslutsfattande i familjen

Hemmet som en plats där barn ges utrymme

Tidigare studier om barns delaktighet i familjen visar att barns delaktighet troligen är större i det egna hemmet än på andra platser. De flesta barn känner sig mer respekterade, har fler valmöjligheter och större utrymme för den egna personen hemma, än andra mer formaliserade platser som skola och barnomsorg (Alderson, 2010; Bjerke, 2011; Gurdal, 2015; Hart, Pavlovic & Zeidner, 2001; Horgan, Ford, Parkes & Martin, 2015; Mayall, 2002). En del av förklaringen till skillnaden kan vara att livet hemma är mer ”här och nu-orienterat” och att barn och vuxna delar så många vardagliga aktiviteter i familjen, jämfört med den offentliga sfären. Detta gäller även barn i mer traditionellt orienterade familjer, där man kanske inte pratar så mycket om att barnets individuella rättigheter, men trots det ger barnet stort utrymme (Alderson, 2010; Mayall 2002).

I en spansk studie (Gonzales et al. 2015) undersöktes hur barn ser på vilka familjedynamiska aspekter som är centrala för upplevelser av delaktighet. Det visade sig att det som påverkade barnens delaktighet var hur ofta de upplevde att de hade det roligt och bra tillsammans i familjen och även hur ofta de lärde sig saker tillsammans och hur väl de trivdes med andra familjemedlemmar.

Bjerke (2011) har i en norsk studie jämfört barns och ungdomars upplevelser av delaktighet i hemmet och i skolan. Det visade sig att hemma kände barnen sig respekterade som värdefulla diskussionspartners i beslutsprocesser som involverade både barn och vuxna. I skolan däremot, upplevde barnen att deras synpunkter inte värderades som viktiga och att möjligheterna att få delta i beslutsprocesser var begränsade. Barnen i Bjerkes studie förväntade sig inte, varken hemma eller i skolan, att de skulle få bestämma allt, utan erkände de vuxnas makt och auktoritet. Däremot ville de bli erkända som ”olika men jämlika” samtalspartners när beslut skulle tas. Kontrasterna mellan barns upplevelser av delaktighet hemma och i skolan kan tillföra viktiga kunskaper om vad barn ser som centralt när det gäller beslutsprocesser som inkluderar både barn och vuxna. Förutom att vara ett viktigt område i sig, kan därför forskning om barns delaktighet i familjen användas som ett ”case” av delaktighet som kan generaliseras till andra områden (Bjerke, 2011; Richter et al. 2011).

Inflytande i vardagens små och stora beslut

Studier från Europa och Nordamerika visar att de områden som barn vill få vara med och bestämma om, ofta handlar om vardagliga beslut som rör den egna personen vilket Smetana Campione-Barr och Daddis (2004) benämner som den personliga domänen. Det kan röra sig om att få bestämma över hur man vill klä sig, när man vill gå och lägga sig eller hur mycket tid som ska spenderas framför datorn (Bjerke, 2011; Horgan et al. 2015; Sorbring, 2009). På liknande sätt berättar 10-åriga barn från Österrike och Irland att de får delta i många andra typer av vardagsbeslut till exempel hur de vill möblera sina rum, vilka kurser eller fritidsaktiviteter de skulle vilja delta i, hur och när umgänge med vänner ska ske eller vad föräldrar och barn ska göra tillsammans (Horgan et al. 2015; Richter et al. 2011).

Barn beskrivs även vara delaktiga i andra frågor som rör familjen i stort. De beslutsområden som barn upplever som viktiga att få vara delaktiga i, är inte sällan förknippade med konsumtion. Barn får ofta fickpengar i utbyte mot att de gör vissa sysslor i hemmet och får i olika grad själva bestämma hur pengarna ska användas och deltar ofta i beslut om vad ska köpas in både till familjen och till sig själva (Bjerke, 2011; Kümpel Nørgaard, Bruns, Haudrup Christensen & Romero Mikkelsen, 2007). Inte minst gäller detta vad familjens ska äta, där föräldrar ofta anpassar sig till den mat som barnen föredrar. Ett annat område som berör konsumtion som barn får vara med och besluta om är vart familjen ska åka på semester (Horgan et al. 2015). En konsekvens av barns ökande inflytande i familjen har därför gjort barn, i sin roll som nutida och framtida konsumenter, till en viktig målgrupp för producenter (Kümpel Nørgard et al. 2007). Barns möjligheter att vara delaktiga i beslut kan därför också vara beroende av familjens ekonomiska situation och hur många syskon som ska dela på de resurser som finns (Richter et al. 2011; Smetana et al., 2004).

Det är ändå inte givet på vilket sätt fler eller färre familjemedlemmar inverkar på barns delaktighet i familjen. I Richters et al. (2011) studie fanns hos barn som tillhörde en kärnfamilj en föreställning om att bo med båda sina föräldrar ökade möjligheterna för barn att vara delaktiga. Medan barn till ensamstående föräldrar tvärtom upplevde sig vara mer delaktiga i familjen, efter att föräldrarna separerat. Omständigheter kring föräldrars separation, till exempel hur umgänge och boende ska organiseras, är ett område där barn gärna vill vara med i beslutsprocesserna och kan ha mycket att säga till om (Henry & Hamilton, 2012; Richter et al. 2011). Samtidigt kan en del barn uttrycka motsatsen, om det är en konflikt mellan föräldrarna, kan de känna sig belastade över att förväntas vara med i beslutsprocesser (Henry et al. 2012; Richter et al. 2011).

Barns förhandlingsutrymme

Frågan om delaktighet inrymmer kulturella föreställningar om hur maktförhållanden ser ut mellan barn och vuxna. Om, och så fall hur, barn ska delta i beslutsprocesser i familjen, baseras på föräldrarnas och det omgivande samhällets syn på barns kompetens och hur barn förväntas agera i relation till vuxna. De kulturella värderingar om barns kompetens och rättigheter som dominerar i den kontext barnen befinner sig, har troligen stort inflytande både på hur barnen tolkar och värderar frågor kring delaktighet. I kontexter där relationen mellan barn och vuxna ses som relativt jämlik, när det gäller förmåga till aktörskap och rätt till inflytande, kan de beskrivas som *symmetriska*. Medan om barn inte tillskrivs denna förmåga och förväntas underordna sig de vuxna i de flesta situationerna, kan de beskrivas vara *asymmetriska*. Samtidigt är det rimligt att anta att graden av *symmetri/asymmetri* kan variera beroende på situation, barnets ålder och vilket område det handlar om, detta gör det svårt att tänka i termer av att barnen antingen är helt och hållet jämlika vuxna eller inte har något inflytande alls.

Föräldrar som tror på barns rättigheter till autonomi är också mer benägna att inkludera barn i beslutsfattande i familjen och detta tycks vara mer uttalat bland kvinnor (Brannen, 1999; Peterson-Badali & Ruck, 2008). I flera studier lyfter barn i alla åldrar fram mödrar som goda lyssnare och rapporterar att betydligt fler interaktioner och förhandlingar äger rum mellan barn och mödrar (Richter et al. 2011; Smetana Metzger, Gettman & Campione-Barr, 2006). Föräldrars stöd för barns rättigheter när det gäller självbestämmande tycks också hänga samman med föräldrarnas ålder och minska ju äldre föräldrarna är (Peterson-Badali et al. 2008).

I studier från Väst- och Nordeuropa framhålls att barn fått ett mer jämlikt förhållande till sina föräldrar och att öppnare kommunikation mellan barn och föräldrar skapat ett demokratiskt familjeklimat där barn fått större inflytande på beslutsfattande processer (Kümpel Nørgard et al. 2007; Persson, 2009; Richter et al. 2011). Persson (2009) visar till exempel i sin studie där 1000 svenska barn tillfrågats om klimatet i den egna familjen, att en majoritet, 72 procent, ansåg sig leva i ett demokratiskt familjeklimat som präglades av öppenhet och respekt från både barn och föräldrar. Kümpel Nørgard et al. (2007) undersöker i sin studie från Danmark hur det demokratiska familjeklimatet praktiseras när det gäller matinköp. De kommer fram till att hela processen, från initiativ till och idéer om vad familjen ska äta, till vad som ska handlas och även den konkreta inköpsituationen, är en förhandlings och beslutsprocess som involverar både barn och föräldrar. Richter et al. (2011) har intervjuat 10-åriga barn och deras föräldrar från Österrike om hur barns delaktighet görs i familjen. Även här beskrivs beslutsprocesserna i familjen som förhandlingar mellan barn och föräldrar. Många av barnen beskrev sig själva som aktiva deltagare

i familjens förhandlingar och som mycket medvetna om sina rättigheter till delaktighet.

Även i konfliktsituationer mellan barn och föräldrar kan barn uppleva sig som delaktiga aktörer. I en svensk studie (Sorbring, 2005) beskrivs hur barn mellan sex och nio år använder medvetna strategier för att försöka påverka situationen, till exempel genom att diskutera, spela ut föräldrarna mot varandra, visa sina känslor eller be om ursäkt.

I en irländsk intervjustudie med barn mellan sju och sjutton år framkommer att vissa omständigheter kan underlätta barns delaktighet i beslutsfattande hemma. En viktig aspekt för att barnets röst ska få genomslag handlar om fysiskt och psykologiskt utrymme. I de vardagliga rutinerna kan till exempel måltider, eller att föräldrarna följer barnet till skolan eller fritidsaktiviteter, skapa ett utrymme för samtal. De gemensamma stunderna med hela familjen visade sig uppskattas av barnen, men för att kunna göra sin röst hörd framstår det också som viktigt att få enskild tid med föräldrarna, utan konkurrens från syskon (Theis, 2010).

Att enskild tid stärker barns förhandlingsutrymme visas också i en svensk studie (Berman, 2015). I studien intervjuas barn och unga mellan 9-17 år som har ett växelvis boende efter att deras föräldrar separerat. Många av barnen ger uttryck för att separationen inneburit att de fått mer enskild tid och kommit närmare sina föräldrar. Efter separationen är föräldrarna mer måna om att spendera tid med och lyssna på barnen, vilket också gör att maktrelationerna i familjen förändras, något som ger barnen ökade möjligheter att förhandla om hur vardagslivet ska organiseras. I en senare studie (Berman, 2017) framgår att även relationen mellan föräldrarna kan ha betydelse för barnens möjligheter att vara delaktiga i beslut i familjen. Om föräldrarna är i konflikt med varandra kan det göra att barnen undviker att föra fram sina synpunkter, av rädsla för att elda på konflikten eller riskera att såra någon av föräldrarna. Att ha goda och nära familjerelationer och att de vuxna lyssnar på barnen framhålls alltså som avgörande faktorer för barnens möjligheter till delaktighet. Persson (2009) menar att det inte bara är föräldrarnas förhållningssätt utan även barnens kommunikation som bidrar till om det blir ett öppet klimat i familjen.

Dessa studier från USA, Skandinavien, Irland, England och Österrike utgör ett kontextuellt sammanhang som skiljer sig, inte bara från andra delar av världen, utan även från andra delar av Europa. I Serbien förefaller relationen mellan barn och vuxna vara fortsatt traditionell, men på väg att bli mer jämlik. Tomanovic´ (2003) har genom intervjuer med barn och föräldrar undersökt barns inflytande i familjen och funnit tre typer av familjemönster; den traditionella; den transitionella och den delaktiga familjen. De flesta familjerna befinner sig i transitionsfasen, det vill säga i en övergångsfas från en traditionell syn på barn och organisering av familjen, till

en familj som erkänner barns rättigheter till inflytande och autonomi. I den traditionella familjen beskrivs relationerna mellan barn och vuxna vara asymmetriska och barnens autonomi begränsas genom paternalistiska strategier där barn bara "finns där" medan familjerollerna fortfarande är hierarkiskt uppdelade mellan generationerna. Familjer i transitionsfasen visar tecken på att relationerna mellan barn och vuxna håller på att förändras, mot att bli mer komplementära. Tomanovic´ menar att överbeskydd och infantilisering fortfarande används som föräldrast strategi och att delaktighetsfamiljen är sällsynt i en mer utvecklad form.

Kanske kan utvecklingen i Serbien mot en mer jämlik relation mellan barn och vuxna, med ett samtidigt starkt behov av att skydda barnen, ses som ett resultat av att landet de senaste decennierna både upplevt krig och en process av införlivande av västeuropeiska normer, vilket gör frågan om familjedemokrati och barns delaktighet mer komplex än i de länder i Europa som inte upplevt dessa svårigheter och utmaningar. Än mer sammansatt blir frågan om barns delaktighet i de delar av världen där frågan om barns rätt till delaktighet, som den uttrycks i barnkonventionen, både kolliderar med hur barndom förstås och hur barn och vuxna bör förhålla sig till varandra. I en studie från Ghana undersöker Twum-Danso (2009) hur synen på barn och barn-vuxenrelationen inverkar på barns rättigheter och möjligheter till delaktighet i familjen. Uppfostran ses i Ghana oftare som ett kollektivt ansvar där begreppet ömsesidighet framstår som centralt. Det innebär att föräldrarna och andra vuxna är skyldiga att hjälpa barnen, som har motsvarande skyldighet att respektera och lyda de vuxna som tar hand om dem. Att barn ska underordna sig och lyda utgör enligt Twum-Danso själva "essensen" av hur barndom förstås. Något som förstärks av att det också är inskrivet i artikel 31 i African Charter on the Rights and Welfare of the Child (ACRWC).⁶ Twum-Danso fann i sin studie att dessa kulturella värderingar kring hur barn bör agera, gjorde det svårt för barnen att uttrycka sina åsikter. Flera barn uppfattade att frågan om barns rättigheter handlade om rätten att vara lydig och respektfull gentemot de vuxna, eftersom den även inkluderade skyldigheter för de vuxnas att ge barnen omsorg.

⁶ De flesta staterna i afrikanska Unionen (47 av 54) har ratificerat African Charter on the Rights and Welfare of the Child. ACRWC eller Children's Charter som den kallas tillkom 1999 för att arbeta för barns rättigheter och för att barnkonventionen ansågs missa viktiga sociokulturella och ekonomiska realiteter som var specifika för Afrika. I många delar är de frågor och principer som lyfts fram i ACRWC desamma, eller liknande, de som finns i barnkonventionen. På den punkt som berör delaktighet, har den dock kritiserats.

Beslutsfattande och autonomi

Tillgängliga amerikanska studier handlar inte om delaktighet per se utan formuleras som barns (mest tonåringars) och föräldrars förhandlingar om de ungas autonomi, när det gäller beslutsfattande inom olika sociala domäner. De områden eller domäner som är föremål för förhandlingar är enligt Smetana et al. (2004), 1) den *konventionella domänen* som handlar hur unga förväntas bete sig i olika situationer t.ex. visa respekt, ha ett vårdat språk eller göra det man blivit ombedd att göra, 2) *omdömesdomänen*, som handlar om att fatta väl övervägda beslut, till exempel kring situationer som kan innebära risker som rökning, alkohol och sex. Slutligen 3) den *personliga domänen* som exempelvis handlar om när man ska stiga upp, vilka kläder man har på sig eller vad man gör på sin fritid.

Tidigare studier av euroamerikanska unga har visat att gemensamt beslutsfattande är mest gynnsamt för barns utveckling, medan ensidigt beslutsfattande från de ungas eller föräldrarnas sida är ogynnsamt. Smetana et al. (2004) undersöker om detta även gäller för afroamerikanska ungdomar, eftersom det tidigare visat sig vara positivt för dessa ungas utveckling om föräldrarna ensidigt fattar beslut. Exempel på utveckling och beteende som mäts är hur det går för de unga i skolan, förekomsten av depressioner, användning av alkohol och droger och kriminalitet. Resultatet visar, enligt Smetana et al. (2004) att man måste göra åtskillnad på beslutsfattande inom olika domäner. Liksom tidigare visar det sig positivt för unga med ensidiga föräldrabeslut, inom vissa domäner, medan det är gynnsamt, även för de afroamerikanska ungdomarna, att fatta beslut inom andra, till exempel den personliga domänen. Skillnaden mellan konsekvenserna av euro- och afroamerikanska familjers sätt att hantera beslutsfattande förklaras bero på olika socioekonomiska omständigheter. Föräldrarnas relativt sett större inflytande i de afro-amerikanska familjerna är, enligt Smetana et al., (2004) ett sätt att hantera de risker som ungdomarna utsätts för på grund av en sämre socioekonomisk situation och diskriminering. Den här typen av skillnader och jämförelser mellan etniska grupper i USA är ett vanligt förekommande tema inom forskningen om autonomi och beslutsfattande. På liknande sätt behandlas frågan om skillnaden för barns möjligheter till delaktighet i familjen i grupper eller länder som är antingen kollektivistiskt eller individualistiskt orienterade.

I en studie från Kina om ungdomars autonomi när det gäller beslutsfattande i familjen undersöks och problematiseras dikotomiseringen av beslutsfattandet som något som de unga gör, antingen helt beroende, eller helt oberoende av sina föräldrar. Detta görs med utgångspunkt från hur begreppet autonomi kan förstås i olika kulturer. Chen, Vansteenkiste, Beyers, Soenens och Van Petegem (2013) menar att

individualism och kollektivism är centrala dimensioner när man ska beskriva skillnader mellan kulturer. I en individualistisk kultur antas självkonstruktioner ske utan inblandning från andra och även att kunna fatta beslut oavsett vad andra tycker. De självständiga beslut man tar blir då också ett uttryck för den egna unika personligheten och ger en känsla av autonomi. I beskrivningar av kollektivistiskt orienterade kulturer anses autonomi tvärtom begränsas av att man i huvudsak förväntas vara ömsesidigt beroende av andra och bevara goda relationer och harmoni med sin omgivning. När det gäller beslutsfattande ses det som viktigt att ta in andras perspektiv och preferenser. Till exempel för barn att lyssna på vad föräldrarna tycker, eller låta föräldrarna bestämma, istället för att fatta beslut på egen hand.

Många studier har också visat att olika typer av beroende eller oberoende beslutsfattande får olika konsekvenser för ungdomars välmående, beroende på om de är del av mer individuellt eller kollektivt orienterade kulturer. Dessa skillnader beror enligt Chen et al. (2013) inte på att de unga som fostrats att ta in andras perspektiv och ibland acceptera sina föräldrars ensidiga beslut saknar autonomi, utan på hur autonomibegreppet konstrueras och förstås.

Autonomi kan begreppsliggöras på två sätt, dels som det ovan beskrivna oberoendet och dels som självbekräftelse (self-endorsement). Autonomi genom självbekräftelse handlar hur man själv upplever sin egen inställning till beslutet, oavsett om det fattats under påverkan från andra, eller på egen hand. Känsla av att "jag vill detta" innebär att det inte är handlingen och beslutet i sig, utan motivet bakom att man ansluter sig, som skapar en känsla av autonomi. För ungdomarna i Chen et al. (2013) studie visade sig just dessa bakomliggande motiv och känslor av självbekräftande autonomi, när det gällde beslutsfattande i familjen, hänga samman med välmående oavsett om besluten fattades beroende av eller till och med helt av andra eller oberoende av andra.

Kanske kan teorin om självbekräftelse vara ett möjligt sätt att förstå barnen från Ghana i Twum- Dansos studie när de beskriver sina rättigheter i termer av att lyda sina föräldrar. Genom ansluta sig till de normer som föreskriver att barn ska lyda alla vuxna tillskansar de sig möjligen en känsla av autonomi och självbestämmande. Enligt Self determination theory (SDT) ⁷ är det avgörande för känslan av autonomi om barn verkligen internaliserat budskapet, som en egen ståndpunkt, eller om det pressats på dem utifrån, alternativt introjicerat (introjected) de vuxnas idéer. Introjektion beskrivs som ett mellanläge där t.ex. ett beslut delvis motiveras för att det pressats på utifrån och delvis internaliserats men inte helt och hållet upplevs som ett uttryck för den egna viljan (Chen et al. 2013).

⁷ Teorin om självbekräftelse bygger på det teoretiska ramverket av Self Determination Theory

Även resultatet i Smetana et al. (2004) studie, där de afroamerikanska ungdomarnas välmående inom några beslutsdomäner hängde samman med att föräldrarna fattade ensidiga beslut, kan tolkas utifrån teorin om självbekräftelse och människors behov av att känna sig autonoma och självstyrda. Samtidigt hävdar Smetana et al. att skillnaderna snarare kan förstås utifrån olika socioekonomiska villkor där de barn och ungdomar som lever i riskfyllda miljöer är mer betjänta av att föräldrarna skyddar dem genom kontroll och ensidiga föräldrabeslut. Detta kan troligen även vara en del av förklaringen till att många av de serbiska familjerna i Tomanovics studie inte fullt ut anammat barns delaktighet i beslutsfattande i familjen, utan liksom de afroamerikanska familjerna, begränsat de ungas inflytande till den personliga domänen.

Delaktighet och välmående

I en nyligen publicerad studie undersöker Kosher och Ben-Arieh (2017) sambandet mellan barns välmående och delaktighet i familjen, skolan och samhället. Undersökningen utgår från barnens perspektiv på hur de mår och hur de uppfattar sin delaktighet och sina rättigheter. Studien baseras på enkätsvar från 54000 barn i åldrarna 8-12 år i 16 länder från olika delar av världen. De inledande analyserna (ICC) av hur stor andel av barnens välmående som kan förklaras av skillnader mellan länder visar att enbart tre procent av variationen beror på att barnen bor i olika länder. De övriga 97 % kan därför tillföras den individuella nivån, varav ca 11 % av variationen i barnens mående kan tillskrivas deras upplevelse av delaktighet. De två frågor som används i studien som rör familjen, handlar dels om barnen känner sig lyssnade på av sina föräldrar, och dels om de känner sig rättvist behandlade.

Resultatet visar att det finns tydliga positiva samband mellan hur barnen upplever att de mår och hur delaktiga de känner sig i familjen. Ju mer lyssnade på och rättvist behandlade barnen upplevde sig vara, desto mer tillfredsställda är de med sitt familjeliv och livet i stort. Kosher et al. (2017) menar därför att barns rätt till delaktighet också är en indikator på välmående. Studien visar också att det finns klara skillnader på barns inställning till och upplevelse av delaktighet mellan nationerna. Det visade sig finnas en korrelation mellan barnens kunskap om sina rättigheter och deras uppfattningar om huruvida vuxna i det egna landet respekterar barns rättigheter. Samma länder ligger i toppen och botten på båda skalorna,

Kosher et al. (2017) framhåller att deras resultat stödjer att det finns en "kulturell modell" som formar barns tänkande kring rättigheter genom att barns kunskap om och uppfattningar av rättigheter är begränsad till deras erfarenheter och exponering för rättigheter i den ekonomiska, sociala, politiska och kulturella kontext de lever i. Däremot skiljer sig Kosher et al. (2017) resultat från tidigare forskning när det gäller i vilka kulturella kontexter som barnen har mest kunskap om sina rättigheter och

upplever sig mest delaktiga. Tidigare studier har funnit att delaktighet är ett individualistiskt begrepp och därför mer förekommande i tänkandet i ”västerländska” kulturer, medan mer ”traditionella” samhällen varit långsammare med att stödja barns rättigheter. Resultatet i Kosher et al. (2017) studie avviker från dessa antaganden, eftersom de länder där barnen rapporterar den högsta och lägsta kunskapsnivån om barns rättigheter och högst och lägst nivåer av upplevd delaktighet, inte passar in i den beskrivningen.

Det visade sig finnas en korrelation mellan barnens kunskap om rättigheter och deras uppfattningar om huruvida vuxna i deras land också respekterar barns rättigheter och samma länder ligger i toppen och botten av mätningarna. De som ligger högst är Colombia, Turkiet och Algeriet och de som ligger lägst är England, Tyskland och Sydafrika. Studien visar därför att en grov differentiering mellan västerländska och traditionella samhällen inte är tillräcklig för att förklara skillnaderna. Kosher et al. (2017) ger ingen ledtråd till vad skillnaderna istället kan bero på men framhåller att en av studiens begränsningar var att en majoritet av de deltagande länderna var från västvärlden.

Sammanfattningsvis verkar barn vara mer delaktiga hemma än på andra platser och en hel del av det barn får vara med och fatta beslut om handlar om konsumtion. Det ter sig också som de grupper av barn som lever i en socioekonomiskt missgynnad situation får färre möjligheter att vara med i beslut i familjen både för att utrymmet för konsumtion är begränsat och på grund av föräldrarnas behov av att skydda sina barn. Det gör att familjernas ekonomi och ojämlig resursfördelning i samhället kan få betydelse för hur mycket och om vad barn får vara med och bestämma. Olikheten i synen på och vikten av individuell autonomi, kan också det i förlängningen få betydelse för om barn får möjlighet att vara med i beslutsprocesser.

Mot bakgrund av det kan man därför fråga sig om formuleringarna i barnkonventionen, om att barns åsikter ska tillmätas betydelse, kan förstås på samma sätt oberoende av kulturell kontext. Samtidigt visar Kosher et al. (2017) att barns syn på sina rättigheter inte entydigt verkar hänga samman med huruvida samhället i stort är mer individ eller grupporienterat. En möjlig förklaring till att barn från mer individuellt orienterade samhällen som England och Tyskland upplever sig vara mindre delaktiga är att de trots retoriskt större möjligheter att vara med i vissa beslutsprocesser, samtidigt kan vara utestängda från det som inte anses tillhöra barnvärlden, vilket kan upplevas som att inte vara delaktig i det som värderas som viktigt. På motsatt sätt förhåller det sig kanske för de barn som gör mycket av det som i väst är betecknat som vuxengöromål, till exempel att ta hand om och att hjälpa till i familjen. De är då delaktiga i sådant som kan uppfattas vara viktigt och nödvändigt men

frågan är hur dessa insatser bedöms när det är barn som är utförare och vilket inflytande barn har i dessa situationer? I nästa kapitel berörs dessa frågor genom att undersöka hur barns delaktighet i aktiviteter tidigare studerats.

3. Delaktighet i familjens aktiviteter

Barns delaktighet har, som diskuterades i föregående avsnitt, i stor utsträckning begränsats till att handla om möjligheter att få inflytande i beslutsfattande processer. Delaktighet handlar dock inte enbart om att få göra sin röst hörd och bli lyssnad på utan förutsätter att det finns ett sammanhang som man vill och har möjlighet att vara delaktig i. Enligt Stier (2009) handlar delaktighet om att individer engagerar sig för gruppen och kulturen viktiga aktiviteter som både kan vara högst påtagliga eller mer rituella och symboliska. För barns del innebär delaktighet i familjen att de engagerar sig i det dagliga livets relationer och aktiviteter och lär sig specifika kulturella normer om vad som anses viktigt och riktigt inom just deras kontext. Känslan av delaktighet i det sammanhang barnet lever i kan också sägas vara en förutsättning för att känna sig förpliktigad att vara lojal med de normer som förmedlas i familjen (Weisner, 2001).

Tidigare studier har visat att barns upplevelser av delaktighet i familjen är tätt förknippade med sociala relationer mellan familjemedlemmar, att man gör aktiviteter tillsammans, lär sig saker och har roligt ihop (Gonzales, et al. 2015). Det kan handla om vardagliga saker som att äta gemensamma måltider, att fira högtider, eller att bara vara tillsammans. Delaktighet kan också handla om att engagera sig i och vara medansvarig för omsorgstagande och praktiska göromål som förekommer i familjen. Till exempel genom att tilltros förmågor som att kunna ta hand om syskon och klara av hushållsuppgifter som är nödvändiga för familjens välmående.

Det är stor variation mellan olika delar av världen när det gäller hur mycket och på vilket sätt, barn förväntas vara delaktiga i familjens aktiviteter. Inledningsvis beskrivs forskning kring ett område som benämns som *familjeförpliktelser* (family obligations). Det handlar bland annat om vilka förväntningar barn i olika kulturella kontexter har på sig att vara delaktiga i hushållsarbete, försörjning och ansvar för andra familjemedlemmar. Forskningen om familjeförpliktelser pekar på att många barn tar, eller ges ett stort ansvar, samtidigt som det de bidrar med inte erkänns och synliggörs, på grund av att de är barn. I det påföljande avsnittet diskuteras att barn även kan ta ett *ekonomiskt ansvar* för sin familj genom att arbeta utanför hemmet. Generellt har barns arbete ansetts utgöra en risk för barn och setts som förkastligt. Under senare år har bilden nyanserats och många, inte minst de arbetande barnen själva, har hävdats att barns arbete istället ska regleras på ett sätt som ger arbetande barn skydd och stöd. Nästa område som tas upp i forskningsgenomgången behandlar

barns roll som anhöriga och omsorgsgivare i familjen. Att se barn som anhöriga är enligt Järkestig Berggren, Magnusson och Hanson (2015) ett nytt sätt att lyfta fram barns position i familjen och i samhället. Detta mot bakgrund av att trots att barn, precis som vuxna, drabbas av det som händer andra i familjen, till exempel att någon blir sjuk, missbrukar eller råkar ut för en olycka, så är det ingen självklarhet att de ses som anhöriga som har rätt till information och stöd för att hantera sin situation. En del barn tar dessutom ett stort ansvar som anhöriga och engagerar sig aktivt i omsorgstagande om behövande familjemedlemmar. Forskningen om *barn och unga som omsorgsgivare* (young caregivers) har sedan 90-talet rönt ett ökat internationellt intresse och enligt Becker (2007) behöver barns insatser som omsorgsgivare i familjen identifieras, erkännas och analyseras för att de ska kunna få stöd i sin situation.

I diskussionen om barns engagemang och ansvarstagande i familjen uppkommer också frågor om hur stort ansvar barn kan ta utan att det blir alltför belastande eller till och med skadligt för dem själva. Det sista forskningsområdet som behandlas handlar om när barn tar så stort ansvar att man kan tala om parentifiering (Haugland, 2006). Begreppet har använts sedan 60-talet och beskriver interaktioner i familjen där barn tar på sig eller blir pålagda uppgifter som vanligtvis utförs av vuxna

Familjeförpliktelser

Familjeförpliktelser (family obligations) kan definieras som en grundläggande sammankoppling mellan individer och deras familjer och relateras till det stöd, den respekt och hjälp som familjemedlemmar ger till varandra. Det handlar om känslor av solidaritet som utspelar sig på *strukturell* nivå till exempel hur boende och giftermål organiseras; på *handlingsnivå* som innefattar de stödjande aktiviteter som utförs till exempel ekonomiskt och praktiskt stöd och de *attityder* individer visar när det gäller värderingar kring lojalitet och solidaritet med familjen (Yahirun, Perreira & Fuligni, 2015). Uppfattningen att individer har förpliktelser gentemot sin familj kan ses i många delar av världen. I beskrivningen av de deltagande länderna i avhandlingen framgår till exempel att det närliggande begreppet ”familism” som innebär respekt och lojalitet för familjemedlemmar är centralt i Colombia, Filippinerna och Italien och i flera av länderna betonas att barn förväntas respektera sina föräldrar och andra vuxna.

Barns familjeförpliktelser kan sägas handla om förväntningar och värderingar kring hur barn ska agera i relation till sina föräldrar, syskon och andra familjemedlemmar (Fuligni, 2007). De här förväntningarna om att barn ska bidra till familjens välmående genom att hjälpa till och visa lojalitet mot sin familj finns i de flesta samhällen och kan också vara viktiga för familjens överlevnad (Weisner, 2001).

Det finns ett antal faktorer som kan bidra till att förklara variationen i förväntade familjeförpliktelser. Tillgången till ekonomiska och sociala resurser är avgörande. Brist på resurser innebär en högre grad av förpliktelser gentemot familjen för att säkra stabilitet och trygghet. Låg utbildningsnivå har också samband med hög grad av familjeförpliktelser liksom migration (Yahirun et al. 2015). Att familjer som migrerat har starkare värderingar kring lojalitet och stöd inom familjen kan bero på att dessa värderingar funnits sedan tidigare. Det kan också hänga samman med att migrationsprocessen i sig skapar otrygghet och behov av stöd inom familjen (ibid).

Mycket av den forskning som bedrivits på området har handlat om ackulturationsprocesser hos ungdomar, när familjer flyttat från ett land med starka värderingar kring familism, till samhällen där individualism värdesätts i högre grad. Till exempel menar Yahirun et al. (2015) att Latinamerikanska familjer i USA, i högre grad än andra grupper, värderar familjeförpliktelser och att barn tidigt får ta del av dessa genom socialisationsprocessen, värderingar som håller i sig till vuxen ålder. Samtidigt är fasthållandet av dessa värderingar också kontextuellt beroende. Både av den lokala miljö där familjerna bosätter sig och av tillgången på sociala och ekonomiska resurser på individ och familjenivå.

Familjeförpliktelser kan också ta sig olika uttryck. I en studie med amerikanska ungdomar i 15-årsåldern undersökte Hardway och Fuligni (2006) hur familjesamhörigheten såg ut i migrantfamiljer och icke migrantfamiljer med mexikanskt ursprung, migrantfamiljer från kina samt euroamerikanska familjer. Resultaten visar att snarare än att känna mer eller mindre samhörighet med sina familjer beroende på olika kulturell bakgrund, så visade ungdomar med mexikansk, kinesisk och euroamerikansk bakgrund, variation i hur detta uttrycktes. De mexikanska och kinesiska ungdomarna med migrationserfarenhet hade generellt en starkare känsla för familjeförpliktelser, men på skilda sätt. De mexikanska ungdomarna spenderade mer tid med att hjälpa familjerna, medan de kinesiska ägnade mer tid åt studier, för att fullfölja sina plikter gentemot familjen. Familjeidentifikationen visade sig vara lika viktig för de euroamerikanska unga, men dessa fokuserade mindre på förpliktelser och mer på dyadiska relationer med sina föräldrar.

Barns bidrag till hushållsarbete

Brannen (1995) framhåller att barns insatser i hemmet generellt har förbisetts. Detta kan bero på att fokus när det gäller rättvis arbetsfördelning i hemmet legat på kön och inte på generation, trots att barn, framförallt flickor, i många fall bidragit i högre grad än män. Hur mycket och på vilket sätt barn är delaktiga i praktiska göromål i hushållet och om det de gör uppfattas som rimligt beror, enligt Brannen (1995), på

en rad omständigheter som ålder, kön, placering i syskonskaran och kulturella värderingar. Weisner (2001) menar att i samhällen där kvinnor har en tung arbetsbörda och det huvudsakliga ansvaret för hushållet, ges även barn ett större ansvar, särskilt flickor. Detsamma framförs av Evans (2010) som framhåller att afrikanska studier visat att de uppgifter som flickor och yngre pojkar tilldelas i familjen t.ex. hushållsarbete och odling för hushållet, har låg status och är desamma som vanligen utförs av kvinnor. Arbetsfördelningen är traditionellt könsspecifikt organiserad och trots att både pojkar och flickor bidrar avsevärt till sina familjer, har de få möjligheter att förhandla och delta i beslutsprocesser eller behandlas som jämlika av de vuxna (ibid).

Att flickor ägnar mer tid åt hushållsarbete än pojkar tycks även vara fallet i mer jämlika länder, som Sverige (Bonke, 2010) och de nordiska länderna (Evertsson, 2006) och Australien (Ferrari, Olds & Walters, 2012). Ett exempel på det är den svenska undersökningen Barn-ULF från 2010 som visar att det finns skillnader både på hur mycket och vad pojkar och flickor är delaktiga i. Flickorna är i högre utsträckning involverade i det gemensamma inom hemmet t.ex. att laga mat och sköta tvätten. Medan pojkarna istället ägnar mer tid åt att gå och handla och utomhusarbete (SCB, 2017).

Brannen (1995) har studerat hur 15-16åriga brittiska ungdomar av olika etniskt ursprung och deras föräldrar ser på de ungas delaktighet i familjen. Det görs en åtskillnad mellan det som kallas för "self-care" och "family-care" när det gäller barns bidrag i hushållet. Self-care, till exempel att bädda sin säng eller städa sitt rum handlar om förmåga att ta hand om sig själv, vilket ses som en viktig aspekt för den personliga utvecklingen och kopplas till mer individualistiskt orienterade kulturer. Family-care handlar om att bidra till familjens materiella resurser och är kopplat till relationerna inom familjen. Att visa omsorg om familjen värderas i dessa sammanhang som positivt och inte som att offra sig för någon annan, eller som ett led i att uppnå individuella mål utan anses främja barns delaktighet i vuxenvärlden. Brannen (1995) konstaterar att graden av self-care och family-care varierar mellan kulturer och mellan pojkar och flickor. I studien visades ingen skillnad mellan pojkar och flickor när det gällde att ta hand om sig själva, medan flickor däremot tog hand om familjen i betydligt högre utsträckning än pojkar.

En intressant aspekt av resultatet är skillnaden mellan könen när det gäller self-care och family-care. Enligt Brannen understödjer family-care i högre utsträckning barns delaktighet och villighet att frivilligt ställa upp och hjälpa andra. Ett sätt att utjämna skillnader mellan pojkar och flickor och även så småningom vuxnas ansvarstagande för hushållet är därför att i högre utsträckning involvera pojkar i hushållsuppgifter som inte bara handlar om att ta hand om sig själv, utan även andra i familjen. Förväntningar om att barnen skulle hjälpa till eller tvärtom, vara befriade

från skyldigheter, var också på olika sätt sammanlänkade med ålder och placering i syskonskaran. I första hand var det inte åldern som avgjorde utan snarare synen på vad olika positioner i syskonskaran innebar när det gällde skyldigheter och rättigheter. I familjerna med asiatiskt och mellanösternursprung, hade de äldsta syskonen en starkare position som medförde lägre förväntningar på deltagande i praktiska göromål. När det gällde de asiatiska barnen så gällde detta äldre bröder, inte äldre systor.

När det gäller barns delaktighet i hushållsarbete relaterat till ålder är det lätt att föreställa sig att ansvaret tilltar med ålder. Men det är inte bara äldre barn som hjälper till i hushållet, snarare minskar insatserna ju äldre barnen blir (Brannen, 1995). I en studie från Sydafrika beskriver Moses (2008) hur barn från 4-5 årsålder bidrar till sina familjer och utökade familjer på en rad områden. Barn tar hand om yngre och sjuka familjemedlemmar, städar, lagar mat, tar hand om skörd, samlar ved, vatten och mat och tjänar pengar. Även Moses konstaterar att det som barn gör för familjen inte uppmärksammas av vuxna, varken i de privata eller offentliga domäner. Detta får till följd att barnens kompetenser ofta underskattas. Förmågor som, om de erkändes, också har relevans för barns kapacitet att kunna vara delaktiga även på andra områden, till exempel när det gäller beslutsfattande.

En fråga man kan ställa sig är om barn själva uppfattar sitt bidrag till hushållsarbetet som en form av delaktighet. Gonzales et al. (2015) har undersökt spanska pojkars och flickors (11-14 år) uppfattningar om sin delaktighet i familjen och dess samband med barnens subjektiva välmående. En av aspekterna som undersöks är barnens uppfattningar om sin delaktighet när det gäller ansvarstagande för hushållsarbete och syskon. Enligt Mayalls forskning uppfattar vuxna ofta barns delaktighet i hushållsarbete som något positivt för barnets personliga utveckling, autonomi och ansvarstagande. Medan barn istället uppfattar uppgifterna som obligatoriska. Barnen i Gonzales et al. (2015) studie upplever inte heller de sitt deltagande i hushållsuppgifter som delaktighet.

Även om barnen själva inte upplever sig vara delaktiga, genom att de har inflytande över vilka uppgifter de ska delta i, så kan deras insatser ändå öka deras möjligheter till delaktighet. Sohlberg (1997) framhåller att genom att barn genomför de arbetsuppgifter som föräldrarna gett dem, ges en bättre förhandlingsposition, en större tilltro till barnets kompetens och utrymme för inflytande från barnets sida.

Barns bidrag till familjens ekonomi

Ett område som tangerar barns delaktighet i hushållsarbetet är i vilken grad barn också är involverade i att försörja familjen genom arbete. UNICEF uppskattar att ungefär 150 miljoner av världens barn mellan 5-14 år arbetar. De flesta lever i Asien,

Afrika och Latinamerika men barnarbete förekommer även i den rikare delen av världen (UNICEF, 2016). Under extremt fattiga förhållanden tvingas många familjer göra vad de kan för att överleva och då blir även barns möjligheter att bidra med sitt arbete en lösning som anses nödvändig. Många barn arbetar under svåra förhållanden och villkor och exploateras av arbetsgivare just för att de är barn. Det har därför funnits starka krafter som verkat för att förbjuda barnarbete bland annat har ILO (International Labour Organisation) och UNICEF länge arbetat i den riktningen (ibid).

Samtidigt har på senare år framförts kritik mot det ensidiga fördömandet av barns arbete. Kritikerna hävdar att fördömandet lett till att det arbete som barn trots allt utför blir osynliggjort och oskyddat. Bansode (2013) menar till och med att förbud för barnarbete, trots goda intentioner, i praktiken kan innebära att graden av barnarbete ökar. I en jämförelse av förekomsten av barnarbete före och efter att Indien 1986 införde ett förbud visar det sig att barns löner sjönk. Som en konsekvens ökade familjers behov av att få inkomster via barnens arbete, detta ledde till en ökning istället för minskning av barnarbete. I boken *Rights and Wrongs of Children's Work* (Bourdillon, Levison & Myers, 2010) diskuteras behovet av ett paradigmskifte, när det gäller synen på barns arbete. Istället för ensidiga fördömanden, förespråkas att både arbetets fördelar och risker behöver vägas in, för att avgöra vilket arbete som kan få negativa konsekvenser för barn. Framförallt framhålls nödvändigheten av att erkänna barns aktörskap och medverka i framtagandet av policys som reglerar barns arbete.

Ett exempel på hur detta kan se ut ges av Liebel (2015) som beskriver hur Bolivia som första land i världen år 2014 utformat en lagstiftning som reglerar villkoren för barn under 18 år som arbetar och där barnen också haft inflytande över av vilka rättigheter arbetande barn ska ha. Bakgrunden till att lagstiftningen kom till stånd kan härledas till att arbetande barn i Bolivia länge varit organiserade och protesterat mot sina skyddslösa villkor och istället för att bli betraktade som objekt för barnarbete ville ses som subjekt i termer av arbetande barn med rättigheter. Lagstiftningen i Bolivia sätter en ny standard på hur barns rättigheter kan uttolkas med hänsyn tagen till inhemska förhållanden och sociala och kulturella realiteter. Lagen innehåller en rad bestämmelser som avser att skydda barn från exploatering och risk för skada och från att arbetande barn ska berövas sina rättigheter till utbildning, hälsa, värdighet och utveckling. För att kunna övervaka att barns rättigheter inte kränks ska barn som arbetar registreras. De får också genomgå en läkarundersökning för att kunna avgöra om det arbete de ska utföra är lämpligt med tanke på deras fysiska och psykiska tillstånd. En grundläggande princip är att barns som arbetar ska göra det av fri vilja och arbetsgivaren får inte förbjuda barns delaktighet i facklig verksamhet. Dessutom ska barn garanteras minst två betalda timmar om dagen för

egna studier. Andra exempel på reglering handlar om begränsningar i arbetstid, lönebestämmelser, socialförsäkring och rätt till fritid som ska skydda barn mot exploatering.

Däremot är det arbete som utförs i familjen eller i samhällsgemenskapen inte inkluderat i lagstiftningen. Hushållsarbete eller jordbruksarbete som utförs tillsammans med familjen anses legitimt oavsett barnets ålder (Liebel, 2015). Åtskillnaden mellan barns delaktighet i lönearbete och det obetalda praktiska arbetet i familjen är i dessa exempel tydlig. Men vad barn faktiskt gör i familjen är inte alltid uppenbart. Förutom förutnämnda hushållssysslor är många barn också delaktiga i omsorgen om andra familjemedlemmar, vilket behandlas i nästkommande avsnitt.

Barn som anhöriga och omsorgsgivare

Att se barn som anhöriga är som nämndes i inledningen ett relativt nytt fenomen i stora delar av världen. Att barn dessutom kan stå för ett en stor del av omsorgen om andra i familjen har också det relativt nyligen uppmärksammats. Unga omsorgsgivare som begrepp är en översättning från engelskans ”young carers” och ”berör barn och unga under 18 år som regelbundet vårdar, hjälper eller ger stöd åt en person som står dem nära” (Nordenfors, Melander & Danebäck, 2014 s 8). Alla familjemedlemmar, även barn, kan förväntas vara med och ge omsorg till andra i familjen. Det är dock en gradskillnad för vad som anses utgöra ett ”normalt” omsorgsarbete när det gäller barn och vad som går utöver det förväntade. Enligt Becker (2007) är det därför viktigt att definiera vad begreppet unga omsorgsgivare innebär.

Young carers can be defined as children and young persons under 18 who provide or intend to provide care, assistance or support to another family member. They carry out, often on a regular basis, significant or substantial caring tasks and assume a level of responsibility that would usually be associated with an adult. The person receiving care is often a parent but can be a sibling, grandparent or other relative who is disabled, has some chronic illness, mental health problem or other condition connected with a need for care, support or supervision. (Becker, 2007 s 25-26).

I Sverige har barn som anhöriga och som omsorgsgivare relativt nyligen uppmärksammats. Bland annat har socialstyrelsen gett Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka) och Linnéuniversitet i uppdrag att stödja ett utvecklingsarbete för stöd till barn och unga som lever i familjer där det finns missbruksproblem, psykisk sjukdom eller funktionsnedsättning, fysisk sjukdom/skada eller där någon oväntat avlider. Som ett led i detta genomfördes under 2013 en av kartläggning av hur många unga omsorgsgivare det finns i Sverige (Nationellt kompetenscentrum, 2015). I studien framkom att många barn tar ansvar för olika uppgifter i hemmet som hushållsarbete och att

passa syskon. Bara en liten grupp ca 7 % av studiens deltagare, ägnade sig åt omfattande omsorgsarbete, antingen i form av ett stort antal aktiviteter eller att de på ett omfattande sätt bidrog till omsorg om familjen. Av dessa var det en större andel som var utlandsfödda eller hade utlandsfödda föräldrar, ensamstående föräldrar, var äldre syskon och hade sämre ekonomi, jämfört med de som inte definierades som unga omsorgsgivare. Det visar sig vara komplexa samband som bidrar till att vissa barn tar på sig ett stort ansvar ”arten av föräldrars problematik, ekonomi, familjestruktur, familjekultur, relationer och valmöjligheter formar den unges omsorgsgivande” (Nordenfors et al. 2014 s 6).

Ur ett globalt perspektiv tycks unga omsorgsgivare finnas både i de rikare delarna av världen som har mer utbyggda välfärdssystem och fattigare länder som helt eller delvis saknar samhällliga skydds och trygghetssystem. En gemensam nämnare är att de barn som utför omsorgsarbete lever i familjer med dålig ekonomi. En studie som undersökt situationen i USA, Australien Storbritannien och Afrika söder om Sahara visar att det finns mellan 2-4 % unga omsorgsgivare i de tre västländerna, men anger också att siffran troligen är en underskattning på grund av att barn som omsorgsgivare är en relativt osynlig grupp. I Afrika söder om Sahara är det troligen miljontals barn, som på grund av utbredningen av HIV/AIDS, tar hand om sina anhöriga, på ett sätt som går utöver vad som anses som normalt i dessa samhällen. Bristen på pengar och fungerande billig hälsovård gör att barnen inte har några valmöjligheter. Trots det får barnen inget erkännande, varken officiellt eller hos allmänheten av den speciella roll som barn spelar som omsorgsgivare (Becker, 2007).

Evans (2010) menar att det fokus som varit på barns roll som unga omsorgsgivare i relation till HIV/AIDS i Afrika söder om Sahara har gjort att barns omsorgsroll i andra sammanhang kommit i skymundan. Hon framhåller att barns omsorgsroll i familjen för personer med funktionsnedsättningar eller kroniska sjukdomar också är omfattande. I afrikanska samhällen är omsorgsarbete i hög grad kvinnors och flickors angelägenhet, det anses vara ett moraliskt arbete som är grundat på känslomässiga band och ömsesidigt ansvarstagande som ses som naturligt att flickor är särskilt lämpade för. I vissa situationer t.ex. då föräldrarna är svårt sjuka, funktionsnedsatta eller har avlidit, får barn ta ett större ansvar än vad som ses som acceptabelt även i lokalsamhället. Barns omsorgsarbete utmanar i dessa fall både de globala och lokala förståelserna av hur en bra barndom bör se ut (ibid).

Parentifiering och barns aktörskap

Den nutida definieringen av barn som omsorgsgivare kan sägas överlappa med begreppet parentifiering. Ett begrepp som funnits sedan 60-talet och vars innebörd

innefattar familjeprocesser där barn- och vuxenroller byter plats. ”Parentification refers to the process in which there is an apparent role reversal in that children are given developmentally inappropriate expectations to handle adult responsibilities” (Che, Goh & Kuczynski, 2014 s 204). Liksom när det gäller unga omsorgsgivare beskrivs det handla om förhållanden där barn tar ansvar för familjens, framförallt föräldrarnas behov, på bekostnad av sig själva. Till exempel kan barns egna behov av uppmärksamhet, möjligheter att umgås med jämnåriga och att sköta skolan, begränsas (ibid).

Många studier har visat att den här formen av rollbyte kan få negativa konsekvenser för barns psykiska hälsa (se t.ex. Evans & Becker 2009; Jankowski, Hooper, Sandage, & Hannah, 2013; Skovdal & Ogutu, 2009). Samtidigt som det inte nödvändigtvis är enbart negativt för barn att ta ansvar för andra i familjen och att, föreställningar om vad barn klarar av och ska ta ansvar för, varierar mellan kulturer (Che et al. 2014; Hooper, Marotta, & Lanthier, 2007). Che et al. (2014) menar att talet om parentifikation avspeglar en förlegad syn på barn som passiva objekt och som offer för vuxenvärlden. Istället hävdas att barn är mer betjänta av att ses som handlingskraftiga resilienta aktörer som agerar för att bistå sin familj.

I en studie från Singapore där barnen av socialsekreterare bedömts vara parentifierade intervjuades deltagarna om hur de upplevde och hanterade sin situation. Det visade det sig att barnen aktivt skapade mening och tolkade den situation familjen befann sig i och gjorde egna bedömningar av sina möjligheter att förhandla, agera och bjuda motstånd. Istället för att beskriva familjeprocesserna som ett resultat av parentifikation, framstår de som ett dynamiskt samspel mellan barn och föräldrar, där båda parter agerar inom ramen för sin relation. Att barnen ibland gjorde saker behövde därför, enligt Che et al. (2014) inte betyda att de var tvingade utan var snarare ett resultat av empatiska bedömningar kring vad som måste göras.

Frågan är när barnens agerande ska ses som normala positiva sociala förväntningar och när det passerar en gräns och blir en problematisk parentifiering. McMahon & Luthar (2007) menar att relationen mellan barns anpassning och parentifiering kan ses som kurvlinjär, vilket betyder att det bara är på extremerna med alltför mycket ansvar eller alltför lite som det kan vara skadligt för barnets hälsa. De framhåller vikten av att inte vara alltför problemfokuserad och patologisera barns och föräldrars beteende i onödan. Istället är barn mer betjänta av att omgivningen uppmärksammar deras styrkor och resiliens. En konsekvens av den barndoms-sociologiska synen på barn som innehavare av aktörskap, är att sluta betrakta barn som passiva och enbart i behov av skydd, även i situationer som vid en första anblick kan uppfattas som ensidigt skadliga.

I avsnitten om barns arbete, unga omsorgs-givare och parentifikation poängteras vikten av att barns delaktighet ska synliggöras, uppmärksammas och erkännas. Framträder en mer nyanserad bild som inte handlar om att barn antingen ska vara delaktiga eller inte vara delaktiga alls. Ett synliggörande och erkännande av barns delaktighet och kompetenser när det gäller ansvarstagande och omsorg i familjen kan i förlängningen tänkas leda till ökad delaktighet även på andra områden, till exempel när det gäller beslutsfattande. Det blir inte frågan om antingen eller utan snarare när, i vilka situationer och hur barn kan vara delaktiga i olika sociala, kulturella och ekonomiska kontexter på ett sätt som stärker barns aktörskap och välmående. I följande avsnitt presenteras och diskuteras därför tidigare forskning kring hur barns livsvillkor kan tänkas inverka på möjligheterna till delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen.

4. Barns skilda livsvillkor

Även om, att kategoriseras som barn har stor betydelse för barns självförståelse, så utövar som nämnts även andra kategoriseringar och livsbetingelser stort inflytande över barns liv och möjligheter till delaktighet. I den empiriska delen av avhandlingen undersöks hur en del av dessa livsbetingelser kan tänkas ha samband med barnens uppfattningar om sin delaktighet. I detta avsnitt redovisas därför tidigare forskning om hur kontextuella villkor visat sig inverka på barns liv och hur föräldraskap hanteras.

Avhandlingsstudiens deltagare kommer från olika delar av världen och kan därför antas ha skilda kulturella referensramar som kan tänkas inverka på både barns och föräldrars syn på och möjlighet till delaktighet. Inledningsvis presenteras ett par studier som fokuserat på kulturella skillnader vad gäller barns rätt till delaktighet. Därefter redogörs hur socioekonomiska villkor visat sig utöva inflytande på barn och föräldraskap. Tre aspekter av dessa villkor behandlas, ekonomi, utbildning och boende. Den familjeform barn lever i, till exempel antal syskon eller fostrare kan även den skapa möjligheter eller begränsningar för delaktighet, vilket avhandlas i det påföljande avsnittet. Avslutningsvis diskuteras hur föreställningar om kön och könspraktiker kan tänkas utöva inflytande, både på en mer övergripande nivå genom att flickor/kvinnor och pojkar/män förväntas agera olika och ges olika möjligheter och hur barn som aktörer tolkar och reproducerar könskonstruktioner.

Kulturella referensramar och värderingar

Barnen i avhandlingsstudien kommer från länder och grupper som skiljer sig åt på en rad historiska, sociala och demografiska faktorer som format den kultur som omger dem.⁸ Trots att (nästan) alla länder i världen ratificerat barnkonventionen används ofta kultur och traditionella attityder som förklaring till att implementeringen dröjer. Framförallt när det gäller barns rätt till delaktighet tycks kulturer och traditioner som förespråkar att barn ska underordna sig vuxna, framhållas som ett problem eller argument för att barns rättigheter inte förverkligas i vissa länder (Stern, 2006). Vad som menas med kultur och tradition i dessa sammanhang och i andra är dock sällan entydigt och föremål för en ständigt pågående diskussion (Stern, 2006). Giddens (1994, s 104) menar att ”kulturen rymmer de *värderingar* som medlemmar av en viss grupp omhuldar, de *normer* de följer i sitt beteende och de *materiella ting*

⁸ För en närmare beskrivning av länderna/grupperna se kapitel sju

de producerar”. En annan mer preciserad definition är från UNESCOs generalkonferens 2001 som beskriver att;⁹

Culture should be regarded as the set of distinctive spiritual, material, intellectual and emotional features of society or a social group, and that it encompasses, in addition to art and literature, lifestyles, ways of living together, value systems, traditions and beliefs.

Kulturens inflytande har som ovanstående definitioner belyser ett betydande inflytande över människors värderingar och sätt att leva sina liv. Ändå är det få studier som undersökt hur barn som lever i olika kulturella och religiösa sammanhang upplever sin delaktighet (Ben-Arieh & Khoury-Kassabri, 2008). De flesta studier som gjorts har fokuserat på barn från västerländska kulturer där den kristna religionen är dominerande. För att förstå kulturens och religionens betydelse för barns delaktighet är det därför centralt att också studera icke-västerländska kulturer (ibid). Ben-Arieh et al. (2008) har undersökt hur 810 judiska och 582 arabiska barn (372 muslimer, 210 kristna) i åldern 12-14 från östra och västra Jerusalem ser på sina rättigheter.

Resultatet visar att både de judiska och arabiska barnen förstår och stödjer konceptet barns rättigheter, vilket visar att även barn och unga från icke-västländer är införstådda med vad det betyder. Det visade sig också finnas skillnader mellan grupperna i hur mycket de unga stödjer barns rättigheter, beroende på vilka domäner det handlar om. För de flesta variabler som undersöktes fanns ett starkare stöd från de judiska barnen än de arabiska. Däremot var de arabiska barnens stöd starkare när det gällde de allmänna och politiska rättigheterna (t.ex. rättigheter i utbildnings-systemet eller rättigheter att uttrycka politiska åsikter).

Ben-Arieh et al. (2008) menar att för att förstå hur kultur gör skillnad är det inte tillräckligt att konstatera att skillnaden finns. I studien ingick därför också att undersöka hur familjemönster i sig, inverkar på barnens uppfattningar. Det visade sig, i likhet med andra studier, att i mer patriarkala familjer var stödet för barns rättigheter svagare. Dessa familjemönster var inte helt bundna till vilken kulturell grupp barnen tillhörde utan varierade inom de olika grupperna. Sammantaget tyder resultatet på att nationalitet/etnicitet, familjevärderingar och praxis är viktiga faktorer för att förklara skillnader i barns syn på deras rättigheter, medan religion spelar en mindre roll. Ben-Arieh et al. (2008) menar samtidigt att för att förstå vad som påverkar barns syn på sina rättigheter, behöver fler variabler undersökas, framförallt vilken roll utbildning kan ha.

⁹ Universal Declaration of Cultural Diversity (UNESCO Doc. 31C/Res 25, Annex 1, 2001)

En aspekt av det som ofta framhålls som del av kulturen är familjevärderingar och praxis som skiljer sig åt mellan det som betecknas som individualistiskt och kollektivistiskt orienterade samhällen. Cherney och Shing (2008) tar utgångspunkt i dessa antaganden när de i två vinjettstudier undersöker den roll som kultur och religion spelar, för 12-åriga barns uppfattningar om sina rättigheter att få omsorg och att vara delaktiga. De menar att i samhällen där jaget betraktas som separat från den sociala ordningen, leder det till en värdering av självständighet och betoning av individuella rättigheter. Medan i kollektivistiska samhällen, är självet ömsesidigt beroende och definierat av sociala roller. Om olika kulturer uppmuntrar autonomi i olika grad under barndomen så borde kulturer som Nordamerika och Västeuropa värdera autonomi högt för både barn och vuxna. Medan andra kulturer som är mer kollektivistiska som t.ex. i Afrika och Asien, borde innebära att individer anpassar sig mer till sina sociala roller för att bevara hierarkierna och harmonin i samhället.

I den första vinjettstudien intervjuades 60 barn från tre grupper från USA, Schweiz och kinesisk-malaysiska barn från Malaysia. I den andra studien, som var en replikation och uppföljning av den första, intervjuades 60 barn från USA och Malaysia. Resultatet visar att det fanns kulturella skillnader som bekräftar hypotesen att barn i individualistiska samhällen värderar rätt till självbestämmande högre, än barn från kollektivistiska samhällen, som värderar rätt till skydd och omsorg högre. Samtidigt fanns en ansenlig variation utöver det generella mönstret. Cherney et al. (2008) menar därför dessa dikotomier inte fångar in komplexiteten i barns uppfattningar om sina rättigheter och att mer närliggande faktorer, som barnens situation och sociala kontext, kan ha större förklaringskraft än globala faktorer som kultur.

Religion och föräldraskap

En aspekt som ofta nämns i samband med kultur är religiösa värderingar och traditioner. Religion kan vara tätt sammanvävd med kulturen, men i många länder i världen finns flera olika religioner representerade inom en och samma kultur. En majoritet av föräldrarna i avhandlingsstudien är religiösa och uppger att deras religiösa övertygelse är viktig för hur de utövar sitt föräldraskap. De flesta stora religionerna och även icke religiösa föräldrar är representerade bland deltagarna och skillnaderna är stora mellan huruvida alla i gruppen delar samma religion eller om flera religioner finns representerade i samma grupp (se tabell 4 i kapitel 7). Det finns studier som pekar på att religion kan ha betydelse för barns delaktighet. Till exempel visar Cherney et al. (2008) studie, som nämndes i avsnittet om kultur, att inte bara kulturen utan också religionen kan spela roll. Som nämnts baserades studien på jämförelser av grupper av barn från USA, Schweiz och Malaysia. Det visade sig att de buddistiska barnen inom den kinesisk-malaysiska gruppen visade starkare stöd för barns rätt

till självbestämmande än de kristna barnen i samma grupp, detta visar att inställningen till barns rättigheter kan variera beroende av religion, även inom ett land.

Religionens betydelse för hur föräldrar utövar sitt föräldraskap är ett relativt outforskat område (Mahoney, 2010) och inom socialt arbete har intresset för religionens betydelse för föräldraskap varit svagt (Furness & Gilligan, 2010; Godina, 2014; Horwath & Lees, 2010 ; Lees & Horwath, 2009). Enligt Horwath et al. (2010) har den mediala uppmärksamheten kring religion och då särskilt islam, fokuserat på negativa aspekter. Medan professionella inom socialt arbete med familjer inte varit fullt så negativa, men behandlat religion som något mindre viktigt som inte tillmätts betydelse för barns liv.

Detta till trots menar Godina (2014) att, oavsett demografisk kontext och vilket sätt det undersöks på, så visar forskningen att den tro föräldrar har, kan kopplas till hur de föredrar att utöva sin föräldraskap. Det råder ingen konsensus kring vad religion är och att definiera detta mångfacetterade fenomen låter sig inte göras på något enkelt sätt. Kopplat till föräldraskap föreslås det handla om *vad* och *hur* föräldrar gör men kanske framförallt *varför*, på vilka grunder de agerar som de gör (ibid).

Tidigare forskning visar både att mer religiositet hos föräldrarna kan innebära ett mer auktoritärt förhållningssätt mot barnen där lydnad och underordning i relation till vuxna framhålls och fysisk bestraffning används som uppfostringsmetod (Mahoney, Pargament, Tarakeshwar & Swank, 2001; Mahoney, 2010). Medan andra studier visar det motsatta, att ett mer tillåtande och auktoritativt förhållningssätt, där föräldrar lyssnar på och pratar med sina barn, är vanligare bland mer religiösa föräldrar (Godina, 2014; Lees et al. 2009; Mahoney, 2010).

I en studie från Storbritannien undersöker Lees et al. (2009) ungas uppfattning om religion och föräldraskap. Ungdomar från kristna och muslimska familjer får genom deltagande i fokusgrupper samtala kring vad som utmärker ett bra eller mindre bra föräldraskap och hur de uppfattar betydelsen av religion i deras familjeliv. I slutsatserna framkommer att ungdomarna ser religion i familjen som något som bidrar till moraliska och etiska dimensioner i beslutsfattande, snarare än ett antal påbudna regler om hur man ska leva. Religion uppfattas av ungdomarna gå utöver ritualer och hur saker görs och mer handla om ett sätt att leva. Dogmatiska föräldrar som försöker pådyvla sina barn sin religiösa övertygelse uppfattas inte som "bra föräldrar". Religion ses som en resurs, ett "spirituellt kapital" som unga med religiösa föräldrar får tillgång till. En senare studie av samma författare där både ungdomar och föräldrar intervjuats kommer fram till att religionen är ett något som påverkar sättet att leva i familjen. Den influerar relationer, beslutsfattande, livsval och föräldrastilar. Både ungdomar och föräldrar ger uttryck för att ungdomarna inte är

passiva mottagare i dessa processer utan aktörer som har inflytande över familjelivet (Horwath, Lees & Sidebotham 2012).

Gemensamt för flera av de refererade studierna är uppmaningen, inte minst till socialt arbete, att ägna ett nyanserat intresse för hur religion påverkar föräldrar och barn.

It could be argued that only by becoming genuinely interested in what religion means to parents and how it impacts on their understanding of parenting would social work practitioners be able to truly engage, accurately assess and work with those families (Godina, 2014 s 381)

Socioekonomiska villkor

I föreliggande studie ligger inte fokus på att undersöka kulturens inverkan på barns uppfattningar om sin delaktighet i familjen, utan som både Ben-Arieh et al. (2008) och Cherney et al. (2008) efterlyser, vilka andra faktorer på individ/familje- och samhällsnivå som kan bidra med fördjupad förståelse för variationen i barns möjligheter till delaktighet. Det som undersöks i senare analyser är huruvida föräldrarnas inkomster och utbildning kan spela roll. Dessutom om barnens upplevelser av trygghet i området där de bor kan tänkas ha betydelse för deras upplevelser av delaktighet. I de följande avsnitten presenteras därför tidigare forskning om hur dessa aspekter visat sig inverka på föräldrabarnrelationen och barns liv.

Materiella resurser

Socioekonomiska resursers inverkan på barns liv och möjligheter till delaktighet kan ur ett makroperspektiv handla om nivån på ett lands totala ekonomiska resurser och utbildningsnivå. Graden av materiell rikedom och utbildning och hur den fördelas i befolkningen får olika typer av konsekvenser när det gäller till exempel grundläggande behov som tillgång till mat och boende och barns möjligheter att gå i skolan. Att som barn leva i ett hushåll med låga inkomster kan även i länder som generellt sett har goda ekonomiska förutsättningar, innebära risk för exklusion och sämre livsmöjligheter (Backe-Hansen, 2004).

I den materiellt fattigare delen av världen kan både biologiska och psykosociala riskfaktorer till följd av fattigdom bidra till lidande och förhindra barns möjligheter att utveckla sina förmågor till inflytande och delaktighet i samhället (UNICEF, 2005; Cherney et al. 2008). Bristen på inflytande är även giltigt för många vuxna som lever i fattigdom eller har ett begränsat ekonomiskt utrymme och för deras möjligheter att ta hand om sina barn. Studier visar att vissa aspekter av föräldraskap är

särskilt känsliga för påverkan av kontextuella faktorer som fattigdom. Att leva i fattigdom kan till exempel påverka föräldrarnas förmåga att vara lyhörd för och att ge kognitiv stimulans och värme till sina barn (Walker, et al. 2007).

I de materiellt mer välmående delarna av världen har bristande ekonomiska resurser oftast inte så dramatiska konsekvenser att de påverkar barns överlevnad eller biologiska utveckling till följd av undernäring och sjukdomar. Istället inverkar det på barns livsmöjligheter på andra sätt. Det finns många studier som visar att barn från hushåll med låga inkomster har det och får det sämre än andra t.ex. länkas det till lägre utbildningsnivå, sämre hälsa, lägre självkänsla och större risk att involveras i kriminalitet (Backe-Hansen, 2004; Stewart & Cooper, 2013). Frågan är om detta handlar om pengarna i sig, eller kanske snarare är en fråga om t.ex. dåliga skolor eller bristande föräldraförmågor? I en genomgång av 34 studier genomförda i OECD och EU länder undersöker Stewart et al. (2013) relationen mellan hushållens inkomster och hur det går för barn i dessa länder när det gäller till exempel skolgång, hälsa och kognitiv utveckling. De menar sig ha funnit starka bevis för att det faktiskt handlar om pengarna och att en ökning av inkomster visar sig förbättra barns möjligheter framförallt när det gäller skolprestationer, den kognitiva och sociala utvecklingen. En möjlig bakomliggande mekanism till varför det blir så handlar, enligt Stewart et al. (2013) om den stress och oro som brist på pengar skapar hos föräldrar, som gör det svårare att ge barnen uppmärksamhet och positivt stöd. Även om denna studie är gjord i rika länder, förväntas effekterna av ekonomiska resurser även gälla låginkomstländer, precis som de verkar vara starkare i hushåll med lägre inkomster i rika länder (ibid).

Föräldraskapets utövande kan alltså ses som något som sker i interaktion med omgivningen, där familjens ekonomiska förutsättningar är en central komponent (Backe-Hansen, 2004; Sandbæk, 2009). I en studie av norska låginkomstfamiljer med barn i åldrarna 11-13 år visar Thorod (2006), vilka strategier föräldrar använder, för att undgå att barnen ska drabbas av familjens svåra ekonomiska situation och få en barndom som liknar andra barns. För de föräldrar som inte hade framgång med att skapa en situation för sina barn som liknade andras barn, på grund av alltför bristande ekonomiska och sociala resurser, blev det svårt att skydda barnen, vilket gav en känsla av att brista i sin föräldraroll (ibid).

Just den här kopplingen mellan fattigdom och att utpekas eller känna sig som en dålig förälder hänger enligt Russel, Harris och Gockel (2008) samman med ideologier om fattigdom och individens ansvar. Föräldrar som är aktuella inom socialtjänstens barnavård kämpar ofta med att fostra sina barn under svåra ekonomiska omständigheter, men definieras i första hand vara i behov av att förbättra sina

föräldraförmågor. I en intervjustudie med kanadensiska föräldrar aktuella inom barnvården, beskriver Russel, et al. (2008) att föräldrarna själva identifierade fattigdom som det största hindret för dem att vara bra föräldrar. De såg sig själva som ansvariga för sin situation och satte likhetstecken mellan att vara en fattig förälder och att vara en dålig förälder.

För att förstå hur negativa omständigheter påverkar barns utveckling måste även skyddande faktorer undersökas (Sandbaek, 2009). Precis som föräldrar så är barn aktörer som hanterar sin situation på olika sätt. Baserat på sin förståelse och tolkning av situationen att leva i ekonomisk utsatthet utvecklar de olika strategier för att hantera sin situation (Redmond, 2008). Sandbæk (2009) menar att de flesta barn, även i familjer med låga inkomster, upplever sig få stöd och känner sig accepterade av sina föräldrar. Fattigdom i sig själv skapar inte dåliga relationer mellan barn och föräldrar. Däremot kan barns upplevelser av situationen ha betydelse. I hennes studie av norska låginkomstfamiljer, visade sig barn som uppfattade ekonomin som dålig, också uppleva sig ha en sämre relation till föräldrarna. Att relationen försämrades förklarades bero på att barnen inte frågade efter saker de ville ha och därmed drog sig undan kontakten med föräldrarna.

Sammantaget visar sig familjens inkomster ha stor betydelse för barns liv och möjligheter till aktörskap och delaktighet. I familjer med obefintliga resurser finns risk för barns liv och utveckling och möjligheterna för barn att vara delaktiga i en förändring av sin situation är minimala. I situationer där barn har betydligt sämre ekonomi än andra barn och där möjligheterna är små att situationen förändras, riskerar relationen mellan barn och föräldrar att äventyras och föräldrars stödförmåga att utarmas. I situationer där resurserna är knappa men inte helt uttömda kan både barn och vuxna vara kreativa och uppfinningsrika och hitta strategier som gör båda parter delaktiga och bevara en tro på sin egen förmåga och tillförsikt inför framtiden.

Utbildning

Tidigare forskning har visat att föräldrarnas (särskilt mödrars) utbildningsnivå är den starkaste och viktigaste sociodemografiska predikatoren för hur föräldrar utövar sitt föräldraskap (Bornstein, Hahn, Suwalsky & Haynes, 2003; Bradley & Corwyn, 2002). Förklaringar till varför utbildning har så starkt inflytande på föräldraskap och barns utveckling kan handla om att utbildning förbättrar föräldrars egna kognitiva och läs- och skrivförmågor¹⁰ som vidgar perspektivet på livet. Utbildning kan också

¹⁰ Uttrycket som används av Bornstein är literacy vilket inte har någon riktigt bra översättning på svenska. Det innefattar inte bara läs och skrivförmåga utan även kompetensen att använda dessa förmågor.

ge en ökad känsla av bemästring och kompetens genom att det hjälper till att organisera livet och mobilisera resurser för att uppnå sina mål. Utbildning är också förknippat med mer kunskap om barnuppfostran och barns utveckling och har samband med att föräldrar använder en mer verbal uppfostringsstil, som skapar en omgivning som stimulerar barns kognitiva förmåga. Mer utbildade föräldrar kan också hjälpa sina barn med skolarbetet och samarbetar i högre utsträckning med lärare och skolsystemet (Bornstein et al. 2003).

Enligt Putnam (2015) har gapet mellan hur låg- respektive högutbildade utövar sitt föräldraskap i USA visat sig öka signifikant de senaste decennierna. Trenden för hur man ska vara som förälder har sedan första världskriget förändrats från att vara tillåtande och låta barn utvecklas i sin egen takt till att det under 80-90 talet vuxit fram en norm om ett mer aktivt föräldraskap. Att föräldrar förväntas vara mer proaktiva beror enligt Putnam bland annat på nya kunskaper om hjärnans utveckling. Kunskaper som familjer med högre inkomster och utbildning snabbast tagit till sig. Uppfyllandet av dessa nya normer om ett bra föräldraskap blivit tidskrävande och dyrt. Föräldrar förväntas nu engagera sig mycket i sina barn, ett ideal som bara de med höga inkomster haft möjlighet att praktisera. Putnam använder begreppet kultivering för att beskriva den medvetna investering som föräldrar gör i sina barn, genom att fostra dem socialt, sätta dem i rätt skolor och fritidsaktiviteter, för att skapa bättre framtidsmöjligheter. Detta i motsats till naturlig växt som kräver mindre engagemang och planering från föräldrarnas sida och lämnar barnet mycket åt att själva ta hand om sin fostran. Denna föräldrastil baseras mer på regler och rutiner och mindre nära tillsyn och uppmuntran, samtal och förhandling. Dessa klasskillnader i föräldranormer visas enligt Putnam i nästan alla studier;

Well-educated parents aim to raise autonomous, independent, self-directed children with high self-esteem and the ability to make good choices, whereas less educated parents focus on discipline and obedience and conformity to pre-established rules (Putnam, 2015, s 119).

Samtidigt menar Putnam att den strängare uppfostran inte är en del av en arbetarkultur och inte bara en konsekvens av föräldrars stress, utan ofta en rimlig respons på de omständigheter familjerna lever i. Välbeställda föräldrar kan använda promotiva strategier för att ta hand om sina barn i trygga omgivningar medan fattiga familjer använder preventiva strategier för att skydda sina barn från de farliga och otrygga villkor de lever i, t ex i våldsamma och kriminella grannskap.

Grannskapets betydelse

En fråga som hänger samman med ekonomiska resurser och utbildning både på en övergripande samhällsnivå och i relation till enskilda familjer är vilka möjligheter

och begränsningar olika typer av boenden innebär för barns vardagsliv. Tidigare forskning har uppmärksammat grannskapets betydelse för barns vardag och utveckling och för föräldrars sätt att förhålla sig till sina barn. Grannskapets fysiska, sociala och kulturella kontext kan både ha ett direkt inflytande, genom att vara en arena för utforskande och social interaktion och indirekt, genom föräldrars sätt att hantera sitt föräldraskap i relation till den kontext familjen bor i (O'Neil, Parke, & McDowell, 2001).

Barns och föräldrars upplevelse av trygghet där de bor kan därför få stor betydelse för barns delaktighet i familjen. Ett grannskaps karaktär bestäms av en rad faktorer men framför allt av den typ av relationer som grannar har med varandra. Ett välfungerande område har någon sorts institutionella och kulturella nätverk där man visar varandra respekt, tar hand om sina hem och där barn kan känna sig trygga att vistas. I socialt utsatta områden finns risk att bristande ekonomiska och sociala resurser skapar rädsla för exploatering och beroende av andra och en otryggare tillvaro för både vuxna och barn (Garbarino & Ganzel, 2000). Barn i skolåldern är de som använder och har kontakt med grannskapet allra mest eftersom det är då många barn "vidgar sina cirklar" utanför familjen. Begränsningar i att röra sig fritt i sitt grannskap är därför särskilt närvarande i denna ålder. Studier visar även att barn i denna ålder är mest utsatta för negativa effekter av att leva i ett otryggt grannskap (Ingoldsby & Shaw, 2002).

Barns upplevelse av sitt grannskap kan skilja sig åt både i relation till föräldrar och hur exempelvis myndigheter uppfattar situationen. I en amerikansk grannskapsstudie med huvudsakligen euroamerikanska invånare undersöktes fem områdena som hade antingen hög, eller låg, omfattning av våld och kriminalitet. Det visade det sig att för barn som bodde i områden där det förekom mycket våld, upplevdes hundar som en stor fara, medan detta inte uppmärksammades av föräldrar eller syntes i den offentliga statistiken. För barn och föräldrar, både i tryggare områden och mer otrygga, upplevdes trafiken som ett stort bekymmer, en aspekt som inte uppmärksammades från det offentliga sidan (Spilsbury, Korbin & Caulton 2012). Det Spilsbury et al. vill lyfta fram i sin studie är att barns perspektiv kan vara annorlunda än vuxnas och att barns upplevelse av trygghet och välmående i sitt grannskap kan förbättras om de görs delaktiga när beslut ska fattas som berör barns vardagsliv.

Det är som sagt inte bara grannskapets objektiva utformning och resurser som får betydelse utan även hur barn och föräldrar uppfattar den miljö de bor i. Om grannskapet uppfattas som otryggt kan det leda till olika föräldrastategier. Exempelvis kan barnens möjligheter till aktörskap begränsas genom att föräldrarna använder mer kontrollerande strategier (O'Neil, Parke & McDowell, 2001). Det finns många sätt som föräldrar använder för att hantera utmaningen att bo i ett område

som kan innebära faror och otrygghet för barn. De kan ta hjälp av släktingar för att hjälpa till att ta hand om barnen när de själva är borta. Eller hjälpa till att ordna och övervaka fritidsaktiviteter som ett sätt att hålla barnen från att vistas i miljöer som uppfattas som farliga. En annan strategi är att förbjuda fritidsaktiviteter och försöka hålla barnen hemma så mycket så möjligt (Outley & Floyd, 2010; Spilsbury, 2005). Garbarino (1993) menar att i miljöer som är våldsamma och farliga för både barn och vuxna kan föräldrar utveckla höga frustrationsnivåer och använda bestraffande metoder som får oavsiktliga negativa konsekvenser för barnen. Föräldrars upplevelser av och uppfattningar om grannskapet kan därför få stort inflytande över barnens möjligheter till delaktighet.

Vad barn gör hemma och i sitt grannskap varierar beroende på föräldrarnas ekonomiska, sociala och kulturella kapital. Fattiga barn i USA ägnar till exempel mindre tid åt organiserade aktiviteter och riskerar därför att marginaliseras och få mindre möjligheter till socialt och kulturellt kapital som kan stödja integration i samhället (Putnam, 2015). Globalt sett är detta inte en fråga för alla barn och föräldrar eftersom många barn, istället för att ägna sig åt fritidsaktiviteter, arbetar eller gifter sig tidigt. Frågan om grannskapets inverkan på barns möjligheter till delaktighet kan därför både kopplas till de socioekonomiska villkoren i barnens familjer och områden där barnen bor.

Att vara få eller många

Cherney et al. (2008) kom i sin studie fram till att visserligen har den kulturella orienteringen vad gäller individualism vs kollektivism betydelse för hur barn uppfattar sina rättigheter. Samtidigt kan mer närliggande faktorer som social kontext och barnens situation ha mer inflytande över barns möjligheter att utöva sina rättigheter. En sådan central och närliggande aspekt i barns liv är den familjeform de lever i. Studier som gjorts om barns delaktighet i familjen tyder på att framförallt antalet syskon och hur många vuxna som är ansvariga för barnen, i kombination med socioekonomiska resurser, kan ha betydelse för barns möjligheter till delaktighet (Richter et al. 2011).

Forskningen om familjestrukturer eller familjeformer har oftast handlat om relationer mellan vuxna i termer av exempelvis samboende, tvåpersonshushåll etc. medan syskon som en central komponent av familjestrukturen har visats mindre intresse (Steelman, Powell, Werum & Carter, 2002). Även när det gäller relationerna inom familjen har syskon tagit liten plats till förmån för föräldrabarnrelationen eller relationen mellan föräldrarna (McHale, Updegraff & Whiteman, 2012). Att syskon är viktiga för barn råder det dock ingen tvekan om och forskning om syskons betydelse har skett inom olika discipliner och med olika fokus. Syskonkonstellationen i sig har

varit ett studieobjekt till exempel betydelsen av hur många syskon ett barn har, i vilken ordning barnet är i syskonskaran, hur långt det är mellan barnen och barnens kön.

De flesta barn, ca 80 %, har syskon och tvärkulturella jämförelser när det gäller synen på och betydelsen av syskon visar enligt McHale et al. (2012) att det finns vissa universalistiska drag som utmärker syskonskapet, som att familjestrukturen får effekter på familjedynamiken, att syskon är vanliga följeslagare under uppväxten och delar samma historia och att alla kulturer laddar syskonrelationen med mening, eftersom syskon alltid spelar roll. Däremot finns det skillnader till exempel när det gäller förväntningar på äldre syskons ansvar att ta hand om yngre och när det gäller hur mycket syskonrelationen idealiseras (ibid).

Den syskonforskning som gjorts utgår mest från europeisk och euroamerikansk empiri. Det mest dominerande teoretiska perspektivet när det gäller att förstå vilka konsekvenser antalet syskon har för barns utveckling och anpassning har enligt Steelman et al. (2002) och McHale, et al. (2012) sedan länge handlat om den så kallade "resursurlakningsmodellen" (resource dilution modell). Teorin går ut på att familjen som struktur fördelar resurser till barnen till exempel i form av uppmärksamhet, och materiella resurser och denna process får sedan konsekvenser för barnens utveckling. Mängden resurser som varje barn kan få tillgång till beror dock inte bara på hur mycket eller vilka resurser (t.ex. tid och inkomster) som finns i familjen, utan också på hur många syskon som ska dela på dessa och även hur syskonskaran fördelar sig åldersmässigt. Med andra ord ju större syskonskara och ju tätare det är mellan syskonen, desto mer uttunnade blir de resurser som barnen får tillgång till (Steelman et al. 2002). Ett stort antal studier som utgått från modellen har bland annat visat att många syskon visat samband med både sämre skolresultat och möjligheter att utveckla sitt sociala kapital genom fritidsaktiviteter (ibid). Downey (1995) har visat att interpersonella resurser visar ett strikt linjärt negativt samband med många syskon. Föräldrars uppmärksamhet, är ett sådant exempel som direkt kan kopplas till barns delaktighet i familjen, genom att fler syskon kan innebära att varje barn får tillgång till mindre uppmärksamhet från föräldern.

Det finns också enligt Steelman et al. (2002) invändningar mot eller begränsningar med denna teori. Till exempel är inte alltid föräldrars uppmärksamhet positiv och i situationer där det förekommer mycket konflikter och våld, kan det tänkas vara en fördel att vara flera syskon, som får dela den negativa uppmärksamheten. Det finns också frågetecken kring varför barn utan syskon, inte har bättre skolresultat än barn med ett syskon, och varför resultaten inte är entydiga i alla kulturella kontexter (ibid). Fler syskon, har exempelvis större effekt på barnens utbildningsresultat i familjer med mycket pengar, än i familjer där det inte finns så stora ekonomiska

resurser. En förklaring som anges är att i familjer med bra inkomster kan man avsätta pengar till att stödja barnens utbildning, medan fler syskon kan minska valmöjligheterna. I fattiga familjer är detta aldrig ett alternativ oavsett hur många syskon som finns i familjen och ger därför inte samma utslag (ibid).

En annan invändning man kan ha mot "resursuttunningsmodellen" är att det framförallt är de vuxna som framstår som aktörer och producenter av resurser och barnen som passiva mottagare. Om man utgår från att barn ses som aktörer och som en del av familjestrukturen behöver man ställa sig frågan vilket inflytande syskon har på varandra och på klimatet i familjen. Persson (2009) har undersökt syskons inflytande när det gäller familjedemokrati och har funnit att syskons roll är betydande. I intervjuer om inflytande med 146 syskonpar från Sverige framkom att förändringar i ett syskons beteende vad gällde öppenhet, normbrytande beteende och efterföljande av regler kunde förutsäga förändringar i syskonens upplevelser av hur demokratiska föräldrarna var. Ju mer slutna och normbrytande syskonen var desto mindre inflytande upplevde de yngre syskonen sig ha. Syskon kan även ha ett indirekt positivt inflytande på varandra genom att äldre syskon skapar möjligheter för föräldrar att få erfarenheter och dra lärdomar om föräldraskap. Syskon kan därför få inflytande över sina föräldrars beteende på sätt som får konsekvenser för deras syskon (McHale et al., 2012).

Barns könade tillvaro

Det sista kontextuella sammanhang som belyses är huruvida delaktighet kan skilja sig åt mellan flickor och pojkar och hur patriarkala strukturer kan tänkas inverka på barns möjligheter till delaktighet. I avhandlingen undersöks barns delaktighet i familjen och biologiskt kön används som en variabel för att undersöka huruvida barns uppfattningar om sin delaktighet skiljer sig åt mellan pojkar och flickor och om barnens uppfattningar skiljer sig åt beroende på om frågorna ställs i relation till mamma och pappa. Dessutom om nivåerna av jämlikhet mellan män och kvinnor på strukturell nivå kan ha betydelse för barnens uppfattningar om sin delaktighet. Som diskuteras vidare längre fram i kapitel fem¹¹ är familjen den plats där frågor om makt och kön ställs på sin spets, vilket gör att barns uppfattningar om sin delaktighet kan tänkas hänga samman med hur de uppfattar att pojkar och flickor förväntas bete sig och hur kön görs i deras familjer och inom den kulturella kontext de befinner sig. Brinkman, Rabenstein, Rosen & Zimmerman, (2012) förslår en modell för hur processen kan förstås. Modellen beskriver könsidentitetsutvecklingen som en dynamisk förhandlingsprocess. Input sker i form av traditionella socialisationsfaktorer som

¹¹ Se avsnittet om globala perspektiv på familj

öppna och dolda budskap från exempelvis jämnåriga, vuxna och media. Barnen tar med detta inflöde i beräkningen när de ska anpassa sig eller bryta mot normerna. De tar också hänsyn till vad de uppfattar som sitt autentiska själv i situationen och baserat på dessa faktorer fattar de sedan ett beslut om hur de ska handla och uttrycka sin könsidentitet i den specifika situationen. Barnet får därefter reaktioner på sitt handlande från omgivningen och baserat på dessa erfarenheter och fortsatt input från omgivningen fortsätter cykeln som formar könsidentiteten.

Enligt Morgan (1996) är det omöjligt att tänka på familjen utan att samtidigt tänka på kön. Nyckelbegrepp som beskriver familjen och relationer mellan familjemedlemmar är könade och i motsattsförhållande till varandra, pappa/mamma, son/dotter (ibid). En central aspekt av familjelivet är hur mycket tid som ägnas åt yrkesarbete, hushållsarbete och omsorg av barnen och hur denna fördelas mellan män och kvinnor. Att bli förälder innebär vanligen att skillnader mellan män och kvinnor accentueras när det gäller hur de använder sin tid. Craig och Mullan (2010) har studerat balansen mellan yrkes och hemliv i fem länder; Australien, Danmark, Frankrike, Italien och USA. I studien undersöks, hur att bli förälder, påverkar mäns och kvinnors tidsanvändning. Det visar sig att i samtliga länder ökar den totala arbetsbördan för de som får barn jämfört med de som inte har barn och mödrar tar betydligt mer hand om barnen och hushållet än fäderna, även då kvinnorna yrkesarbetar. Detta bekräftar enligt Craig et al. (2010) vad som framkommit i tidigare studier, att det framförallt är kvinnors dagliga liv som påverkas av att få barn.

Samtidigt visar studien att skillnaderna mellan ländernas familjepolitik, arbetstider och attityder när det gäller kön och hur samhällets omsorg om familjen ser ut spelar roll för hur sambanden ser ut. Skillnaden mellan att ha barn och inte ha barn var minst i Danmark och Frankrike och störst i Australien och USA. Detta förklaras bero på att i Danmark och Frankrike finns en acceptans för och möjlighet att dela ansvaret för barnomsorgen med offentliga institutioner. De franska fäderna var mindre involverade i att ta hand om barnen än de danska, vilket förklaras bero på att i Danmark finns inte bara stöd för att kvinnor ska yrkesarbeta utan också normer om att fäder ska engagera sig i sina barn. I Australien och USA där skillnaderna var störst finns starka normativa ideal som förespråkar att små barn ska tas omhand av sina föräldrar och ett svagt offentligt institutionaliserat stöd för familjer. Sveriges välfärdssystem och normer kring föräldraskap liknar det danska men även i länder som de nordiska är det inte självklart hur normer kring kön och föräldraskap hantearas.

Dessa skillnader i tidsanvändning, syn på hur omsorgsgivandet ska fördelas mellan fäder och mödrar och graden av samhälleligt stöd till familjer, borde rimligen

inverka på hur barn upplever sin delaktighet i familjen. Tidigare internationella studier om barns rättigheter undersöker sällan om det finns skillnader mellan hur pojkar och flickor uppfattar sin situation. I de fall det finns med som en variabel så verkar inte skillnaderna vara så stora. Ett exempel är en sydafrikansk studie där barn i 9-14 årsåldern genom semistrukturerade intervjuer fick besvara frågor om barns rättigheter. Till exempel om de vet vad en rättighet är, om barn har rättigheter och varför barn ska ha rättigheter. Det visade sig inte vara några signifikanta skillnader på hur pojkar och flickor uppfattade barns rättigheter. Barnens kön användes därför inte i senare analyser (Willenberg, Ruck & Tenenbaum, 2014). I de fall skillnader kunnat ses verkar flickor ha en något högre medvetenhet om barns rättigheter. Ett exempel på det är en stor internationell studie som undersökt om det finns några skillnader i pojkars och flickors syn på och erfarenheter av barns rättigheter (Hart et al. 2001). I studien har 13-14 åringar från 23 nationer besvarat frågor om barns rättigheter. Analyserna baserade på alla barnen, visade att flickorna hade högre medelvärden än pojkarna, både vad gällde huruvida rättigheterna fanns i deras liv och när det gällde hur viktiga barnen ansåg dem vara. Men när de analyserades på landnivå var skillnaderna endast signifikanta i fyra länder.

Forskningsgenomgången har visat att tidigare studier om barns delaktighet i familjen framförallt fokuserat beslutsdimensionen av delaktighet. De flesta av dessa studier är baserade på barn och föräldrar som bor i individuellt orienterade kulturer. Barns delaktighet i familjens gemensamma aktiviteter har studerats i mer negativt laddade termer som något barn bör slippa och är i större utsträckning förknippat med kulturer som är mer kollektivt orienterade, alternativt med barn som lever i familjer som har en utsatt situation. Vad som inte är gjort och som denna studie kan bidra med är att undersöka hur barnen uppfattar båda formerna av delaktighet, oavsett vilken typ av kultur de lever i, och vilka livsvillkor som kan tänkas hänga samman med hur delaktigheten uttrycks. I avhandlingen ses de båda formerna av delaktighet som två sidor av samma mynt. Utgångspunkten är att kapaciteten och möjligheten att vara delaktig är beroende av den sociala och kulturella kontext barnet befinner sig i och att omgivningen har en förmåga att anpassa sig till och ge det stöd barnet behöver, för att kunna vara delaktig (Vygotskij, 1978). Nyckelpersoner i denna process är barnets föräldrar, syskon och andra familjemedlemmar som utgör barnets omedelbara kontext (Kuczynski, Harach & Bernardini, 1999; Smith, 2002).

I nästa kapitel presenteras ett antal begrepp och teoretiska perspektiv som kan bidra till förståelsen av hur barns delaktighet kan variera i olika delar av världen och under olika kontextuella omständigheter.

5. Barn, barndomar och att ”göra familj”

Inledningsvis beskrivs hur *barndomen som begrepp* vuxit fram och förändrats och därmed kan förstås som socialt konstruerad. Därefter följer en framställning av hur barndomens utveckling materialiserats och tagit *olika vägar* i olika delar av världen. I det påföljande avsnittet diskuteras att barn kan förstås som en *social kategori* som definieras på olika sätt i olika kontexter, vilket får betydelse för barns möjligheter till delaktighet. En central aspekt av den förändrade synen på barndomen innefattar att barn numera uppfattas ha samma förmåga till aktörskap som vuxna. Detta har i sin tur fått betydelse för att socialisation nu ses som en transaktionell process mellan barn och föräldrar. Begreppen *aktörskap* och den *dubbelriktade socialisationen* diskuteras därför i de två nästkommande avsnitten. Ur ett internationellt perspektiv har en del av de antaganden som barndomssociologin vilar på kritiserats för att genom sin inriktning på individualitet och aktörskap, ha misslyckats med att inkludera en majoritet av världens barns barndomar i sin teori och praktik. Kapitlet avslutas med globala perspektiv på familj, där variationen i familjemönster kan förstås både som ett utslag av patriarkala strukturer och på variation i hur autonoma och/ eller ömsesidigt beroende individer uppfattas vara i relation till sina familjer.

Barndomens framväxt och förändring

För att förstå hur barns delaktighet uttrycks och upplevs, behöver den sättas i relation till hur barndom konstrueras. Alla samhällen gör och har gjort en distinktion mellan barn och vuxna, men innebörden av denna åtskillnad skiljer sig åt mellan olika historiska perioder och platser. Huruvida barndomen som en period i livet alltid funnits, råder det delade meningar om. Enligt Ariès (1962) har barndom som fenomen inte alltid funnits, utan ”uppfanns successivt” under 1500-1700 talet genom att barns liv alltmer separerades från vuxnas. Denna historieskrivning har kritiserats, men ändå haft stort inflytande på den akademiska förståelsen av barndomen som fenomen. En viktig och tydlig vattendelare, när det gäller synen på barndom som en specifik period i livet, kom i och med Genevedeklarationen om barnens rättigheter 1924, där fem grundprinciper för barns skydd och välfärd stadgades. 1954 beslutade FNs generalförsamling att anta deklarationen om barns rättigheter och 1989 kom den mer omfattande nuvarande deklarationen, där inte bara skyddsaspekten, utan även barns rätt till delaktighet, uttalas. Ungefär samtidigt, i början av 80-talet, uppstod inom

vetenskapen en kritik mot socialisationsbegreppet och därigenom etablerades barn-
domssociologin som ett eget forskningsfält. Detta innebar ett nytt paradig när det
gällde synen på barn och barndom (Hendrick, 2009).

Skiftet har fem framträdelseformer (Qvortrup, Corsaro och Honig, 2009).
Förutom den nämnda kritiken mot synen på barn som passiva mottagare av sociali-
sation och att allt barn gjorde sågs i ljuset av hur det skulle påverka livet som vuxna,
så flyttades fokus till att studera det *vanliga*, istället för det avvikande. Genom forsk-
ningsfrågor som rörde barns vardag och hälsosamma omgivningar, snarare än barns
utveckling, riktades intresset mot hur barn *har* det, snarare än hur barn *är*. Skiftet
medförde också en betoning av *barns aktörskap och barns röst*, i motsatts till att se
barn som passiva mottagare och offer i behov av skydd. Slutligen så innebar skiftet
att se *barn som en del av den sociala ordningen*, genom att barn och barndom inte
länge sågs som enbart en del av sin familj och den lokala världen, utan av samhället
i stort (ibid).

Barn som social kategori

När barn som grupp började betraktas som en del av den sociala ordningen, lyftes
även frågan om hur barn som social kategori underordnas vuxna. Enligt Alanen
(2001) har synen på barn som en särskild sorts människor "naturaliserats" på ett sätt
som kan liknas vid hur skillnader mellan kvinnor och män beskrivits och förklarats.
Vuxenhet ses som det naturliga tillståndet och normen, med vilken barn jämförs. Den
vuxne tillskrivs egenskaper som mognad, rationalitet och kompetens och barnet för-
utsätts vara dess motsatts, det vill säga omoget, irrationellt och inkompetent (ibid).
En viktig del av barndomssociologin har varit att försöka frigöra sig från att tänka på
barn genom ett utvecklingsraster, där barns potential som blivande vuxna är det cen-
trala. Istället betraktas barnen som aktörer, som befinner sig i en generationsstruktur
som sätter ramarna för deras möjligheter till aktörskap. Även om alla så småningom
lämnar perioden som barn bakom sig, så finns barndomen kvar. Däremot förändras
barndomens position i samhället och vilken mening den tillskrivs varierar över tid
och plats.

Att se på barndom ur ett generationsperspektiv, innebär alltså att se utöver det
individuella barnet och istället på barn som en social kategori, som påverkas av och
påverkar det samhälle det är en del av (Qvortrup, 2009). Att vara positionerad som
barn i relation till föräldrar, lärare eller andra vuxna, kan innebära väldigt olika möj-
ligheter att utöva aktörskap (Mayall, 2001). Barn måste till exempel för det mesta
följa det de vuxna bestämmer och riskerar att diskvalificeras och diskrimineras på
grund av att de är barn, inte alltid beroende på vad de kan, eller skulle vilja. Gene-
ration är alltså ytterligare en kategorisering och strukturerande faktor att ha med sig

när människors liv analyseras. För barn är det till och med den främsta, eftersom barn ses som barn i första hand (ibid).

Det som förenar barn som kategori och gör att vi kan urskilja dem som grupp är att de alla tillhör ”nästa generation”, vilket innebär en underordnad position i relation till vuxna (James & James 2004). Det är just i relation till denna underordnade position och att se på barn som människor med samma rättigheter som vuxna, som kraven på barns rätt till delaktighet förs fram. Möjligheterna för barn att utöva sina rättigheter, så som de beskrivs i barnkonventionen, är beroende av både materiella och diskursiva omständigheter. I nästa avsnitt diskuteras hur barndomsförståelsen förändrats över tid och skiljer sig åt på olika platser i världen och hur detta, tillsammans med skillnader i materiella omständigheter, också bidrar till att forma barns liv och möjligheter till delaktighet.

Olika barndomar

Barndomen har vissa universalistiska drag, även om barnet inte är ett blankt blad från början så behöver det lära sig de kulturella praktiker som gäller inom det samhället det fötts in i (Wells, 2009). Barn har det gemensamt att de som små behöver vuxnas hjälp för att överleva, de behöver mat skydd och emotionella band för att må bra. Beroendet av andra för att få detta skydd för överlevnad gör att barnet också kan bli sett som socialt och kulturellt omoget. Detta är enligt Wells materiella fakta som sätter gränser för hur plastisk en barndom kan vara, även om gränserna för hur barndomen kan göras är väldigt breda.

Relaterat till frågan om barns delaktighet och hur barndomar görs i olika delar av världen, pågår enligt Wyness (2013) en diskussion om hur vissa barndomar ses som mer riktiga än andra. En viktig del av kritiken handlar om hur diskursen om barns rätt till delaktighet i beslutsfattande, influerat synen på barndom. Genom att barnkonventionen generaliserats till att gälla alla barn, har vissa barndomar därmed fördömts och anses som onaturliga eller bristfälliga.

There is an implicit distinction being made between material and discursive forms of participation by international policy-makers. While voice-based forms are presented as a natural, productive and socially appropriate form of participation, material forms challenge dominant constructions of childhood... (Wyness, 2013 s 344)

Kritiken handlar alltså om att fokus på barns delaktighet i form av voice betonas så starkt, detta exkluderar andra former av delaktighet, som till exempel barns arbete i och utanför familjen. Enligt International Labour organisation (ILO) var det 2012-2016 ca 152 miljoner barn mellan 5 och 17 år som arbetade, nästan hälften av dessa

var barn mellan 5-11 år, 28 % var 12-14 år och 24 % var 15-17 år. Nio av tio arbetande barn finns i Afrika, Asien och Stilla havs-regionen, den högsta andelen finns i Afrika där var femte barn arbetar. Trots dessa höga siffror, är majoriteten av barnen i dessa länder inte involverade i barnarbete, enligt ILO's definitioner (ILO, 2017). Men de har kanske andra erfarenheter som inte passar in på föreställningar om hur en barndom, enligt västerländska värderingar, bör se ut. Exempelvis beräknas, globalt sett, var fjärde kvinna som idag är mellan 20-24 ha varit barnbrudar (UNICEF, 2015b).

Det är lätt att uppröras av dessa siffror, men Wyness (2013) menar att man ska undvika att sätta en global standard på hur barns delaktighet under barndomen bör ser ut, eftersom det riskerar generera ett både moralisk och politisk fördömande av de barndomar, som många barn faktiskt lever i. Både barnäktenskap och barnarbete är, enligt min mening, problematiska fenomen framtvungade av framförallt ekonomiska omständigheter, som inte gynnar barns delaktighet. Att delaktigheten tar en annan form än det som förespråkas i form av voice, genom att barn är delaktiga i familjens gemensamma angelägenheter, ser jag däremot som mindre problematiskt.

Även, i de idag mer ekonomiskt och materiellt mer välmående delarna av världen, var det tidigare vanligt att barn bidrog till familjens överlevnad. Enligt Zeiher (2009), har dock övergången från det industriella till det moderna samhället inneburit stora förändringar för barn i dessa delar av världen. Från att lärande och omsorg tidigare skedde genom att barn deltog i samma aktiviteter som de vuxna, har dessa funktioner separerats och fördelats på två specifika institutioner, familjen och skolan. Familjen har blivit den exklusiva plats där omsorg om barnen sker och lärandet sker inte längre genom arbete tillsammans med de vuxna, utan har förlagts till skolan. Institutionaliseringsen kan sammanfattas i två processer *skolarisering* och *familjialisering* som har positionerat barn på ett nytt sätt i relation till övriga samhället.

Skolarisering betecknar den process som påbörjades under den tidiga industrialiseringen då den dynamiska processen mellan behovet av mer utbildad arbetskraft och att barn som arbetade för låg lön i industrin for illa och dessutom tog arbete från de vuxna, drev fram krav på obligatorisk skolgång. Enligt Zeiher syftade också den obligatoriska skolan till att utöva inflytande över barn och unga. Genom att alla barn gick i skolan fick staten möjlighet att socialisera sina medborgare till önskvärda värderingar. Under 60-talet när den ekonomiska produktionen började skifta mot kunskaps och tjänsteproduktion, drevs kraven på ökad skolgång ännu längre och det samma hände under tvåtusentalet. Argumenten för att barn behöver spendera alltmer tid i skolan har varit desamma under olika tidsperioder, att samhället behöver mer

utbildad arbetskraft och att alla barn oavsett klass och kön ska erbjudas samma utbildningsmöjligheter. För barn har detta inneburit att en allt större del av livstiden spenderas i skolan och i organiserad schemalagd form (ibid).

När det gäller skolariseringen menar Zeiher att denna trend är global. Även om det ser olika ut hur den genomförs i olika delar av världen, så är trenden att allt fler barn, tillbringar alltmer tid i skolan. Utbildningsstrukturen och dess mål att utveckla barns kompetenser för ett kommande vuxenliv och karriärmöjligheter, begränsas numera inte bara till den tid barn befinner sig i skolan, utan breder ut sig på många livsområden, exempelvis barnens fritidsaktiviteter (ibid).

Nya sätt att göra familj och barns position

Den andra institutionaliseringsprocessen som Zeiher (2009) menar ägt rum är *familialisering* en process som inneburit att förändringen mot det moderna industrialiserade samhället under sent artonhundratals förde med sig en ny organisering av generationsordningen. Eftersom lönearbetet innebar att barn och vuxna skildes åt, kom ansvaret för barnen att ligga hos kärnfamiljen. Familjen blev därmed specialiserad på att uppfostra barnen och då särskilt mödrarna, eftersom mannen i familjen skulle stå för den huvudsakliga försörjningen. Familjens ansvar för barnen förstärktes av lagstiftningen som ålade föräldrarna att ansvara för barns fysiska behov och hälsa. Detta var den dominerande familjemodellen fram till 50-talet. Staten tog samtidigt på sig en roll att skydda barn från allvarliga risker. Över tid har staten genom lagstiftning och professionella specialister tagit på sig ett allt större ansvar skydda barn från risker i familjen genom att kontrollera att föräldrar sköter sina åtaganden. Detta har t.ex. skett genom hälsokontroller av barnen och rådgivning till mödrar om vad barn behöver. I takt med att allt fler kvinnor började yrkesarbeta och allt större vikt lagts vid institutionellt lärande har även omsorgen om barnen övertagits av välfärdsstaten, genom att allt fler barn går i förskola (ibid). Zeiher hävdar att den sekulära familialiseringsprocessen är motsägelsefull. Å ena sidan blir barndomen alltmer institutionaliserad och äger rum utanför familjen både vad gäller omsorg och fritid och även när det gäller vilka rättigheter barn har. Rättigheter som kan begränsa föräldrars sätt att fatta beslut för och uppfostra sina barn. Å andra sidan görs föräldrar alltmer ansvariga för att barnen ska må bra och lära sig det de behöver för att socialiseras till dagens samhälle (ibid).

På liknande sätt hävdar Gillis (2009) att barn och vuxna i västvärlden tillbringar allt mindre tid i familjen, samtidigt som vissa traditioner och rutiner tillmäts stor betydelse. Gemensamma aktiviteter som födelsedagsfirande och semestrar blir uppförstorade händelser, som fungerar som ankare i tiden och livet. Även klocktiden

organiserar barns tillvaro och många av de aktiviteter barn deltar i är dessutom fixerade vid bestämda platser. För barnen innebär det att de individuellt får lära sig att hantera tid och plats, eftersom de olika institutionerna inte är sammankopplade med varandra (ibid).

Det ökade individuella ansvaret för barn över sitt eget liv är samtidigt inramat i en norm som innebär ett förpliktigande för vuxna att ha barnfokus. Både på de olika offentliga arenor där barn befinner sig, och i hemmet (Zeiher, 2009). Enligt Gillis (2009) så innebär den nuvarande barndomskonstruktionen också en överbetoning av relationen mellan barn och vuxna, vilket kan bli en förlust för båda parter. För barnen innebär det en förlust av självständighet och för de vuxna att det blivit allt svårare och mer kravfyllt att leva med barn. Detta kan också vara en del av förklaringen till den paradoxala situationen att, trots allt större barnfokus, så föds det samtidigt allt färre barn (ibid).

Jensen (2009) hävdar att den ökade individualiseringen även inneburit att vuxna vill skapa sig ett liv utifrån egna önskemål, istället för att anpassa sig till traditionella förväntningar om att gifta sig med det motsatta könet och skaffa barn inom äktenskapet. Familjeformen kan idag se ut på många sätt, av vilka samboförhållanden och styvfamiljer är de vanligaste. Fler föräldrar separerar, vilket fått olika typer av konsekvenser för barnen. Ekonomiskt har det gjort barn som grupp fattigare, eftersom mödrarna tar det största praktiska och ekonomiska ansvaret, trots att de generellt har sämre inkomster än fäderna (ibid). Jensen menar att pluraliseringen av familjeformer inneburit ökade möjligheter till aktörskap för de vuxna, men inte lika självklart för barnen. Barn måste ofta finna sig i de vuxnas beslut om hur vardagslivet ska organiseras, detta begränsar möjligheterna till inflytande. När det gäller separationer finns, enligt Jensen, ett stort fokus på barnens rätt till båda föräldrarna, medan andra saker som är viktiga för barn förbises, som att ha lättillgänglig kontakt med vänner och att kunna styra över sin egen vardag.

Samtidigt finns också invändningar mot att se just barn vars föräldrar separerat som speciellt beskurna på möjligheter till inflytande. Enligt Smart (2003) handlar numera forskningsfrågor kring barn och separationer inte längre om att se dessa barns erfarenheter som homogena. De tidigare refererade studierna (Berman, 2015 och 2017) av svenska barns erfarenheter av separation pekar snarare mot att barn kan känna sig mer lyssnade på och ges större utrymme att förhandla efter separationen, särskilt i de familjer där föräldrarna inte är i konflikt med varandra.

Barns aktörskap

Vid utforskande av barns delaktighet i familjen är frågan om barns aktörskap (agency) särskilt central. Vid beskrivningar av barn som en underordnad social kategori och talet om barndomsstrukturer som sätter gränser för hur barn kan leva sina liv, är det samtidigt centralt att inte se barn som passiva offer för sin omgivning. Under de senaste decennierna har den förändrade synen på barn inneburit en anorlunda syn på barnets egen kapacitet än vad som tidigare var fallet (James, 2009; Kuczynski et al. 2015). Den tidigare synen på barn som "becomings" innebar en vana att tolka allt som barn gör i barndomen genom vuxenblivandet. Mycket vägdes och mättes genom bedömningar av hur långt ett barn kommit på sin väg att bli vuxen, eller hur det barnet gjorde och var med om skulle komma att påverka vuxenlivet. Det innebar att barndom inte studerades för att det var intressant "i sig" utan alltid för att ge information till och om vuxenlivet (James, 2009).

Att tillskriva barn aktörskap innebär att barn, likväl som vuxna, har inflytande över sig själva och sin omgivning. En vändning enligt James var Giddens (1979) struktureringssteori som i korthet går ut på att teoretiskt försöka lösa den klassiska frågan om aktör vs struktur genom att hävda att varje situation innehåller både reproduktion, genom att man upprepar det som tidigare gjorts, och produktion, att individen också är aktör och meningsskapande i situationer som uppstår, vilket också är potentialen för förändring. Med den logiken kan barn förstås vara med och både reproducera och producera sin egen socialisation och inte bara vara passiva mottagare som ska socialiseras in i samhället. Corsaro (2005) använder uttrycket "tolkande-reproduktion" för att försöka fånga denna process. Reproduktion är sedd på detta sätt inte någon linjär efterapning av det barnen är med om.

James (2009) griper sig an frågan vad detta i förlängningen innebär och vad som är skillnaden på att vara en social aktör och aktörskap. En social aktör gör saker som att leka eller umgås. Aktörskap innebär att det man gör tillsammans med andra får betydelse utanför den konkreta situationen eftersom det bidrar till en vidare reproduktions och produktionsprocess. Samtidigt är denna distinktion, enligt mig, inte särskilt klagörande. Det är ändå svårt att avgränsa vilka av våra handlingar som bara får betydelse i stunden och vilka som bidrar till att producera nya betydelser och tolkningar som får konsekvenser länge fram.

Aktörskap kan tolkas vara en mänsklig egenskap som utgår från antagandet att människor, både vuxna och barn, har intentioner, är självorganiserade, självstyrande och självreflexiva och därmed bidrar till sina egna livsomständigheter (Kuczynski et al. 2015). På en analytisk nivå kan aktörskap (agency) förstås bestå av tre aspekter; autonomi, konstruktion och handlande (action). *Autonomi* är den del av aktörskapet som omfattar behovet av självbestämmande, att få känna att man själv är källan till

sitt eget beteende och självbevarande, som aktiveras när möjligheterna att göra det man vill hindras. Öppet eller dolt motstånd är en viktig aspekt av självbevarande. Även i de mest förtryckande situationer, där det kan vara riskabelt att visa sitt motstånd, kan människor uttrycka sin autonomi genom att mobilisera ett inre motstånd. *Konstruktion* handlar om förmågan att tolka och utvärdera sina erfarenheter och skapa ny kognitiv och emotionell mening av det man är med om. Slutligen *handlande*, som refererar till ens möjligheter att utveckla strategier, lösa problem och nå sina mål genom att agera eller inte agera, i processer eller situationer som uppstår (ibid).

Att inneha aktörskap är alltså en universell mänsklig egenskap, och också ett grundläggande antagande när det gäller barns delaktighet. Ofta sätts likhetstecken mellan aktörskap och delaktighet, men i min förståelse så är aktörskap en mänsklig förmåga som man kan uttrycka genom att vara delaktig, detta gör delaktigheten mer kopplad till handlingsdimensionen i aktörskapet. Aktörskapet är alltså, i denna förståelse, något individen alltid har. Medan delaktighet, som ett uttryck för aktörskap, kan vara mer eller mindre närvarande eller frånvarande (Fernqvist, 2013).

Distinktionen mellan begreppen kompliceras också av att både delaktighet och aktörskap kan ses som en relationell process som inte är avgränsad till enskilda handlingar. Kuczynskis et al. (2015) argumenterar för att barnets möjligheter att uttrycka sitt aktörskap hänger samman med vilka individuella, relationella och kulturella resurser barnet har tillgång till och kan använda sig av för att uttrycka sitt aktörskap. *Individuella* resurser kan exempelvis handla om barnets kapacitet att tala för sig, fysisk förmåga eller expertis på ett område. *Relationella* resurser är barnets tillgång till stöd när de inte kan agera på egen hand, eller agerar tillsammans med andra för att uppnå något. Barns effektivitet som aktörer i familjen, för att exempelvis få tillgång till sociala och materiella resurser, är därför beroende av relationerna till föräldrar och syskon. *Kulturella* resurser slutligen, handlar om det stöd barn och föräldrar har av samhället, genom till exempel lagstiftning, traditioner och kulturella praktiker (ibid). En central aspekt av dessa kulturella, och relationella resurser är föreställningar om hur makt (bör) fördelas i familjen och synen på barns och föräldrars inflytande på varandra.

I nästa avsnitt presenteras en modell som föreslår att socialisationsprocessen kan förstås som en ömsesidig process, där både barn och föräldrar har makt, eftersom den utspelar sig i den mikrokontext som föräldrabarnrelationen utgör.

Delaktighet och makt i en relationell kontext

Enligt Alanen (2001) positioneras barn och föräldrar på ett asymmetriskt sätt i familjen. Med begreppet *familialisering* beskriver hon hur familjen ses som en grund för barnets socialisering på ett sätt som gör att barn inte i första hand ses som handlande subjekt.¹⁴ Även om barn i praktiken ofta sammankopplas med sin familj, så har det ändå inom forskningen skett en förskjutning i tänkandet kring hur barns socialisation går till. En central del av det förändrade tänkandet kring barns socialisation innefattar iden om socialisation som en interaktionell process mellan barn och vuxna, och den ovan nämnda synen på barn som innehavare av aktörskap (Alanen, 2001; Kuczynski et al. 2015).

Kuczynski och hans kollegor har under det senaste decenniet utvecklat en teoretisk modell Social Relational Theory (SRT) för att analysera den socialisation som sker i familjen (Kuczynski et al. 2015). Modellen har utvecklats som ett alternativ till den mer mekaniska och linjära förståelsen av föräldrar som ensidiga socialisationsagenter och barn som passiva mottagare, som länge dominerat fältet. SRT beskrivs som ett holistiskt dialektiskt ramverk, där socialisationsprocessen ses som en kulturellt inbäddad social relation, där både barn och föräldrar är lika viktiga aktörer, där båda förändras av varandra.¹⁵ Med det menas, att även om barn och föräldrar ses som individuella aktörer så ingår de i en ömsesidig beroenderelation, som bildar kontexten för deras aktörskap. Relationen mellan barn och föräldrar skiljer sig från andra relationer barnet har med vuxna. Föräldrabarnrelationen är sammanbunden av en varaktig nära relation, som båda parter investerar i. Det är skillnad på interaktion och relation, eftersom den senare består av just varaktig interaktion och en delad historia, som skapar representationer av det man gjort och förväntningar inför framtiden.

Föräldrabarnrelationen är alltså speciell jämfört med andra relationer. Dels på grund av sin omfattning av interaktioner över tid, sin intimitet och det ömsesidiga beroendet man har av varandra, för att kunna uppfylla sina behov och önskningar. Den är också ofrivillig på så sätt att du alltid är någons barn eller förälder, oavsett om du vill det eller inte. Det innebär i förlängningen att när barn och föräldrar interagerar, så tar de hänsyn till den kontext som relationen bildar. Kontext betraktas oftast inom socialvetenskaperna som strukturer på makronivå, som begränsar eller inkräktar på individens livsmöjligheter. Men om barn ska ses som aktörer behöver

¹⁴ Se tidigare resonemang om begreppet *familialisering* i avsnittet om olika barndomar

¹⁵ Med föräldrar menas de vuxna som har den varaktiga föräldrarollen i relation till barnet, vilket inte behöver vara en biologisk förälder.

man, enligt Kuczynski et al. (2015) också se på kontext som möjliggörande. Kulturella kontexter kan därför erbjuda både möjligheter och begränsningar för barn. Inte bara genom hur deras föräldrar influeras av sin omgivning utan också genom att själva relationen mellan barn och föräldrar kan ses som en mikrokontext som både kan stödja och motverka barns handlingar.

SRT innefattar också en dialektisk förståelse av kausalitet och hur förändring uppstår, där begreppen *motsägelser* och *syntes* är centrala. När barn och föräldrar agerar utifrån sina personliga avsikter och mål uppstår motsägelser och ambivalens. Den nya situationen skapar osäkerhet och gör att båda måste anpassa sig och tillsammans skapa något nytt, en syntes. Detta gör att det inte bara är barnen som förändras, utan även deras föräldrar. Detta inverkar också på det sista grundantagandet i SRT som kanske är det mest kontroversiella, frågan om *ömsesidig makt* mellan barn och föräldrar. Om barn inte tillskrivs någon makt i relationen blir det också problematiskt att se på barn som innehavare av aktörskap. Kuczynski et al. (2015) föreslår här en maktmodell som benämns som ömsesidigt asymmetrisk. Den utgår från att, även om barn i många situationer har en underordnad position i relation till sina föräldrar, så är maktrelationen ändå ömsesidig, eftersom båda är beroende av relationen till varandra. Båda har lika mycket aktörskap, men olika mycket makt och därmed möjligheter att förverkliga det de vill. Den här synen på makt som relationell och inkapslad i både lokala och mer övergripande samhällsliga praktiker förs även fram av Gallagher (2008) som ett alternativ när barns delaktighet ska analyseras.

... power is relational. In other words, one cannot 'have' power as such. Rather, one exercises power over this or that entity. As such, power always involve a relationship between at least two entities. It will vary according to the nature of these relationships, the personal characteristics of the actors involved, the resources (social, cultural, material) available within these relationships, and so on. This provides further support for recent suggestions that empirical work might usefully take these relationships and their networks as a key focus (Gallagher, 2008 s. 403).

Om man gör som Gallagher föreslår och synar maktrelationen mellan barn och föräldrar, kan man tänka att maktdimensionen är mer eller mindre framträdande beroende på situation och relationens karaktär. Samspelet mellan barn och föräldrar föreslås enligt Harach och Kuczynski (2005) inom tre olika relationsdomäner, där makten kan vara ojämlikt eller jämlikt fördelad. Dessa handlar om auktoritet, anknytning och intimitet. Inom *auktoritetsdomänen* har barnet liten makt, det kan handla om att föräldern har ett långsiktigt socialisationsmål, som att barnet ska klara skolan och därför använder sin auktoritet för att få igenom sina mål. *Anknytningsdomänen* beskrivs som mer jämlik och den som aktiveras när barnet är utsatt för stress eller

fara. *Intimitetstemat* slutligen, är det mest förekommande i vardagens rutiner och uttrycks till exempel genom positiva känslor, fysisk närhet, självavslöjande, initiativ till aktiviteter och strategier för att skapa intimitet. I samspelet mellan barn och föräldrar beskrivs dessa relationsdomäner ständigt vara igång, och frågan om makt mer eller mindre aktuell, beroende på vilken domän som dominerar.

Frågan om makt är central även när det gäller barns möjlighet till delaktighet i relation till föräldrarna. Överfört till delaktighetstermer skulle detta betyda att barns möjligheter till inflytande är som störst i intima situationer, medan möjligheterna är betydligt mindre i situationer som är mer formella, planerade och långsiktiga eftersom de uppfattas ligga inom föräldrarnas jurisdiktion. Ambitionen med att förstå maktrelationen mellan barn och föräldrar som ömsesidigt asymmetrisk, är att försöka ta konsekvenserna av att inte betrakta barn som offer och istället som innehavare av aktörskap. Samtidigt finns en avgörande begränsning i frågan om barns maktposition och föräldrabarnrelationen som kontext. I en kulturell kontext där barn förvägras rättigheter genom långtgående normativa värderingar om en föräldrabarnrelation som innebär att barn, i alla lägen, självklart förväntas underordna sig vuxnas auktoritet och kontroll, är barns möjligheter att utöva makt ändå begränsade (Kuczynski et al. 1999).

Globala perspektiv på familj

Hittills har i det teoretiska avsnittet diskuterats ett antal generella frågor som berör det som barn kan antas ha gemensamt. Inledningsvis genom att beskriva barndomen som en social konstruktion och hur den, diskursivt och materiellt, tagit olika vägar under olika tidsperioder och i olika delar av världen. Därefter, hur barn som social kategori kan ses som underordnad vuxna, eftersom barn alltid ses som barn i första hand. På det följde en genomgång av hur begreppet aktörskap kan förstås och dess kopplingar till delaktighetsbegreppet. Avslutningsvis lyftes frågan om barns och föräldrars ömsesidiga inverkan på varandras socialisation och huruvida barn som aktörer också kan tillskrivas makt i relationen. Dessa aspekter är centrala komponenter i det barndomssociologiska perspektivet, som haft en enorm genomslagskraft inom barnforskningen.

Idag har, som nämnts, även kritiska röster börjat höjas och delar av barndomssociologins antaganden, börjat ifrågasättas. Tisdall, Kay och Punsch (2012) tar upp och problematiserar några aspekter av barndomssociologin som har stor relevans i avhandlingen. Det handlar framförallt om huruvida teorin är tillämplig för barn i alla delar av världen, eller om dess utgångspunkter i allt för hög grad vilar på antaganden som har sin grund i västvärlden. Antaganden om barns och ungas aktörskap och rättigheter har anklagats för att vara en fortsättning på kolonial imperialism och att

introducera dessa idéer har ansetts vara oetiskt för vissa kulturer och traditioner (ibid). De flesta av världens barn bor inte i Nordamerika, Europa, Australien och Nya Zeeland och utgör dessutom majoriteten av befolkningen i Asien, Afrika och Sydamerika. Det barndomssociologiska perspektivet har enligt Tisdall et al. (2012) därmed, genom sin inriktning på individualitet och aktörskap, misslyckats med att införliva en majoritet av världens barns barndomar i sin teori och praktik.

Som ett alternativ till en individualiserad barndomsförståelse förespråkas, liksom i den sociala relationsteorin (Kuczynski et al. 2015) behovet av att överväga relationers betydelse, ömsesidighet och ansvar och de kontextuella sammanhang som barn är en del av. Detta är också grunden till mitt beslut att utforska barns delaktighet i familjen, inte bara som ett individuellt orienterat fenomen, utan även som en process som inkluderar gemenskap och ansvarstagande. En process som tar plats i olika kontexter som både möjliggör och begränsar barns delaktighet.

Geokulturella perspektiv på familjen

En svårighet med att göra internationella studier av barns delaktighet i familjen är att sättet att göra familj skiljer sig åt i olika delar av världen och över olika tidsperioder. Familjen som institution är grundläggande i alla samhällen (Liljeström & Özdalga, 2002; Therborn, 2004). Vad som uppfattas utgöra familjen eller vilka funktioner den fyller är däremot vanskligt att uttala sig om på något entydigt sätt.

I sin bok *Between sex and power* undersöker Therborn (2004) familjens sociologi och historia under 1900 talet ur ett globalt perspektiv. Familjen beskrivs vara det område där frågor om makt och kön står på sin spets genom att gränser dras mellan vilka som tillhör och vilka som står utanför, vem som har rättigheter och vem som skyldigheter. Enligt Therborn har patriarkala strukturer i familjen funnits och finns överallt och kan beskrivas ha två inneboende maktdimensioner. *Generation*, som hänger samman med relationerna mellan föräldrar och barn, framförallt i faderdotter relationen. Samt *äktenskap* som berör relationen mellan man-hustru. Sättet att forma hushållet med olika rättigheter och skyldigheter mellan föräldrar och barn, har till exempel inneburit att föräldrar styrt över giftermål och därmed inneburit kontroll över nästa generation. Det har även inneburit diskriminering av flickor, genom exempelvis barnamord, undernäring och arvsregler, som begränsat flickors livsutrymme. Föräldramakt är därför ett uttryck för patriarkatet (även om det är kvinnor som utför handlingarna så görs det inom ett patriarkalt system). Fadernskapet är alltså med detta synsätt själva hjärtat av patriarkatet. Äktenskapet har också styrts av faders makt, genom att kvinnor behandlats som underordnade mannen. Som familjeöverhuvud har mannen styrt kvinnans aktiviteter och rörelsemöjligheter. Till exempel har kvinnor i många kulturer inte fått röra sig i det offentliga rummet, inte kunnat ta ut skilsmässa, eller haft arvsrätt. De patriarkala strukturerna i familjen har funnits

och finns i alla delar av världen. Dessa har tagit sig olika uttryck i olika geokulturella områden som präglats av specifika historiska och religiösa/filosofiska skeenden, snarare än territoriella avgränsningar.

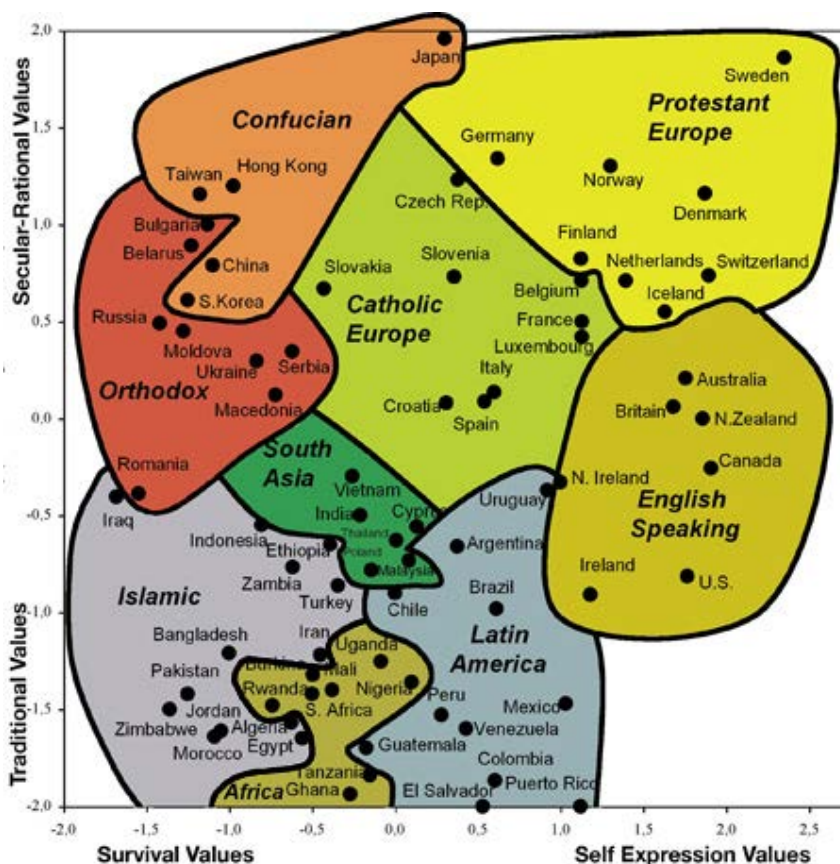
To view family systems as geocultures means to treat them as institutions or structures taking their coloring from the customs and traditions, from the history of a particular area, a cultural wrapping which may remain after structural, institutional change, leaving imprints on the new institution (Therborn, 2004 s 11).

Studiet av patriarkatet under 1900-talet visar att i början av seklet fanns patriarkala strukturer i varierande grad i hela världen. Därefter har patriarkatet som institution förlorat mark på ett sätt som saknar motstycke. Orsaken till förändringen kan förstås på flera sätt. Therborn lyfter fram ökad sekularisering, demokratisering och att barn fått gå i skolan i betydligt högre grad de senaste decennierna, som några centrala aspekter. Samtidigt är trenden inte entydig, de senaste åren har också inneburit en återgång till religiös fundamentalism och nationalism som verkar i motsatt riktning. Även om patriarkala strukturer tycks fått börja ge vika i stora delar av världen, så lever de fortfarande kvar som en grundläggande social ordning (ibid).

Enligt Therborn finns det fem huvudsakliga familjesystem i världen som kan härledas från specifika filosofiska och religiösa värdesystem och områdenas historia. Dessa är Afrika (söder om Sahara) Europa (inkluderat den nya världens bosättningar t.ex. Nord- och Sydamerika), Ostasien, Sydasien, Västasien och Nordafrika och dessutom två som ligger mellan dessa, vilka är Sydostasien (från Sri Lanka till Filippinerna och med Indonesien som sitt center) och Kreol Amerika (Mest utpräglat i Karibien kan mönstret ses över hela Amerika från afroamerikanska getton i USA till perifera Anderna i Sydamerika). Therborn redogör detaljerat för den mängd olika familjeformer som finns representerade i ett globalt perspektiv. Till exempel att människor väljer att inte gifta sig eller gifta sig vid olika åldrar, att leva tillsammans utan att formalisera sin relation, att skaffa barn i eller utanför äktenskapet, att leva tillsammans med vuxna barn, med sina gamla föräldrar eller unga och gamla som lever ensamma, eller att leva tillsammans i flera generationer och med andra släktingar i utökade familjer.

Det är inte bara familjers struktur utan även värderingar kring vilket ansvar barn och vuxna har för varandra och hur interaktionen ser ut mellan familjemedlemmar som formar hur familjer görs i olika delar av världen. Ett område som ofta diskuteras och som berörts tidigare, handlar om graden av *individualistiska vs kollektivistiska* värderingar och dess sammankopplingar med vad som betecknas som moderna eller

traditionella förhållningssätt till exempel när det gäller barnuppfostran eller förpliktelser mot andra familj/släktmedlemmar. Det globala forskarnätverket World Value Survey (WVS) har sedan 1981 studerat människors övertygelser och värderingar och dess inflytande i livet. Genom enkätstudier i över hundra länder undersöks och jämförs människors inställning till en rad frågor bland annat värderingar kring familj, religion, demokrati och välmående. Genom den så kallade Inglehart-Welzel kartan illustreras kulturell variation i världen rörande två dimensioner. Den ena dimensionen handlar om graden av *traditionella vs sekulära* rationella värden. Den andra handlar om *överlevnad vs självförverkligande* (WVS, 2015). Traditionella värden handlar enligt Inglehart och Welzel om att religion anses viktigt, att man ska underkasta sig auktoriteter och en betoning av traditionella familjevärden och starka band mellan barn och föräldrar. Sekulära värden å andra sidan lägger mindre vikt vid religion och auktoriteter och traditionella familjevärden. Den andra dimensionen handlar om huruvida människor är mest upptagna av att säkra sin fysiska och psykiska överlevnad eller har en ekonomisk och social situation som ger utrymme för andra frågor. Enligt Inglehart och Welzel har individer som ger uttryck för självförverkligande värderingar ett större intresse för att skydda miljön, tolerera främlingar och att förorda jämlikhet mellan olika grupper i samhället (WVS, 2015).



Figur 1. World Value Survey 2015

I figur (1) kan vi se hur några av de länder som ingår i avhandlingsstudien placerar sig på dessa dimensioner. T.ex. kan vi se att Jordanien och Sverige ligger så långt ifrån varandra värderingsmässigt som det går att komma. Där Sverige placerar sig långts ut och upp på både den sekulära och självförverkligande dimensionen. Medan Jordaniens placering visar att landets invånare både har mycket traditionella värderingar vad gäller till exempel familj och religion och samtidigt visar på värderingar som handlar om att säkra sin överlevnad. Andra länder visar upp en kombination av dessa. USA ligger på en medelnivå på traditionella vs sekulära värderingar. Samtidigt som de ligger högt när det gäller självförverkligande. Medan Kina kan beskrivas som sekulärt samtidigt som överlevnad är fortsatt centralt.

Ömsesidigt beroende och autonomi

Kâğıtçıbaşı, (2002) ställer sig kritisk till att det som kallas modernt sammanfaller med den västerländska utvecklingen som utmärks av en trend av alltmer oberoende och individualitet. Antagandet utgår ifrån att de länder/kulturer som (ännu) ej uppnått dessa tillstånd kommer att göra det så småningom och att det inte går att utvecklas som samhälle om man inte utvecklar individualitet och oberoende och att familjeformer som värderar ömsesidigt beroende mellan familjemedlemmar står i vägen för utveckling. Det vill säga en tro på att individualism och oberoende skapar god ekonomi och ett utvecklat samhälle, istället för att det kanske tvärtom är så att god ekonomi skapar högre grad av oberoende. Det har också visat sig i senare års studier att länder med kollektivistiska värderingar i Asien samtidigt har haft snabb ekonomisk tillväxt vilket gjort att den generella korrelationen mellan god ekonomi och grad av individualitet (sett till alla länder) sjunkit från .80 till .50. (ibid).

Kâğıtçıbaşı (2002) menar att för att förstå komplexiteten i hur familjemönster förändras måste man också undersöka interaktionen i familjen och att det bästa tillvägagångssättet att få syn på dessa mönster är att göra jämförande tvärkulturella studier. Med utgångspunkt i studier kring ekonomiska/materiella och psykologiska motiv till varför människor skaffar barn, har hon skapat en familjemönstermodell *Family model of emotional interdependence* som utgår från att det finns tre sätt att relatera till varandra i familjen och i relation till självet. Modellen utgår från att de förändringar som familjen genomgår i det moderna samhället inte på ett självklart sätt måste gå i en individuell riktning. Istället hävdas att både individualistiskt och kollektivistiskt orienterade kulturer skulle vara mer betjänta av familjemönster som främjar både autonomi och närhet/släktskap med familjen.

I tabell (1) listas vad som enligt Kâğıtçıbaşı (2002) framkommit som utmärkande i en mängd studier när det gäller familjemönster i relation till beroende och autonomi. Den första kolumnen beskriver prototypen av en familjemodell som är mer

förekommande i mindre industriellt utvecklade och agrara samhällen och där kulturen beskrivs som relationsorienterad eller kollektivistisk. Den andra modellen bildar prototypen för en familjemodell som är mest förekommande i västerländska urbana miljöer, där fokus ligger på individen istället för gruppen.

Tabell 1. Model of family change

	Modell-Ömsesidigt beroende	Modell-Oberoende	Modell- emotionellt ömsesidigt beroende
Kultur	Relationskultur Kollektivistisk	Separationskultur Individualistisk	Relationskultur Kollektivistisk
Levnadsvillkor	Landsbygd Låg SES	Urban, industriell, teknologisk. Hög SES	Urbanisering industria- lisering. Ökad SES
Familjestruktur	Utvidgad familj, välstånd riktas mot föräldrar. Patrilineära band. Hög fertilitet Kvinnor låg status	Kärnfamilj, välstånd riktas mot barn. Band mot kärnfamiljen. Låg fertilitet Kvinnor hög status	Funktionellt komplex välstånd riktas mot barn Kärnfamilj + släkt band. Låg fertilitet Kvinnors status ökar
Värden Socialisation	Familj/grupplojaliteter Materiell och känslomässig investering i föräldrar. Värderar ömsesidigt beroende Praktiska/ekonomiska värdet av barn, försörjning vid ålderdom. Söner föredras	Individuell lojalitet Emotionell/materiell investering i barn. Värderar oberoende Psykologisk värdering av barn. Söner föredras inte framför döttrar.	Familj/grupp/individ lojalitet Emotionell investering i föräldrar och barn, materiell investering i barn. Emotionella ömsesidiga värderingar Psykologisk värdering av barn. Minskad preferens för söner.
Interaktion och socialisation	Auktoritärt föräldraskap lydnad/beroende-orienterad barnuppfostran. Intergenerationellt ömsesidigt beroende. Interpersonellt ömsesidigt beroende. Utveckling av ett relationellt själv.	Rel. tillåtande föräldraskap autonomi/självtrillits-orientering i uppfostran. Intergenerationellt oberoende. Interpersonellt oberoende. Utveckling av ett separat själv.	Auktoritativt föräldraskap kontroll och autonomi-orientering i barnuppfostran. Intergenerationellt emotionellt ömsesidigt beroende. Interpersonellt ömsesidigt beroende. Utveckling av ett autonomt och relationellt själv.

Not. Denna tabell bygger på sammanställningen av vad som enligt Kâğıtçıbaşı (2002) framkommit i tidigare studier av familjemönster i olika kulturer.

Slutligen innefattar den tredje kolumnen en modell som skiljer sig från de båda andra, men samtidigt kan ses som en syntes av dem. Den utmärks av ett familjemönster som består i ömsesidigt emotionellt beroende, men ett materiellt/ekonomiskt oberoende, detta är det mönster som utvecklats i storstadsmiljöer i länder utanför västvärlden som haft en positiv ekonomisk utveckling och samtidigt behållit kollektivistiska värderingar när det gäller relationerna inom familjen/släkten.

Exempel på länder är Turkiet, Japan och Korea där familjestrukturen påminner om den i individualistiska samhällen där välståndet i familjen riktas mot barnen, samtidigt som generationerna är mer materiellt oberoende av varandra. I dessa miljöer ökar också kvinnors status och fertiliteten går ner. Det finns också likheter med den kollektivistiska modellen genom att kontakterna till den utvidgade familjen kvarstår. Kombinationen av de två modellerna visar sig genom att lojaliteter inom familjen både går till gruppen och till individen. Lojaliteten till familjen är dock inte längre materiell i samma utsträckning utan mer emotionell och det psykologiska värdet av barnen liknar det som kan ses i individualistiska kulturer.

När det gäller hur barn uppfostras och socialiseras kan man se en kombination av uppmuntran av autonomi och samtidigt kontroll, vilket inom föräldraforskningen är känt som auktoritativ uppfostran (Baumrind, 1980). När det materiella beroendet mellan generationerna minskar ses inte längre barns autonomi som ett hot mot överlevnad och en risk för att barn om de blir alltför individualistiska, ska överge familjen. För att klara sig i samtiden behöver barn också ha förmågan att fatta självständiga beslut och uppmuntran till autonomi blir därför mer ändamålsenligt än att fostra till lydnad. Samtidigt är närhet och släktskap fortsatt högt värderat och att barn måste separeras ses inte som nödvändigt för att uppnå autonomi.

Kâğıtçıbaşı (2002) menar att både den ömsesidigt beroende och den individualistiska familjemodellen bortser från fundamentala mänskliga behov av antingen autonomi eller närhet/släktskap (relatedness). I familjemodeller som präglas av ömsesidigt beroende mellan familjemedlemmar erkänns behovet av närhet och släktskap medan behovet av aktörskap ignoreras. I den individuella modellen är det tvärtom så att människors behov av aktörskap erkänns medan behovet av närhet och släktskap till andra åsidosätts. Dessa två behov ses ofta som ömsesidigt uteslutande och motstridiga, men Kâğıtçıbaşı hävdar att agency och närhet/släktskap inte står i motsattnförhållande till varandra.

Som vi kan se i Figur (2), beskrivs självrelationer ha två dimensioner; aktörskap och personlig distans (Kâğıtçıbaşı, 2002 s 27). Aktörskapet kan i sin tur beskrivas ha två poler från autonomi till heteronomi (utifrånstyrd). Personlig distans går från polerna separerad (separeteness) till närhet/släktskap (relatedness). Givet att dessa positioner är oberoende av varandra så är det möjligt att hitta olika kombinationer av självkonstruktioner. Till exempel ett autonomt-relaterat själv eller ett heteronomt-separerat själv. Figuren visar att det finns fyra möjliga positioner när det gäller de grundläggande mänskliga behoven av autonomi och relaterande. Förutom förutnämnda oberoende (1) och ömsesidigt beroende (4) finns ytterligare två positioner. Att vara separerad men samtidigt utifrånstyrd (2) innebär att t.ex. barn och unga som lever i familjer som migrerat från en kultur som värderar ömsesidigt beroende till en där individualitet har en dominerande position anpassar sig för tryck utifrån för att passa in i den nya kulturen. Samt den position (3) som ses som mest funktionell eftersom den tillgodoser människors behov av både autonomi och tillhörighet (ibid).

		Aktörskap	
		Svag	Stark
Personlig distans	Svag	1. Oberoende	2. Separat men styrd av andra.
	Stark	3. Autonom och relaterad	4. Ömsesidigt beroende

Figur 2. Det autonoma och relationella självet

Kâğıtçıbaşı menar att en anledning att kombinationen av autonomi och tillhörighet inte setts som möjlig beror på en västerländsk bias som exempelvis tagit sig uttryck i psykologiska teorier (t.ex. objektrelationsteorin) där separation/individuation setts som en nödvändig process för att uppnå autonomi. Samtidigt visar forskning att nära knutna relationer och sammankopplade (connected) själv är ett vanligt mönster i länder utanför västvärlden.

De teoretiska perspektiv som presenterats ovan fyller lite olika funktioner i avhandlingen. De inledande delarna som hämtats från barndomssociologin om barndomen som en social konstruktion, och barn som en del av den sociala ordningen utgör ett grundläggande raster som format utformningen av avhandlingens syfte och frågeställningar. Med tanke på att avhandlingen omfattar deltagare från olika delar av världen bildar avsnitten om barndomens olika vägar en grund för att förstå hur idéer och normer kring barns delaktighet kan skilja sig åt och ta sig uttryck i olika kontexter. Avsnittet om aktörskap avser fördjupa resonemangen kring vad barns aktörskap kan innebära och dess förhållande till begreppet delaktighet. Eftersom frågan om barns delaktighet i familjen ses som en samspelsprocess mellan barn och föräldrar, där barnen ofta är underordnade och samtidigt aktörer, är frågan om maktförhållanden mellan barn och föräldrar, men också den ömsesidiga relationen central, för att förstå hur delaktighet kan uttryckas. Både Therborn (2004) och Kâğıtçıbaşı (2002) visar att hur människor gör familj är både kulturbundet och föränderligt. Detta innebär att barns möjligheter till delaktighet i beslutsfattande och engagemang i familjens gemensamma åtaganden och aktiviteter också hänger samman med dessa omständigheter. De avslutande avsnitten om globala perspektiv på familjen kommer att användas i senare analyser, genom att undersöka huruvida Therborns geokulturella mönster och värderingar och Kâğıtçıbaşıs modell av det autonoma och relationella självet kan bidra med förståelse av hur uttryck för barns delaktighet kan tänkas variera och hur de olika delaktighetsformerna relaterar till varandra.

I nästa kapitel presenteras den metod som använts för att undersöka hur delaktiga barn i olika delar av världen uppfattar sig vara och vilka faktorer som kan tänkas ha samband med dessa uppfattningar. Dessutom diskuteras de metodologiska och etiska överväganden som aktualiserats vid studiens genomförande.

6. Metod, metodologi och etik

Introduktion

Denna avhandling är del av ett redan designat och pågående internationellt forskningsprojekt, vilket har inneburit stora möjligheter genom utbyte med forskare och tillgång till data från barn och föräldrar från olika delar av världen, men också begränsningar eftersom jag inte haft inflytande över t.ex. frågornas utformning eller detaljkunskaper om hur datainsamlingen i praktiken gått till i de olika länderna. Innan jag går in på avhandlingsstudiens design presenteras därför PAC-projektets övergripande upplägg, syfte och förutsättningar.¹⁷ I samband med det beskrivs också hur datainsamling och datahantering gått till och några av de utmaningar som internationella studier kan innebära. Beskrivningen av PAC-projektet utgår från forskningsledarnas beskrivningar, som bland annat kan läsas i en specialutgåva (se Lansford & Bornstein, 2011) där både projektet i stort och de deltagande länderna presenteras¹⁸.

Efter dessa tre avsnitt om själva PAC-projektet diskuteras avhandlingens övergripande forskningsdesign i relation till PAC och metodologiska frågor. I de påföljande avsnitten avhandlas etiska frågor och överväganden som aktualiseras i forskning som involverar barn och i förekommande fall beskrivs också hur dessa frågor hanterats i studien. Kapitlet avslutas med en presentation av de två frågeinstrument som använts för att undersöka barnens upplevelse av sin delaktighet samt vilket analytiskt tillvägagångssätt som använts för att besvara avhandlingens frågeställningar.

PAC och urvalet av länder

Det internationella forskningssamarbetet Parenting Across Cultures (PAC) startade 2007 och är pågående.¹⁹ I projektet ställs samma frågor till ca 1300 barn födda år 2000 och deras föräldrar från 13 grupper/områden i 9 länder. De deltagande länderna är Colombia, Filippinerna, Italien, Jordanien, Kenya, Kina, Sverige, samt USA.

PAC samordnas av Duke University i North Carolina, USA och är huvudsakligen finansierat av *Eunice Kennedy Shriver* National Institute of Child Health and Human Development (NICHD). Det övergripande syftet med projektet är att utveckla

¹⁷ I kapitel 7 beskrivs länderna och de deltagande familjerna mer ingående.

¹⁸ För ytterligare information om PAC se <http://parentingacrosscultures.org/>

¹⁹ Projektet fick inledningsvis medel för 4 år från 2007, därefter beviljades medel för ytterligare 5 år från 2012. Nu har projektet fått finansiering för ytterligare 5 år från 2017.

kunskapen om sambandet mellan föräldrars beteende och barns utveckling och anpassning samt vilken roll kulturella ramar och barnets tolkning spelar för detta samband. Målet när PAC planerades var att få så stor variation som möjligt vad gällde vissa dimensioner som i tidigare studier visat sig centrala för hur barn och föräldraskap uppfattas och utövas. Detta mot bakgrund av att den forskning som bedrivs om barn i stor utsträckning sker i europeiska och anglosaxiska länder (Lansford et al., 2011). I en studie av de sex mest inflytelserika tidskrifterna inom psykologi mellan 2003-2007 visade det sig att 96 % av deltagarna var från industrialiserade västländer och av dessa var 68 % från USA (Arnett, 2008). Dessa 96 % kommer från länder vars andel av världens befolkning är endast 12 % (Henrich, Heine & Norenzayan, 2010).

De 13 grupper som valts ut skiljer sig åt på en rad sociala och demografiska dimensioner som ekonomi, dominerande religion och indikatorer när det gäller barns hälsa och välmående. På exempelvis Human Development Index (HDI) som är en sammansatt indikator på länders situation när det gäller hälsa, utbildning och inkomst, är de deltagande gruppernas länder rankade från 4-128 av de 169 länder där det finns tillgängliga data.

Viktigt att påpeka är att även om länder ibland används som benämning på de olika grupperna som ingår i studien, är det inte menat att framstå som att de är representativa för hela landet.²⁰ Huruvida forskningsledarna från de olika länderna anser att grupperna kan anses representativa för det område de kommer ifrån redovisas närmare i kapitel 7 då de olika länderna/grupperna presenteras.

I USA, Italien och Kina gjorde olika historiska, ideologiska och andra demografiska faktorer att man valde att ta med mer än en kulturell grupp (Lansford et al, 2011). Grupperna från dessa länder skiljer sig åt till exempel vad gäller familjernas etniska tillhörighet, kulturella traditioner och socioekonomiska situation. Om även andra länder valt att ha med fler grupper skulle dessa troligen också skilja sig åt, beroende på hur urvalet gjorts.

Som Lansford et al. (2011) påpekar kunde urvalet av länder och grupper ha gjorts annorlunda men de flesta länderna som ingår i PAC-projektet är underrepresenterade när det gäller forskning kring barn och föräldraskap.

²⁰ Eftersom deltagarna inte kan ses som representativa för sina länder används i avhandlingen mestadels benämningen grupp, vilket hänvisar till en grupp från en viss stad i ett land, eller som i USA en grupp som identifierar sig själv tillhöra en viss etnicitet. För att underlätta läsbarheten används ändå ibland land som beteckning för en viss grupp.

It was possible to select other countries that would also have been informative, we have not sampled all of the potentially relevant subgroups within a given country, and we do not claim that our samples are nationally representative of any of the participating countries. Nevertheless, we believe our selection process resulted in a diverse set of cultural groups /.../ In addition, most of the cultural groups that are included in the Parenting Across Cultures Project are underrepresented in the parenting and child development literatures in particular and in the psychological literature in general (Lansford et al. 2011, s 95).

Datainsamling och datahantering

Forskarna från de olika länderna har sedan projektets start träffats en gång per år i något av de länder som deltar i studien och därutöver haft regelbunden kontakt på annat sätt. Träffarna har bland annat syftat till att bli bekant med förhållandena i de olika länderna och att gemensamt bestämma vilka frågor/frågeinstrument som ska användas samt lösa de dilemman och praktiska frågor som uppstår i stora internationella forskningsprojekt.

Hur rekryteringen av deltagande familjer gått till i de respektive länderna kommer att presenteras närmare i nästa kapitel. Generellt har ambitionen i forskningsprojektet varit att barn och föräldrar i alla länder skulle rekryteras från skolor från områden med olika socioekonomiska profiler som stämde överens med hur det såg ut i det område eller den stad där data samlades in. Barnen intervjuades enskilt (utan föräldrars närvaro) i sina hem, på sin skola eller på någon annan plats som passade barnen och deras föräldrar. Som tack för sitt deltagande fick barnen, alternativt barnens skolklass, en gåva vars värde skiljde sig åt, men var likvärdigt i relation till den rådande ekonomiska situationen i de respektive länderna. Insamlingen av föräldradata skedde på varierande sätt i de olika länderna. I Sverige informerades föräldrarna om projektet via skolan, därefter kontaktades föräldrarna via brev och telefon. Även föräldrarna fick en mindre gåva som tack för sitt deltagande. För att skapa en relation till föräldrarna genomfördes första årets data-insamling genom personliga intervjuer. Åren därefter erbjöds föräldrarna att antingen göra intervjuerna muntligt eller skriftligt. Samtliga svenska föräldrar föredrog då att fylla i enkäterna på egen hand och returnera dessa via post. I andra länder skedde insamlingen i många fall även fortsättningsvis genom strukturerade intervjuer med både föräldrar och barn. Data matades i varje land in i en access-databas av två av varandra oberoende personer. Databasen var förprogrammerad att förhindra att värden som låg utanför mätområdet kunde matas in. För att försäkra sig om att data var korrekt inmatad användes ett filjämförelseprogram i SAS där huvuddatafilen jämfördes med verifikationsfilen för att upptäcka eventuella misstag. När datafilerna inte stämde överens, kontrollerades vilket som var det korrekta värdet med hjälp av de ursprungliga pappersenkäterna. Varje land genomförde också systematiska deskriptiva analyser för att kontrollera om det fanns ytterligare datarensningensbehov. Så snart alla länder varit klara med en

insamlingsomgång och datafilerna rensats och kontrollerats har alla deltagande forskare fått tillgång till databaserna och överenskommelser har gjorts för hur data kunna användas och publicerats.

Internationella studier

En utmaning som måste hanteras vid internationella studier är frågan om hur man ska handskas med språkliga och kulturella skillnader. Utöver den rent begreppsliga översättningsproceduren kräver den här typen av studier även ett övervägande över vad som menas med kultur och hur kulturella skillnader kan förstås. När det gäller ämnet för avhandlingen, barns delaktighet i familjen, kan det till exempel finnas skillnader i uppfattningar om och värderingar kring vilka som räknas till familjen och hur roller, uppgifter och maktrelationer lämpligen fördelas mellan barn och föräldrar. Vid internationella undersökningar som baseras på strukturerade frågor kan man därför fråga sig om data som samlas in är jämförbara. Samma fråga kan ställas när det gäller barn som bor i samma land men har olika språklig och kulturell bakgrund. Både den språkliga och sociokulturella kontexten där ett frågeinstrument skapas och där den senare används har betydelse för uttolkningen (Gulløy & Haraldsen 2012).

Vanligtvis fokuseras översättningsprocessen på den lingvistiska överensstämmelsen. Detta är dock ofta otillräckligt för att resultaten ska bli tillförlitliga. Utöver lingvistisk likvärdighet behöver man även ta hänsyn till kulturell likvärdighet, när man översätter frågor till andra språk. Lingvistisk likvärdighet innebär vanligen att man översätter instruktioner och frågor och kontrollerar översättningen genom så kallad back-translation. Det vill säga, en person översätter från det första språket till det andra, sedan översätter en annan person oberoende av den första tillbaka till originalspråket. Den ursprungliga versionen jämförs sedan med den andra översättningen, för att upptäcka skillnader som sedan rättas till. Ett problem med språklig likvärdighet är att även om orden har en språklig överensstämmelse, kan det finnas potentiella skillnader, som resulterar i att frågan besvaras på olika sätt (Peña, 2007).

I PAC-projektet har översättningsproceduren innefattat både en lingvistisk och begreppslig prövning i form av back-translation. Översättarna i de olika länderna har behärskat både engelska, som var det språk frågorna var formulerade på då de distribuerades till de olika länderna, och landets språk.²¹ Utöver den språkliga översättningen har även frågor som inte fungerat, t.ex. framstått som kulturellt okänsliga,

²¹ De språk instrumenten översatts till är; mandarin (Kina), spanska (Colombia och USA), italienska (Italien), arabiska (Jordanien), dohluo (Kenya), filippinska (Filippinerna), svenska (Sverige), thailändska (Thailand) och amerikansk engelska (USA och Filippinerna).

granskats och forskningskoordinatorerna i de respektive länderna har ansvarat för att den slutliga utformningen fungerat i den egna kontexten.

Forskningsdesign och metodologiska överväganden

Mitt intresse för frågan om barns delaktighet i familjen startade under mina år som socialarbetare då jag i konkreta möten med barn och föräldrar blev medveten om att familj kan göras på väldigt olika sätt, också när det gäller hur och på vilket sätt barn är delaktiga i sina familjer. Då var det framförallt föräldrarnas version av vad som pågick i familjerna jag fick ta del av. När jag erbjöds en doktorandtjänst inom ramen för PAC-projektet och därmed möjligheten att använda redan insamlat material tog jag tillfället att undersöka frågan utifrån barns perspektiv.

Avhandlingen bygger på data från den tredje insamlingsomgången som genomfördes 2010 då barnen hunnit bli 10 år då 1290 barn och föräldrar från de 13 grupperna från nio länder deltog. De deltagande grupperna är; Colombia, Medellín ($n=100$); Filippinerna, Manila ($n=103$); Italien Rom ($n=99$); Italien Neapel ($n=95$); Jordanien, Zarka ($n=112$); Kenya, Kisumu ($n=95$); Kina, Jinan ($n=114$); Kina, Shanghai ($n=101$); Sverige, Trollhättan/Vänersborg ($n=98$); Thailand, Chiang Mai ($n=101$); samt tre grupper från Durham i North Carolina i USA, afroamerikaner ($n=93$); euroamerikaner ($n=99$); latinamerikaner ($n=80$).

När avhandlingsarbetet påbörjades 2012 hade PAC-projektet redan pågått i flera år. Detta innebar som nämnts en möjlighet att använda data som redan samlats in, men inte tillfälle att lägga till frågor som specifikt syftade till att undersöka barns delaktighet. Istället används ett urval av frågor från olika instrument som från början är menade att mäta andra aspekter som berör barn och föräldraskap. Närmare presentation av dessa görs i avsnittet om mätinstrument längre fram i kapitlet. Min roll i PAC-projektet har varit att vara en av dem som under åren 2012-2017, intervjuat de knappt hundra barnen från Sverige en gång varje år och att samla in enkäter från föräldrarna. Dessutom att vara med i datahanteringen och översättningsprocessen av de frågeinstrument som använts och att hålla kontinuerlig kontakt med barn och föräldrar.

Avhandlingsstudien kan beskrivas vara en explorativ tvärsnittsstudie. Som framgår i beskrivningen av PAC bygger avhandlingen på ett kvantitativt material som består av strukturerade intervjuer med barn och enkätsvar från föräldrar. När avhandlingsstudien planerades var därför denna förutsättning redan vid handen och till viss del styrande för hur forskningsfrågorna kunde formuleras. Däremot var ämnet för avhandlingen, barns delaktighet i familjen, som tidigare nämnts, sprunget ur ett eget intresse som utvecklades genom litteraturstudier på området. Att det är en tvärsnittsstudie kan också ses genom att de data som används är insamlade vid ett tillfälle

år 2010 i syftet att få kvantifierbara data som kan kopplas till andra data för att upptäcka mönster av samband mellan variablerna.

Avhandlingen kan till viss del sägas utgå från en deduktiv logik, genom att litteraturstudier och teoretiska utgångspunkter formade ämnet och forskningsfrågorna. Samtidigt inte fullt ut eftersom avsikten inte varit att pröva några teorier eller förutbestämda hypoteser (Loseke, 2013). Snarare har delar av processen varit explorativ och induktiv genom sin utforskning av hur barn i olika delar av världen uppfattar sin delaktighet och genom att resultatet genererat teoretiska reflektioner. Med tanke på att barnkonventionen förutsätter att alla barn oavsett var de bor i världen har rätt till delaktighet har mitt främsta intresse varit att undersöka hur barn som kategori uppfattar sin delaktighet och vad som kan tänkas ha samband med variationen i barnens uppfattningar.

Den variation som undersökts har också knutits till att tillhöra en viss grupp eftersom de samband som undersökts både inkluderat jämförelser *inom* gruppen och *mellan* de olika grupperna. I PAC-projektet benämns dessa grupper som kulturella grupper och ett övergripande syfte i PAC är som nämnts att undersöka vad kulturella ramar och barnens tolkningar kan ha för betydelse för hur föräldrar hanterar sitt föräldraskap och för hur barn en agerar och anpassar sig. Som diskuterats tidigare kan vad som utgör en kultur inte avgränsas på något entydigt sätt och är dessutom ständigt i rörelse vilket gör det svårt att utvärdera vad som är kultur och vad som är andra livsvillkor t.ex. ekonomiska omständigheter. Grunden för komparativ design ger enligt Bryman (2011) en möjlighet att fallen, genom att kontrasteras mot varandra, kan bilda en utgångspunkt för teoretiska reflektioner. Huvudsyftet med avhandlingsdesignen är inte att jämföra om barnen i de olika grupperna uppfattar sig som mer eller mindre delaktiga än andra grupper utan vilka livsvillkor eventuell variation kan tänkas hänga samman med. Risken med ett alltför stort fokus på jämförelser mellan de olika grupperna är att det skymmer sikten för den specifika kontextens betydelse. Ett sätt att hantera detta i avhandlingen har varit att i de statistiska analyserna både göra jämförelser mellan och inom grupperna och att i det avslutande resultatkapitlet undersöka varje grupp för sig för att se vilka villkor som kan ha specifik betydelse för barns delaktighet inom varje kontext. Att ha PAC-projektet som empirisk bas har inneburit en möjlighet att undersöka hur delaktiga barn i olika delar av världen uppfattar sig vara och vilka faktorer som kan tänkas hänga samman med barnens uppfattningar så som de framstår genom att de besvarat de specifika frågor som ställts i intervjuerna. Däremot har det inte gett möjlighet att undersöka hur barnen upplever sin delaktighet genom att det inte funnits öppna frågor om eller utrymme för barnens känslor inför temat t.ex. om de är nöjda eller missnöjda med sin situation eller vilken mening de lägger i sin delaktighet.

I traditionell metodlitteratur beskrivs mestadels kvalitativa och kvantitativa studier utgå från vitt skilda epistemologiska och ontologiska antaganden, det vill säga vad som kan betraktas som giltig kunskap om den sociala världen och hur denna verklighet är beskaffad (Loseke, 2013). Samtidigt har den skarpa skiljelinjen mellan kvantitativa och kvalitativa metoder börjat luckras upp och användningen av ”mixed methods” blivit allt vanligare. En av dem som argumenterar för att det inte är vattentäta skott mellan metoderna är Bryman (2011) som menar att, visserligen hänger metodval ofta samman med olika syn på hur verkligheten ska undersökas, samtidigt hävdas att ”det är emellertid möjligt att överdriva detta. Även om metoderna inte är neutrala, är de inte heller helt styrda av intellektuella tendenser och böjelser” (ibid. S 21). Loseke (2013) uttrycker en liknande ståndpunkt genom att hävda att det finns ett oändligt antal frågor man kan ställa sig om det sociala livet och vissa är bäst undersökta med vissa former av data, andra med andra former och att det kritiska tänkandet kan begränsas om man blir alltför bunden vid vissa former. Loseke ser data, oavsett om den beskrivs med siffror eller ord som ”spår från den fysiska och sociala världen som inhämtas från våra sinnen” (ibid s 10 min översättning) och att alla typer av social forskning handlar om att länka den fysiska världen (det vi kan se, höra osv) med den sociala (där vi skapar mening).

Min utgångspunkt är att den metod som används i avhandlingen är användbar för syftet att utforska barns uppfattningar om sin delaktighet i familjen (så som det begreppsliiggörs i avhandlingen), i olika delar av världen och vad dessa uppfattningar kan tänkas hänga samman med. De *spår* (i det här fallet i form av siffror) som barnens svar utgör, kan användas som en startpunkt för teoretiska diskussioner om hur delaktighet kan förstås och variera. Det innebär inte att de begrepp och kategorier som används i avhandlingen ses som objektiva fakta som är oberoende av de sociala aktörerna. Snarare ser jag sociala företeelser som delaktighet och kategoriseringar som kön och familj som socialt konstruerade och ständigt i rörelse genom att människor i sitt samspel förhandlar och förändrar dess innebörd.

Samtidigt finns också, enligt Bryman (2011), de som argumenterar för att konstruktionismen inte kan dras hur långt som helst eftersom varje situation också har en historia som till viss del är bestående, denna historia innehåller diskurser och förståelser som föregår den verklighet människor befinner sig i vilket påverkar deras perspektiv (ibid). Barn som föds in i en familj under en viss tid eller på en viss plats föds också in i en viss referensram, som visserligen omvandlas kontinuerligt men ändå utövar inflytande. Inte på ett objektivt tvångsmässigt sätt, barnet är också en aktör med förmåga att tolka och konstruera mening av det hen är med om, men den materiella verkligheten och de versioner av det sociala livet barnet får tillgång till sätter också gränser för vilka konstruktioner som blir möjliga. Att ställa frågor till

barn blir ett sätt att fånga in variationen i hur dessa konstruktioner uppfattas i olika delar av världen beroende av de livsvillkor och referensramar barnen befinner sig i. Det är inte det enda eller sanna sättet att förstå barns delaktighet i familjen, utan ett av många möjliga.

Innan vi går in på beskrivningen av de mätinstrument och analytiska metoder som använts i avhandlingen följer en generell diskussion om de utmaningar och överväganden som kan aktualiseras i forskning med barn och i förekommande fall hur dessa har hanterats i studien.

Etiska överväganden i forskning om och med barn

Barns roll i forskningen

De senaste decennierna och i takt med barndomssociologins utveckling har normerna kring hur forskning som berör barn och unga bör bedrivas, diskuterats och förändrats. Genom att barn inte längre ses som enbart objekt i forskningen, utan också som kompetenta aktörer, har det skett en normförskjutning som gjort att barns egna erfarenheter och omständigheter fått en mer framskjuten plats som viktiga källor till kunskap (Backe-Hansen & Frønes, 2012). Valet att i avhandlingen undersöka barns delaktighet i familjen ur barnens och inte föräldrarnas perspektiv, kan ses som en del av denna trend att lyfta fram barns egna erfarenheter och att se barns perspektiv lika viktigt som vuxnas.

Gallacher och Gallagher (2008) menar samtidigt att det inte är så stor skillnad på barndomssociologiska angreppssätt vad gäller forskningsmetoder, jämfört med tidigare studier. Korrelationsstudier, som den här avhandlingen är exempel på, hjälper till att se samband och peka på skillnader. Medan kvalitativa studier kan hjälpa till att klargöra och förstå underliggande processer. Oavsett angreppssätt har det vuxit fram en del metodologiska förändringar, framförallt den direkta relationen mellan forskaren och barnet som forskningsobjekt, och att barnet inte längre betraktas som ett utfall av socialisationsprocessen. Vad som kvarstår som en utmaning är den paradox som uppstår då ansträngningarna att lyfta fram barns perspektiv också utgör en reproduktion av skillnadsskapande mellan barn och vuxna (ibid). Ytterligare en utmaning är att fråga sig vilka barn som ges möjlighet att delta i forskning. Ur ett internationellt perspektiv accentueras frågan om vilka barn som kommer till tals och görs delaktiga. Både Arnett (2008) och Henrich et al. (2010) pekar på att det framförallt är barn från västvärlden som deltar. Detta innebär en problematisk snedvridning av vilka barns erfarenheter som synliggörs och vilka kunskaper som genereras på basis av dessa studier.

Barns samtycke

Den förändrade synen på barn och på att barn har något specifikt att tillföra är ett sätt att lyfta fram barns perspektiv och samtidigt ett uttryck för åldersmaktordningen, där barn tilldelas en underordnad position i relation till vuxna. Att som forskare vara medveten om hur forskningsprocessen kan bidra till denna underordning är enligt Näsman (2012) en central forskningsetisk fråga. När PAC-projektet startade 2007 rekryterades barnen och deras föräldrar via kontaktinformation som inhämtades från skolor. Både barn och föräldrar informerades om studiens syfte, tillvägagångssätt och att man när som helst hade möjlighet att avbryta sitt deltagande. Föräldrarna gav ett skriftligt samtycke till att både barn och föräldrar ville delta och barnen gav ett muntligt samtycke. Under 2008 infördes i Sverige nya krav på forskning som avser människor som innebar ett utökat prövningsförfarande i syfte att skydda människors rättigheter och integritet (Regeringen, 2007). När PAC-projektet påbörjades fanns inte så tydligt formulerade krav på etikprövning. Istället inhämtades yttrande från etikråd och riktlinjer som gällde på de aktuella universiteten som var involverade i projektet (Högskolan Väst, 2007). Med tanke på de förändrade etikprövningskraven och att projektet kom att fortgå i flera år gjordes 2013 en ny etikansökan till Regionala etikprövningsnämnden i Göteborg. Nämnden fann dock att studien inte omfattades av etikprövningslagen eftersom den påbörjats före 1 juni 2008. Att projektet inte prövats enligt dessa nya riktlinjer innebär självklart inte att det saknats etiska reflektioner och överväganden.²²

Näsman (2012) framhåller att genom hela forskningsprocessen, från barns möjligheter att samtycka till deltagande, till hur de bemöts och görs delaktiga och hur de slutligen framställs, aktualiseras frågan om underordning. Även i de forskningsetiska riktlinjer som vetenskapsrådet (2015) formulerat när det gäller samhällsvetenskaplig forskning i Sverige är åldersmaktordningen framträdande eftersom barn under 15 år inte har rätt att ge sitt samtycke till deltagande utan sina vårdnadshavares tillstånd. Att barn i Sverige under 15 år inte har rätt till eget samtycke utan föräldrarnas medgivande beskrivs av Näsman (2012) som problematiskt, eftersom det kan hindra barn som vill från att delta och även göra urvalet av barn selektivt. Vuxna, både föräldrar och professionella kan agera grindvakter, ofta i syfte att skydda barnet om de bedömer att det bästa för barnet är att slippa deltagande, eller av andra skäl vill att barnen ska avstå. Samtidigt är det viktigt att föräldrar samtycker till att barnen ska delta för att barnen ska känna sig trygga och fria att uttrycka sig, särskilt om frågorna gäller känsliga områden eller relationen mellan barn och föräldrar (ibid).

²² Till grund för etikprövningen på Högskolan Väst låg Helsingforsdeklarationens etiska principer om medicinsk forskning på människor (WHO, 2016)

Barnens ålder

Spannet mellan hur ett barn i tidig ålder och en tonåring fungerar är självklart stort, vilket gör att barnets ålder blir en viktig faktor att ta hänsyn till, när man ska genomföra enkätundersökningar eller strukturerade intervjuer med barn. Gulløy och Haraldsen (2012) uppmanar samtidigt till försiktighet när det gäller generella anvisningar om åldersgränser och kognitiva förmågor när det gäller hur frågeundersökningar ska genomföras. Den kognitiva utvecklingen kan skilja sig avsevärt åt mellan barn i samma ålder. Dessutom kan även sociala och kulturella levnadsbetingelser inverka på barns utveckling, förståelse för vad en intervjusituation innebär, och för barnets kapacitet att genomföra intervjun.

I min studie har jag valt att använda svaren från barn i 10-årsåldern. Det är framförallt två skäl till detta. Dels är de flesta studier som rör barns delaktighet gjorda med äldre barn och ungdomar, vilket gör att det i stor utsträckning saknas kunskap om hur barn i denna ålder uppfattar sin delaktighet i familjen. Enligt Backe-Hansen och Frønes (2012) är det generellt så att mycket av den forskning som sker med barn inbegriper det äldre åldersspannet, mellan 12-18 år, eftersom barn i denna ålder anses kunna förstå skriftliga instruktioner och vara kapabla att fylla i frågor på egen hand. Det andra skälet till att välja barn i 10-årsåldern är att barn i denna ålder fortfarande är mycket beroende av sina föräldrar och samtidigt har kapacitet att vara mer flexibla i sitt tänkande och klarar av att göra saker på egen hand (Bornstein, 2002). Som nämnts har tidigare studier visat att om barn får vara delaktiga så är det positivt för självkänslan och att kunna utföra de uppgifter man föresatt sig eller tilldelats på ett effektivt sätt. Jämfört med barn i förskole och tidiga skolåldern har barn i 10-årsåldern både en större kognitiv förmåga och en ökad social förståelse av sig själva och andra. Enligt Bornstein (2002) brukar föräldrar förvänta sig att barnen ska fungera mer oberoende och även kunna ta ett större ansvar för familjens gemensamma angelägenheter. Inte bara för att barnen ska lära sig utföra vissa uppgifter utan också för att vidga förståelsen av begrepp som rättvisa och ömsesidigt ansvar för andra (ibid). Barn i denna ålder kan därför antas både ha förmågan och förväntas vara delaktiga i både beslut och aktiviteter.

Strukturerade intervjuer med barn

Data som används i avhandlingen samlades in via strukturerade intervjuer som tog 1-1,5 timmar med pauser att genomföra. Den långa intervjutiden berodde på att det var många olika frågor som skulle besvaras. Enligt Lange och Mierendorff (2011) kan barn ha svårigheter att koncentrera sig efter ca 20-30 minuters intervju, men blir hjälpta av att därefter få ta aktiv del i intervjun. Detta var också en anledning till att barnen i intervjusituationen gavs möjlighet att pausa och själv bestämma tempot på intervjun. Intervjuarna i de olika länderna hade tidigare erfarenheter av att prata med

barn och förbereddes för uppgiften genom utbildning och träning i att genomföra strukturerade intervjuer med barn. Intervjuerna har skett genom att en vuxen intervjuat barnet utifrån färdigformulerade frågor. Förfaringsättet vid intervjuerna låg i linje med Gulløy och Haraldsen (2012) rekommendationer att barn mellan 7-11 år bör svara på enkla strukturerade eller semistrukturerade frågor genom en personlig intervju. Barn i denna ålder kan ha svårt att tolka och förstå innehållet i frågorna och kan behöva hjälp med förtydliganden av nyckelord och begrepp. Intervjuaren förklarade därför inför varje nytt frågeområde vad frågorna skulle handla om och undersökte om barnet förstod innebörden i frågorna. Som stöd hade intervjuerna ett gemensamt utarbetat material med riktlinjer för hur frågor från barnen kunde besvaras. Dessutom underströks att det inte fanns några felaktiga svar och att barnens svar skulle behandlas konfidentiellt. Barnen uppmuntrades också kontinuerligt att fråga om det var något de inte förstod. Intervjuaren läste sedan upp frågorna och svarsalternativen. Eftersom barn enligt Gulløy och Haraldsen (2012) i denna ålder kan ha svårt att minnas, användes ibland bilder som hjälpmedel.

Tillvägagångssättet har flera fördelar. Risken för missförstånd minskar, eftersom barnet inte behöver läsa frågorna själv och har möjlighet att ställa frågor om något är oklart. Det ger också intervjuaren information om frågorna upplevs som svåra att förstå eller att svara på. Barnets förmåga att läsa och förstå text blir heller inte avgörande för vilka barn som kan delta i studien. Genom att frågorna reflekterar många olika dimensioner på ett ämne hjälper det också barnet att vidga sin aktuella repertoar, som annars kan vara begränsad av hur det upplevs just nu och inte speglar hur det brukar, eller kan vara annars. Den här typen av metod är enligt Lange et al. (2011) ett viktigt redskap för att fånga in barns sociala situation och mående och kunna visa på variation mellan olika barndomar, exempelvis mellan pojkar och flickor, barn som lever under olika socioekonomiska förhållanden eller som i studien kommer från olika delar av världen.

Nackdelen med de färdigformulerade svarsalternativen är att de ger begränsat utrymme för det som barnet vill uttrycka. Till exempel vill många barn kontextualisera och nyansera sina svar genom att säga "det beror på" och ha egna idéer om vilka olika faktorer som kan spela in för hur man kan svara på frågorna. Kuczynski et al. (2015) uttrycker att det finns en risk för förenklingar och betrakta vad som är komplicerade mänskliga skeenden och processer på ett mekaniskt sätt. Tidigare ansågs det som centralt att frågeundersökningar skulle genomföras så objektivt som möjligt. Intervjuaren skulle förmedla samma budskap till alla och instruerades att följa vissa regler vid frågor från den som intervjuades. Förhållningssättet har enligt Gulløy och Haraldsen (2012) kritiserats eftersom det förutsätter att det är frågorna i

sig själva som förmedlar mening och inte hur den som besvarar dem tolkar betydelsen. Idag anses meningsinnehåll vara en fråga om förhandling som sker i kommunikationen mellan barnet och intervjuaren vilket gett större frihet att samtala kring betydelsen av frågorna (ibid). Samtidigt kräver det också en högre grad av professionalitet hos intervjuaren för att barnet inte ska anpassa sig till vad det tror intervjuaren vill höra, eller att intervjuaren omedvetet styr barnets svar.

Intervjusituationen

Att engagera barn som deltagare i forskning aktualiserar också frågan om balansen mellan den nytta barnens perspektiv kan tillföra och den eventuella skada eller risk barnet utsätts för genom sitt deltagande. Barn utpekas ofta som en speciellt sårbar grupp, men Jensen (2012) menar att man varken ska överdriva eller bagatellisera frågan om de risker barn kan utsättas för genom deltagande i forskning. En överdriven rädsla för barns sårbarhet leder till att vi går miste om viktig kunskap och att underdriva betydelsen riskerar att kränka och skada barnets psykiska utveckling. Det handlar därför mera om *hur* forskning med barn genomförs, snarare än *om* barn kan och bör vara deltagare i forskning.

Jensen (2012) argumenterar för att det är tre omständigheter som gör att barn känner sig bekväma i en forskningsintervju. De vill känna att det finns en *anledning* att delta. För detta krävs att intervjuaren avsätter gott om tid och anstränger sig att skapa en förtrolig relation. Barnen behöver dessutom ha klart för sig varför de ska berätta, vad *syftet* är med intervjun och att det inte får negativa konsekvenser av att de delar med sig. Att intervjun kan föra med sig att det blir bättre för andra barn uppfattas ofta av barn som ett legitimt syfte. Dessutom menar Jensen att känslan av *intersubjektivitet* är viktig på så sätt att det tema som avhandlas kan delas med andra.

Jensens exempel är hämtade från kvalitativa studier med barn i svåra situationer. Dessa förhållningssätt och processer kan ändå överföras även till andra typer av intervjusituationer. De strukturerade intervjuer som är aktuella i avhandlingsstudien behandlar även de frågor som kan uppfattas som känsliga och oavsett frågornas karaktär behöver barnen känna sig trygga i situationen och få förmedlat att deras synpunkter tas emot och hanteras på ett respektfullt sätt och i förlängningen leder till något gott. Frågan om intersubjektivitet aktualiseras av de olika frågorna och svarsalternativen som visar på att situationer och upplevelser som barnet eventuellt har varit med om också delas med andra. I intervjusituationen underströks detta genom att alla barn vid intervjun fick en karta där de deltagande länder var markerade och dessutom innehöll bilder på barn från andra länder.

Mätinstrument

Operationalisering, validitet och reliabilitet

För att kunna säga något om barns uppfattningar om sin delaktighet behöver begreppet först definieras på ett tydligt sätt och därefter operationaliseras. Operationaliseringsprocessen innebär att bestämma vilka särskilda data som kan indikera närvaron av ett specifikt begrepp (Loseke, 2013). I de inledande kapitlen av avhandlingen diskuterades hur delaktighet kan definieras vilket ledde till två olika definitioner av barns delaktighet i familjen; *delaktighet i beslutsfattande* och *delaktighet i aktiviteter*. I mitt fall handlade denna operationaliseringsprocess om att försöka hitta frågor bland existerande data som kunde säga något om hur barn uppfattar sin delaktighet. Att frågorna som kom att användas redan fanns innebar en begränsning i hur delaktighet kunde operationaliseras. Det hade kunnat göras på annat sätt med andra frågor, samtidigt menar Loseke (2013) att alla mätningar inom den socialvetenskapliga forskningen har sina begränsningar. Ett av problemen är att det sociala livet är så komplext och flytande, allt hänger ihop och är multidimensionellt. Vi kan inte mäta allt som är av betydelse utan måste begränsa oss och frågan är då om vi mäter det vi säger oss mäta. Inom kvantitativ metod är detta en fråga om begreppsvaliditet. I det här fallet huruvida de frågor som valts ut fångar in barns uppfattningar om sin delaktighet.

I nedanstående beskrivning av de mätinstrument som använts redovisas de frågor instrumenten bygger på och hur variablerna konstruerats för att mäta delaktighet. I beskrivningarna ingår också instrumentens interna reliabilitet. Det vill säga om måttet och mätningarna är att lita på genom att de frågor som ingår i en variabel hänger samman (Bryman, 2011).

Huruvida resultatet från de statistiska analyserna kan generaliseras utöver de specifika undersökningsgrupperna är en fråga om hur urvalet gjorts. Urvalet bygger på ett stratifierat urval av skolor som speglar den socioekonomiska variationen i de områden barnen kommer ifrån. Efter att ett antal skolor som avspeglade denna variation valts ut, erbjöds barn födda år 2000 och deras föräldrar i klasser på dessa skolor, att ingå i studien. Forskningsledarna från de flesta länderna bedömer att urvalet är representativt för den staden/det område barnen kommer ifrån och i enstaka fall att det är representativt för landet i sin helhet.²³ Med tanke på att urvalet enligt forskningsledarna i de olika länderna kan anses mer eller mindre representativt kan därför resultatets generaliseringsanspråk variera. Enligt Bryman (2011) bör man vid den här typen av urvalsförfarande vara försiktig med att dra slutsatser utöver den population

²³ Se kapitel sju för beskrivning av rekrytering av deltagare i de olika länderna och hur forskningsledarna i de olika länderna bedömt representativitet.

som urvalet baseras på. Det är ändå rimligt att anta att resultatet går att generalisera till barn som passar in i samma profil, det vill säga som lever under liknande förhållanden i sina respektive länder (t.ex. lever under liknande socioekonomiska förhållanden i städer av motsvarande storlek). Däremot är det inte generaliserbart om dessa förhållanden skiljer sig åt. Detta blir tydligt genom att i de länder (Italien, Kina och USA) som har deltagare från flera grupper visar analyserna att grupperna skiljer sig åt både vad gäller socioekonomiska förhållanden och hur barnen bedömt sin delaktighet, vilket gör det troligt att samma sak skulle gälla, om andra länder också skulle haft flera grupper.

Frågor om barns delaktighet i beslutsprocesser

För att undersöka barns uppfattningar om sin delaktighet i beslutsprocesser används delar av två mätinstrument. De frågor som valts ut handlar om barns upplevelse av att bli uppmärksammade och lyssnade på, få komma till tals och ha inflytande i relation till sina föräldrar. Härnäst följer en kort presentation av de olika instrumenten.

För att mäta barnens uppfattningar om sin delaktighet i familjen användes 13 frågor (för alla frågor se appendix A1) som hämtats från två instrument varav det första är; *Föräldrarnas engagemang och uppmuntran av barnets autonomi och självständighet*. Instrumentet består från början av elva påståenden som används i PAC-studien och som tidigare använts för att undersöka skillnader mellan och konsekvenser av, föräldrars psykologiska och beteendemässiga kontroll över sina barn (Barber, Olsen & Shagle, 1994). De fyra frågor som används handlar dels om hur stort inflytande barnen upplever att de har i familjen genom frågan; *Mina föräldrar betonar att alla familjemedlemmar bör få säga sitt när vi bestämmer något i familjen*. Dels om barnets självständighet och oberoende; *Mina föräldrar säger att det är viktigt att jag för fram mina idéer även om andra inte gillar dem* och *mina föräldrar uppmanar mig till att tänka oberoende*. Dessutom används en fråga som berör barnets upplevelse av inflytande och ansvar över beslutsprocesser som rör det egna livet; *Mina föräldrar låter mig planera själv för sådant som jag vill göra*. Barnen har fått ta ställning till frågorna genom svarsalternativen från (1) håller absolut inte med till (4) håller absolut med. Resterande nio frågor har hämtats från ett annat instrument; *Föräldrars beteende* (Parental acceptance-rejection) vilket från början bestod av 29 påståenden som beskriver olika sätt som föräldrar kan vara mot sina barn på (Rohner, 2005). Detta instrument har tidigare använts för att undersöka huruvida föräldrar har ett accepterande eller avvisande förhållningssätt till sina barn. Den ursprungliga skalan består av fem subskalor som mäter; värme-tillgivenhet, fientlighet-aggression, försummelse-likgiltighet, avvisande och kontroll i mor-barn och far-barn relationen. I avhandlingen har syftet varit att använda de frågor som kan kopplas till olika aspekter av delaktighet, som till exempel hur mycket stöd barnet får i

att uttrycka sig, och om det uppfattar sig lyssnat på. Varje fråga/påstående till barnen har ställts om föräldrarna var och en för sig; *Min mamma/pappa är verkligen intresserad av vad jag gör* eller *Min mamma/pappa ger mig mycket uppmärksamhet*. Andra frågor handlar om ifall barnet upplever sig betydelsefullt; *Min mamma/pappa låter mig få veta att det jag gör är viktigt*. Frågorna besvaras liksom tidigare med en fyrgradig skala från (1) Håller absolut inte med till (4) Håller absolut med. Svaren har tolkats som, att ju mer barnet håller med, desto mer delaktiga upplever de sig vara.

Reliabiliteten för skalorna i sin helhet har beräknats med Cronbachs alfa som är ($a = .76$) för frågorna om pappa och ($a = .74$) för frågorna om mamma. Skalorna är något skevt fördelade med en tendens till att barnen skattar sin delaktighet som hög både när det gäller pappa ($m = 3.36$) och när det gäller mamma ($m=3,40$). Pojkar och flickor har samma medelvärde för frågorna som rör pappa. T-test visar att det inte heller finns någon signifikant skillnad på hur flickorna har svarat i relation till mamma ($m=3,41$) jämfört med pojkarna ($m = 3,39$).

Frågor om barns delaktighet i aktiviteter i familjen

För att mäta barns delaktighet i aktiviteter i familjen används instrumentet "family obligations" utvecklat av Fuligni, Tseng och Lam (1999). Instrumentet består av 11 frågor och handlar om hur barnen uppfattar föräldrarnas förväntningar på hur ofta de ska vara delaktiga i aktiviteter i familjen såsom att "Spendera tid med dina mor- och farföräldrar, kusiner, mostrar/fastrar och morbröder/farbröder", "Göra saker tillsammans med dina bröder eller systrar", "Göra ärenden som familjen behöver få gjort", "Hjälpa till i huset" eller "tillbringa tid med din familj på helgen" (för samtliga frågor se appendix A2). Barnen har ombetts att värdera hur ofta, från 1 = nästan aldrig, till 5 = nästan alltid, de förväntas vara delaktiga i de olika aktiviteterna. Reliabiliteten för skalan har undersökts med Cronbachs alfa ($a = .75$) och skalan i sin helhet är normalfördelad med en viss skevhet åt högre värden. Det totala medelvärdet för skalan är ($m = 3,72$) och T-test visar inga signifikanta skillnader mellan hur pojkar ($m = 3,72$) och flickor ($m = 3,71$) svarat.

När frågorna undersöktes var och en för sig upptäcktes ett relativt stort bortfall på vissa frågor. Dessa frågor handlar framförallt om barnens engagemang i aktiviteter som involverar syskon och även mor och farföräldrar. Detta kan förklaras med att dessa frågor ej varit möjliga att besvara för de barn som inte har syskon (totalt 18 % i hela urvalet har inga syskon och ca en tredjedel uppger att det inte finns fler barn i familjen) alternativt inte har möjlighet att umgås med sina mor- och farföräldrar. Detta bortfall gäller i högre eller lägre grad i de flesta länderna.

Analytiskt tillvägagångssätt

All data har analyserats kvantitativt med hjälp av statistikprogrammet SPSS, version 21. Bakgrundsdata om barnen och deras familjer presenteras med beskrivande statistik som senare också används som oberoende variabler. När det gäller avhandlingens första två frågor, om i vilken utsträckning barnen uppfattar sig ha möjligheter att vara delaktiga i beslutsprocesser och i gemensamma aktiviteter i familjen, har analysprocessen skett i två etapper. Som ett första steg genomfördes en faktoranalys. På basis av faktoranalysen skapades i nästa steg beroende variabler som användes i vidare analyser. För att undersöka avhandlingens tredje fråga, hur variationen i upplevd delaktighet kan förstås i relation till kontextuella faktorer på individ/familje- och samhällsnivå användes flernivåanalys där samtliga grupper ingick. Slutligen undersöktes via icke-parametrisk bivariat analys om de resultat som framkommit genom flernivåanalysen baserad på alla barn också var giltiga för grupperna av barn. Den bivariata analysen användes också för att undersöka om de olika formerna av delaktighet visade samband med varandra i de olika grupperna. Analysprocessen och metodologiska överväganden rörande de olika analyserna presenteras nedan.

Deskriptiva analyser

För att beskriva deltagarna används frekvens och medelvärdesanalyser på gruppen som helhet och fördelat på de grupper som ingår i studien. De variabler som analyserats är antal deltagare, barnens kön, antal barn och vuxna i familjen, föräldrarnas utbildningsnivå, inkomster, religion och den vikt, föräldrarna lägger vid religion för hur de utövar sitt föräldraskap, samt barnens rapportering om upplevelser av trygghet i sitt grannskap. Avsikten med analyserna är att ge en bild av barnen och deras familjer och dessutom använda dessa demografiska faktorer som oberoende variabler i senare analyser. En närmare beskrivning och resultatet av analyserna redovisas under rubriken ”barnen och deras familjer” i nästa kapitel.

Faktoranalys och skapandet av nya variabler

Inledningsvis genomfördes en explorativ faktoranalys (PCA) följt av en Oblimin rotation baserad på hela urvalsgruppen. Syftet med faktoranalysen var att reducera antalet beroende variabler och samtidigt undersöka om de frågor som ställts till barnen om delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter, kunde förstås bestå av olika dimensioner av delaktighet (Tabachnick & Fidell, 2013). I bedömningen av hur resultatet av en faktoranalys kan tolkas rekommenderas enligt Kaisers kriterium att endast använda de faktorer som har ett egenvärde över 1.0 eller mer. Ett annat sätt är att använda Catells scree test där observation av en screeplott över egenvärdena ger riktlinjer för vilka faktorer som bör inkluderas (Pallant, 2013). Både Kaisers kriterium och Catells scree test visade att det fanns tre faktorer med egenvärden över 1.0 för

frågorna om mamma, resultatet var detsamma för frågorna om pappa. Efter faktoranalysen och besiktningen av egenvärden är det upp till forskaren att förstå och tolka de underliggande dimensionerna som förenar den grupp av variabler som laddar på samma faktor (Tabachnick et al. 2013).

Med utgångspunkt från analysen tolkades delaktighet i beslutsfattande bestå av tre underliggande dimensioner. Av dessa skapades därför i nästa steg fem nya delaktighetsvariabler, två som rörde frågor i relation till mamma, två som rörde frågor i relation till pappa och en där frågorna ställdes om föräldrarna tillsammans. De fem variablerna reliabilitetstestades med hjälp av Cronbachs alfa. Ett par av variablerna hade ett något lågt alfavärde vilket troligen beror på att det är så få frågor i varje variabel. Enligt Pallant (2013) är det vanligt att skalor med färre än 10 frågor har en låg intern reliabilitet mätt med Cronbachs alfa. Därför följdes rekommendationen att istället att rapportera medelvärdeskorrelationer för de frågor som ingår i variabeln, i de fall alfavärdet var lågt. Resultatet av faktoranalysen av frågorna som rör beslutsfattande redovisas i kapitel åtta.

Faktoranalysen av mätinstrumentet som rör hur ofta barnen förväntas delta i aktiviteter i familjen visade att det fanns tre faktorer med ett egenvärde över 1.0 vilka sedan bildade tre nya variabler som även de reliabilitetstestades med Cronbachs alfa. Även här visade sig en faktor ha lågt alfavärde eftersom den bara bestod av två frågor, vilket gör det mer relevant att rapportera medelvärdeskorrelationen. Resultatet av faktoranalysen rörande barns delaktighet i aktiviteter redovisas i kapitel nio.

För att besvara frågan om hur delaktiga barnen uppfattar sig vara i beslutsfattande och hur ofta de förväntas vara delaktiga i familjens aktiviteter beräknades medelvärden på de sammantaget åtta nyskapade variablerna. Pojkars och flickors svar jämfördes genom oberoende T-test och effektstorleken beräknades med Cohens *d*. Enligt Cohen (1988) är en effektstorlek under .20 att betecknas som låg, runt .50 som medel och runt .80 som stor. Varken när det gällde delaktighet i beslutsfattande eller i familjens gemensamma aktiviteter visade det sig, när analysen baserades på hela urvalet, vara några signifikanta skillnader på hur pojkar och flickor svarat.

Valet av flernivåanalys

För att besvara avhandlingens fråga; om eventuell variation i upplevd besluts- respektive aktivitetsorienterad delaktighet kan ha samband med livsvillkor på individ/familjenivå och på gruppnivå, genomfördes en flernivåanalys (MLM). Valet av analysmetod baseras på att flernivåmodellering är lämplig att använda då data för deltagarna är organiserade på mer än en nivå och då man vill undersöka variationen i beroendevariabeln på flera nivåer (Tabachnick et al. 2013). Att analysera data som är hierarkiskt organiserad som om de vore på samma nivå kan leda till statistiska fel

och att tolkningen också snedvrids (ibid). Deltagarna i studien kommer från 13 olika grupper/områden och kan därför antas dela vissa kontextuella villkor t.ex. generella välfärdsvillkor och lagstiftning med de som kommer från samma grupp vilket gör att de inte kan förutsättas vara helt oberoende av varandra.

En fördel med flernivåmodellering är att analysenheterna inte behöver vara oberoende av varandra. Vid flernivåmodellering justeras förutsägelser (prediktion) av de individuella värdena för skillnader *mellan* grupper, likväl som gruppskillnader justeras för individuella värden *inom* gruppen. Om individuella värden skulle användas utan att hänsyn tas till den hierarkiska strukturen ökar risken för typ 1 fel (att felaktigt påstå att det finns ett samband när det egentligen inte finns) eftersom analysen är baserad på för många frihetsgrader som i grunden inte är oberoende av varandra (Tabachnick et al. 2013). Flera tidigare studier publicerade av forskare inom PAC-projektet, där data från flera grupper används, har därför också baserats på flernivåanalyser (se t.ex. Lansford et al. 2015; Lansford et al. 2017).

I föreliggande studie undersöks både om faktorer på individ/familjenivå (t.ex. barnens socioekonomiska situation) och landnivå (t.ex. hur väl tillgodosedda barns rättigheter är i det land där barnen bor) kan tänkas ha samband med upplevelser av delaktighet. Flernivåmodellen som används i avhandlingen inbegriper därför två nivåer. Nivå 1 som innefattar de oberoende variablerna på individ och familjenivå t.ex. barnens kön och familjens socioekonomiska situation, samt nivå 2 som innefattar oberoende variabler på grupp/landnivå t.ex. inkomster på gruppnivå och graden av jämlikhet i det land där barnen bor.

Centrering av variablerna

En begränsning med metoden är att eventuell korrelation mellan de oberoende variablerna kan vara mer problematisk än i en enkel linjär regression, eftersom effekterna av korrelationerna justeras för varandra i en flernivåanalys. Detta kan få till följd att ingen av regressionskoefficienterna blir signifikant. Ett vanligt sätt att hantera eventuell multikollinearitet²⁴ i flernivåmodellering är att centrera de ingående oberoende variablerna (Tabachnick et al. 2013).

Enders och Tofighi (2007) menar att psykologiska mätinstrument vanligen är formade med godtyckliga mätmetoder som ofta saknar en klar och tydlig nollpunkt, vilket gör dem svåra att tolka. Att använda centrering är därför ett sätt att skapa en användbar nollpunkt. I en vanlig regression är detta relativt oproblemiskt, medan

²⁴ Multikollinearitet innebär att två eller fler av de oberoende variablerna korrelerar högt med varandra vilket kan innebära problem med att hålla isär effekterna av de olika variablerna. Om t.ex. föräldrarnas inkomster och utbildning visar starka samband med varandra vet man inte vilken effekt de enskilda variablerna har på den beroende variabeln.

det är betydligt mer komplicerat i en flernivåanalys. I flernivåmodellering kan nivå 1 variablerna (individnivån) antingen centreras mot hela urvalsgruppens medelvärde (grand mean centered), eller så kan de centreras mot de respektive gruppernas medelvärde (group mean centered) till vilket varje individs medelvärde tillhör. Även om båda sätten kan användas för att skapa en meningsfull nollpunkt så skiljer sig resultatet generellt åt, både i estimerade värden och hur de kan tolkas. Att centrera variabler på nivå 2 är betydligt mindre komplicerat eftersom man då bara behöver besluta om man ska använda de ursprungliga mätvärdena eller centrera dessa mot hela gruppens medelvärde (grand mean).

Enligt Enders et al. (2007) är valet av centreringsmetod centralt för hur resultatet kan tolkas i en flernivåanalys. Om man inte redovisar hur variablerna på nivå 1 centerats, eller helt enkelt inte centerar dessa variabler, blir resultatet omöjligt att tolka på något meningsfullt sätt. Som tumregel anges att centrering mot gruppens medelvärde på nivå 1 är lämplig då intresset ligger i att undersöka hur faktorer på denna nivå inverkar på beroende variabeln. Medan centrering mot hela urvalsgruppens medelvärde (grand mean) är lämpligast då man vill undersöka relationen mellan faktorer på nivå 2 och en beroende variabel. Det finns dock inget som talar emot att båda sätten att centrera kan användas i samma studie, beroende på vilka forskningsfrågor som ska besvaras.

I avhandlingsstudien finns både ett intresse av att undersöka hur faktorer på individ/familjenivå och på en mer övergripande nivå kan relateras till barns upplevelser av delaktighet. I analysmodellen har därför alla oberoende variabler på individ/familjenivå (nivå 1) gruppcenterats. Det vill säga att varje individs medelvärde på respektive variabel (t.ex. trygghet i grannskapet) har subtraherats från gruppens medelvärde. Medan oberoende variabler på landnivå (nivå 2) har centerats mellan grupperna. Vilket gjorts genom att gruppens medelvärde (t.ex. nivån på jämlikhet i landet) subtraherats från hela urvalsgruppens medelvärde (grand mean).

Gruppens/områdets betydelse för variationen i delaktighet

Innan de oberoende variablerna på nivå 1 och 2 fördes in i modellen undersöktes hur stor andel av variansen i barnens upplevelse av delaktighet som kan tillskrivas att tillhöra en viss grupp genom att skapa en så kallad "tom modell". Variansen uttrycks i Intra Class Correlation (ICC) vilken beräknas genom att enbart den beroende variabeln och de deltagande grupperna ingår. Härigenom undersöks hur mycket av variationen i barnens upplevelser av delaktighet som är beroende av den grupp de ingår i och hur mycket som beror på andra faktorer. ICC räknas ut genom att beräkna mellangruppsvariansens andel av den totala variansen. Resultatet kan uttryckas i procent och ju högre procentandel, desto större andel av variationen kan antas bero på att barnen tillhör olika grupper.

I samtliga analyser av ICC av de sammanlagt åtta beroende delaktighetsvariablerna visade sig variansen mellan grupperna förklara en relativt liten del av variationen av hur barnen svarat. När det gällde hur mycket barnen kände sig lyssnade på av sina föräldrar kunde ca 7 % tillföras att tillhöra en viss grupp. För barnens upplevelser av att uppmärksammas var motsvarande siffror 7 % för frågorna i relation till pappa och 6 % till mamma. Variationen i upplevelsen av att vara delaktiga genom inflytande var i något högre utsträckning, ca 17 %, beroende på vilken grupp barnen tillhörde men, fortfarande var 83 % av variationen inte beroende av grupptillhörighet utan av andra faktorer.

Även när det gällde barnens delaktighet i aktiviteter visade sig tillhörigheten till en viss grupp förklara en mindre del av variationen. För delaktighet i omsorg var siffran 11 %, för samvaro i familjen 9 % och slutligen för att hjälpa till 7 %. Den inledande ICC analysen pekar alltså mot att variationen i barnens uppfattningar om sin delaktighet inte i särskilt hög utsträckning kan förklaras bero på skillnader mellan grupperna, vilket gör det än mer intressant att undersöka vilka andra faktorer som kan ha samband med barns möjligheter till delaktighet.

Den slutliga flernivåmodellen och dess begränsningar

I nästa steg av analysen skapades en flernivåmodell där barnen ($N = 1290$) är inkapslade (nested) i grupper/områden ($n = 13$). Inom detta ramverk analyserades på nivå 1 om barnens kön, antal vuxna och barn i familjen, föräldrarnas utbildning och inkomst, inställning till religionens betydelse för uppfostran samt barnens skattning av trygghet i grannskapet, jämfört med medelvärdet inom samma grupp, har någon signifikant effekt på barns delaktighet (d.v.s. lutningen är fixerad till ett värde inom gruppen). På nivå 2 analyserades om ländernas nivåer av jämlikhet, realisering av barns rättigheter och familjernas inkomster i gruppen i relation till grand mean (d.v.s. att det tillåts variera slumpmässigt mellan grupperna), hade någon signifikant effekt på barnens uppfattningar om sin delaktighet.

En begränsning i modellen är det låga antalet n på nivå 2. Eftersom ”bara” 13 grupper ingår i PAC-studien är detta en siffra som inte gått att påverka. Enligt Maas och Hox (2005) är små urvalsstorlekar på nivå 2 ett vanligt problem vid flernivåmodellering eftersom antalet n på nivå 2 alltid är lägre än på nivå 1 och oftast är begränsningen svår att åtgärda. Den stora nackdelen med få enheter på nivå 2 är minskade möjligheter att upptäcka skillnader mellan grupper, på grund av för låg power, vilket också flera tidigare PAC-studier uppmärksammat (se t.ex Lansford et al. 2015; Lansford et al. 2017). Även om analysen på nivå 2 inte uppvisar några signifikanta skillnader mellan grupper, kan det därför inte uteslutas att det ändå kan finnas skillnader, men att urvalet är för litet för att skillnaderna ska visa sig.

Ett annat problem som hanterats i analysen är att i två grupper saknas, helt eller delvis data på två oberoende variabler. I Kina Jinan saknas data på religionsvariabeln och i Sverige på trygghetsvariabeln.²⁵ För att hantera detta skapades fyra data baser. En som exkluderade Kina Jinan och Sverige. En som inkluderade Kina men inte religionsvariabeln och en som inkluderade Sverige men inte trygghetsvariabeln, samt en som inkluderade samtliga länder och variabler. Flernivåmodellen testades sedan på samtliga databaser för att undersöka om uteslutning av land/variabel förändrade resultatet. Jämförelser av resultatet visade att det inte förändrades av att Sverige och Kina Jinan uteslöts.

Resultatets giltighet i olika kontexter

För att undersöka eventuell variation mellan de 13 grupperna av deltagande barn genomfördes slutligen korrelationsanalyser mellan de sammantaget åtta delaktighetsdimensionerna och faktorer i och runt familjen. Med tanke på att några av, både de beroende och de oberoende variablerna, var snedfördelade och urvalsgruppernas storlek betydligt mindre, när analysen genomfördes på gruppnivå, användes Spearmans Rhos icke-parametriska test. Tidigare analyser, baserade på alla deltagare, visade inga könsskillnader mellan hur pojkar och flickor uppfattar sin delaktighet. För att utreda om kön ändå kan ha betydelse, om analyserna utförs på gruppnivå, beräknades medelvärden mellan pojkar och flickor på de olika delaktighetsdimensionerna i de olika grupperna. För att testa om skillnaderna som framkom i analysen var signifikanta användes T-test och för att beräkna effektstorlek användes Cohens *d*. Enligt Cohen (1988) är en effektstorlek under .20 ansedd som liten, runt .50 som måttlig och över .80 som stor.

Avslutningsvis analyserades genom Spearmans Rho icke-parametriska test om det kunde finnas något samband i de olika grupperna mellan hur barnen svarat på frågorna om delaktighet i beslutsfattande och förväntan på att vara delaktiga i aktiviteter i familjen.

I de fyra kommande kapitlen presenteras och diskuteras avhandlingens resultat. I kapitel 7 ges inledningsvis en beskrivning av de länder och områden barnen kommer från vilket följs av en deskriptiv bild av barnen och deras familjer. I kapitel åtta avhandlas hur barnen svarat på frågorna rörande delaktighet i beslutsfattande. I kapitel 9 ligger fokus på hur barnen uppfattar sin delaktighet i aktiviteter i familjen. I kapitel 10 undersöks om det resultat som framkommit i flernivåanalysen baserat

²⁵ Båda dessa bortfall beror på missar vid datainsamlingen. I Kina Jinan hade intervjuaren uppfattat det som att de som inte var religiösa inte behövde besvara frågor om religion. Att frågorna vad gäller trygghet saknas i den svenska gruppen beror på att detta frågeinstrument av misstag inte fanns med under detta insamlingsår.

på alla grupper/områden också är giltigt för de olika grupperna och om barnens rapporter av sin delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter hänger samman. Slutligen i kapitel 11 summeras och diskuteras resultatet från alla analyserna och dess implikationer för det sociala arbetets forskning och praktik.

7. Deltagande länder, barn och föräldrar

I det här kapitlet beskrivs de olika länder och områden som barnen i studien kommer ifrån samt barnen och deras familjer. Beskrivningen inleds med en genomgång av de landsövergripande index som används i senare analyser för att undersöka hur övergripande livsvillkor när det gäller barns rättigheter och jämlikhet, kan tänkas inverka på barns delaktighet. Därefter ges en mer ingående beskrivning av de olika länderna och områden som barnen i studien kommer ifrån och hur rekryteringen av deltagarna gått till i de olika grupperna. Land/gruppbeskrivningarna är i stor utsträckning baserad på uppgifter som tagits fram av de lokala forskarteamen i de respektive länderna. Ambitionen med beskrivningen är både att lyfta fram jämförbara förhållanden och det som forskarna från de respektive länderna valt att ta med som specifika förutsättningar som inverkar på barns liv. Beskrivningen gör självklart inte anspråk på att ge en fullständig bild av de olika länderna och de komplexa förhållanden som kan ha betydelse för barns möjligheter till delaktighet. Urvalet av vilka data som används och hur länderna beskrivs kunde gjorts på många andra sätt. Med detta i åtanke har det ändå setts som betydelsefullt att ge en glimt av de olika förhållanden som barnen lever i, i sina respektive länder. Kapitlet avslutas med en beskrivning av barnen och deras familjer och en presentation av de variabler på individ/familjenivå som används som oberoende variabler i senare analyser.

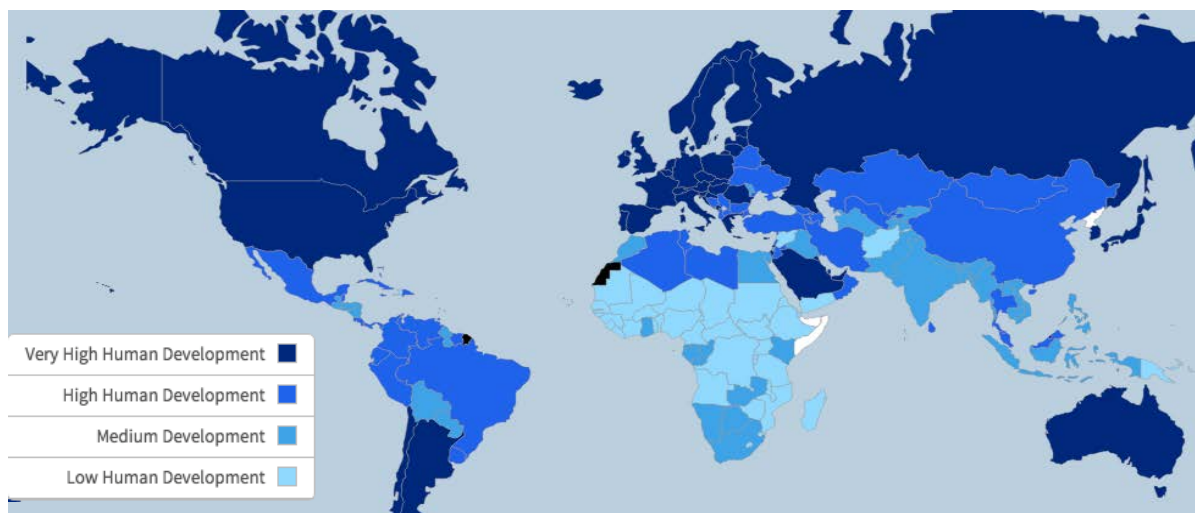
Välstånd, jämlikhet och barns rättigheter

Eftersom barns upplevelser av delaktighet i familjen kan tänkas variera beroende på övergripande livsvillkor i länderna där de bor, används i kommande analyser två index som oberoende variabler; ett som mäter nivåerna av jämlikhet mellan män och kvinnor; Gender Inequality Index (GII) och ett som mäter i hur hög grad barns rättigheter är förverkligade; Realizing Childrens Rights Index (RCRI). Nedan presenteras dessutom ett index som mäter nivåerna av välstånd i de olika länderna; Human Development Index (HDI). Inledningsvis var tanken att i senare analyser även använda HDI som oberoende variabel. Vid bivariata analyser visade sig korrelationen mellan HDI och RCRI vara mycket stark ($r = .93$). I de senare analyserna används därför enbart indexet som mäter graden av realisering av barns rättigheter i de olika länderna.

För att skapa variabler av de två indexen som mäter jämlikhet och barns rättigheter har respektive lands värde lagts in på varje deltagare från det landet. Genom

att använda dessa index som variabler kan sambanden mellan barns delaktighet undersökas i relation till maktförhållanden och socioekonomiska villkor i olika delar av världen, snarare än som uttryck för kulturella skillnader.

Välstånd



Figur 3. Karta över Human Development Index.²⁶

Det mest använda måttet för att jämföra det mänskliga välståndet i olika länder är Human Development Index (HDI). Ovanstående karta ger en bild av hur välståndet var fördelat över världen 2017. Instrumentet är utvecklat av FN för att tidigare jämförande mått som användes enbart fokuserade på ekonomiska parametrar som BNP, vilket är otillräckligt när det handlar om mänsklig utveckling. Mänsklig utveckling förstås som den process som skapar möjligheter för människor att göra val i livet genom att de bereds ekonomiska, hälsomässiga och utbildningsmässiga möjligheter att utveckla sina potentialer till att leva ett gott liv (United Nations, 2017).

Tre dimensioner mäts genom medelvärden på nationernas; hälsa genom livslängd, tillgång till kunskap genom utbildningsnivå och levnadsstandard genom inkomst. Indexet går från 0-1 och ju närmare 1 desto högre mänskligt välstånd anses

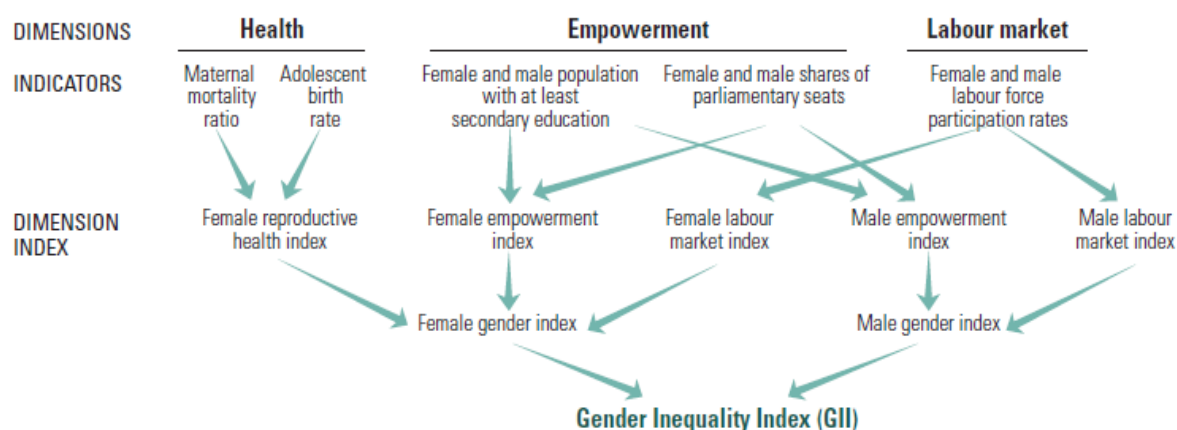
²⁶ Det är fritt att använda materialet men rekommenderas att i anslutning till publikation inkludera följande text; "The entire series of Human Development Index (HDI) values and rankings are recalculated every year using the same the most recent (revised) data and functional forms. The HDI rankings and values in the 2017 Human Development Report cannot therefore be compared directly to indices published in previous Reports. Please see hdr.undp.org for more information. The HDI was created to emphasize that people and their capabilities should be the ultimate criteria for assessing the development of a country, not economic growth alone. The HDI can also be used to question national policy choices, asking how two countries with the same level of GNI per capita can end up with different human development outcomes."

invånarna i landet ha. Indexet har använts i FNs rapportering av mänsklig utveckling sedan 1990 för att kunna göra jämförelser mellan länder och få ett underlag för att förbättra människors livsmöjligheter. Även om måttet kritiserats och till följd av det justerats något med åren så har det en bred acceptans i världen (United Nations, 2015).

Jämlikhet

En viktig aspekt för både pojkars och flickors möjligheter att vara delaktiga kan antas vara hur livsmöjligheter och välstånd är fördelat mellan kvinnor/flickor och män/pojkar. Att flickor och kvinnor diskrimineras vad gäller hälsa, utbildning, ekonomi och inflytande är en viktig aspekt av ojämlikhet. FN använder Gender Inequality Index (GII) för att mäta hur välståndet är fördelat mellan könen i ett land. Måttet bygger på samma ramverk som HDI och förtydligar vilka utvecklingsmässiga kostnader ojämlikhet innebär för de länder som har en sned fördelning av livsresurser mellan flickor/kvinnor och pojkar/män. Det är en enorm spridning globalt sett på hur denna fördelning ser ut. Måttet innefattar tre olika dimensioner:

1. Reproduktiv hälsa, genom mödradödlighet och antal tonåringar som får barn.
2. Empowerment, genom hur många kvinnor som proportionerligt har plats i parlamentet och andelen män/kvinnor över 25 år som har mer än grundläggande skolutbildning.
3. Ekonomisk situation uttryckt genom att mäta hur stor andel av kvinnorna/männen över 15 år som är en del av landets arbetskraft.



Figur 4. Gender Inequality Index

Not. Figuren illustrerar hur indexet är uppbyggt. Indexet går från 0-1 och ju närmare 0 desto mer jämlikt anses ett land vara (UN, 2016). För att förenkla tolkningen och presentationen av resultatet har indexet i kommande analyser vänts och multiplicerats med 10 så att ju högre siffra desto mera jämlikt anses ett land vara.

Realisering av barns rättigheter

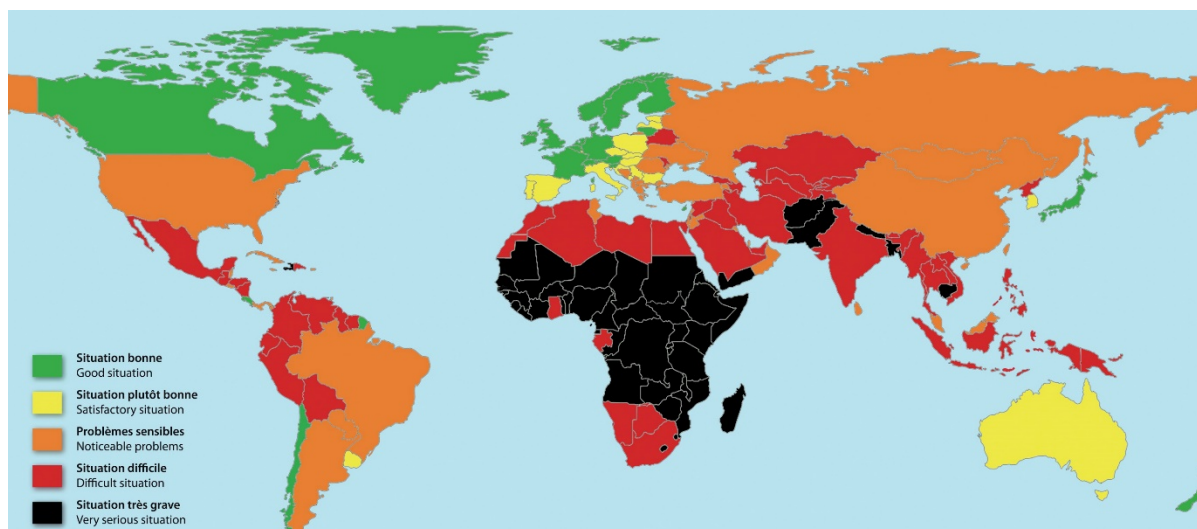
Avhandlingens fokus på barns delaktighet i familjen gör det även intressant att undersöka om det finns några jämförelser mellan barns välstånd och inflytande i olika länder. Jag har inte funnit några jämförande studier vad gäller barns delaktighet i familjen. Däremot har det gjorts försök att skapa index som jämför hur långt olika länder kommit när det gäller införandet och implementeringen av FNs konvention om barns rättigheter. I artikeln *Comparing Children's Rights: Introducing the Children's Rights Index* (CRI) beskriver Gran (2010) hur han konstruerat ett index som är tänkt att vara ett hjälpmedel för att kunna göra jämförelser av barns rättigheter i världen. Data har hämtats in via en årlig amerikansk rapport som samlar information om hur mänskliga rättigheter, och då även aspekter av barns rättigheter, praktiseras runt om i världen. Resultaten i rapporten har jämförts med och korrelerar starkt med Amnestys rapportering på samma område. Gran har även tittat på hur indexet relaterar till hur länge landet har varit anslutet till barnkonventionen, landets ekonomi och demokratiska nivå.

Det visar sig att uppfyllandet av barns rättigheter, mätt med detta index, har mycket starka samband med graden av demokrati och BNP medan det inte är ett linjärt samband med hur länge sedan det var som landet ratificerade barnkonventionen. De länder som var snabba med att ratificera konventionen, tenderar att ligga på en medelnivå i indexet. De som ratificerade senare, tenderar att ha lägre nivåer av rättigheter för barn. Medan de som anslutit sig senast har de allra högsta värdena på skalan. Grans slutsats är att trots att nästan alla länder i världen har skrivit under och ratificerat barnkonventionen, så ser det väldigt olika ut huruvida de styrande i de olika länderna är villiga att också implementera den, så att den får betydelse för barn i praktiken. Dessutom visar mönstret, eller bristen på mönster, att barns rättigheter inte har ett självklart samband med införandet av konventionen, utan snarare med landets ekonomiska och demokratiska situation.

Tyvärr saknas data från ett av de länder som ingår i studien och det material som Gran (2010) bygger sitt index på är insamlat 2004. Jag har därför valt att använda ett liknande index; *Realizing Children's Rights Index* (RCRI) som utvecklats av en frivillig organisation Humanium som arbetar för att förverkliga barns rättigheter i världen och bland andra samarbetar med FN's volontärprogram. RCRI har vad jag funnit inte tidigare använts i vetenskapliga studier men visar stor samstämmighet med Grans index och har aktuella siffror från samtliga länder som ingår i avhandlingsstudien.

Indexet bygger på en rad faktorer som berör barns möjligheter till ett gott liv som registrering av nyfödda, låg födelsevikt, barnadödlighet, förväntad livslängd,

utbildning, fattigdom, HIV, barnarbete, barnäktenskap, könsstympling, miljöns inflytande på barns framtid, rättigheter och friheter för barn, krig och våld. Indexet går från 0-10 och ju högre siffra desto fler av barns rättigheter anses tillgodosedda. Med hjälp av en karta visualiseras hur situationen ser ut för världens barn (Humanium, 2015).



Figur 5. Realizing Children´s Rights Index

I tabell 2 på nästa sida framgår hur de olika länderna ligger till när det gäller de olika indexen. Som vi kan se är det stor spridning mellan de deltagande länderna avseende välståndet, hur realiserade barns rättigheter är och hur jämlikhet mellan könen fördelas, mätt på detta sätt. De tre länder som kan kategoriseras som ”västvärldsländer” USA, Sverige och Italien ligger i en liga för sig när det gäller välstånd och utveckling, men välståndet är mer jämlikt fördelat mellan könen i Sverige, Italien och Kina. Den genomgående sämsta situationen har Kenya som har de lägsta nivåerna vad gäller ekonomi, hälsa och utbildning och dessutom den mest ojämlika fördelningen mellan kvinnor och män. Resterande länder befinner sig någonstans mittemellan dessa ”extremer”. Det är även stora skillnader mellan länderna när det gäller förverkligandet av barns rättigheter. Kenyas barn beskrivs ha den svåraste situationen och barnen i Sverige den mest tillfredsställande.

Tabell 2. Nio länders resultat på HDI, GII²⁷ och RCRI

	HDI 2010	GII 2013	RCRI 2013/14
Colombia	0.71	0.46	6.67
Filippinerna	0.65	0.41	6.56
Italien	0.87	0.07	8.06
Jordanien	0.74	0.49	6.67
Kenya	0.52	0.55	4.56
Kina	0.70	0.20	6.11
Sverige	0.90	0.05	8.67
Thailand	0.72	0.36	6.56
USA	0.91	0.26	7.61

Not. HDI 0-1 ju närmare 1 desto högre mänskligt välbefinnande; GII 0-1 ju närmare 0 desto mer jämlikt; RCRI 0-10 ju närmare 10 desto mer realiserade är barns rättigheter.²⁸

Deltagande länder

I det följande ges en bild av det land och område de deltagande barnen rekryterats från, hur själva rekryteringen gått till och hur representativa eller inte representativa barnen och deras familjer är för befolkningen i stort och/eller för det område de bor i.²⁹ Avslutningsvis presenteras också några av resultaten från första årets datainsamling i PAC som handlade om föräldrars attityder och antagande om barnuppfostran i de olika länderna. En del av denna studie rörde huruvida föräldrarna gav uttryck för auktoritära eller progressiva värderingar när det gällde relationen mellan barn och föräldrar och om mammornas och pappornas attityder skilde sig åt. Som tidigare nämnts är delaktighet något som skapas i samspel med omgivningen (Molin, 2004). För att barn ska kunna vara delaktiga måste de vuxna agera som möjliggörare och

²⁷ Vad gäller GII vill jag uppmärksamma läsaren på att siffrorna här redovisas som i originalversion, dvs. ju närmare 0 desto mer jämlikt. Medan i senare analyser har variabeln vänts och multiplicerats med 10 för att underlätta tolkning och jämförelser med andra variabler.

²⁸ Värden på RCRI bygger på den årliga rapporten som sammanställdes 2014

Värden på HDI, och GII är hämtade 2015-06-25. Av dessa var det bara HDI som kunde fås för 2010, som var det år då data samlades in för föreliggande studie.

²⁹ Generellt har rekryteringen i de olika grupperna skett via barnens skolor, vilket innebär att de barn som inte går i skolan på grund av fattigdom och t.ex. lever som gatubarn inte ingår i studien. Detta påverkar urvalet mer i vissa länder än andra. UNICEF Sverige (2017) uppskattar att det finns ca 100 miljoner gatubarn, av dessa lever ca 40 miljoner i Latinamerika, ca 25-30 miljoner i Asien, 10 miljoner i Afrika och resterande i Nordamerika och Europa.

föräldrars attityder till barnuppföstran är en central aspekt för förståelsen av hur delaktighet möjliggörs eller motverkas (Moses, 2008). I presentationen av de olika länderna inkluderas därför resultaten som gäller huruvida föräldrarna har en auktoritär eller progressiv attityd till barnuppföstran och om detta skiljer sig åt mellan mödrar och fäder. Med en auktoritär föräldrastil menas att ordning, respekt och lydnad betonas medan en progressiv attityd innebär uppmuntran av barnets självständighet och ett mer jämlikt förhållande mellan barn och föräldrar (Lansford et al. 2011).

Sammanfattningsvis innehåller presentationen av länderna och dess deltagare:

1. Generella data om landet som befolkning och socioekonomisk struktur och landspecifika händelser eller levnadsomständigheter som inverkar på barns livsvillkor.
2. Deltagande familjer, deras livsomständigheter och representativitet.
3. Attityder och värderingar hos föräldrarna om barnuppföstran som kan få konsekvenser för barns möjligheter till delaktighet i familjen.

Colombia

Colombia är det tredje största landet i Latinamerika, räknat till befolkningsstorlek. Under de senaste 30 åren har det skett stor inflyttning från landsbygd till storstäderna med många fattiga som bor i städernas periferi. I Colombia finns ett strikt klassindelningssystem med 6 olika strata som bland annat baseras på familjens inkomst och var och hur man bor. Ca 22 procent av befolkningen tillhör den lägsta klassen (strata 1), ca 41 % tillhör den lägre medelklassen (strata 2), medelklassen ca 27 % (strata 3) övre medelklass ca 6 % (strata 4), överklassen 1,9 % (strata 5) och hög överklass 1,2 % (strata 6) (Di Giunta, Tirado, & Marquez, 2011).

Colombia har ett relativt högt HDI 0.71, men med ett GII värde på 0,46 är Colombia ett av de länder i studien som har de mest ojämlika villkoren för flickor/kvinnor. När det gäller barns rättigheter har Colombia ett RCRI värde på 6,67 vilket antyder märkbara problem. Det kan bland annat hänföras till att det under mer än fyra decennier pågått väpnade konflikter mellan vänstergerilla, paramilitära högergrupper och regeringens militära styrkor. Bara de senaste 15 åren har tre miljoner människor tvingats lämna sina hem varav 83 % är barn. Dessutom har under de senaste två decennierna många av de ursprungliga konflikterna bytts ut mot våldsamma

konflikter som följd av den illegala droghandeln (Di Giunta et al., 2011). Ratificering av Barnkonventionen skedde i Colombia 1991 med reservation mot åldersgränserna när det gäller barns deltagande i militära konflikter.³⁰

Deltagande familjer

Insamlingen av data har skett i Medellín som är den näst största staden i Colombia med 2,2 miljoner invånare. Mer än 80 % av befolkningen tillhör de tre lägsta socioekonomiska klasserna, vilket är i överensstämmelse med nationen i övrigt. Genom att vända sig till 11 offentliga skolor (strata 1-3) och 12 privata skolor (strata 4-6) rekryterades familjer från alla sex samhällsklasserna. De deltagande familjerna är procentuellt fördelade så att det stämmer i stort överens med Colombias socioekonomiska struktur (Di Giunta et al. 2011).

Attityder till barnuppfostran

Den Colombianska kulturen beskrivs av Di Giunta et al. (2011) som mer kollektivistisk än individualistisk inriktad och värderingar som "familism", som innefattar en ömsesidig respekt och lojalitet mellan familjemedlemmar, är viktigare än individuella ambitioner och framgångar. Även begreppet "respeto" är centralt, och innebär lydnad gentemot auktoriteter. Den colombianska kulturen är tydligt strukturerad kring könsroller som baseras på kvinnans underordning och mannens överordning. Under de senaste 20 åren har familjestrukturen börjat visa tecken på att förändras. Urbaniseringsprocesser och att allt fler lever i kärnfamilj och som ensamstående, istället för i utökade familjer, och att fäder engagerar sig mer i omhändertagandet av barnen är exempel på detta. Det var liten variation mellan föräldrarna vad gällde auktoritära och progressiva attityder till barnuppfostran och båda låg nära skalans mittpunkt. Det fanns dock en signifikant skillnad mellan föräldrarna, där papporna visade mer auktoritära attityder och mödrarna mer progressiva (ibid).

³⁰ Reservationen gäller artikel 38 där åldersgränsen för barns deltagande i konflikter går vid 15 år. Colombia vidgade gränsen till 18 år

Filippinerna

Filippinerna räknas som ett utvecklingsland och nästan 25 % av befolkningen lever under den nationella fattigdomsgränsen. När det gäller hälsa och utbildning ligger landet bättre till än många andra fattiga länder t.ex. är barnadödligheten under fem år relativt låg (3,3 %) och 94 % av befolkningen är läs och skrivkunniga.³¹ Detta är några av de indikatorer som mäts genom HDI där Filippinerna ligger på 0,65. Skillnaderna mellan rika och fattiga är stor och landet rankas som ett av de mest ojämlika i Asien. En ojämlikhet som även gäller skillnader mellan könen. Med ett GII på 0,41 kan man utläsa att flickor och kvinnor på Filippinerna har betydligt mindre makt, sämre hälsa och ekonomisk situation än männen. Det är märkbara problem för barn på Filippinerna. Landet ratificerade barnkonventionen redan 1990 men har ett relativt lågt RCRI på 6,56 vilket kan härledas till många typer av problem som fattigdom, barnarbete och barnäktenskap (Humanium, 2015).

Deltagande familjer

Familjerna som ingår i studien kommer från Quezon City, den största staden och tidigare huvudstaden i metropolen Manilla (som består av Manilla och 15 kringliggande städer). Staden har ca 2,7 miljoner och hälften av alla som bor i Manilla är under 24 år. För att få deltagare från alla socioekonomiska grupper rekryterades barnen och deras föräldrar via offentliga och privata skolor. Väldigt fattiga barn har inte möjlighet att gå i skolan och är därför inte inkluderade i studien. Deltagarna består av ca 50 % familjer med låg inkomst, 40 % medelinkomst och 10 % höginkomst vilket på ett ungefär motsvarar familjer från storstäderna på Filippinerna (Alampay & Jocson, 2011).

Attityder till barnuppfostran

Filippinerna beskrivs, liksom Colombia, som en kultur med kollektivistiska snarare än individuella värderingar och familjen som den viktigaste sociala gruppen. Den Filippinska varianten av kollektivism innefattar enligt Alampay et al. (2011) värderingar om ”smidighet i interpersonella relationer” som innebär en strävan efter harmoniska relationer och att familjens och andras bästa går före de egna behoven. Det inhemska begreppet ”kapwa” (ungefär andra/medmänniskor) är centralt för synen på självet och innebär att självet inte går att särskilja från andra. Att tänka individuellt

³¹ Uppgifterna från Alampay et al. (2011) kommer från National Economic Development Authority (2010) och United Nations Children’s Fund (2011). Den nationella fattigdomsgränsen är enligt Filippinernas statistiska myndighet de familjer/individer som inte har tillräckliga inkomster för att få grundläggande behov av mat och andra förnödenheter tillgodosedda <https://psa.gov.ph/poverty-press-releases/glossary>

och att självet skulle vara skilt från ”kapwa” anses som egoistiskt och walang-kapwatao (utan-känsla-för-andra). Som en del av familjen är det viktigt att respektera familjens ”hiya”, ungefär heder och värdighet, och som barn att lyda föräldrarnas auktoritet. Föräldrar i Filippinerna har i linje med dessa värderingar haft en mer auktoritär än progressiv hållning till barnuppfostran. Under senare år har en del demografiska förändringar skett, fler kvinnor har börjat arbeta, många utanför landet, vilket gjort att dessa och andra globala faktorer fått inflytande på värderingar kring barn och familj (ibid).

Mödrar visade sig i PAC-studien ha mer progressiva attityder än fäder. När det gäller traditionella attityder delar däremot båda föräldrarna synen att barn ska lyda och respektera sina föräldrar. Intressant är också att traditionella och progressiva attityder inte skiljer sig åt särskilt mycket vad gäller medelvärden vilket visar hur dessa värden samexisterar i samhällen som lever i demografiska och sociala förändringstider (ibid).

Italien

Italien är ett av världens rikaste länder. Det finns ett väl utbyggt hälso- och utbildningssystem som gör att till exempel barnadödligheten är låg och att nästan alla italienare kan läsa och skriva. Det är ett relativt etniskt homogent land där bara sju procent av befolkningen är födda i ett annat land. Den italienska identiteten är enligt Bombi, Pastorelli, Bacchini, Di Giunta, Miranda, och Zelli (2011) regional snarare än nationell och det är stora skillnader mellan den norra och södra delen av landet. Även om Italien är ett rikt land så är det, med Europeiska mått mätt, ett av de mer ekonomiskt ojämlika. Norra Italien är betydligt mer välmående eftersom de större företagen och arbetstillfällena finns där. I söder tillhör mer än 40 % den fattigaste delen av befolkningen (ibid).

Jämfört med andra länder i studien är Italien däremot ett av de mest jämlika, när det kommer till hälsa, ekonomi och maktfördelning mellan män och kvinnor med ett GII-värde på 0,07 (bara Sverige har ett högre jämlikhetsvärde). Nativiteten är den lägsta i Europa vilket enligt Bombi et al. (2011) kan ses som en följd av att det är svårt att kombinera arbete och familj eftersom tillgången till barnomsorg och deltidsarbete är låg. Barnens situation i Italien bedöms som tillfredsställande. Barnkonventionen ratificerades 1990 och landet har ett RCRI-värde på 8,06 (Humanium, 2015).

Deltagande familjer

Deltagarna har rekryterats från två områden, Rom i den norra, mer välmående delen av landet, och Neapel i söder. Rom har ca 2,7 miljoner invånare och bygger sin ekonomi på bland annat högteknologiska företag, handel och turism. Neapel har 1 miljon

invånare i centrum och ca 3 miljoner i förstäderna och är den viktigaste staden i södra Italien. Staden har många sociala och ekonomiska problem med den högsta arbetslösheten i landet, högsta antalet mord och många barn som inte går i skolan efter att de fyllt 14 år. Enligt Bombi et al. (2011) har den organiserade brottsligheten känd som "Camorran" stort inflytande över alla delar av samhällslivet. För att få deltagare från alla sociala klasser rekryterades familjer från offentliga och privata skolor i både Rom och Neapel. Dessutom vände man sig till olika fritidsverksamheter som var privat finansierade. Urvalet skiljer sig åt mellan grupperna på så sätt att föräldrarna från Rom är äldre och har högre utbildningsnivå än föräldrarna från Neapel, vilket stämmer med den nationella statistiken och gör att deltagarna ligger nära att matcha Roms och Neapels populationer och reflekterar de ekonomiska, sociala och kulturella skillnaderna mellan städerna (ibid.).

Attityder till barnuppfostran

När det gäller familjekultur framhålls ofta att italienarna liksom colombianerna värderar "familism". Dessa värderingar har framförallt ett starkt fäste i den södra delen av landet där fattigdomen gör att man är mer beroende av sitt familjenätverk. I studien om attityder till barnuppfostran visade sig dessa skillnader genom att föräldrar i Neapel uttryckte en mer auktoritär föräldrastil än föräldrarna från Rom. Detta förklaras av Bombi et al.(2011) med att familjerna i Neapel lever under svårare ekonomiska och sociala förhållanden, där lydnad och tydliga rollfördelningar uppfattas vara det som krävs, för att klara de utmaningar som uppstår i vardagslivet. Resultatet visar också att mödrar i Italien visar mer progressiva attityder än fäder, vilket förstås som ett resultat av att mödrarna är de som har det huvudsakliga vardagsansvaret för barnen och därför är mer benägna att lyssna på och lägga vikt vid barnens önskningar och behov (ibid).

Jordanien

Jordanien är en av de yngsta arabiska nationerna och hade 5,8 miljoner invånare 2011. Drygt 42 % av dessa är barn under 15 år. Ca 40-45% av befolkningen är beduiner eller tillhör någon stam och ca 50-55 % är palestinier och bara ca 5 % tillhörde andra etniska grupper. Ekonomiskt är Jordanien ett land som ligger på medelnivå när det gäller inkomster och utveckling och har ett HDI på 0,74. Jordanien har få naturresurser och har därför enligt Al-Hassan och Takash (2011) sedan länge satsat på utbildning och läskunnigheten har ökat dramatiskt de senaste fyrtio åren från att ha legat på 33 % 1964 till 92,7 % 2007. När det gäller jämlikheten mellan könen har Jordanien ett GII på 0,49 vilket är en av de högsta uppmätta skillnaderna mellan män

och kvinnor bland de länder som deltar i studien. Jordanien ratificerade barnkonventionen 1991 men har reserverat sig mot artiklarna 14, 20 och 21.³² Förverkligandet av barns rättigheter mätt med RCRI ligger på 6,67 vilket visar att Jordanien ligger på ungefär samma nivå som flera andra av studiens deltagande länder och bedöms ha märkbara problem med uppfyllandet av barns rättigheter (Humanium, 2015).

Deltagande familjer

Familjerna som deltar i studien kommer från staden Zarka som ligger några mil norr om Amman och är den näst största i landet med 950 000 invånare. Staden grundades för ca 100 år sedan av migranter och mer än hälften av befolkningen i Zarka består av människor som migrerade från Västbanken under 6 dagars-kriget. Staden är Jordaniens industriella center och har ca hälften av landets alla fabriker. Deltagarna i studien rekryterades via offentliga skolor för flickor och pojkar, dessutom kontaktades även privatskolor för flickor. Föräldrarna som valt att delta är enligt Al-Hassan et al. (2011) representativa när det gäller socioekonomiska aspekter för staden Zarka, men inte för Jordanien som helhet. Zarka skiljer sig både från Amman som anses vara en mer modern och liberal stad och landsbygden som har sämre socioekonomiska förhållanden och mer konservativa attityder (ibid).

Attityder till barnuppfostran

Den arabiska kulturen har enligt Al-Hassan et al. (2011) formats av religion och traditioner och barnets status föreskrivs av koranen och sunnan. De flesta Jordanier är Sunnimuslimer och inom islam är familjen den centrala sociala enheten. Barnen får lära sig att familjen kommer i första hand, att respektera auktoriteter och acceptera att de vuxna bestämmer. Föräldrabarnrelationen bygger på ömsesidiga förpliktelser, det som är den enas rättigheter är den andres skyldigheter exempelvis innebär barns rättigheter att föräldrar har skyldigheter gentemot barnen och vice versa. Barnen får lära sig att familjens intressen kommer i första hand och familjen ses som ett sammankopplat system där alla är beroende av varandra (ibid).

I studien om föräldrarnas attityder till uppfostran hade både mödrar och fäder mer progressiva än auktoritära attityder. Al-Hassan et al. (2011) menar att detta verkar rimligt med tanke på att i den moderna Jordanska kulturen betonas individens frihet och val och barns självständighet. Likheterna mellan mödrar och fäder både

³² artikel 14 handlar om barns rätt till tanke-, om samvets- och religionsfrihet, artikel 20 om alternativt omvårdnad och artikel 21 om Adoption

inom och mellan familjerna förklaras dels med att lagstiftning och policyarbete uppmuntrar båda föräldrarna att engagera sig i sina barn (ibid).

Kenya

Kenya är ett land med 8 provinser med över 50 olika folkgrupper och befolkningen uppgick 2010 till ca 40 miljoner med en medelålder på drygt 18 år.³³ Kenya blev självständigt 1963 från att tidigare ha varit en brittisk koloni. Sedan självständigheten har det varit splittringar och stridigheter mellan olika grupper, särskilt i anslutning till valen vart femte år. Kenya är ett fattigt land och helt beroende av bistånd och ca hälften av landets befolkning lever under fattigdomsgränsen på under 2 dollar om dagen.³⁴ Som en konsekvens av fattigdomen och utbredningen av HIV/AIDS låg år 2011 spädbarnsdödligheten på 6 %, lika många procent i åldrarna 15-49 år var drabbade av HIV och den förväntade livslängden var bara ca 58 år. Kenyas situation mätt i HDI låg 2010 på 0,52 vilket är långt under andra deltagande länder i studien. De tillgångar och det välstånd som finns t.ex. hälsa och utbildning är dessutom väldigt ojämnt fördelat mellan könen vilket kan utläsas av ett GII på 0,55. RCRI-värdet på 4,56 visar att barnens rättigheter i Kenya är eftersatta på alla områden trots att landet ratificerade konventionen redan 1990 utan reservationer (Humanium, 2015).

Deltagande familjer

Familjerna i studien rekryterades från staden Kisumu som är den tredje största staden i Kenya. Staden är den viktigaste hamnstaden vid Victoriasjön. Majoriteten av invånarna i Kisumu tillhör Luo befolkningen som genom sina 13 % är den tredje största etniska gruppen i Kenya. Motivet till att välja en specifik etnisk grupp som Luos är enligt Oburu (2011) att det finns väldigt lite kunskap om föräldrars syn på barnuppfostran i samhällen som bygger på kollektivistiska värderingar, stamtillhörighet och där föräldrarna är analfabeter. Deltagarna rekryterades från privata och offentliga skolor som var lokaliserade i olika områden vad gällde socioekonomisk befolkningsstruktur. Totalt kontaktades fyra skolor från slumområden, fyra från medelinkomstområden och fyra från höginkomstområden och Oburo (2011) menar att urvalet är representativt för befolkningen i Kisumu.

³³ Data om ålder livslängd etc. är hämtade från FNs befolkningsstatistik (United Nations, 2014).

³⁴ Att tvingas leva på under 2 dollar om dagen är enligt SIDA (2017) en vanlig definition på extrem fattigdom. Ungefär 10 % av jordens befolkning lever under dessa förhållanden.

Attityder till barnuppfostran

De svåra omständigheterna med fattigdom, politiskt våld och sjukdom och dödlighet i HIV/AIDS har fått konsekvenser för föräldraskap och barns tillvaro. Den höga dödligheten, speciellt bland barn och vuxna män, har förändrat familjestrukturen och tidigare traditionella patriarkala strukturer genom att det numera finns fler familjer som leds av barn och kvinnor (Oburo, 2011).

Kenya kan enligt Oburo (2011) inte ses som en homogen kultur och är liksom andra länder under trycket av globala förändringar samtidigt som de också har att förhålla sig till traditionella värderingar och extrema svårigheter. Barns beteende ses traditionellt som ett resultat av föräldrarnas uppfostran och barn förväntas lyda de vuxna. Både kvinnor och barn har generellt låg status och makt. Fäderna är de som fattar besluten och är auktoriteten i familjen medan det är mödrarna som sköter den dagliga omvårdnaden om barnen. Ansvar för barnen ligger ofta inte enbart på föräldrarna, utan ses som en gemensam angelägenhet för t.ex. far och morföräldrar och andra vuxna runt familjen. I studien visas att både mödrar och fäder har mer traditionella auktoritära värderingar än progressiva när det gäller barnuppfostran (ibid).

Kina

Kina som har en befolkning på drygt 1,36 miljarder invånare har under de senaste 30 åren genomgått stora förändringar på många områden. 1978 års marknadsreform har inneburit förändrad och förbättrad ekonomi men också att gapet mellan fattiga och rika ökat drastiskt. Utbildning för barn och ungdomar är ett annat område som förändrats mycket på senare år. Sedan 2000 har Kina en nioårig obligatorisk grundskola för alla barn och antalet med högre utbildning har stigit kraftigt (Chang, Chen, & Ji, 2011). Att Kinas välstånd ökat kan utläsas i att landet 2010 låg på ett HDI på 0,70 jämfört med 1980 då de låg på 0,42 (vilket är lägre än dagens Kenya). När det gäller hur välståndet är fördelat mellan kvinnor och män har Kina ett GII värde på 0,20 vilket innebär att det är det tredje mest jämlika landet av de deltagande länderna.

Kina ratificerade barnkonventionen 1992 och reserverade sig när det gällde artikel 6 om barns rätt till liv och att denna bara gäller om det inte krockar med lagen om familjeplanering. Kinas enbarnspolitik som började gälla 1979 har på senare år börjat lättas upp framförallt för familjer på landsbygden. De senaste decenniernas förändringar har enligt Chang et al. (2011) även påverkat familjestrukturen i Kina. Tidigare var flyttningar från landsbygden till städerna förbjudna men idag lämnar många sina barn och partners hemma för att ta arbete i städerna. "Liu shou er tong" som betyder "barn som lämnats kvar" ses idag som en egen population och uppgår idag till ca 58 miljoner barn. När det gäller de olika måtten på uppfyllandet av barns rättigheter ligger RCRI på 6,11 vilket indikerar märkbara problem som bland annat

kan hänföras till fattigdom och skillnader mellan olika regioner i hälsa och utbildning (Humanium, 2015).

Deltagande familjer

Deltagare till studien rekryterades från två metropoler, Shanghai och Jinan. Shanghai är den största metropolen i Kina med 18,58 miljoner invånare. Nästan 89 % av populationen är stadsbor och Shanghai är ett viktigt finansiellt, shipping och industriellt centrum. Staden Jinan har 6,6 miljoner invånare och ligger i Changdong-provinsen som har en befolkning på 94 miljoner och ekonomin bygger på tung industri, textil- och jordbruksprodukter, service och informationsteknologi. Ca 83 % av de deltagande familjerna har bara ett barn och är när det gäller andra demografiska faktorer relativt representativa för familjer i Kina. Familjerna rekryterades från två grundskolor i Shanghai som hade elever med liknande socioekonomisk bakgrund och tre skolor i Jinan där en av skolorna hade elever som kom från familjer med något lägre inkomstnivåer (Chang et al. 2011).

Attityder till barnuppfostran

Traditionellt har fäder och mödrar enligt Chang et al. (2011) olika sociala roller när det gäller föräldraskap vilket grundar sig i den Confucianska traditionen där kvinnor har lägre status tills de blir mödrar. Mödrar förväntas vara mjuka och snälla och stå för omsorg och fäder ska stå för auktoritet och disciplin. Fäderna är också de som förväntas fatta alla beslut rörande barnet, medan mödrarna ska verkställa besluten. Den patriarkala linjen avgör också vem som bär ansvaret för om barnet ger skam eller heder till familjen, genom att det är fadern som anses få stå till svars för hur väl barnet uppför sig. Samtidigt håller dessa roller på att lösas upp i takt med de stora ekonomiska och kulturella förändringar som äger rum i dagens Kina (ibid). I PAC-studien framgår att föräldrarna inte visar några skillnader sinsemellan när det gäller attityder till barnuppfostran. Detta förklaras av Chang et al. (2011) med att när det sker snabba förändringar i ett samhälle så tenderar anpassningen ske på en individuell nivå eftersom behovet av anpassning inte kan hittas i de traditionellt föreskrivna normerna. Sammantaget visade de kinesiska föräldrarna på attityder till barnuppfostran som var icketraditionella, ickehierarkiska och jämlika (ibid).

Sverige

Sverige har knappt 9,7 miljoner invånare och av dessa är ca 1,5 miljoner födda i ett annat land och nästan 2 miljoner är barn under 18 år (SCB 2017). Sverige tillhör ett av de rikaste länderna i världen och är också bland de länder där inkomsterna är mest jämt fördelade. Bland de i studien deltagande länderna, har Sverige ett av de högsta värdena mätt i HDI 0,90. När det gäller jämställdheten mellan könen är Sverige det

land som ligger högst mätt med GII med ett värde på 0,05, vilket visar att både ekonomisk jämlikhet och jämställdhet mellan kvinnor och män är viktiga värden i Sverige. De höga värdena på dessa skalor kan förstås som ett resultat av att välfärdsstaten har en lång historia i Sverige. Under senare år finns det dock tecken på att den ekonomiska ojämlikheten ökar. Enligt en rapport från OECD har gapet mellan fattiga och rika i Sverige under senare år ökat snabbare än i andra västländer (OECD, 2015). Det är framförallt barn med ensamstående föräldrar eller föräldrar med utländsk bakgrund som inte fått del av det ökade välståndet efter krisen (Salonen, 2013). När det gäller barns rättigheter anses Sverige ofta som ett föregångsland och var exempelvis 1979 det första land i världen som genom lagstiftning förbjöd föräldrar att aga sina barn. Barnkonventionen ratificerades 1990 utan reservationer. Sverige ligger högst, av de deltagande länderna på skalan som mäter uppfyllandet av barns rättigheter RCRI 8,67.

Deltagande familjer

Familjerna i studien kommer från två städer i Västra Sverige. Trollhättan med ca 57000 invånare och Vänersborg med ca 37000. Trollhättan har i många år varit en industristad med bilfabriken Saab som den största arbetsgivaren. Medan Vänersborg är sedd som en medelklasstad där tidigare stora vårdinrättningar och numera offentliga förvaltningsinstitutioner är förlagda. Inkomsterna och utbildningsnivån ligger något under riksgenomsnittet i båda kommunerna. Familjerna i studien rekryterades från sex skolor i de två städerna med elever som kom från områden med olika socioekonomisk bakgrund. Sammantaget är familjerna från den svenska undersökningsgruppen gifta i högre utsträckning än andra föräldrar i Trollhättan och Vänersborg, de har också högre inkomster och utbildningsnivå. Samtidigt finns det variation i gruppen både vad gäller inkomst och utbildning.

Attityder till uppfostran

Föräldrar i Sverige delar en syn på att båda föräldrarna är viktiga för sina barn. Detta avspeglar en allmän samhällssyn om jämlikhet mellan könen som kommer till uttryck i en generös könsneutral föräldraförsäkring som bl.a. ger ekonomiska och arbetsrättsliga möjligheter för föräldrar att vara hemma med sina barn under 480 dagar. Föräldrarna väljer själva vem som ska vara hemma men 90 dagar är reserverade för varje förälder. Trots ambitionen om jämställdhet och delat föräldraskap så avspeglas detta inte fullt ut i praktiken. 2011 tog kvinnor ut 76 % av föräldrapenningen och männen bara 24 %.

Barns rättigheter och jämlika relation till vuxna har en lång tradition i Sverige. Den här synen på barn som jämlika vuxna och med egna rättigheter som individer

gör att de flesta föräldrar förespråkar ett demokratiskt föräldraskap. Rollen som förälder handlar då inte om att forma barnet utifrån egna önskemål. Istället agerar föräldern som möjliggörare och resurs för att barnet som individ ska kunna utveckla sin potential (Sorbring & Gurdal, 2011).

I PAC-studien bekräftades detta genom att både mödrar och fäder hade mer progressiva än auktoritära attityder. Likheter mellan fäder och mödrar inom familjerna kan bland annat förstås som en följd av att både lagstiftning och socialförsäkringssystem möjliggör och uppmuntrar båda föräldrarna att ta ansvar för sina barn (Sorbring et al. 2011).

Thailand

Thailand är det tredje största landet i Sydostasien med 67 miljoner invånare varav 98 % av befolkningen tillhör folkgruppen Thai. Thailand har efter den ekonomiska krisen i slutet 1990-talet fått en sämre ekonomisk situation än tidigare, jämfört med andra länder, HDI låg 2010 på 0,72. Välståndet är ojämnt fördelat och framför allt är det befolkningen på landsbygden som inte har tillgång till landets välstånd. Fattigdomen på landsbygden har inneburit att många flyttat till städerna för att förbättra sina livsvillkor. Urbaniseringsprocessen har inneburit att vissa områden på landsbygden numera mest består mest av barn och deras äldre släktingar. 2006 beräknades att 37 % av familjerna i Thailand såg ut på detta sätt och att det var en familjetyp som ökade alltmer (Tapanya, 2011).

Som i flera av de deltagande länderna är Thailand ett land där ojämlikheten mellan könen är stor med ett GII på 0,36 och fäder är i allmänhet mindre involverade i barnens omsorg och fostran, än mödrar. När det gäller barns rättigheter är Thailand också ett av de länder där det finns märkbara problem med ett RCRI på 6,56. Landet ratificerade barnkonventionen 1992 och de problem som trots det kvarstår är länkade till fattigdom och kan t.ex. handla om barnarbete, prostitution och hälsofrågor. Däremot har barns möjligheter till utbildning förbättrats under senare år (Humanium, 2015).

Deltagande familjer

De familjer som deltar i PAC-studien kommer från staden Chiang Mai i Norra Thailand som har 1,6 miljoner invånare. I Chiang Mai är turistindustrin en viktig arbetsgivare och många flyttar dit för att arbeta med uppgifter relaterade till turism. Staden har expanderat mycket de två senaste decennierna och är också en stor utbildningsstad, dit många skickar sina barn eller flyttar för att ge barnen möjlighet att utbilda sig. För att få representanter från olika socioekonomiska grupper rekryterades barn och föräldrar till studien via skolor belägna i låg-, medel- och höginkomstområden.

Eftersom Thailand har stor variation vad gäller geografi och kulturella traditioner, kan urvalet inte ses som representativt för hela befolkningen (Tapanya, 2011).

Attityder till uppfostran

Enligt Tapanya (2011) lägger Thaifamiljer stort värde i att hålla fast vid familjebanden. Även om autonomi uppmuntras till viss del, förväntas barn ändå att lyda och anpassa sig till hur de vuxna vill ha det. Ordspråket ”*dern tam poo yai ma mai kad*” som betyder ungefär ”gå bakom de vuxna så kommer inget ont att hända dig” förmedlar budskapet, att barn som gör som de vuxna vill kommer att klara sig bra i livet. I studien om attityder till barnuppfostran skattade både mödrar och fäder sina värderingar vad gäller både traditionella och progressiva värderingar på skalans mittpunkt men låg något högre på den progressiva skalan. Resultatet förstås som att även om fäder är betydligt mindre involverade i barnets direkta fostran, så betyder inte det att föräldrarna skiljer sig åt när det gäller värderingar. Istället är kulturellt förmedlade värderingarna om t.ex. lydnad något som blir könsöverskridande (Tapanya, 2011).

USA

Sett till BNP är USA ett av de rikaste länderna i världen. När det gäller olika hälsoindikatorer som barnadödlighet ligger USA lågt och den förväntade medellivslängden är 78 år. Dessa siffror visar enligt Lansford, Bornstein, Dodge, Skinner, Putnick, & Deater-Deckard, (2011) att föräldrar och barn i USA generellt sett har goda utgångspunkter i livet. Samtidigt är tillgången till de socioekonomiska resurserna mycket ojämnt fördelade. Jämfört med andra länder i västvärlden har USA den mest ojämlika inkomstfördelningen, sett till att de samtidigt har så hög bruttonationalprodukt. Möjligheterna att uppnå välmående och hälsa och kunna förverkliga sina livsönskningar och val är till del resultatet av individers erfarenheter av etnicitet, social klass eller geografisk position. Latinamerikaner är den största (15 %) etniska minoritetsgruppen i USA. Därefter kommer afroamerikaner (13 %). Medan den euroamerikanska delen av befolkningen uppgår till 66 % (Lansford et al. 2011). Jämlikheten mellan könen ligger mätt med GII på 0,26 vilket är lägre, om man jämför med de andra två västländerna Italien och Sverige och även Kina, men betydligt högre jämfört med övriga länder. Barns rättigheter i USA är relativt väl tillgodosedda med ett RCRI på 7,61 trots att det idag är det enda land i världen som inte har ratificerat barnkonventionen.

Deltagande familjer

Den amerikanska undersökningsgruppen består av tre olika etniska grupper som alla kommer från Durham i Staten North Carolina som har en befolkning på ca 9 miljoner.

Durham ligger i en större metropol med 1,2 miljoner invånare men själva stadens befolkning uppgår till 250000. Durhams största arbetsgivare är numera universitetet och ett medicinskt center men var tidigare tillverkningsindustrin och är fortsatt en arbetarstad. Befolkningen består av 46 % euroamerikaner, ca 11 % latinamerikaner och 37 % afroamerikaner och 14 % av befolkningen är utrikesfödda. Deltagare rekryterades både från offentliga och privata skolor eftersom de euroamerikanska barnen var underrepresenterade i de offentliga skolorna, i relation till sitt antal i befolkningen. Undersökningsgruppen i sin helhet kan anses representativ för Durham på grundval av dess demografiska likhet med befolkningen i stort (Lansford et al. 2011).

Attityder till uppfostran

USA ses som det land i världen som allra mest betonar individualism i motsatts till kollektivism (Lansford et al. 2011). Det har visat sig finnas skillnader i föräldrars attityder när det gäller uppfostran mellan de olika etniska grupperna, där afroamerikanska och latinamerikanska föräldrar visat mer auktoritära attityder, än euroamerikanska. Jämfört med euroamerikanska barn förväntas afroamerikanska och latinamerikanska barn visa mer respekt och lydnad gentemot vuxna. Skillnaderna är enligt Lansford et al. (2011) oftare en reflektion av socioekonomiska villkor, snarare än etniska. Till exempel löper Latinamerikanska och afroamerikanska barn tre gånger större risk att leva i fattigdom, än euroamerikanska barn. Dessutom måste dessa familjer hantera och bemöta rasism, fördomar och diskriminering på ett sätt som euroamerikanska familjer inte behöver. RCRI ligger på 7,61 i USA vilket är högre än de flesta andra länderna i studien, men den ojämlika fördelningen av välståndet gör att barnens rättigheter skiljer sig åt mellan olika etniska och socioekonomiska grupper. I studien om föräldrarnas attityder till barnuppfostran visar det sig att alla tre grupperna av föräldrar har mer progressiva än auktoritära attityder. Vilket av Lansford et al. (2011) tolkas som logiskt, med tanke på den förhärskande landsövergripande ideologin om individens frihet och självbestämmande. Det fanns också skillnader som likt tidigare forskning visade att latinamerikanska och afroamerikanska föräldrar hade mer auktoritära attityder än de euroamerikanska och att mödrar i alla grupperna visade högre grad av progressiva attityder än fäder (ibid).

Barnen och deras familjer

I det följande ges en beskrivning av de deltagande barnen, 626 pojkar och 651 flickor och deras familjer. Beskrivningen bygger på enkätfrågor till föräldrarna som berör bakgrundsfrågor kring ålder, yrke, civilstånd, hushållsinkomst, föräldrarnas utbildning, antal vuxna som ansvarar för barnens fostran, antal barn i familjen, samt religiös tillhörighet och hur viktig religionen är för föräldrarna. Dessutom beskrivs barnens upplevelser av trygghet i sitt grannskap, baserat på frågor till barnen. Några av dessa faktorer kommer i senare analyser att användas som oberoende variabler för att undersöka dess eventuella samband med barnens uppfattningar om sin delaktighet. I slutet av avsnittet presenteras en sammanställning i tabellform av dessa variabler fördelat på de olika grupper som ingår i studien (tabell 5).³⁵

Barnens föräldrar

Av de föräldrar som deltog i studien var 1274 mödrar och 1151 fäder. Mödrarna var i genomsnitt 39 år och fäderna 42 år vid tiden för datainsamlingen. På frågan; *har du för närvarande anställning?* svarade de flesta, knappt 70 procent att de yrkesarbetar. När det gäller föräldrarnas civilstånd fanns 7 olika svarsalternativ; *gift, omgift, skild, separerad, änka, sambo och aldrig varit gift*. En majoritet, ca 87 procent, uppgav att de var gifta eller samboende, ca 7 procent hade separerat eller skiljt sig och av övriga hade ca 5 procent aldrig varit gifta och ca 1 procent var änklingar. För att undersöka om antalet vuxna som tar ansvar för barnens fostran kan ha betydelse för barns delaktighet används följande fråga som oberoende variabel i kommande analyser: *Hur många i ert hushåll tar ett aktivt ansvar för barnets uppfostran?* Det visade sig att de flesta av barnen, ca 65 procent hade två vuxna som tog hand om dem och i ca 20 procent av familjerna var det 3 vuxna eller fler som ansvarade för barnens fostran. I 14 procent av familjerna fanns en vuxen som var ansvarig.

Andra barn i familjen

En central aspekt av barns vardagsliv är om man har många, få eller inga syskon. Föräldrarna har fått ange *hur många äldre/yngre bröder och systrar barnet har*. De flesta barnen, knappt 34 procent har ett syskon, knappt 21 procent har två syskon, knappt 12 procent har tre syskon och drygt 16 procent har fyra eller fler syskon. I nästan 18 procent av familjerna har barnet som deltar i studien inget syskon. Det är stora skillnader mellan de olika länderna när det gäller hur många syskon de deltagande barnen har. Barnen i Kina, Italien och Thailand är de som har minst antal syskon. På grund av Kinas enbarnspolitik har det inte varit möjligt att ställa frågan om antal syskon till alla familjer. Kina Jinan saknar därför data på denna variabel. De

³⁵ För att se hur de oberoende variablerna korrelerar med varandra se Appendix B tabell B1

jordanska och kenyanska barnen har flest syskon. I Jordanien har mer än hälften av barnen fyra syskon eller fler och i Kenya gäller det så många som drygt 80 procent. Resten av länderna ligger runt medelvärdet på 2,07 barn per familj.

Ibland ger inte frågan om hur många syskon barnet har svar på frågan om, hur många barn som delar vardagslivet i familjen. Det kan till exempel handla om barn vars föräldrar separerat, som fått nya syskon när föräldern flyttat ihop med en ny partner eller där äldre syskon inte längre bor hemma. Det kan också handla om att barnens föräldrar även är ansvariga för andra familjers eller släktingars barn. Föräldrarna har därför fått besvara frågan; Hur många barn (18 år eller yngre) bor i ert hushåll? Det visar sig då att antalet barn i hushållet inte helt stämmer överens med hur många syskon barnet har. En dryg tredjedel 35,5% uppger att det inte finns fler barn i familjen. Ytterligare en tredjedel att det finns ytterligare ett barn och en knapp tredjedel att det finns tre eller fler barn. Det totala medelvärdet för antal barn i hushållet är något högre än för antal syskon men det varierar en hel del mellan olika grupper. I Jordanien och Kenya som angett ett högt antal syskon är antalet barn i familjen betydligt lägre. Medan i länder som tvärtom angett få syskon till exempel i den euroamerikanska och svenska gruppen är det genomsnittliga antalet barn i hushållet högre än antalet syskon.³⁶ För att ta reda på om det finns några samband mellan barns delaktighet och hur många barn som delar vardagslivet i familjen används därför frågan; *Hur många barn (18 år eller yngre) bor i ert hushåll?* som oberoende variabel i fortsatta analyser.

Hushållets inkomst

Tidigare studier visar att barns delaktighet både i beslutsfattande och aktiviteter är förknippad med familjens socioekonomiska situation. I familjer med god ekonomi är delaktigheten ofta förknippad med konsumtion genom att barnen exempelvis får vara med och besluta om vilka inköp som ska göras (Kümpel Nørgaard et al. 2007). I familjer med materiellt sämre villkor visar tidigare studier istället att barn förväntas vara delaktiga i familjens aktiviteter genom att hjälpa till med hushållssysslor och omsorg om andra i familjen (Bansode, 2013; Bourdillon et al. 2010). Familjernas inkomster används därför som oberoende variabler i kommande analyser. Då undersöks både om familjens inkomst, jämfört med genomsnittet inom samma grupp, visar samband med barnens upplevelser av delaktighet och om inkomsterna på gruppnivå, jämfört med genomsnittet för alla grupper, har betydelse. Föräldrarna har uppgett;

³⁶ Den svenska gruppen har dock stort bortfall på syskonvariabeln eftersom det i frågeformuläret fanns ett svarsalternativ (ej tillämplig) som inte var med i andra grupper. De som angett detta alternativ räknas därför som bortfall.

hushållets sammanlagda inkomst uppdelat i 10 nivåer (se tabell 3). Dessa nivåer baserades på X antal dollar som sedan översattes till respektive lands valuta, här redovisat i svenska kronor.

Det är stor variation på hushållens inkomster mellan länderna och även inom länderna (se tabell 5). Familjerna från Jinan i Kina, har betydligt mindre pengar att röra sig med, än gruppen från Shanghai. Detsamma gäller för de olika grupperna i USA där den euroamerikanska ligger betydligt högre än de latinamerikanska och afroamerikanska grupperna. Även i de båda Italienska grupperna skiljer sig inkomstnivåerna åt genom att gruppen från Rom har högre nivåer än Neapel. Den euroamerikanska och svenska gruppen har de högsta inkomsterna medan den kenyanska och jordanska gruppen har de lägsta.

Tabell 3. Nivågruppering av hushållens inkomster

1. upp till 40 000 kr
2. mellan 41 000 – 85 000 kr
3. mellan 86 000 – 125 000 kr
4. mellan 126 000 – 240 000 kr
5. mellan 241 000 – 330 000 kr
6. mellan 331 000 – 420 000 kr
7. mellan 421 000 – 500 000 kr
8. mellan 501 000 – 580 000 kr
9. mellan 581 000 – 665 000 kr
10. över 665 000 kr

Föräldrars utbildning

Den andra variabeln som används för att mäta barnens socioekonomiska situation och som används som oberoende variabel i fortsatta analyser, är föräldrarnas utbildningsnivå. Föräldrarna har var för sig fått ange *antalet formellt fullföljda utbildningsår*. Eftersom bivariata analyser visade ett starkt samband mellan mödrars och fäders utbildningsnivå har föräldrarnas utbildningsnivåer slagits samman till en variabel i de kommande analyserna. I de fall uppgift om utbildning saknats hos en förälder som är med i studien, har denna fått samma värde som den andra föräldern. Skillnaden på utbildningsnivå mellan de olika länderna är inte lika stor som inkomstnivåerna (se tabell 5 i slutet av avsnittet). Däremot är det stora skillnader *inom* de länder som har flera grupper som deltar. Föräldrarna från Shanghai är mer välutbildade än de kinesiska föräldrarna från Jinan. I Italien är fler lågutbildade i Neapel, jämfört med Rom. I USA har den euroamerikanska gruppen betydligt högre utbildning än de två andra grupperna.

Religionens betydelse

En annan aspekt som gör att barnens sammanhang kan tänkas skilja sig åt, är huruvida deras föräldrar anser sig ha någon religiös tillhörighet och i så fall, hur viktig religionen upplevs vara för livet i stort och mer specifikt för utövandet av föräldraskapet. Enligt Godina (2014) kan föräldrars religiösa tro, oavsett demografisk kontext, kopplas till hur de utövar sin föräldraskap. Tidigare studier visar att också barn och unga anser religion vara en viktig aspekt av hur familjelivet levs (Lees et al. 2009). Det finns därför anledning att anta att föräldrarnas religiösa åskådning och den vikt de lägger vid den kan inverka på barns möjligheter till delaktighet i familjen.

Inledningsvis har föräldrarna fått markera sin religionstillhörighet genom alternativen *katolik; protestant; judisk; buddist; hindu; muslim; ingen religiös anslutning eller annan*. En majoritet av familjerna har angett att de har en religiös tillhörighet, bara ca 20 procent säger sig inte tillhöra någon religion. Hälften av föräldrarna, 56,2 procent, att de är kristna och av dessa är 35 procent katoliker och drygt 20 procent protestanter. Detta kan jämföras med att ca 31 procent av jordens befolkning beräknas vara kristna.³⁷ Ungefär 23 procent av befolkningen i världen är muslimer medan 9 procent av studiens familjer säger sig tillhöra islam. Knappt 10 procent av familjerna i studien är buddister och globalt sett är den siffran 7 procent. Bara 0,2 procent av jordens befolkning bekänner sig till den judiska tron, i studien är den siffran 0,4 procent. 4 procent av familjerna har angett att de tillhör gruppen annan, vilket kan tänkas röra sig om olika former av folkreligioner eller andra religioner som ca 6 procent respektive 1 procent av jordens befolkning beräknas tillhöra. Det finns inga hinduer bland familjerna i studien medan ca 15 procent av jordens befolkning beräknas vara hinduer.³⁸

När vi tittar på hur den religiösa tillhörigheten fördelar sig framträder en betydligt mer homogen bild inom länderna, än när det gällde inkomster och utbildning (se tabell 4). Det tycks som att religiös tillhörighet (eller icke tillhörighet) är en sak som deltagarna från de olika länderna i stor utsträckning delar med andra i samma land. För att ta reda på om föräldrarnas religiösa övertygelse kan ha betydelse för barnens upplevelser av delaktighet i familjen används i kommande analyser frågan; På en skala från 1 till 5, där 1 = inte alls viktigt till 5 = mycket viktigt, *hur mycket skulle du säga att dina religiösa uppfattningar påverkar ditt föräldraskap?* Som vi kan se i tabell 5 (sammanställning av alla oberoende variabler i slutet av avsnittet) är det stor variation mellan länderna. I Jordanien och på Filippinerna tycks religionen mest

³⁷ Uppgifterna om religiös tillhörighet är inhämtade från Pew Research Center (2012).

³⁸ På senare år har även deltagare från Indien inkluderats i PAC-projektet

betydelsefull. Medan de svenska och kinesiska föräldrarna i betydligt lägre utsträckning anser religionen vara en viktig aspekt av föräldraskapet.

Tabell 4. Föräldrarnas Religiösa tillhörighet

	<i>N</i> = 1290	Katolik	Protestant	Judisk	Buddist	Muslim	Annan	Ingen	Total
Columbia-Medellin	<i>n</i> = 100	94	2,0	-	-	-	4,0	-	100
Filippinerna-Manilla	<i>n</i> = 103	85,4	4,9	-	-	-	8,7	1,0	100
Italien-Neapel	<i>n</i> = 95	95,8	-	-	1,1	-	-	3,2	100
Italien-Rom	<i>n</i> = 99	80,8	1,0	-	1,0	1,0	2,0	14,1	100
Jordanien-Zarqa	<i>n</i> = 112	-	-	-	-	100,0	-	-	100
Kenya-Kisumu	<i>n</i> = 95	27,4	67,4	-	-	-	5,3	-	100
Kina-Jinan	<i>n</i> = 114	-	0,9	-	7,9	0,9	-	90,4	100
Kina-Shanghai	<i>n</i> = 101	1,1	5,7	-	12,6	-	-	80,5	100
Sverige-Trollhättan	<i>n</i> = 98	2,4	56,0	-	-	-	6,0	35,7	100
Thailand-Chiang Mai	<i>n</i> = 101	-	1	-	99	-	-	-	100
USA AA-Durham	<i>n</i> = 93	1,1	72,0	-	-	1,1	16,1	9,7	100
USA EA-Durham	<i>n</i> = 99	15,5	51,5	5,2	1,0	-	11,3	15,5	100
USA LA-Durham	<i>n</i> = 80	59,0	25,6	-	1,3	-	2,6	11,5	100
% av alla		35,3	20,9	0,4	9,9	9,1	4,2	20,2	100

Not. Totalt antal missing = (33) varav Kina Shanghai = (14), Sverige = (14), Thailand = (1) USA EA = (2), USA LA = (2)

Trygghet i grannskapet

Tidigare forskning har som nämnts uppmärksammat att grannskapet både kan ha ett direkt och indirekt inflytande på barns aktörskap (O'Neil et al. 2001). Därför undersöks om också barnens upplevelser av delaktighet i familjen kan tänkas ha samband med hur trygga de känner sig där de bor. Barnen i studien kommer i huvudsak från större städer, men även i några fall från småstäder och landsbygd. Begreppet grannskap används därför genomgående för att kunna omfatta olika typer av boenden.

För att mäta hur trygga barnen känner sig i sitt grannskap används 7 frågor från PAC-instrumentet "Neighborhood danger" (Griffin, Scheier, Botvin, Diaz Miller, 1999; O'Neil et al. 2001). De frågor som ställts till barnen är exempelvis; *jag känner mig rädd i området där jag bor* eller; *många i mitt grannskap är vänliga och hjälpsamma*.³⁹ Det finns fyra möjliga svarsalternativ från (0) stämmer aldrig till (3) stämmer alltid. I analysen har frågorna vänts, så att svaren tolkats som att ju högre värde barnen angett på skalan, desto tryggare känner de sig i sitt grannskap.

Reliabiliteten för skalan har beräknats med Cronbachs alfa ($a = .76$) på urvalet och för pojkar ($a = .76$) och flickor ($a = .75$) var för sig. Idealt ska alfavärdet vara över .7 (Pallant, 2013). Medelvärde på skalan för pojkar ($m = 2,37$) och flickor ($m = 2,38$) visar att barnen skattar sin trygghet som relativt hög och det finns en skevhet i fördelningen av svaren med en tyngdpunkt på de högre värdena. T-test visar att det inte finns några signifikanta skillnader mellan pojkars och flickors svar. Sex grupper av barn från; Italien Rom och Neapel, Jordanien, Kenya, Filippinerna och den afroamerikanska gruppen från USA ligger under medelvärdet för hela gruppen. Medan barnen från Colombia, Thailand, och de latinamerikanska och euroamerikanska grupperna från USA och båda grupperna från Kina, Shanghai och Jinan, ligger över (se tabell 5) och alltså upplever sig tryggare.⁴⁰

³⁹ För alla frågor se Appendix A3

⁴⁰ som nämnts var dessa frågor tyvärr inte med i den svenska gruppen år 2010

Tabell 5. Medelvärden och standardavvikelser för de oberoende variablerna på individnivå.

	Deltagande barn		Barn i familjen	Ansvariga vuxna	Inkomst 10 nivåer	Föräldrar utbildning	Vikt av religion	Trygghet i grannskapet
	pojkar	flickor	Antal	Antal		Antal år	1-5	0-3
Colombia-Medellin	<i>n</i> =45	<i>n</i> =55	2.03 (1.01)	2.23 (.82)	3.95 (2.96)	10.20 (4.74)	4.50 (.85)	2.41 (.55)
Filippinerna-Manilla	<i>n</i> =53	<i>n</i> =50	2.76 (1.48)	2.85 (1.49)	5.19 (2.83)	13.24 (3.40)	4.76 (.60)	2.25 (.45)
Italien-Neapel	<i>n</i> =44	<i>n</i> =51	2.04 (.74)	2.21 (.77)	3.80 (2.12)	10.72 (4.16)	4.08 (1.06)	1.94 (.62)
Italien-Rom	<i>n</i> =53	<i>n</i> =46	1.95 (.80)	2.02 (.67)	5.32 (2.19)	13.24 (3.63)	2.73 (1.47)	2.32 (.47)
Jordanien-Zarqa	<i>n</i> =60	<i>n</i> =51	2.96 (1.49)	2.53 (1.48)	1.74 (1.28)	13.24 (2.14)	4.80 (.54)	2.36 (.47)
Kenya-Kisumu	<i>n</i> =38	<i>n</i> =57	2.38 (1.94)	2.74 (1.20)	2.19 (1.68)	11.52 (3.30)	4.31 (.94)	2.09 (.50)
Kina-Jinan	<i>n</i> =54	<i>n</i> =60	1.12 (.36)	2.05 (.79)	4.86 (2.96)	12.67 (2.50)	2.11 (1.32)	2.52 (.39)
Kina-Shanghai	<i>n</i> =47	<i>n</i> =50	1.19 (.47)	1.95 (.58)	7.11 (3.26)	13.69 (3.29)	1.71 (1.19)	2.66 (.38)
Sverige-Trollhättan	<i>n</i> =48	<i>n</i> =46	2.14 (.92)	1.82 (.41)	8.08 (2.30)	13.29 (3.86)	1.69 (.95)	-----
Thailand-Chiang Mai	<i>n</i> =48	<i>n</i> =53	1.62 (.69)	2.52 (.91)	3.53 (2.23)	12.17 (4.20)	4.52 (.75)	2.35 (.49)
USA AA-Durham	<i>n</i> =43	<i>n</i> =50	2.28 (1.25)	1.60 (.63)	5.03 (2.57)	13.52 (2.09)	4.30 (.93)	2.32 (.71)
USA EA-Durham	<i>n</i> =58	<i>n</i> =40	2.31 (.99)	1.88 (.41)	8.75 (1.87)	16.79 (2.82)	3.47 (1.29)	2.72 (.30)
USA-LA-Durham	<i>n</i> =35	<i>n</i> =42	2.66 (1.27)	1.94 (.59)	4.12 (2.05)	10.03 (3.82)	4.09 (1.12)	2.53 (.54)

Not. I vissa grupper saknas uppgifter på pojkar/flickor. Antalet missing är; Jordanien = 1; Sverige = 4; USA EA = 1; USA LA = 3.

8. Resultat; Delaktighet i beslutsprocesser

Introduktion

Barns delaktighet i familjen kan definieras som barns möjligheter att öppet kommunicera vad de tycker och vill samt att involvera sig i beslut, som både kan gälla dem själva, och familjen i sin helhet. Dessutom kan det inkludera att barn tar ansvar för och är delaktiga i gemensamma aktiviteter som är lämpliga med tanke på deras utvecklingsnivå (Gonzales et al. 2015). I det här kapitlet är det den förstnämnda delen, som handlar om barns delaktighet i beslut och de processer som är förknippade med dessa, som är i fokus. Frågan om barns delaktighet genom ansvarstagande och engagemang i familjens aktiviteter, kommer att tas upp i nästa kapitel.

Syftet med detta kapitel är att undersöka i vilken utsträckning barnen upplever att det de har att komma med är viktigt och värt att lyssnas på, om de känner sig uppmuntrade till inflytande av sina föräldrar och vilka samband det finns mellan barnens upplevelser och de kontextuella resurser de har tillgång till, för att kunna förverkliga sin delaktighet. Frågorna till barnen har alltså inte handlat om huruvida de konkret varit delaktiga i beslutsprocesser, utan snarare om deras föräldrar skapat öppningar och möjligheter för delaktighet genom sitt bemötande av barnen och sin inställning till barns delaktighet (Shier, 2001). Barnen har besvarat 13 frågor som berör barns delaktighet i beslutsprocesser. Exempel på frågor är, hur ofta mamma och pappa; *Får mig att känna att det jag gör är viktigt; Ger mig mycket uppmärksamhet* eller *Betonar att alla i familjen bör få säga sitt när vi bestämmer något i familjen* (för samtliga frågor se appendix A1).

Som togs upp i inledningen tar definitionen av barns delaktighet vanligtvis sin utgångspunkt i barnkonventionens artikel 12, som handlar om barns rätt att ha åsikter, att uttrycka sig fritt och att det de säger ska tillmätas betydelse. Denna artikel uppfattas av många som en av de viktigaste av konventionens artiklar (Alderson 2000, Percy-Smith & Thomas, 2010; Powell & Smith, 2009). Samtidigt hävdas att det är den artikel i barnkonventionen där det görs flest överträdelser, genom att barn inte får komma till tals eller att deras åsikter inte tillmäts betydelse (Habashi, Wright & Hathcoat, 2012; Shier, 2001). Detta synliggörs exempelvis i konstitutionella dokument, där barns rätt till delaktighet har en betydligt mindre framträdande plats, än

konventionens andra två huvudområden, som handlar om barns rätt till omsorg och skydd.

Habashi et al. (2012) har studerat hur föreställningar om barn skrivs fram i den här typen av dokument och sedan jämfört dessa skrivningar, med hur olika länder ligger till när det gäller mänskligt välstånd, mätt genom Human Development Index (HDI). I texterna framgår att en majoritet av länderna beskriver barn som omogna och sköra och i behov av hjälp och skydd, medan beskrivningar av barn som aktörer som har rätt till delaktighet, är mera sällsynt förekommande. Oavsett hur barnen beskrivs, så visar det sig finnas starka samband mellan hur förankrad barnkonventionen är i de konstitutionella dokumenten, och hur högt länderna är rankade när det gäller mänskligt välstånd (HDI). Ju mer förankrad barnkonventionen är i texterna, desto högre ranking har landet när det gällde mänskligt välstånd. Däremot finns inga skillnader när det gäller om länderna inkluderat alla tre huvudaspekter av barnkonventionen, skydd, omsorg och delaktighet, eller uteslutit skrivningar om delaktighet. Detta innebär enligt Habashi et al. (2012) inte att delaktighet saknar samband med mänskligt välstånd. Istället kan det bland annat bero på svårigheterna att definiera och mäta delaktighet. Att utforska vilka omständigheter som inverkar på barns möjligheter till delaktighet i beslutsfattande i familjen och hur detta hänger samman med olika sociala, ekonomiska och kulturella omständigheter, är därför centralt för att förverkliga barns rättigheter.

Realiseringen av barns rättigheter sker i vardagliga situationer här och nu, där föräldrabarnrelationen utgör den första och grundläggande sociala kontexten för barns möjligheter att bli lyssnade på och erfara hur det är att vara delaktig (Gonzales et al., 2015; Richter et al. 2011; Tomanovic', 2003; Twum - Danso, 2009). Det som sker på olika platser i barns vardag i hemmet, i grannskapet och i en vidare omgivning hänger samman (McKendrick, 2009). Barnens uppfattningar om sin delaktighet i familjen kan därför inte ses som en isolerad individuell företeelse som kan förstås enbart utifrån relationerna mellan barn och föräldrar. Barnens skattningar av sin delaktighet i relation till beslutsfattande relateras därför i kapitlet även till andra livs-omständigheter och strukturella villkor, som kan tänkas ha inflytande över hur barnen uppfattar sin situation. Avsikten är att försöka fånga in och utforska hur förutsättningar för delaktighet i beslutsfattande varierar i relation till det sammanhang barnet befinner sig i, snarare än att studera enskilda barns och föräldrars attityder till och realiserande av barns delaktighet. Delaktighetens kontextuella villkor förstås därför som den ömsesidiga relationen mellan barn och föräldrar, där själva relationen ses som en kontext som skapar villkor och dynamik som begränsar eller möjliggör delaktighet, i relation till den kontext som omger familjen. De frågeställningar som kapitlet avser att besvara är:

1. *I vilken utsträckning uppfattar barnen att de i relation till sina föräldrar*
 - a) *Ges förutsättningar att bli lyssnade på?*
 - b) *Ges stöd genom uppmärksamhet och intresse?*
 - c) *Uppmuntras till självständighet och inflytande?*

2. *Hur kan eventuell variation i barnens uppfattningar förstås i relation till kön, familjeform, socioekonomisk situation, betydelsen av religion för föräldraskapets utövande, barnens upplevelser av trygghet i grannskapet och landets nivå av jämlikhet mellan könen och förverkligande av barns rättigheter?*

I kapitlet presenteras inledningsvis resultatet av faktoranalysen som ledde till att den beslutsfattande processen kan tolkas bestå av tre dimensioner; att barnen känner sig *lyssnade på*; att de känner sig *uppmärksammade* och att de uppmuntras till *inflytande*. Därefter undersöks genom jämförelser av medelvärden hur barnen skattat sin delaktighet rörande dessa tre dimensioner. Fokus i kapitlet ligger som nämnts inte på att jämföra hur barn från olika länder eller grupper uppfattar sin delaktighet utan hur upplevelsen kan tänkas variera beroende på sociala och ekonomiska omständigheter i familjen och i det land där de bor. Slutligen undersöks därför genom en flernivåanalys vilka kontextuella faktorer som kan tänkas bidra till variationen i barnens upplevelser. Kapitlet avslutas med en diskussion kring de faktorer som framstår som mest betydelsefulla för barns möjligheter till delaktighet i beslutsfattande.

Dimensioner av delaktighet i beslutsfattande

Som redovisades i metodkapitlets avslutande del om analytiskt tillvägagångssätt har den statistiska analysen genomförts i två steg. Det första steget består av en explorativ faktoranalys (PCA) följt av en Oblimin rotation. Faktoranalysen baseras på nio frågor i relation till mamma och samma nio frågor i relation till pappa samt fyra frågor som riktas mot föräldrarna som en enhet. Av tabell (6) framgår att analysen resulterar i en trefaktorslösning för frågorna i relation till mamma som förklarar 45,5 procent av variansen av barnens svar. Samma tre faktorer visar sig gälla för frågorna i relation till pappa och står då för drygt 48 procent av variansen (tabell 7). Ingen av analyserna visar på några korsladdningar över .3. Faktor 1 som förklarar den största andelen av variansen (ca 25 % för mamma och ca 28 % för pappa) innefattar fem frågor. Dessa tolkas handla om barnets känsla av att känna sig *lyssnad på*, genom att föräldern med sitt intresse och engagemang förmedlar att det barnet har att komma med är viktigt. Faktor 2 står för knappt 12 procent av variansen och består av fyra frågor som tolkas handla om de vuxnas öppningar när det gäller att ta tillvara barnets

åsikter och skapa möjligheter för *inflytande*. Faktor 3 står för ca 9 % av variansen och innefattar fyra frågor om föräldrarnas tid och engagemang och förstås därför handla om barnens upplevelser av att få *uppmärksamhet*. Med utgångspunkt från tolkningen av analysen skapas 5 nya variabler, två för mamma och två för pappa och en som är gemensam för båda föräldrarna.

- 1) *Lyssnad på av pappa*
- 2) *Lyssnad på av mamma*
- 3) *Uppmärksamhet från pappa*
- 4) *Uppmärksamhet från mamma*
- 5) *Inflytande i relation till föräldrarna*

För att undersöka hur väl frågorna i de fem nya delaktighetsvariablerna hänger samman genomförs reliabilitetstestet Cronbachs alfa. Idealt ska alfavärdet överstiga .7 (Pallant, 2013). Den första variabeln, *lyssnad på*, visar en acceptabel intern reliabilitet ($\alpha = .73$ för mamma och $\alpha = .79$ för pappa). Detta test är dock relativt känsligt för antalet frågor som ingår i en variabel. Vid få frågor (färre än 10) kan det vara svårt att uppnå reliabilitet, vilket kan vara en förklaring till de lägre värdena för uppmärksamhet ($\alpha = .58$ för mamma, $\alpha = .60$ för pappa) och inflytande ($\alpha = .57$). I variabler med få frågor rekommenderas att istället undersöka korrelationen mellan medelvärdena inom varje variabel och gränsvärden för en acceptabel intern reliabilitet anges då vara mellan .2 till .4. Om korrelationen är lägre än (.1) är det inte troligt att skalan på ett fullgott sätt kan representera komplexiteten av frågorna. Om den är högre än (.5) blir frågorna överflödiga och alltför specifika (Briggs & Check, 1986). Vid analysen har de båda variablerna som var och en består av fyra frågor som tolkas handla om uppmärksamhet en medelvärdeskorrelation på (.26) för frågorna om mamma och (.28) för pappa. När det gällde frågorna som rör barnens möjligheter till inflytande är motsvarande medelvärdeskorrelation (.25), samtliga visar därmed en acceptabel intern reliabilitet.

För att undersöka hur starka sambanden är mellan de tre dimensionerna och mellan hur barnen svarat i relation till mamma och pappa genomfördes bivariata analyser. Som framgår i tabell (8) är det ett relativt högt samband mellan hur barnen svarat i relation till mamma och pappa ($r = .62^{***}$) för frågorna som handlar om att känna sig lyssnad på och ($r = .54^{***}$) för uppmärksamhet. Medan styrkan på korrelationerna mellan de olika dimensionerna är ganska varierande. Det är ett något starkare samband mellan att barnen känner sig lyssnade på och uppmärksammade av pappa ($r = .43^{***}$) än av mamma ($r = .37^{***}$). Sambandet mellan att vara lyssnad på och inflytande är något lägre ($r = .31^{***}$) i relation till pappa och ($r = .33^{***}$) till

mamma. Korrelationen mellan uppmärksamhet och inflytande är betydligt lägre för båda föräldrarna ($r = .13^{**}$) för pappa och ($r = .15^{***}$) för mamma.

Tabell 6. Mönstermatris - delaktighet i beslutsfattande i relation till mamma.

	Faktor 1	(α)	Faktor 2	(α)	Faktor 3	(α)
<i>Min mamma...</i>						
Får mig att känna att det jag gör är viktigt	.76					
Ger mig mkt uppmärksamhet	.72					
Är verkligen intresserad av mig	.69					
Byr sig om vad jag tänker	.65					
Gör det enkelt att anförtro mig åt henne	.58	(.73)				
<i>Mina föräldrar...</i>						
Uppmuntrar mig att tänka oberoende			.76			
Låter mig planera själv för sånt jag vill göra			.66			
Betonar att alla i familjen bör få säga sitt när vi bestämmer något i familjen			.60			
Säger att det är viktigt att jag för fram mina idéer, även om andra inte gillar dem.			.55	(.58)		
<i>Min mamma...</i>						
Uppmärksammar inte mig när jag ber om hjälp					.70	
Är för upptagen att besvara mina frågor					.69	
Ger mig ingen uppmärksamhet					.63	
Ger mig ingen uppmärksamhet så länge jag inte stör					.63	(.57)
Förklarad varians %	46.26					

Not. Huvudfaktoranalys (PCA) följt av en Oblimin rotation på 13 frågor.

Cronbachs alfa redovisas på varje faktor och förklarad varians på alla faktorer.

Tabell 7. Mönstermatris - delaktighet i beslutsfattande i relation till pappa.

Delaktighetsfaktorer	Faktor		Faktor		Faktor	
	1	(α)	2	(α)	3	(α)
<i>Min pappa är....</i>						
Verkligen intresserad av mig	.79					
Byr sig om vad jag tänker	.73					
Gör det enkelt att anförtro mig åt honom	.71					
Får mig att känna att det jag gör är viktigt	.69					
Ger mig mkt uppmärksamhet	.68	(.79)				
<i>Mina föräldrar...</i>						
Uppmuntrar mig att tänka oberoende			.76			
Låter mig planera själv för sånt jag vill göra			.65			
Betonar att alla i familjen bör få säga sitt när vi bestämmer något i familjen			.60			
Säger att det är viktigt att jag för fram mina idéer, även om andra inte gillar dem.			.58	(.57)		
<i>Min pappa....</i>						
Uppmärksammar inte mig när jag ber om hjälp					.70	
Ger mig ingen uppmärksamhet					.70	
Ger mig ingen uppmärksamhet så länge jag inte stör honom					.64	
Är för upptagen att besvara mina frågor					.63	(.60)
Förklarad varians %	48.93					

Not. Huvudfaktoranalys (PCA) följt av en Oblimin rotation på 13 frågor. Cronbachs alfa redovisas på varje faktor och förklarad varians på alla faktorer

Tabell 8. Korrelationsmatris dimensioner av beslutsfattande

	A	B	C	D	E
A. Lyssnad på av pappa	-				
B. Lyssnad på av mamma	.62***	-			
C. Uppmärksamhet från pappa	.43***	.24***	-		
D. Uppmärksamhet från mamma	.31***	.37***	.54***	-	
E. Inflytande	.31***	.33***	.13***	.15***	-

Hur delaktiga känner sig barnen i beslutsprocesser?

I nästa steg undersöks hur barnen svarat på de fem variablerna och hur barnens skattningar hänger samman med kontextuella faktorer på olika nivåer. Inledningsvis presenteras medelvärden på gruppen barn som helhet och pojkar och flickor var för sig (tabell 9). På en skala mellan 1-4, där ett indikerar den lägsta nivån och fyra den högsta, har barnen generellt bedömt sin delaktighet som hög. Det skiljer sig något åt hur barnen svarat i relation till mamma och pappa. Både pojkar och flickor skattar sig som mer lyssnade på av mamma än pappa. Barnen uppfattar sig få lika mycket uppmärksamhet av mamma som av pappa. Medan flickorna känner sig få något mer uppmärksamhet av både mamma och pappa, än pojkarna. Den tredje variabeln som handlar om inflytande, till exempel att komma med egna idéer eller vara med och planera och bestämma i familjen, är den delaktighetsaspekt som skattas lägst av både pojkar och flickor.

Tabell 9. Alla barn – Medelvärde, Standardavvikelse och α på tre dimensioner av beslutsfattande

	Lyssnad på		Uppmärksamhet från		Inflytande
	mamma	pappa	mamma	pappa	
Samtliga					
Medelvärde	3.51	3.40	3.60	3.59	3.06
Standardavvikelse	0.55	0.63	0.49	0.51	0.61
Alpha	0.73	0.79	0.58	0.60 (.28)	0.57 (.25)
Antal	1270	1202	1273	1197	1271
Flickor					
Medelvärde	3.53	3.39	3.61	3.61	3.07
Standardavvikelse	0.54	0.65	0.50	0.53	0.61
Alpha	0.73	0.80	0.61	0.52	0.58
Antal	644	603	645	601	644
Pojkar					
Medelvärde	3.53	3.39	3.61	3.61	3.07
Standardavvikelse	0.56	0.62	0.48	0.48	0.60
Alpha	0.73	0.78	0.55	0.67	0.58
Antal	613	587	615	584	614

Not. 1. Tabellen visar medelvärden, standardavvikelser och alfavärden på tre dimensioner av beslutsfattande baserat på hela urvalet. Inom parenteserna anges medelvärdeskorrelationer. Låga alfavärden när man har få frågor är vanligt, istället kan man då enligt Pallant (2013) rapportera korrelationen mellan medelvärdena. Idealt ska den ligga mellan .2 och .4. (Briggs & Check, 1986).

Not. 2. Oberoende T-test av medelvärdeskillnader visar inga signifikanta skillnader mellan pojkar och flickor

Tabell 10. Gruppernas m , (sd) och antal n , på dimensioner av beslutsfattande

	Lyssnad på		Uppmärksamhet från		Inflytande
	mamma	pappa	mamma	pappa	
Colombia- Medellin	3.71 (0.43) $n=100$	3.60 (0.43) $n=99$	3.61 (0.53) $n=100$	3.56 (0.62) $n=99$	3.29 (0.48) $n=100$
Filippinerna- Manilla	3.45 (0.47) $n=103$	3.24 (0.60) $n=89$	3.41 (0.56) $n=103$	3.67 (0.58) $n=88$	2.92 (0.59) $n=102$
Italien- Neapel	3.57 (0.47) $n=95$	3.43 (0.64) $n=92$	3.69 (0.47) $n=95$	3.67 (0.46) $n=92$	2.97 (0.52) $n=94$
Italien- Rom	3.60 (0.50) $n=99$	3.47 (0.58) $n=93$	3.79 (0.37) $n=98$	3.68 (0.47) $n=92$	2.86 (0.50) $n=99$
Jordanien- Zarqa	3.54 (0.48) $n=108$	3.32 (0.61) $n=107$	3.38 (0.59) $n=109$	3.38 (0.64) $n=104$	3.12 (0.50) $n=109$
Kenya- Kisumu	2.82 (0.52) $n=93$	2.64 (0.51) $n=94$	3.39 (0.40) $n=94$	3.42 (0.45) $n=95$	2.42 (0.76) $n=94$
Kina- Jinan	3.32 (0.55) $n=114$	3.25 (0.60) $n=114$	3.59 (0.44) $n=114$	3.61 (0.46) $n=114$	3.38 (0.59) $n=114$
Kina- Shanghai	3.37 (0.64) $n=98$	3.28 (0.75) $n=100$	3.64 (0.46) $n=101$	3.59 (0.55) $n=98$	3.27 (0.65) $n=98$
Sverige- Trollhättan	3.72 (0.39) $n=97$	3.71 (0.42) $n=91$	3.69 (0.41) $n=98$	3.67 (0.46) $n=91$	3.12 (0.50) $n=96$
Thailand- Chiang Mai	3.40 (0.56) $n=99$	3.33 (0.59) $n=94$	3.51 (0.52) $n=101$	3.61 (0.45) $n=92$	3.27 (0.54) $n=100$
USA AA Durham	3.75 (0.42) $n=89$	3.76 (0.40) $n=69$	3.77 (0.45) $n=87$	3.85 (0.37) $n=68$	3.10 (0.58) $n=90$
USA EA- Durham	3.86 (0.23) $n=98$	3.79 (0.39) $n=90$	3.72 (0.38) $n=96$	3.73 (0.34) $n=91$	3.19 (0.43) $n=98$
USA LA- Durham	3.62 (0.55) $n=77$	3.61 (0.50) $n=70$	3.65 (0.54) $n=77$	3.68 (0.46) $n=73$	2.80 (0.56) $n=77$

Skillnaderna mellan hur barnen bedömer sin delaktighet i relation till mamma och pappa är små och det gäller även hur pojkar och flickor bedömt sin situation. Oberoende T-test visar inga signifikanta skillnader på hur pojkar och flickor upplever sin delaktighet. Fortsättningsvis redovisas därför pojkars och flickors skattningar gemensamt. I tabell (10) visas barnens skattningar av sin delaktighet i beslutsfattande fördelat på de olika grupper som ingår i avhandlingsstudien. På frågorna som rör hur lyssnade på barnen känner sig i relation till mamma, ligger åtta grupper över medelvärdet och de euroamerikanska barnen skattar sig som allra mest lyssnade på. Fem grupper ligger under medelvärdet och de kenyanska barnen känner sig minst lyssnade på. Även om det inte är så stora skillnader i vissa grupper så uppfattar sig barnen i samtliga grupper mer lyssnade på av sina mammor än sina pappor.

På frågorna som rör barnens uppfattningar om graden av uppmärksamhet ligger medelvärdet relativt lika för mamma och pappa i de flesta grupperna. Minst uppmärksamhet, i relation till mamma, uppfattar sig de filippinska, jordanska och kenyanska barnen ha. Samma grupper av barn och även de colombianska barnen, uppfattar sig även få minst uppmärksamhet av pappa. Medan de italienska barnen från Rom, följt av de thailändska barnen, är de som uppfattar sig få mest uppmärksamhet från mamma och de afroamerikanska barnen från USA får mest från pappa.

Generellt skattar barnen i alla grupper utom Jinan (Kina), frågan om uppmuntran till inflytande som lägst. Barnen från Neapel (Italien), Sverige och de euro- och afroamerikanska barnen skattar att deras inflytande ligger strax över medelvärdet, vilket även gäller de jordanska barnen. Medan de italienska barnen från Rom och den latinamerikanska gruppen från USA ligger under medelvärdet tillsammans med barnen från Filipinerna och Kenya. Istället är det barnen från Jinan (Kina) som har det högsta medelvärdet när det gäller inflytande, följt av barnen från Colombia, Thailand och den kinesiska gruppen från Shanghai.

Sammantaget visar medelvärdesanalysen att barnens skattningar på de olika delaktighetsdimensionerna tycks variera mellan grupperna, beroende på om det som efterfrågas handlar om huruvida barnen uppfattar sig bli lyssnade på, får uppmärksamhet eller uppmuntrade till inflytande. Till exempel uppger de afroamerikanska barnen att de känner sig lyssnade på och får mycket uppmärksamhet, men betydligt mindre inflytande. De kenyanska barnen skattar generellt sin delaktighet som låg, på alla tre variablerna, men upplever sig få betydligt mer uppmärksamhet, än de känner sig lyssnade på eller uppmuntras till inflytande. Barnen från Jinan har den mest ojämna skattningen, de upplever sig få mycket uppmuntran till inflytande, ligger på en medelnivå när det gäller uppmärksamhet och känner sig mindre lyssnade på, än barn från de flesta grupperna.

Kontextuella resurser för beslutsfattande

För att undersöka hur skillnader i barnens upplevelser av delaktighet i beslutsfattande i familjen kan förstås i relation till omgivningen genomförs i nästa steg en flernivåanalys. I bakgrundskapitlet om barns delaktighet i relation till omgivningen (se kap 4) diskuterades hur familjefaktorer och barns socioekonomiska villkor kan tänkas inverka på barns delaktighet. Till exempel visades att antalet barn och vuxna i familjen kan påverka vilket utrymme barn har att vara delaktiga (Richter et al. 2011). Dessutom visade sig familjens socioekonomiska villkor vara en betydelsefull faktor för barns möjligheter att utveckla sina förmågor till inflytande och delaktighet i samhället (UNICEF, 2005). Inte minst gäller detta hur utbildning kan tänkas inverka genom att föräldrars, framförallt mödrars, utbildningsnivå visat sig vara den viktigaste faktorn för variation i hur föräldraskapet utövas (Bornstein et al. 2003).

Nära sammanbundet med materiella villkor är hur graden av trygghet i grannskapet kan tänkas inverka på barns möjligheter till delaktighet i familjen. I forskningsgenomgången diskuterades att grannskapet kan ha både en direkt och indirekt inverkan på barns liv. Direkt genom att barn i ett tryggt grannskap får större möjligheter att självständigt utforska och interagera med sin omgivning och indirekt genom att graden av trygghet inverkar på hur föräldrarna förhåller sig till sina barn. En otrygg omgivning kan göra att föräldrar lägger mer fokus på att skydda sina barn än att skapa utrymme för delaktighet i beslutsfattande (O'Neil et al. 2001). Tidigare studier visar också att oavsett demografisk kontext så kan föräldrars religiösa övertygelse kopplas till hur de föredrar att utöva sin föräldrapraktik (Godina, 2014). Hur religion påverkar barns möjligheter till delaktighet är dock osäkert. Det finns både studier som visar att religiösa föräldrar har ett mer auktoritärt förhållningssätt och använder mer fysiska bestraffningsmetoder, än icke religiösa föräldrar och studier som istället framhåller att religiösa föräldrar är mer måna om att lyssna på och prata med sina barn (Mahoney, 2010; Horwath et al. 2010; Godina, 2014).

Baserat på tidigare forskning om barns delaktighet och vilka faktorer som visat sig inverka på relationen mellan barn och föräldrar och barns vardagsliv i familjen används i fortsatta analyser barnets kön, antalet barn i familjen och hur många vuxna som tar ansvar för barnens fostran, föräldrarnas utbildning och inkomst, religionens betydelse för föräldraskapet samt barnens bedömningar av hur trygga de känner sig i sitt grannskap som prediktorer på individ/familjenivå (nivå 1) i flernivåmodelleringen. På denna nivå görs jämförelserna *inom* gruppen, vilket exempelvis kan besvara frågan om barn som upplever sig tryggare än medelvärdet inom den egna gruppen, också upplever sin delaktighet som högre? För att utforska om mer övergripande omständigheter kan tänkas inverka på barns delaktighet användes tre mått för jämfö-

relser *mellan* grupperna (nivå 2). De tre mått som används är; familjernas socioekonomiska situation, på aggregerad nivå, det vill säga om skillnader mellan gruppernas medelvärden vad gäller den socioekonomiska situationen jämfört med hela gruppens medelvärde (grand mean), får betydelse för delaktigheten, samt om ländernas nivåer av jämlikhet (GII) och realisering av barns rättigheter (RCRI) jämfört med hela gruppens medelvärde på dessa index, kan tänkas inverka på barns möjligheter till delaktighet.⁴¹

Samband med att barn blir lyssnade på

Den första dimensionen av barns delaktighet i beslutsfattande som framkom i faktoranalysen visade sig handla om barnens känsla av att bli lyssnade på. De flesta verkar känna sig lyssnade på och medelvärdet är, som nämnts, relativt högt, på en skala från 1-4 är $m = 3.51$ i relation till mamma och $m = 3.40$ i relation till pappa, vilket också antyder att barnen upplever att mamma lyssnar i något högre utsträckning än pappa (se tabell 9).

Som redovisades i metodkapitlet är det en relativt liten del av variansen i hur barnen uppfattar sig lyssnade på som kan förklaras av skillnader mellan grupperna (ICC = 7 %). Frågan är då vilka andra faktorer som kan bidra till att förklara variationen i barnens upplevelser av att känna sig lyssnade på?

I tabell (11) framgår att samma faktorer både på inomgruppsnivån (nivå 1) som mellangruppsnivå (nivå 2) visar sig vara signifikanta, oavsett om frågorna ställts i relation till mamma eller pappa. I genomsnitt är att ha en förälder som har ett år längre utbildning, än medelvärdet för gruppen, associerat med en ökning med .014 ($SE = .007$, $p = .031$) på ”lyssnad på av pappa” skalan och en .015 ($SE = .005$, $p = .004$) ökning på ”lyssnad på av mamma” skalan. Dessutom är i genomsnitt en enhets högre rapportering av trygghet i grannskapet (skala 0-3), jämfört med medelvärdet för gruppen, associerat med en .20 ($SE = .038$, $p = .001$) ökning på ”lyssnad på av pappa” skalan och en .236 ($SE = .030$, $p = .001$) ökning på ”lyssnad på av mamma” skalan. I genomsnitt är också att ha föräldrar som rapporterat en enhets högre värde, än medelvärdet i gruppen, på skalan som mäter vikten av religion för föräldraskapet (skala 1-5) associerat med en ökning med .043 ($SE = .019$, $p = .025$) på ”lyssnad på pappa” skalan och en ökning med .033 ($SE = .015$, $p = .029$) på ”lyssnad på av mamma” skalan.

⁴¹ För närmare beskrivning och statistik på de oberoende variablerna se tabell 5 i kapitel 7

Tabell 11. Flernivåanalys (MLM); barns uppfattningar om att vara lyssnade på

	Barnet Känner att Pappa Lyssnar på honom/henne (n=900)			Barnet Känner att Mamma Lyssnar på honom/henne (n=958)		
	Est	SE	p-värde	Est	SE	p-värde
Intercept	3.404	0.040	<.0001	3.512	0.022	<.0001
Inomgruppseffekt (avvikelse från gruppens medelvärde)						
Antal vuxna som uppfostrar barnet	-0.022	0.020	0.261	0.028	0.015	0.067
Antal barn i hushållet	-0.003	0.017	0.851	-0.009	0.013	0.491
Föräldrarnas genomsnittliga utbildnings nivå	0.014	0.007	0.031	0.015	0.005	0.004
Familjens inkomst	-0.011	0.010	0.249	-0.011	0.008	0.157
Barn om upplevd trygghet i grannskapet	0.200	0.038	<.0001	0.236	0.030	<.0001
Vikten av religion för föräldraskap	0.043	0.019	0.025	0.033	0.015	0.029
Barnets kön	-0.025	0.038	0.513	0.048	0.030	0.115
Mellangruppseffekt (avvikelse från Grand Mean)						
GII	-0.118	0.044	0.032	-0.134	0.024	0.001
RCRI	0.366	0.064	0.001	0.365	0.036	<.0001
Gruppens medelvärde av familjens inkomst	0.061	0.024	0.040	0.045	0.013	0.011
Återstående varians (Nivå 1)	0.310	0.015	<.0001	0.211	0.010	<.0001
Gruppvariens (Nivå 2)	0.014	0.010	0.072	0.003	0.003	0.147

På nivå två visar sig effekten av alla de tre ingående prediktorerna vara signifikant både i relation till frågorna om pappa och mamma. Att tillhöra en grupp där jämlikheten i landet (GII) är en enhet högre än medelvärdet för hela urvalsgruppen (grand mean) är associerat med en minskning med .118 ($SE = .044$, $p = .032$) på ”lyssnad på av pappa” skalan och en minskning med .134 ($SE = .024$, $p = .001$) på lyssnad på av mamma skalan. Medan det tvärtom är så att tillhöra en grupp i ett land där barns rättigheter (RCRI) är en enhet högre än grand mean, är associerat med en ökning med .366 ($SE = .064$, $p = .001$) för ”lyssnad på av pappa” skalan och en ökning med .365 ($SE = .036$, $p = .001$) för ”lyssnad på av mamma” skalan. Slutligen visar analysen att tillhöra en grupp där medelvärdet för familjeinkomsten är en enhet högre, än grand mean för alla grupper, är associerat med en ökning med .061 ($SE = .024$, p

= .024) för ”lyssnad på pappa” skalan och en ökning med .045 ($SE = .013$, $p = .001$) för ”lyssnad på av mamma” skalan.

Enklare uttryckt visar analysen att barn som lever i familjer där föräldrarna har högre utbildning, som känner sig tryggare i sitt bostadsområde och har föräldrar som anser religionen mer viktig för sina barn, än genomsnittet i ”sin” grupp, upplever sig genomsnittligt mer lyssnade på av båda sina föräldrar. Medan resultatet på nivå två kan tolkas som att barn som lever i länder där jämlikheten är högre än medelvärdet för alla grupper/länder (grand mean) känner sig mindre lyssnade på av både mamma och pappa. Det motsatta förhållandet gäller i relation till RCRI och inkomster. Barn som lever i länder där barns rättigheter är realiserade i högre grad och där inkomsten är högre än genomsnittet för hela urvalsgruppen (grand mean) känner sig i genomsnitt mer lyssnade på av båda sina föräldrar.

Samband med uppmärksamhet

Den andra dimensionen av barns delaktighet i beslutsfattande, som framkom genom faktoranalysen, tolkades handla om barnens upplevelser av att bli uppmärksammade. Sett till medelvärdet är det denna aspekt som barnen uppfattar sig få mest av från sina föräldrar och det är ingen större skillnad mellan hur mycket uppmärksamhet mamma och pappa uppfattas ge sina barn. På en skala från 1-4 ligger medelvärdet på 3.58 för frågorna om mamma och 3.59 för pappa (se tabell 9).

Inte heller här visar sig variationen förklaras i särskilt hög grad av skillnader mellan grupperna ICC (Intra Class Correlation) visar sig bara förklara 7 % av variationen av barnens svar på frågorna i relation till pappa och 6 % i relation till mamma. På denna variabel är det enbart en kontextuell aspekt som i flernivåanalysen (tabell 12) visar ett signifikant samband och det är barnens upplevelser av trygghet i grannskapet där de bor.

I genomsnitt innebär en enhets högre rapportering av trygghet i grannskapet (skala 0-3), jämfört med medelvärdet för gruppen, en ökning med .201 ($SE = .034$, $p = .001$) på uppmärksamhet av pappa” skalan och en .191 ($SE = .030$, $p = .001$) ökning uppmärksamhet av mamma” skalan.

Enklare uttryckt så uppfattar sig barn som känner sig tryggare än genomsnittet för sin grupp, mer uppmärksammade av sina föräldrar.

Tabell 12. Flernivåanalys (MLM); barns uppfattningar om uppmärksamhet

	Barnet känner att han/hon får uppmärksamhet av pappa (n=896)			Barnet känner att han/hon får uppmärksamhet av mamma (n=959)		
	Est	SE	p-värde	Est	SE	p-värde
Intercept	3.590	0.036	<.0001	3.600	0.029	<.0001
Inomgruppseffekt (avvikelse från gruppens medelvärde)						
Antal vuxna som uppfostrar barnet	-0.019	0.017	0.288	-0.013	0.016	0.399
Antal barn i hushållet	0.014	0.015	0.347	-0.009	0.013	0.513
Föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå	0.000	0.006	0.931	0.000	0.005	0.957
Familjens inkomst	0.009	0.009	0.324	0.006	0.008	0.434
Barns rapportering om upplevd trygghet i grannskapet	0.201	0.034	<.0001	0.191	0.030	<.0001
Föräldrars rapportering om vikten av religion för föräldraskapet	0.005	0.017	0.770	-0.003	0.015	0.833
Barnets kön	-0.014	0.033	0.664	0.003	0.030	0.923
Mellangruppseffekt (avvikelse från Grand Mean)						
GII	0.036	0.039	0.390	0.042	0.031	0.218
RCRI	0.055	0.057	0.367	0.056	0.046	0.259
Gruppens medelvärde av familjens inkomst	0.011	0.022	0.613	0.018	0.017	0.327
Återstående varians (Nivå 1)	0.239	0.011	<.0001	0.214	0.010	<.0001
Varians mellan grupper (Nivå 2)	0.011	0.008	0.144	0.007	0.005	0.168

Samband med inflytande

Den sista dimensionen av beslutsfattande handlar om inflytande. Medelvärdesanalysen visar att detta är den dimension av delaktighet som barnen upplever sig få minst av, på en fyrgradig skala ligger medelvärdet på 3.06 (tabell 9). Variationen i hur barnen svarat när det gäller inflytande kan i något högre grad tillföras skillnader mellan grupperna jämfört med de två andra dimensionerna. ICC visar att 17 % av variationen kan antas ha samband med grupptillhörighet. I flernivåanalysen (tabell 13) framkommer att det är två faktorer på individ/familjenivå som tycks ha samband med inflytande och det är föräldrarnas utbildning och barnens upplevelse av trygghet i

grannskapet. Då analysen gjorts på samma sätt som på för lyssnad på och uppmärksamhet visar det sig enkelt uttryckt att, barn som har föräldrar med högre utbildning (jämfört med genomsnittet i gruppen) upplever sig mer uppmuntrade till inflytande än andra inom samma grupp. Dessutom upplever sig barn som känner sig tryggare där de bor, än genomsnittet av barn i samma grupp, i högre grad uppmuntrade till inflytande.

Tabell 13. Flernivåanalys (MLM); barns uppfattningar om inflytande.

	Barnet upplever sig uppmuntras till inflytande (n = 961)		
	Est	SE	p-värde
Intercept	3.007	0.078	<.0001
Inomgruppseffekt (avvikelse från gruppens medelvärde)			
Antal vuxna som uppfostrar barnet	-0.004	0.019	0.821
Antal barn i hushållet	0.002	0.016	0.920
Föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå	0.015	0.006	0.015
Familjens inkomst	-0.006	0.010	0.535
Barns rapportering om upplevd trygghet i grannskapet	0.207	0.036	<.0001
Föräldrars rapportering om vikten av religion för föräldraskap	0.026	0.018	0.156
Barnets kön	0.009	0.036	0.803
Mellangruppseffekt (avvikelse från Grand Mean)			
GII	-0.079	0.084	0.380
RCRI	0.139	0.122	0.291
Gruppens medelvärde av familjens inkomst	0.059	0.047	0.250
Återstående varians (Nivå 1)	0.306	0.014	<.0001
Varians mellan grupper (Nivå 2)	0.063	0.036	0.078

Kommentar ”inflytande”: I likhet med analysen av att barnen känner sig lyssnade på och känner sig uppmärksammade kan resultatet mer i detalj tolkas som att; i genomsnitt är att ha en förälder som har ett år längre utbildning, än medelvärdet för gruppen, associerat med en ökning med .015 (SE=.006, p-värde =.015) på skalan som mäter barnens upplevelse av inflytande i relation till sina föräldrar. Dessutom är i genomsnitt en enhets högre rapportering av trygghet i grannskapet (skala 0-3), jämfört med medelvärdet för gruppen, associerat med en ökning med .207 (SE=.036, p-värde =.001).

För att summera och förenkla resultaten av flernivåanalysen visas i tabell (14) vilka kontextuella faktorer som visar samband med de olika dimensionerna av beslutsfattande. Därefter diskuteras kapitlets huvudsakliga resultat.

Tabell 14. Summering signifikanta beroendevariabler för beslutsfattande

	Prediktorer	Lyssnad på	Uppmärksamhet	Inflytande
Nivå 1	Trygghet	X	X	X
(Inom gruppen)	Utbildning	X		X
	Inkomster			
	Religion	X		
	Antal fostrare			
Nivå 2	GII	-X		
(Mellan grupper)	RCRI	X		
	Inkomst	X		

Not. Ett minustecken framför krysset indikerar ett negativt samband

Diskussion

Barnens subjektiva upplevelse har i detta kapitel undersökts genom att fråga barn hur de uppfattar sina föräldrars bemötande mot dem som personer, till exempel hur intresserade de är av vad barnet har att säga genom att barnen känner sig lyssnade på. Barnen har också tillfrågats om sina uppfattningar om föräldrarnas uppmärksamhet i form av tid, engagemang och stöd. Slutligen har barnen besvarat frågor kring om de uppfattar att de uppmuntras till självständighet och inflytande av sina föräldrar.

Ett grundläggande antagande har varit att barns delaktighet i beslutsprocesser börjar i familjen. Det är där de får sina första erfarenheter av att bli lyssnade på, förhandla, hantera maktrelationer och demokratiska processer mellan olika familjemedlemmar. Det är avgörande för barn att få dessa erfarenheter för att sedan kunna använda dem på andra livsområden (Persson, 2009; Richter et al. 2011). Vuxna behöver därför inta ett förhållningssätt som möjliggör för barn att känna sig betydelsefulla genom att ha en öppen kommunikation och visa sig lyssna på och ta intryck av det barn har att säga (Persson 2009; Shier 2001; Tomanovic´, 2003). På så sätt hänger barns delaktighet samman med hur vuxna, i det här fallet föräldrarna, förhåller sig och om de skapar öppningar, möjligheter och förpliktigar sig till att skapa förutsättningar för barns delaktighet (Shier, 2001).

Som diskuterats tidigare, kan barns delaktighet i familjen inte ses som en företeelse som, antingen sker genom att barn gör sig delaktiga, eller att de görs delaktiga av sin omgivning, utan som en process där både föräldrar och barn innehar aktörskap

som innebär att de tolkar, konstruerar och agerar inom ramen för sin relationella kontext (Kuczynski et al. 2015). Barn och föräldrar är i sin tur del av större av ett större diskursivt och materiellt sammanhang som skapar möjligheter och begränsningar för tolkningar och handlingsutrymme, relaterat till beslutsfattande i familjen. Barnens svar har därför ställts i relation till olika livsomständigheter i och utanför familjen för att undersöka vilka faktorer som kan tänkas inverka på barnens uppfattningar.

Sambanden mellan delaktighetsdimensionerna

Den inledande faktoranalysen av de 13 frågor som ställdes till barnen resulterade i att barns delaktighet i beslutsfattande tolkades innehålla tre dimensioner. 1) känna sig lyssnad på 2) att bli uppmärksammas och 3) att uppmuntras till inflytande. Beräkningen och jämförelsen av medelvärden på de tre dimensionerna visade att barnen generellt känner sig mer uppmärksammade, än lyssnade på och minst att de uppmuntras till inflytande. Dimensionerna hänger självklart samman och är mer ett analytiskt redskap, än avgränsade skeenden i interaktionen mellan barn och föräldrar. Bivariata analyser (tabell 8) visar också att de tre variablerna har samband med varandra, men i olika grad. Starkast korrelation visar det sig finnas mellan hur lyssnade på barnen känner sig och den uppmärksamhet de upplever sig få. Vilket kan te sig rimligt, eftersom de kan sägas vara två sidor av samma mynt. Om man aldrig får någon uppmärksamhet är det svårt att känna sig viktig och lyssnad på. Däremot är det tvärtom möjligt att få uppmärksamhet, utan att känna sig lyssnad på. Faktoranalysen och medelvärdesanalysen visar att barnen skiljer på dessa dimensioner och upplever sig vara mer uppmärksammade, än de känner sig lyssnade på. Det är också ett starkare samband mellan hur lyssnade på barnen känner sig och upplevelser av att uppmuntras till inflytande, än mellan uppmärksamhet och inflytande.

En möjlig tolkning är att den starkare kopplingen mellan att känna sig lyssnad på och inflytande, än mellan uppmärksamhet och inflytande, kan handla om *hur* något förmedlas. Det är kanske inte alltid uppmärksamhet uppfattas som ett genuint intresse och utrymme för barnet som person. Även om barnet ges mycket tid och engagemang, kan det ske på ett sätt som inte ger utrymme för barnets egna tankar och idéer eller att känna sig genuint lyssnad på. Medan om barnet känner sig lyssnad på kanske det även upplever att deras bidrag får inflytande över de beslut som fattas i familjen. Gillis (2009) hävdar att dagens barndomskonstruktion överbetonar och förstör upp relationen mellan barn och föräldrar och att detta kan hämma barns självständighet. Resultaten här tyder snarare på det motsatta, att självständigheten hänger samman med att bli sedd som viktig och värd att lyssna på. Kanske kan denna distinktion mellan uppmärksamhet och att känna sig lyssnad på och bekräftad för den man är, vara viktig att uppmärksamma för att barn också ska få inflytande.

Skillnaden större inom än mellan grupper

Generellt visar resultatet att barnen skattar sin delaktighet på alla tre variablerna som relativt hög. Endast en liten del av variationen (mellan 6-17 %) av barnens upplevelse av delaktighet i beslutsfattande kan hänföras till skillnader mellan de olika grupperna. Analysen säger inget om vad skillnaden består i, bara att den finns. De grupper/områden barnen kommer från skiljer sig åt på många områden som i tidigare studier visat sig centrala för föräldrabarnrelationen t.ex. när det gäller indikatorer på välstånd, dominerande religiös åskådning och huruvida samhället på en övergripande nivå är individuellt eller kollektivt orienterat och hur lagstiftningen kring barn och familjer är utformad (Lansford et al. 2011). Med detta i åtanke kunde skillnaderna förväntats vara större även när det gäller barns delaktighet i beslutsfattande i familjen. Att det inte är så tyder på att det inte är landets övergripande förhållanden och värderingar som har störst inflytande, utan snarare barnens livsvillkor inom gruppen som spelar större roll.

Resultatet överensstämmer med en nyligen genomförd studie som undersökt om länders övergripande socioekonomiska förhållanden eller familjers materiella förutsättningar inom ett land har störst betydelse för föräldrars prioriteringar när det gäller uppfostran (Park et al., 2016). Park et al. visar i sin studie baserad på frågor till över 200 000 föräldrar från 90 länder att både länder och enskilda familjer som har en högre socioekonomiska position visar samband med att prioritera självständighet framför lydighet, men att familjernas ekonomiska och sociala villkor inom landet är mer avgörande för vilka värderingar kring uppfostran som prioriteras. Barnens upplevelser av sina föräldrars inställning till att lyssna på, uppmärksamma och uppmuntra barns inflytande tycks alltså även det vara en fråga om variation inom, snarare än mellan, olika länder.

Könsordning och generationsordning

I föreliggande studie visar det sig inte finnas någon signifikant skillnad på pojkars och flickors upplevelser. Tidigare studier om skillnader mellan pojkar och flickor vad gäller aktörskap och beslutsfattande pekar åt lite olika håll. I några ter sig flickor rapportera mer delaktighet i familjen än pojkar (Bumpus, Crouter & McHale 2001; González et al. 2014; Wray-Lake, Crouter & McHale, 2010). Medan andra ligger mer i linje med denna studies resultat och inte uppvisar några könsskillnader (Gurdal, Lansford & Sorbring, 2015; Sorbring, 2009; Willenberg et al. 2014). Att det inte visar sig vara några skillnader mellan pojkar och flickor, kan kanske också bero på att frågorna till barnen inte utformats på ett sätt som uppfattas som könsspecifikt, utan är allmänt hållna. Om frågorna ställs på ett annat sätt och till exempel berört olika områden eller aktiviteter, som uppfattas som mer könsspecifika, hade svaren troligen skiljt sig mer åt mellan pojkar och flickor.

Att det inte finns några skillnader mellan hur pojkar och flickor svarat, skulle kunna leda till slutsatsen att barns delaktighet i beslutsfattande i familjen inte verkar handla om kön. Samtidigt finns det två andra aspekter som visar på att förhållandet mellan könen, i den kontext barnen befinner sig, har betydelse. Dels handlar det om de skillnader som kan ses beroende på om frågorna ställts i relation till mamma eller pappa. Skillnaderna mellan hur barnen svarat i relation till föräldrarna är de inte så stora, men det är ändå värt att notera att barnen i samtliga grupper känner sig mer lyssnade på av sina mammor än av sina pappor. I flera tidigare studier lyfter barn fram mödrar som goda lyssnare och att mödrar är mer benägna att inkludera barn i beslutsfattande i familjen (Peterson-Badali et al. 2008; Richter et al. 2011; Smetana et al., 2006). I metodkapitlets beskrivning av föräldraattityder i de olika länderna visar mödrar i flera av grupperna (men inte alla) också mer progressiva attityder än fäderna vilket förstås bero på att mödrarna är de som har det vardagliga huvudansvaret för barnen och därmed har fler interaktioner med barnen (se metodkapitlets avsnitt om deltagande länder).⁴² Barnens uppfattningar att mammor lyssnar något mer än pappor i samtliga grupper kan sägas bekräfta dessa skillnader i föräldraattityder ur ett barnperspektiv.

Den andra aspekten av könsskillnader som visar sig signifikant handlar om att nivåerna av jämlikhet visar samband med barnens uppfattningar om de känner sig lyssnade på av sina föräldrar. Här visar det sig att i mer jämlika länder känner sig barnen *mindre* lyssnade på, jämfört med hela gruppen. Resultatet är något överraskande eftersom barns och kvinnors situation ofta visat sig hänga samman och kvinnor, som nämnts, ofta har huvudansvaret och mest vardaglig kontakt med barnen.⁴³ Att barn i länder som rankas högre på jämlikhetsindexet upplever sig mindre lyssnade på antyder att jämlikhet mellan könen inte per automatik innebär att också barn blir mer jämlika.

Gender Inequality Index (GII) mäter som nämnts bl.a. mödradödlighet samt utbildning och yrkessituationen för kvinnor jämfört med män. Däremot mäter det inte huruvida föräldraansvaret är jämlikt fördelat. Det innebär att i jämlikare länder arbetar både kvinnor och män i högre utsträckning, vilket kan skapa mindre utrymme för barnen, särskilt om föräldraansvaret huvudsakligen fortsatt anses vara en angelägenhet för mödrar. Att pojkar och flickor uppfattar sin situation på ungefär samma sätt och att landets jämlikhetsnivå inte självklart innebär att barn känner sig lyssnade på

⁴² Med en auktoritär föräldrastil menas enligt Lansford och Bornstein (2011) att ordning, respekt och lydnad betonas medan en progressiv attityd innebär uppmuntran av barnets självständighet och ett mer jämlikt förhållande mellan barn och föräldrar.

⁴³ Se t.ex. UNICEF (2007) "The state of the world's children-Woman and children: The Double Dividend of Gender Equality".

kan också vara ett utslag av generationsordningen (Alanen, 2001) snarare än könsordningen. Enligt Mayall (2001) är att kategoriseras som barn det som styr barns liv allra mest. Resultatet att barn i mer jämlika länder upplever sig mindre lyssnade på kan tyda på att generationsordningen är dominerande i barns liv, även i mer jämlika länder. Resultatet kan också tolkas handla om förväntningar. I länder där kvinnor och män är mer jämlika kan barnen antas ha högre ställda förväntningar på att även barn ska ha mer att säga till om. När dessa förväntningar inte uppfylls kan barnen känna sig mindre lyssnade på, vilket kan bidra till det negativa sambandet mellan jämlikhet och barnens uppfattningar om sin situation.

Att bli lyssnad på, en fråga om rättigheter och materiella resurser

De två andra övergripande faktorer som används i analysen tycks också ha betydelse för barnens upplevelser av att känna sig lyssnade på, men i motsatt riktning, jämfört med jämlikhet. Barn som lever i grupper i länder där barns rättigheter är förverkligade i högre grad och där familjeinkomsten på gruppnivå är högre, jämfört med medelvärdet för alla grupperna, känner sig mer lyssnade på. Många tidigare studier visar att det finns starka samband mellan familjers materiella villkor och barns vardagsliv och utveckling. Fattigdom är förknippat med hälsoproblem och sociala problem som förhindrar barns möjligheter till ett gott liv och risker för deras utveckling på sikt (Backe-Hansen, 2004). Enligt UNICEF (2005) bidrar fattigdom inte bara till lidande utan även till att begränsa barns möjligheter till inflytande och delaktighet. Detta bekräftas alltså i föreliggande studie när det handlar om barnens upplevelse av att känna sig lyssnade på, men inte de andra två dimensionerna av delaktighet i beslutsfattande. Varken uppmärksamhet eller inflytande visar på några signifikanta samband med landets nivåer av realisering av barns rättigheter eller familjernas inkomstnivåer jämfört med andra grupper. Med tanke på att det bara är 13 grupper som deltar går det dock inte att utsluta att det kan finnas samband, men att detta inte kan påvisas på grund av för låg statistisk styrka.

Social klass och barns möjligheter att vara delaktiga

Även på individ/familjenivå finns ett samband som pekar på att familjernas socioekonomiska situation jämfört med andra inom samma grupp har betydelse för barnens upplevelse av delaktighet. I föreliggande studie har familjens socioekonomiska situation mätts med hjälp av hushållets inkomst och föräldrarnas utbildningsnivå. I de inledande bivariata analyserna visade det sig, liksom i många andra studier (se t.ex. Putnam, 2015), finnas ett relativt starkt samband mellan inkomst och utbildning ($r = .51$). I flernivåanalysen visar det sig dock att inkomsten inte har någon signifikant betydelse för hur barnen svarat. Däremot upplever sig barn som har mer utbildade föräldrar som både mer lyssnade på och uppmuntrade till inflytande än andra barn

inom samma grupp. Med tanke på det relativt starka sambandet mellan inkomst och utbildning kan detta i linje med Stewart et al. (2013) förstås bero på att föräldrabarnrelationen är särskilt känslig för kontextuella faktorer, som att leva i fattigdom och ha låg utbildning, omständigheter som kan göra det svårare för föräldern att förmedla ett positivt intresse för barnet. Som tidigare påpekats skapar inte fattigdom i sig dåliga relationer mellan barn och föräldrar, men den ekonomiska problem kan innebära kan medföra påfrestningar som både barn och föräldrar måste hantera.

Samtidigt pekar resultatet på att utbildning *i sig* gör något med föräldrabarnrelationen när det gäller att barnens upplevelser av att vara lyssnade på och uppmuntras till inflytande. Enligt Putnam (2015) är utbildning en bättre indikator på social klass eftersom den visar starkare och tydligare samband med hur det går för barn. Resultatet att barn med mer utbildade föräldrar uppfattar sig som mer delaktiga kan kanske förstås mot bakgrund av att föräldrar genom att ta del i utbildning också blir mer mottagliga för nya kunskaper om vad som anses bra för barn och idéer om att även barn har rätt till inflytande i familjen. Tidigare studier har till exempel visat att det finns en stark korrelation mellan föräldrars utbildning och huruvida de anammar att emotionell trygghet och att lyssna på barn kan motverka stressfulla upplevelser och i förlängningen generera sociala förmågor (Putnam, 2015).

Ingen av de oberoende variabler som användes i analysen avseende familjeformens eventuella betydelse för barns delaktighet i beslutsfattande visade sig vara signifikant. Varken antalet barn eller vuxna i familjen tycks ha betydelse, vilket kan tyckas förvånande med tanke på att tidigare studier visat på att syskon och andra barn i familjen har stor betydelse för barns vardag. Exempelvis menar Steelman et al. (2002) att det finns en negativ korrelation mellan den uppmärksamhet barnen får av sina föräldrar och antalet barn i familjen. Detta samband kunde inte påvisas i föreliggande studie. Inte heller antalet vuxna verkar ha betydelse för hur barnen svarat.

Trygghet, tillit och att fatta beslut tillsammans

Ett intressant fynd i studien, är den relativt stora betydelse barnens upplevelse av trygghet i sitt grannskaps tycks ha, för känslan av delaktighet i beslutsfattande i familjen. Genomgående visar analysen att, oavsett vilken dimension av delaktighet det handlar om, ju tryggare barnen känner sig i området där de bor, desto mer delaktiga upplever de sig vara. Detta kan te sig förvånande, med tanke på att frågorna om delaktighet rör det som sker mellan barn och föräldrar, medan känslan av trygghet där man bor handlar om det som sker utanför familjen.

Sambandet säger inget om vad som är orsak och verkan. Handlar det om att barn som känner sig trygga där de bor blir mer delaktiga i familjen, eller känner barn som har möjlighet att vara delaktiga i beslutsfattande i familjen, tryggare där de bor? Att känslan av trygghet verkar ha så stor betydelse ligger i linje med andra studier som

undersökt grannskapets betydelse för barn och ungas liv. Att bo i olika typer av grannskap influerar enligt Putnam (2015) barns och ungas liv på många sätt. Skillnaderna kan till exempel handla om olika tillgång till service och sociala nätverk, sammanhållning och social tillit. För barn som bor i fattigare områden gör risken att bli inblandad i våld, droger och kriminalitet att tilliten till omgivningen kan minska. Tillit i sin tur har visat sig vara en viktig indikator för möjligheterna till god hälsa, att känna sig nöjd och leva ett bra liv. Kanske för att motsatsen, misstro och kontinuerlig rädsla sätter den mänskliga kroppen i ett konstant stresstillstånd (ibid).

Grannskapet kan sägas ha både ett direkt och indirekt inflytande på barns liv. Det direkta inflytandet handlar om barns interaktioner med omgivningen när de rör sig i området och är tillsammans med andra barn och vuxna. Det indirekta handlar om hur områdets karaktär får inflytande över hur föräldrar och barn agerar i relation till barnets möjligheter att röra sig med eller utan vuxna (O'Neil et al. 2001). Barn och vuxna uppfattar inte alltid ett grannskap på samma sätt. Det som kan te sig farligt för vuxna uppfattas inte alltid så av barnen och tvärtom. Hur både barn och vuxna uppfattar och tolkar situationen är avgörande, eftersom det leder till olika föräldrastrategier, som kan begränsa eller möjliggöra barns handlingsutrymme och delaktighet i beslut som rör det egna livet. Om föräldrarna uppfattar området som otryggt kan det leda till mer kontrollerande föräldrastrategier (Spilsbury et al. 2012).

Ur barnens perspektiv så upplever sig barn från trygga områden som mindre övervakade och kontrollerade, medan det motsatta gäller för barn i otrygga områden (O'Neil et al. 2001). Kontrollerande strategier som föräldrarna kan ta till för att skydda barnen, till exempel att inte tillåta barn att leka med vem de vill, eller lämna hemmet utan att vara övervakade, kan vara en av förklaringarna till att otrygghet i grannskapet leder till lägre känslor av delaktighet i familjen. Smetana et al. (2004) har undersökt om det finns skillnader mellan hur euro- och afroamerikanska föräldrar och ungdomar hanterar frågor om gemensamt versus ensidigt beslutsfattande efter att tidigare studier visat att gemensamt beslutsfattande är mest gynnsamt för barns utveckling. Jämförelsen visar att de afroamerikanska föräldrarna använder mer ensidigt beslutsfattande, som ett sätt att hantera de risker och den diskriminering deras barn utsätts för i det område där de bor. Att det finns ett samband mellan trygghet och delaktighet i beslutsfattande i familjen, ter sig mot denna bakgrund rimligt. Det är intressant att kopplingarna mellan trygghet i området och barnens upplevelse av att vara lyssnade på, bli uppmärksammade och ha inflytande, alla ter sig lika viktiga. För barn i denna ålder är det troligen extra viktigt att känna sig trygg där man bor, för att få tillgång till lek och umgänge med jämnåriga. Som nämndes i kapitel fyra är grannskapet särskilt betydelsefullt för barn i skolåldern och att inte kunna ha tillgång de möjligheter grannskapet kan erbjuda, kan därför upplevas som särskilt begränsande

(Ingoldsby et al. 2002). Motsatt så kan trygghet i grannskapet innebära att föräldrarna lämnar större utrymme för att lyssna på, uppmärksamma och uppmuntra barns självständighet och inflytande.

Att lyssna på barn – en sida av religiöst föräldraskap?

Ytterligare en aspekt tycks spela in för barnens delaktighet, men bara för upplevelsen att känna sig lyssnade på och det är religion. Horwath och Lees (2009; 2010) har genomfört ett antal studier i Storbritannien med fokus på religionens betydelse för barn, föräldrar och familjeliv. De menar att trots den stora betydelse som religion tycks ha för människor och för hur familjeliv och föräldrabarnrelation gestaltar sig, så är den mediala uppmärksamheten i Storbritannien riktad mot religionens negativa inflytande. Inom socialt arbete är inställningen inte lika entydigt negativ men Horwath et al. (2010) menar att i arbetet med barn och familjer har professionella svårt att närma sig frågor kring religionens betydelse. Detta beskrivs som problematiskt, inte minst med tanke på att globala förflyttningar och flyktingströmmar gjort att ett tidigare sekulariserat samhälle som Storbritannien nu inrymmer en mängd olika religiösa åskådningar. Detsamma kan sägas om situationen i Sverige och de flesta länderna i Västeuropa, vilket gör frågan om religionens inflytande i familjen högaktuell.

I avhandlingsstudien finns familjer med skilda religiösa åskådningar. Nästan 80 procent av barnen i studien har föräldrar som anger att de har en religiös tillhörighet. Knappt 70 procent av föräldrarna anser att deras religiösa tro är viktig eller mycket viktig för hur de utövar sitt föräldraskap. Det visar sig att barn som har föräldrar som, jämfört med medelvärdet för gruppen, anser att religionen är en viktigare faktor för hur de uppfostrar sina barn, känner sig mer lyssnade på, jämfört med andra barn inom gruppen. Detta kan förstås mot bakgrund av att religiös tro och praktik är en central del av många familjers liv och att den religiösa tron också formar hur familjemedlemmar förväntas vara mot varandra (Lees et al., 2009). Att barnen i avhandlingen känner sig mer lyssnade på, ju viktigare religionen är för föräldrarna stämmer överens med resultatet i en brittisk studie rörande vilken betydelse religionen har för utövande av föräldraskap. Studien bygger på intervjuer med barn och ungdomar 11-16 år med olika religiös bakgrund och deras föräldrar. Både ungdomar och föräldrar ansåg att en bra kommunikation och konstruktiva förhandlingar är avgörande för hur de unga väljer att leva sina liv och för religiös efterlevnad. Både de unga och föräldrarna framhöll nödvändigheten av att barn redan som små bör uppmuntras till uppriktig och ärlig kommunikation genom att föräldrarna lyssnar på och respekterar barns åsikter (Horwath et al. 2012).

I en annan intervjustudie om religiöst föräldraskap med brittiska ungdomar med kristen och muslimsk bakgrund framkom att, för de unga handlade inte religionen i familjen om att ritualer eller regler ska följas. Religionen uppfattades inte som en frikopplad aspekt utan snarare som en livsstil som bidrar till att guida hur situationer ska hanteras, vilket även uppgavs ge en känsla av egenmakt. Att vara en religiös förälder sågs också som liktydigt med att vara en bra förälder genom att det tillförde en etisk, moralisk och meningsskapande dimension av föräldraskapet. Detta förutsatte dock, enligt ungdomarna, att agerandet stämde överens med den religiösa åskådning som förespråkades; att de ”praktiserade det de predikade” (Lees et al. 2009).

Hur religionen ”verkar” i de olika områden barnen kommer från och hur stort inflytande den får på relationen mellan barn och föräldrar, skiljer sig troligen åt mellan de olika grupperna som ingår i studien. Putnam (2015) som hänvisar till amerikanska studier hävdar att religiöst engagemang är associerat med många positiva aspekter för unga t.ex. bättre skolprestationer och att det är dubbelt så troligt att ett barn vars föräldrar går regelbundet till kyrkan, kommer att gå på högskola. Vidare menar han att barn som går till kyrkan har bättre relationer till sina föräldrar. Samtidigt hävdas att det religiösa engagemanget i USA blivit mer klassmässigt snedfördelat genom att fattiga familjer alltmer sällan går till kyrkan.

Sett till resultatet i föreliggande studie verkar dessa amerikanska förhållanden inte giltiga när man undersöker relationen mellan social klass och religion ur ett tvärkulturellt perspektiv. Tvärtom, visar den bivariata analysen mellan religion och inkomst och utbildning ett negativt samband. Ju högre inkomst desto mindre viktig är religionen ($r = -.37^{***}$) och ju fler år av utbildning desto mindre betydelse anser föräldrarna att religion har för deras föräldraskap ($r = -.15^{***}$). Det motsägelsefulla resultatet att barnen känner sig mer lyssnade på ju mer religionen betyder för deras föräldrar, samtidigt som religion är negativt korrelerat med utbildning, som i sin tur visade sig positivt korrelerat med att vara lyssnad på, innebär troligen att sambanden ser olika ut i olika kontexter. I kapitel tio undersöks detta genom att analyserna istället för att baseras på hela urvalet fördelas på de 13 grupper som ingår i studien. Innan vi kommer dit ska vi i nästa kapitel avhandla hur delaktighet, definierat som engagemang i familjens aktiviteter, kan tänkas variera.

9. Resultat; Delaktighet i familjens aktiviteter

Introduktion

Som behandlades i avhandlingens inledande avsnitt handlar delaktighet inte enbart om att göra sin röst hörd och fatta beslut i familjen, utan också om att vara en del av familjens gemenskap och åtaganden. I det här kapitlet förflyttas därför fokus från beslutsfattande till att undersöka barnens uppfattningar om hur mycket de förväntas vara delaktiga i olika aktiviteter i familjen. Det kan till exempel handla om att visa omsorg om och hjälpa andra familjemedlemmar, delta i gemensamma aktiviteter, som måltider och umgänge, eller att hjälpa till med praktiska uppgifter i hushållet. Barnen har besvarat 11 frågor om hur ofta de förväntas delta i olika aktiviteter. Exempel på frågor är; hur ofta förväntas du; *hjälpa dina bröder och systrar med läxor; spendera tid med din familj hemma* eller *hjälpa till i hushållet* (för samtliga frågor se appendix A2)

Delaktighet, som det definieras i detta kapitel, handlar om att engagera sig i för gruppens, i detta fall familjens, viktiga aktiviteter. Dessa aktiviteter kan vara högst konkreta, men också ha en rituell eller symbolisk betydelse (Stier, 2009). Att barnen engagerar sig i familjens dagliga liv innebär därför både att de lär sig hur man förväntas agera och blir lojala med de kulturella normer som är specifika för just deras familj och det kulturella sammanhang familjen är en del av (Weisner, 2001). Ett viktigt argument för att inte bara undersöka barns delaktighet i beslutsfattande, utan också i aktiviteter i familjen, är att delaktighet inte kan förstås på ett entydigt sätt oberoende av kontext. I många delar av världen är definitionen av autonomi inte baserad på att individer ska fatta självständiga beslut. Istället uppfattas föräldrar och barn som ömsesidigt beroende av varandra och autonomi som något som kan uppnås, även om beslut fattas tillsammans med eller av andra (Chen et al., 2013; Kâğıtçıbaşı, 2002).

Det ömsesidiga beroendet kan också manifesteras genom att barn görs delaktiga i familjens aktiviteter. Den mesta forskningen på detta område kommer i stor utsträckning från USA och är inriktad på vad som brukar benämnas familjeförpliktelser. Detta kan definieras som det stöd, den respekt och hjälp som familjemedlemmar ger till varandra. Enligt Yahirun et al. (2015) utspelar sig familjeförpliktelser i tre dimensioner; på strukturell nivå t.ex. genom regler och normer kring hur familjelivet organiseras, på handlingsnivå exempelvis genom individers stödjande aktiviteter i relation till andra i familjen och slutligen handlar familjeförpliktelser även om attityder kring

hur familjemedlemmar ska förhålla sig till varandra när det gäller till exempel lojalitet och respekt.

Familjeförpliktelse och delaktighet i aktiviteter kan i viss mån förstås handla om samma skeenden, men har i avhandlingen framförallt fokus på de stödjande aktiviteter som innebär att göra något tillsammans med och för andra. Tolkningsen av begreppet är också något annorlunda. Medan förpliktelse har en klang av tvång och något man måste göra, så är delaktighet en annan sida av myntet. Delaktighet är att vara del i en gemenskap, att vara behövd och räknad med. Som behandlats tidigare, bidrar barn med både praktisk hjälp, omsorg om andra familjemedlemmar och i fattigare delar av världen även till familjens försörjning och är i allra högsta grad delaktiga i att främja sina familjers välmående. Ändå är det inte alltid dessa insatser får erkännande, just på grund av att de är barn (Bansode, 2013; Becker, 2007; Bourdillion et al. 2010; Brannen, 1995; Che Goh et al. 2014; Moses, 2008; Nordenfors et al. 2014; Weisner, 2001). När barn är delaktiga i familjens aktiviteter kan det därför antingen bli sett som ett tvång eller osynliggjort, mer sällan som en tillgång både för barnen själva och deras familjer.

En mängd tidigare studier har visat att det är centralt för barns välmående att känna sig delaktiga (se t.ex. Persson, 2009; Gonzales et al., 2015; Malone et al. 2010). Delaktighet har då entydigt tolkats handla om självbestämmande och beslutsfattande. Kjörholt (2002) intar en kritiskt utforskande hållning till den diskurs som framhåller barns delaktighet i beslutsfattande som uteslutande positiv och menar att dessa positiva konnotationer måste ses i sin historiska och kulturella kontext. Med Norge som exempel visar Kjörholt hur diskursen om barns delaktighet (i beslutsfattande) kan kopplas till andra diskurser som vill framhålla Norge som ett modernt och demokratiskt land och menar att "... som en konsekvens har barns delaktighet legitimerats som någonting som bidrar till barns positiva utveckling av sin identitet, kompetens och ansvarskänsla" (s 76). Delaktighetsdiskursen som rör beslutsfattande är därför troligen mer förankrad i samhällen där den kan kopplas till andra dominerande diskurser som kan handla om individuella rättigheter och demokrati.

En annan kritik som lyfts fram när det gäller alla de projekt och initiativ som tas för att öka barns delaktighet i beslutsfattande är att de kan riskera att handla mer om symbolik och retorik, än att få några reella konsekvenser för barns inflytande i sin vardag. Troligen har de flesta av de initiativ som genomförts haft som syfte att öka barns delaktighet och inflytande i samhället. Trots det, är det inte alltid barnen upplever att de är delaktiga på riktigt (Kjörholt, 2002; Graham et al., 2010). Graham et al. (2010) förklarar detta med att den nutida historiska utvecklingen av begreppet och innebörden av barns delaktighet har utgått från ett monologiskt och rättighetsbaserat perspektiv. Det vill säga att delaktighet har formulerats som en legal rättighet ur ett

ovanifrånperspektiv av teoretiker, domstolar och policymakare. Styrkan med denna legalisering har varit att barn har tilldelats rättigheter som människor. Medan svagheten ligger i att det utgått från en förmodat objektiv tolkning av autonomi som självbestämmande, vilket har resulterat i en paradoxal situation, eftersom barn inte är självbestämmande, så har de inte heller kunnat utöva sin rättighet att ställa krav på erkännande (ibid).

Barns delaktighet i aktiviteter (handlingsdimensionen i familjeförpliktelser) har i sin tur förknippats med negativa konnotationer och inte införlivats i delaktighetsdiskursen. Snarare har alltfler av de aktiviteter barn varit och är delaktiga i, som att ge omsorg åt andra och att hjälpa till i hushållet, skrivits ut från idealbilden av hur en bra barndom bör se ut. Detta samtidigt som barn i många samhällen är fortsatt delaktiga i familjens aktiviteter och även tillskrivs en förmåga att ta ett stort socialt och ekonomiskt ansvar, samtidigt som de sällan har inflytande i förhandlingar om villkoren för sin delaktighet (Lansdown, 2010). Ett första steg för förverkliga barns rättigheter på detta område är att synliggöra och erkänna det barn bidrar med till sina familjer.

Graham et al. (2010) förespråkar, att barns delaktighet ska ses som en dialogisk process, där relationer och interaktioner är nyckelkomponenter för att öka barns delaktighet, och att kampen om erkännande därför är central, för förståelsen av delaktighet. Erkännande handlar om relation och interaktion, att bekräfta någons existens, att ta med den andre i beräkningen och att förhandla, men det råder ingen konsensus kring hur erkännande ska förstås och definieras (ibid). Taylor (1999) och Honneth (2003) menar att erkännandet sker i den dialogiska relationen, när människor erkänner varandra, vilket i förlängningen får betydelse för identitetsutvecklingen. Att inte bli erkänd innebär då en risk för nedvärdering av individen eller gruppen vilket kan leda till förtryck och en förvrängd självbild. Fraser (2003) hävdar istället att erkännande inte handlar om identitet, utan om social status och att inte bli erkänd betyder då istället att individer och grupper får en underordnad position, i relation till de grupper som erkänns. För att övervinna underordning krävs, ur detta perspektiv, en politik som strävar efter att undanröja orättvisor, så att individer och grupper som inte är erkända får en position som fullvärdiga medlemmar i samhället. En betydligt större del av del barns vardagsliv i familjen utgörs av aktiviteter tillsammans med andra, jämfört med att vara delaktiga i beslut. Om barns delaktighet i aktiviteter inte uppmärksammas och erkänns kan det få konsekvenser, både för barns identitetsutveckling och hur barn som grupp tar och ges plats i samhället. Att utforska hur barn själva ser på vad som förväntas av dem och vilka faktorer som kan hänga samman med dessa förväntningar, kan därför vara en viktig byggsten för att förstå och erkänna barns delaktighet i familjen.

Studier om barns delaktighet i familjens aktiviteter (definierat som familjeförpliktelser) har framförallt fokuserat på akulturationsprocesser och jämförelser mellan minoritetsgrupper och majoritetsbefolkningen. Det visar sig finnas en högre grad av familjeförpliktelser hos minoritetsgrupper och familjer som migrerat. Snarare än att bero på kulturella värderingar hämtade från ursprungslandet, kan detta hänga samman med att familjer som migrerar eller lever som minoritetsgrupp i ett land, har en svårare livssituation som kräver att alla i familjen håller ihop och hjälps åt (Hardway et al. 2006; Yahirun et al. 2015). Studier kring hur dessa förväntningar varierar i olika delar av världen, och vilka faktorer som kan tänkas inverka på variationen för barn som inte migrerat, finns det betydligt mindre av.

Tidigare studier på detta område har också i hög utsträckning baserats på äldre barn och ungdomar. Medan vi vet betydligt mindre om hur barn i skolåldern, som de 10-åriga barnen i föreliggande studie, förväntas vara delaktiga i familjens aktiviteter. Det är lätt att föreställa sig att yngre barn inte i lika hög grad exempelvis förväntas hjälpa till i hushållet, men tidigare studier visar att graden av engagemang inte på ett självklart sätt hör samman med ålder (Moses, 2008). Med tanke på att tidigare forskning framförallt belyser äldre barn och ungdomars situation är det angeläget att även undersöka hur mycket yngre barn förväntas engagera sig i familjens aktiviteter.

Mot bakgrund av ovanstående är de frågeställningar som kapitlet avser att besvara följande:

- 1) *Hur ofta uppfattar barnen att de förväntas vara delaktiga i familjens aktiviteter i form av;*
 - a) *omsorg om andra familjemedlemmar*
 - b) *samvaro med familjen*
 - c) *att hjälpa till i familjen*

- 2) *Hur kan eventuell variation i barnens upplevelser förstås i relation till; kön, familjeform, socioekonomisk situation, betydelsen av religion för föräldraskapets utövande, barnens upplevelser av trygghet i grannskapet och landets nivå av jämlikhet mellan könen och förverkligande av barns rättigheter?*

I föreliggande kapitel ligger, som sagt, fokus på att undersöka vilka kontextuella faktorer som kan bidra till att förklara variationen i hur barn uppfattar att de förväntas

vara delaktiga i familjens aktiviteter. På samma sätt som i föregående kapitel presenteras inledningsvis resultatet av en explorativ faktoranalys av de frågor som ställts till barnen om hur ofta de förväntas delta i olika aktiviteter i familjen (För alla frågor se appendix A2). Faktoranalysen resulterade i att de aktiviteter som barnen förväntas vara delaktiga i kan delas upp i tre aktivitetsområden som handlar om delaktighet i; *omsorg, samvaro och att hjälpa till* i familjen. Därefter undersöks, genom jämförelser av medelvärden, hur ofta barnen, förväntas vara delaktiga i dessa olika aktivitetsområden. Slutligen undersöks med hjälp av en flernivåanalys vilka kontextuella faktorer som kan bidra med förståelse till varför förväntningar på barns delaktighet i familjens aktiviteter kan variera. Kapitlet avslutas med en sammanfattande diskussion.

Delaktighet som omsorg, samvaro och att hjälpa till

Liksom i föregående kapitel, har barnens svar om sin delaktighet i aktiviteter i familjen analyserats i två steg. För att undersöka om barnens svar kan kategoriseras som olika typer av aktiviteter i familjen som kan särskiljas från varandra, genomfördes som ett första steg en explorativ faktoranalys (Principal Component Analysis PCA), följt av en Oblimin rotation. Analysen resulterade i en trefaktorslösning som förklarar knappt 51 procent av variationen i barnens svar (tabell 15).

Faktor ett står för den största andelen, knappt 30 procent, av variationen och inbegriper fem frågor, som tolkas handla om förväntningar om att *ge omsorg* och hjälpa andra familjemedlemmar. Faktor två står för ca tolv procent av variationen, de fyra frågorna tycks här handla om hur mycket barnen förväntas engagera sig i en mer kravlös *samvaro*, med andra familjemedlemmar. Slutligen tolkas den tredje faktorn, som bara består av två frågor, handla om hur mycket barnen förväntas *hjälpa till* i hushållet och står för ca nio procent av variationen av barnens svar.

Som tabellen visar, laddar en faktor, ”spendera tid med din familj hemma”, över (.3) på både faktor två och tre, men har en högre laddning på faktor två och tolkas även innehållsmässigt snarare höra till denna faktor, eftersom den handlar om *samvaro*.

Tabell 15. Mönstermatris för barns delaktighet i familjens aktiviteter

Svar på frågan; Hur ofta förväntas du...?	Faktor 1	(α)	Faktor 2	(α)	Faktor 3	(α)
Hjälpa till att ta hand om bröder och systrar	0.83					
Göra saker tillsammans med dina bröder eller systrar	0.71					
Hjälpa bröder och systrar med läxor	0.68					
Hjälpa till att ta hand om dina mor- och farföräldrar.	0.63					
Spendera tid med dina mor- och farföräldrar, kusiner, mosttrar/fastrar och morbröder/farbröder	0.40	(.70)				
Tillbringa tid med din familj på helgerna.			0.71			
Spendera semester med din familj.			0.68			
Äta måltider tillsammans med din familj.			0.67			
Spendera tid med din familj hemma.			0.58	(.63)	0.30*	
Göra ärenden som familjen behöver få gjort.					0.87	
Hjälpa till i hushållet					0.57	(.43)
Total förklarad varians %	50,79					

Not. 1. Huvudfaktoranalys (PCA) följt av en oblimin rotationsanalys. Cronbachs alfa presenteras för varje faktor och förklarad varians för alla frågor.

Not. 2. Svartalternativen går från; 1 = nästan aldrig till 5 = nästan alltid

Not. 3.*Denna fråga laddar på mer än en faktor men räknas i reliabilitetsanalysen in i faktor 2

Not. 4 Kayser-Meyer-Olkin (KMO) & Bartletts test visar att data är adekvat för faktoranalys (Tabachnick & Fidell, 2013)

Med utgångspunkt från faktoranalysen skapas tre nya variabler som omfattar olika typer av aktiviteter som barnen förväntas vara delaktiga i:

- 1) *Omsorg om familj/släkt*
- 2) *Samvaro med familj/släkt*
- 3) *Hjälpa till i hushållet*

De tre variablerna har reliabilitetstestats med Cronbachs alfa, där det ideala värdet helst ska överstiga .7 (Pallant, 2013). Den första faktorn ”omsorg om familj/släkt” har en acceptabel intern reliabilitet ($\alpha = .70$). Medan variabeln ”samvaro med familjen” har en något låg reliabilitet ($\alpha = .63$) och ”hjälpa till i hushållet”, som bara består av två frågor, har låg reliabilitet ($\alpha = .43$). Liksom tidigare kan detta förklaras av att variablerna består av få frågor, vilket istället motiverar att rapportera medelvärdet på korrelationerna mellan frågorna som ingår i variabeln (Briggs & Check, 1986). Som nämndes i kapitel sju bör medelvärdet för korrelationerna mellan de frågor som ingår ligga på mellan .2 till .4. För låga korrelationer innebär att skalan blir alltför bred och

spretig och för höga att den blir alltför specifik (ibid). För variabeln som rör ”samvaro med familjen” är medelvärdet på korrelationerna mellan frågorna (.3) och för ”att hjälpa till i hushållet” (.27) vilket visar på att det finns en acceptabel intern konsistens på samtliga tre variabler.

För att undersöka hur sambanden ser ut mellan de tre variablerna genomfördes bivariata analyser. Av tabell (16) framgår att de tre dimensionerna till viss del har samband med varandra, men också att den relativt låga styrkan i sambanden indikerar att de mäter olika aspekter av delaktighet i aktiviteter. Omsorg tycks vara det som hänger samman mest med de båda andra dimensionerna. Medan samvaro med familjen och att hjälpa till i hushållet verkar vara aktiviteter som ligger längre ifrån varandra.

Tabell 16. Korrelation mellan tre dimensioner av delaktighet i aktiviteter

	Omsorg	Samvaro	Hjälpa till
Omsorg	-		
Samvaro	.36***	-	
Hjälpa till	.35***	.29***	-

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Förväntningar på delaktighet i aktiviteter

I nästa steg undersöks barnens uppfattningar om hur ofta de förväntas vara delaktiga i familjens aktiviteter och hur barnens skattningar hänger samman med kontextuella faktorer på olika nivåer. Inledningsvis beräknas medelvärden på pojkar och flickor var för sig, T-test visar att, inte heller när det gäller aktiviteter i familjen, finns det några signifikanta skillnader mellan könen (tabell 17). Allra mest skattar barnen att de förväntas vara delaktiga i aktiviteten samvaro, den mest kravlösa formen av aktivitet, som till exempel kan innebära att vara delaktig i måltider eller umgås med sin familj på helgerna. Det är också denna variabel som har minst standardavvikelse. Allra minst förväntas barnen, enligt egen utsago, visa omsorg om andra familjemedlemmar, genom att till exempel ta hand om syskon eller släktingar. Denna fördelning är dock inte giltig för alla grupper, sett till de enskilda grupperna finns viss variation.

Tabell 17. Alla barn- Medelvärden, standardavvikelser och alpha , på tre dimensioner av aktiviteter

	Omsorg	Samvaro	Hjälpa till
Samtliga			
Medelvärde	3.28	4.28	3.61
Standardavvikelse	.91	.66	.93
Alpha (mr)	.70	.63 (30)	.43 (27)
Antal	1097	1282	1090
Flickor			
Medelvärde	3.27	4.29	3.60
Standardavvikelse	.92	.63	.94
Alpha (mr)	.70	.60	.46 (.30)
Antal	559	649	648
Pojkar			
Medelvärde	3.30	4.27	3.62
Standardavvikelse	.89	.69	.92
Alpha (mr)	.70	.67	.39 (.24)
Antal	527	620	626

Not. 1. Barnen har värderat hur ofta de förväntas att göra olika aktiviteter från nästan aldrig = 1 till nästan alltid = 5.

Not. 2. Oberoende T-test av medelvärdeskillnader visar inga signifikanta skillnader mellan pojkar och flickor

Not. 3 Inom parentes anges medelvärdeskorrrelationer. Låga alfavärden när man har få frågor är vanligt, istället kan man då enligt Pallant (2013) rapportera korrrelationen mellan medelvärdena. Idealt ska den ligga mellan .2 och .4. (Briggs & Check, 1986).

Som vi kan se i tabell (18) som visar medelvärden fördelat på grupperna, skattar barnen i de flesta grupperna förväntningarna om att ge andra familjemedlemmar omsorg som lägst. Detta gäller alla grupper utom Italien Rom där barnen istället bedömer att förväntningarna om att hjälpa till i hushållet är lägst. Näst lägst skattar barnen i de flesta grupperna att de förväntas hjälpa till i hushållet. Detta gäller inte barnen i Italien Rom, som skattar förväntningar om att de ska ge omsorg som näst lägst och Kenya som bedömt att de har näst lägst förväntningar på sig, när det gäller umgänge och samvaro med familjen och istället skattar förväntan om att hjälpa till i hushållet som högst. Barnen i nästan alla grupper skattar, som nämnts, att högst förväntan finns på att de ska umgås med familjen i en mer kravlös samvaro.

Tabell 18. Gruppernas, *m*, (*sd*) och antal *n* på tre dimensioner av aktiviteter

Grupp	Aktivitet Omsorg	Aktivitet Samvaro	Aktivitet Hjälpa till
Colombia- Medellin	3.54 (0.95) <i>n</i> = 77	4.42 (0.63) <i>n</i> = 100	3.88 (0.99) <i>n</i> = 100
Filippinerna- Manilla	3.59 (0.87) <i>n</i> = 100	4.22 (0.77) <i>n</i> = 102	3.65 (0.94) <i>n</i> = 103
Italien- Neapel	3.53 (0.83) <i>n</i> = 74	4.59 (0.48) <i>n</i> = 95	3.57 (0.95) <i>n</i> = 95
Italien- Rom	3.50 (0.76) <i>n</i> = 71	4.43 (0.59) <i>n</i> = 99	3.28 (0.92) <i>n</i> = 99
Jordanien- Zarqa	3.56 (0.80) <i>n</i> = 111	4.53 (0.55) <i>n</i> = 110	3.78 (0.92) <i>n</i> = 111
Kenya- Kisumu	2.81 (0.92) <i>n</i> = 95	3.92 (0.65) <i>n</i> = 95	4.04 (0.83) <i>n</i> = 95
Kina- Jinan	2.97 (0.75) <i>n</i> = 114	4.08 (0.63) <i>n</i> = 114	3.66 (0.86) <i>n</i> = 114
Kina- Shanghai	2.78 (0.92) <i>n</i> = 100	4.13 (0.82) <i>n</i> = 98	3.64 (1.02) <i>n</i> = 100
Sverige- Trollhättan	3.03 (0.76) <i>n</i> = 33	4.04 (0.58) <i>n</i> = 97	3.01 (0.87) <i>n</i> = 97
Thailand- Chiang Mai	3.08 (0.94) <i>n</i> = 88	4.13 (0.74) <i>n</i> = 101	3.64 (0.89) <i>n</i> = 101
USA AA Durham	3.61 (0.86) <i>n</i> = 80	4.39 (0.55) <i>n</i> = 93	3.61 (0.80) <i>n</i> = 93
USA EA- Durham	3.26 (0.74) <i>n</i> = 88	4.38 (0.54) <i>n</i> = 98	3.43 (0.79) <i>n</i> = 99
USA-LA Durham	3.53 (0.97) <i>n</i> = 66	4.45 (0.56) <i>n</i> = 80	3.69 (0.82) <i>n</i> = 80

Vi kan också konstatera att det är relativt stora skillnader på hur ofta barnen i de olika grupperna skattat att de förväntas vara delaktiga. Minst skillnad är det på förväntan om samvaro, den aktivitet som barnen i nästan alla grupper skattat högst. Här har de kenyanska barnen det lägsta värdet.

På skalan från 1-5 ligger de kenyanska barnen på ($m = 3.92$) och strax därefter på det näst lägsta värdet ligger de svenska barnen på ($m = 4.04$), medan de Italienska barnen från Neapel skattat förväntningarna som högst och ligger på ($m = 4.59$), följt av de jordanska på ($m = 4.53$). Störst skillnad mellan de olika grupperna visar det sig vara på förväntningarna om att barnen ska hjälpa till i hushållet. Här befinner sig de svenska och kenyanska barnen i olika ändar av skalan. De svenska barnen är de som anser sig ha i särklass lägst förväntningar på att hjälpa till ($m = 3.01$) Näst lägst ligger de italienska barnen från Rom ($m = 3.28$). Barnen från Kenya som förväntas hjälpa till mest ligger mer än ett skalsteg över ($m = 4.04$). Följt av de colombianska barnen ($m = 3.88$). Även när det gäller förväntan på att barnens ska vara delaktiga i omsorgen om andra familjemedlemmar är det relativt stora skillnader mellan grupperna. Lägst förväntningar om att ge omsorg har de kinesiska barnen från Shanghai ($m = 2.78$) och näst lägst har de kenyanska barnen ($m = 2.81$). Allra mest förväntas de latinamerikanska barnen visa omsorg ($m = 3.61$), följt av de filippinska ($m = 3.59$).

Samband med barns delaktighet i aktiviteter

För att undersöka hur variationen i barnens uppfattningar om hur ofta de förväntas vara delaktiga i familjens aktiviteter kan förstås i relation till omgivningen genomfördes, liksom när det gällde beslutfattande, en flernivåanalys. Den inledande analysen undersökte hur stor del av variationen som kan tillskrivas att tillhöra en viss grupp genom att skapa en så kallad tom modell. Liksom för delaktighet i beslutfattande kunde inte heller variationen i delaktighet i aktiviteter i särskilt hög utsträckning förklaras bero på grupptillhörighet. Bara 11 % av variationen av förväntningarna på barnen att visa omsorg, 9 % för samvaro och 7 % för hjälpa till, kunde tillskrivas att tillhöra en viss grupp.

I föregående kapitel visade sig antalet barn och vuxna i familjen inte ha någon signifikant betydelse för barnens upplevelse av delaktighet i beslutfattande processer. Däremot kan antalet barn och vuxna inverka på barns delaktighet i familjens aktiviteter, eftersom fler familjemedlemmar kan tänkas bidra till att förväntningarna om att man ska hjälpas åt ökar.

Barn som lever i grupper som har det ekonomiskt bättre visade sig i föregående kapitel känna sig lyssnade på i högre utsträckning. Dessutom kände sig barn med mer utbildade föräldrar, både mer lyssnade på och uppmuntrade till inflytande, i familjen.

Tidigare studier har också visat att den socioekonomiska situationen, både i landet som helhet och i familjen, kan ha betydelse för hur delaktiga barn förväntas vara i familjens aktiviteter. Många studier visar att i fattigare länder och i familjer med sämre materiella villkor än andra i samma land förväntas barn bidra i högre utsträckning (Bansode, 2013; Becker, 2007; Bourdillon et al. 2010; Nordenfors et al. 2014; Yahirun et al. 2015).

Resultatet i föregående kapitel indikerade att barn som lever i en grupp med högre nivåer av jämställdhet känner sig mindre lyssnade på. Jämställdheten mellan män och kvinnor i det land barnen kommer från kan ha än större bäring på barns delaktighet i aktiviteter, fast på motsatt sätt. Tidigare studier har visat att i länder där kvinnor har den tyngsta arbetsbördan i hushållet, får även barn, och då särskilt flickor, ett större ansvar (Weisner, 2001, Brannen, 1995). Det skulle kunna innebära att i länder där jämlikheter och rättigheter är mindre tillgodosedda förväntas barn vara delaktiga i familjens aktiviteter i större utsträckning och att förväntningarna kan skilja sig åt mellan flickor och pojkar.

I föregående kapitel visades att den betydelse som föräldrarna tillmäter religion för hur de utövar sig föräldraskap har samband med hur barn uppfattar sin delaktighet i form av att känna sig lyssnade på. Eftersom religion har visat sig ha en central betydelse för hur familjelivet utformas (Godina, 2014; Howart et al. 2010; Lees et al. 2009; Putnam, 2015) och hänger samman med traditionella familjevärderingar som betonar starka band och ömsesidighet mellan familjemedlemmar, är det troligt att det också kan ha samband med barns delaktighet i aktiviteter i familjen.

Slutligen visade det sig i föregående kapitel att barnens upplevelser av trygghet i sitt grannskap har signifikant betydelse för hur de uppfattar sin delaktighet i beslutsfattande. Ju tryggare barnen kände sig jämfört med andra barn från samma grupp desto mer lyssnade på, uppmärksammade och uppmuntrade till inflytande upplevde de sig vara. Huruvida det också är giltigt för hur mycket barnen förväntas vara delaktiga i familjens aktiviteter är svårt att säga. Den tidigare forskningen som pekar mot att barn som är mindre trygga förväntas vara mer delaktiga i familjens aktivitet i en socioekonomiskt instabil situation, pekar mot att det kan finnas ett negativt samband. Om familjen lever i materiellt svåra omständigheter och bor i ett otryggt område, kan behovet av att barnen också bidrar till familjens överlevnad öka. Å andra sidan kan trygghet också öka förväntningarna på att barnen ska engagera sig i familjen, eftersom barn som känner sig trygga kan tänkas ha mer känslomässigt utrymme och energi över för att bry sig om och hjälpa andra familjemedlemmar.

Sammanfattningsvis baseras flernivåanalysen på nivå ett på föräldrarnas och barnens svar på frågor om; barnens upplevelser av trygghet i sitt grannskap; föräldrarnas inkomster, utbildningsnivå och inställning till vikten av religion för uppfostran; samt antalet barn och vuxna i familjen och barnens kön. Dessa variabler centrerades i relation till den grupp barnens tillhörde. På nivå två inkluderades de två landsövergripande indexen som mäter jämlikhet (GII) och realisering av barns rättigheter (RCRI), samt familjernas socioekonomiska situation på aggregerad nivå. De olika gruppernas medelvärden centrerades i relation till hela gruppens medelvärden. Flernivåanalysen genomfördes på var och en av de tre beroende variablerna; delaktighet i aktiviteten omsorg; samvaro samt att hjälpa till i hushållet.

Förväntningar på barns omsorgsgivande

Att vara delaktig i omsorg om andra familjemedlemmar är den aktivitet som barnen uppskattat att de förväntas vara minst delaktiga i. Som vi kunde se i tabell (17) ligger medelvärdet på den femgradiga skalan baserad på hela urvalet på ($m = 3.28$). Den relativt höga standardavvikelsen ($sd = .91$) pekar på att det finns skillnader mellan hur barnen uppfattar förväntningarna på delaktighet i omsorg. När flernivåanalysen genomförts på motsvarande sätt som i föregående kapitel kan resultatet (se tabell 19) enkelt uttryckt utläsas som att barn i familjer med fler syskon, sämre ekonomi och som känner sig tryggare i sitt grannskap, än andra barn i samma grupp, spenderar mer tid med att ta hand om andra familjemedlemmar. Barn som lever i grupper där jämlikhet är högre än medelvärdet för alla grupper spenderar mindre tid på att ge omsorg om andra i familjen. Medan i länder där barns rättigheter ligger på en högre nivå än genomsnittet istället ägnar mer tid åt omsorg. Att leva i en grupp där medelvärdet på familjernas inkomster är högre eller lägre än grand mean (medelvärdet för alla grupper) är inte signifikant relaterat till hur ofta barnen tar hand om andra i familjen. Med tanke på det relativt låga antalet grupper/områden går det ändå inte att dra slutsatsen att det *inte* skulle finnas en relation.

Barns förväntade samvaro med familjen

Förväntningarna om att barnen ska umgås med sina familjer är den aktivitet som barnen i nästan alla länder skattar som allra högst. I tabell (17) kunde vi se att baserat på hela urvalet låg medelvärdet på den femgradiga skalan på ($m = 4.28$) och uppvisade dessutom den minsta standardavvikelsen ($sd = .66$). Detta indikerar att förväntningarna om att barnens ska vara delaktiga på detta område är mer lika, än när det gäller de andra två aktiviteterna. Flernivåanalysen (tabell 20) visar också att det enbart är en faktor som är signifikant på nivå 1. Enkelt uttryckt visar analysen att barn som upplever sig tryggare i sitt grannskap än andra i samma grupp, har högre förväntan på att de ska umgås mer med familjen. Barn som lever i grupper där barns rättigheter är mer

tillgodosedda jämfört med andra grupper förväntas också vara mer tillsammans med sina familjer. Medan barn som jämfört med andra grupper lever i ett samhälle som har mer jämlika villkor mellan män och kvinnor och där familjernas inkomster är högre, förväntas umgås mindre.

Tabell 19 Flernivåanalys (MLM); förväntad omsorg

	Barns förväntade delaktighet i omsorg (n=855)		
	Est	SE	p-värde
Intercept	3.338	0.049	<.0001
Inomgruppseffekt (avvikelse från gruppens medelvärde)			
Antal vuxna som uppfostrar barnet	0.051	0.030	0.087
Antal barn i hushållet	0.090	0.026	0.001
Föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå	-0.003	0.010	0.756
Familjens inkomst	-0.053	0.015	0.001
Barns rapportering om upplevd trygghet i grannskapet	0.299	0.059	<.0001
Föräldrars rapportering om vikten av religion för föräldraskap	0.054	0.030	0.076
Barnets kön	-0.033	0.058	0.572
Mellangruppseffekt (Avvikelse från Grand Mean)			
GII	-0.145	0.053	0.028
RCRI	0.426	0.077	0.001
Gruppens medelvärde av familjens inkomst	-0.045	0.029	0.165
Återstående varians (Nivå 1)	0.709	0.035	<.0001
Varians mellan grupper (Nivå 2)	0.017	0.014	0.104

Kommentar "omsorg": Resultatet i detalj innebär att i medeltal har barn som lever i familjer med ett barn mer än genomsnittet för sin grupp en ökning med .090 ($SE = .026$, $p = .001$) på skalan som mäter omsorg om andra familjemedlemmar. Att som barn leva i en familj med inkomster som ligger en enhet över medelvärdet i gruppen är associerat med en genomsnittlig minskning med .053 ($SE = .015$, $p = .001$) på omsorgsskalan. Barn som i genomsnitt rapporterat en enhet högre på trygghets-skalan, jämfört med andra i samma grupp, kan i medeltal associeras med en ökning på .299 ($SE = .059$, $p = .001$) på skalan som mäter omsorg. På nivå 2 Är att tillhöra en grupp som lever i ett land där GII är en enhet högre än grand mean (medelvärdet för alla grupper) associerat med en minskning med .145 ($SE = .053$, $p = .028$) på omsorgsskalan. Medan att tillhöra en grupp i ett land där RCRI är en enhet högre än grand mean, är sammankopplat med en ökning av på omsorgsskalan med .426 ($SE = .077$, $p = .001$).

Tabell 20. Flernivåanalys (MLM); förväntad samvaro

	Barns förväntade delaktighet i samvaro (n=971)		
	Est	SE	p-värde
Intercept	4.314	0.026	<.0001
Inomgruppseffekt (avvikelse från gruppens medelvärde)			
Antal vuxna som uppfostrar barnet	0.021	0.021	0.316
Antal barn i hushållet	0.015	0.018	0.405
Föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå	-0.003	0.007	0.645
Familjens inkomst	-0.003	0.011	0.767
Barns rapportering om upplevd trygghet i grannskapet	0.213	0.041	<.0001
Föräldrars rapportering om vikten av religion för föräldraskap	0.012	0.021	0.556
Barnets kön	0.006	0.041	0.874
Mellangruppseffekt (Avvikelse från Grand Mean)			
GII	-0.069	0.028	0.043
RCRI	0.292	0.042	0.001
Gruppens medelvärde av familjens inkomst	-0.042	0.016	0.029
Återstående varians (Nivå 1)	0.394	0.018	<.0001
Varians mellan grupper (Nivå 2)	0.003	0.004	0.462

Kommentar "samvaro": I genomsnitt är en enhet högre än medelvärdet på skalan som mäter barnens trygghet i grannskapet där de bor, associerat med en ökning på .213 ($SE = .041$, $p = .001$) på skalan som mäter hur mycket barnen förväntas vara delaktiga i familjens samvaro. På nivå 2 visar jämförelsen mellan grupperna att leva i en grupp där jämlikheten (GII) är en enhet högre än grand mean (hela gruppens medelvärde) är associerat med en minskning med .069 ($SE = .028$, $p = .043$) på samvaroskalan. Medan att leva i ett land där barns rättigheter (RCRI) är en enhet högre än grand mean är förknippat med en ökning med .292 ($SE = .042$, $p = .001$) på skalan som mäter samvaro. Slutligen visar det sig även att leva i en grupp där familjeinkomsterna är en enhet högre än grand mean, är associerat med en minskning med .042 ($SE = .016$, $p = .029$) på skalan som mäter förväntad samvaro i familjen.

Tabell 21. Flernivåanalys (MLM); förväntan om att barn ska hjälpa till

	Barns förväntade delaktighet i att hjälpa till (n=974)		
	Est	SE	p-värde
Intercept	3.655	0.033	<.0001
Inomgruppseffekt (avvikelse från gruppens medelvärde)			
Antal vuxna som uppfostrar barnet	0.016	0.029	0.574
Antal barn i hushållet	0.018	0.025	0.466
Föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå	0.000	0.010	0.975
Familjens inkomst	-0.069	0.015	<.0001
Barns rapportering om upplevd trygghet i grannskapet	0.129	0.057	<.024
Föräldrars rapportering om vikten av religion för föräldraskap	0.058	0.029	0.044
Barnets kön	-0.032	0.057	0.579
Mellangruppseffekt (Avvikelse från Grand Mean)			
GII	-0.069	0.028	0.043
RCRI	0.292	0.042	0.001
Gruppens medelvärde av familjens inkomst	-0.042	0.016	0.029
Återstående varians (Nivå 1)	0.774	0.035	<.0001
Varians mellan grupper (Nivå 2)	0.003	0.006	0.478

Kommentar "hjälpa till": I genomsnitt så är att leva i en familj med inkomster som är en enhet högre än medelvärdet för gruppen associerat med en minskning i förväntan om att hjälpa till med .069 ($SE = .015$, $p = .001$). En enhet högre än medelvärdet i den egna gruppen när det gäller trygghet i grannskapet är förknippat med en ökning med .129 ($SE = .057$, $p = .023$) på "hjälpa till" skalan. Dessutom visar sig att om föräldrarna skattat vikten av religion för uppfostran som en enhet högre än medelvärdet i gruppen, har det samband med en ökad förväntan om att barnen ska hjälpa till med .058 ($SE = .029$, $p = .044$). På nivå två där gruppernas medelvärden ställs i relation till hela gruppens medelvärde (grand mean) visar sig alla tre ingående prediktorer signifikanta. Barnens rapportering visar att i grupper där jämlikhetsnivån är en enhet högre än grand mean, är förknippat med en minskning med -.069 ($SE = .028$, $p = .043$) på "hjälpa till" skalan. Att leva i en grupp där rättighetsnivån är en enhet högre än grand mean är istället associerat med en ökning på .292 ($SD = .042$, $p = .001$) på skalan som mäter förväntningar om att hjälpa till. Slutligen visar sig att tillhöra en grupp där familjernas inkomster är en enhet högre än i andra grupper, vara förknippat med en minskning med .042 ($SE = .016$, $p = .029$) på "hjälpa till" skalan.

Förväntningar om att barn ska hjälpa till

Det sista området av barns delaktighet i aktiviteter i familjen handlar om vilka förväntningar barnen uppfattar att det finns på att de ska hjälpa till i familjen. Barnen från de flesta länderna upplever att de förväntas hjälpa till i hushållet i ganska hög grad. Det totala medelvärdet (tabell 17) för hela urvalet ligger på ($m = 3.61$). Jämförelsen av medelvärden mellan de olika aktivitetsformerna visar att barnen uppfattar

att de förväntas hjälpa till mer, än de förväntas ge omsorg, men mindre än de förväntas vara tillsammans med sin familj under mer kravlösa former. Standardavvikelsen baserad på hela urvalet ($sd = .93$ tabell 17) visar att skillnaderna mellan hur barnen uppfattar sin situation är relativt stor.

Av de aspekter som inkluderats i flernivåanalysen är det flera som kan bidra till att förklara variationen både på individ/familjenivå och mer övergripande nivå. Av tabell (21) framgår att det finns större förväntan på att barnen ska hjälpa till då de skattat sig som tryggare än andra barn i samma grupp och då föräldrarna anser religionen som viktigare jämfört med andra i samma grupp. Medan högre inkomster jämfört med andra i samma grupp minskar förväntan om att barnen ska hjälpa till. Jämförelsen mellan grupper visar att både högre jämlikhet och inkomster minskar förväntan om att barnen ska vara delaktiga i att hjälpa till i familjen. Medan barn som lever i länder där rättigheter är mer tillgodosedda förväntas vara mer delaktiga i att hjälpa till i familjen, jämfört med andra grupper.

Sammanfattningsvis ledde den inledande faktoranalysen av de 11 frågor som ställdes till barnen till att förväntningar om barns delaktighet i aktiviteter i familjen tolkades röra sig om tre aktivitetsområden; Omsorg; Samvaro och Hjälpa till. Jämförelsen av medelvärden på de tre aktivitetsområdena visade att barnen generellt känner störst förväntningar på att de ska vara delaktiga i familjens samvaro, därefter att de ska hjälpa till i hushållet och minst förväntas barnen vara delaktiga i omsorgen om andra i familjen. Flernivåanalysen visade att variationen i förväntningarna om barns delaktighet i aktiviteter i familjen kan relateras till kontextuella villkor, både på individ/familjenivå och grupp/landnivå. En förenklad summering av resultaten kan ses i nedanstående tabell (22). I nästa avsnitt diskuteras kapitlets huvudsakliga resultat.

Tabell 22. Summering signifikanta beroendevariabler för aktiviteter

	Prediktorer	Omsorg	Samvaro	Hjälpa till
Nivå 1 Inom gruppen	Trygghet	X	X	X
	Utbildning			
	Inkomster	-X		-X
	Religion			X
	Antal fostrare			
	Antal barn	X		
Nivå 2 Mellan grupperna	GII	-X	-X	-X
	RCRI	X	X	X
	Inkomst på gruppnivå		-X	-X

Diskussion

Det som inledningsvis kan konstateras är att de 10-åriga barnen i studien, oavsett varifrån i världen de kommer, upplever sig ha relativt olika förväntningar på om de ska vara delaktiga i familjens aktiviteter beroende på om det handlar om att "bara" vara tillsammans, visa omsorg, eller att hjälpa till med praktiska saker som familjen behöver få gjort. Huruvida barnen också gör det de uppfattar förväntas av dem, kan inte denna studie svara på. Det som talar för att barnen även uppfyller dessa förväntningar i praktiken, är att tidigare forskning visat att barn i stor utsträckning bidrar till sina familjers välmående genom att vara delaktiga i vardagliga aktiviteter som att hjälpa till i hushållet och ta hand om andra familjemedlemmar (se t.ex Moses, 2008; Fuligni, 2007; Liebel, 2015). Enligt Mayall (2001) diskvalificeras ofta det barn gör och deras insatser bedöms inte alltid utifrån vad de faktiskt kan och uträttar. Risken finns därför att barns bidrag inte alltid blir erkänt som viktigt och på riktigt eftersom barn har en underordnad position i relation till vuxna.

Tidigare studier kring detta område har framförallt undersökt tonåringars delaktighet i familjens aktiviteter. Resultatet i föreliggande studie pekar på att även yngre barn upplever att de förväntas vara delaktiga. Kanske är det ännu mer uttalat för yngre barn att deras bidrag inte räknas? Det kan därför också finnas en viss ambivalens inför att uppfylla förväntningarna och att barnen själva inte uppfattar det de gör som delaktighet, utan som uppgifter som läggs på dem utan att de har något att säga till om (Mayall, 2001; Gonzales et al., 2015). När barnen rapporterar höga förväntningar innebär det därför inte med automatik, att det också uppfattas som positivt.

Resultatet är tvetydigt och svårtolkat, å ena sidan tycks samtliga aktiviteter ha positiva samband med att barns rättigheter är realiserade i högre utsträckning och att barnen känner sig trygga där de bor. Detta kan tolkas som att förväntningarna om delaktighet har positiva konnotationer. Å andra sidan tycks förväntningarna om barnens delaktighet vara lägre, ju mer jämlikhet och ju högre inkomster familjen eller gruppen de tillhör har, vilket tvärtom för tankarna till att delaktighet i aktiviteter är något barn "slipper" vara del av ju mer jämlikt eller ju bättre ekonomisk position de lever i.

Förväntningar - en fråga om oberoende vs ömsesidighet?

Allra mest skattar de flesta barnen att de förväntas vara delaktiga i samvaron i familjen, vilket kanske inte är så överraskande med tanke på att barnens ålder. Barn i 10-års ålder har få möjligheter att agera utan sina föräldrars eller vårdnadshavares medgivande. Det är de vuxna som bestämmer och i bästa fall tar hand om och tillgodoser barnens materiella och känslomässiga behov. Att 10-åriga barn i hög grad förväntas delta i den vardagliga samvaron med andra i familjen, verkar därför vara en sak som

en majoritet av barnen i studien har gemensamt. De kenyanska barnen har visserligen inte bedömt att samvaro är det som förväntas allra mest. För dessa barn verkar förväntningar om att de ska hjälpa till i hushållet vara större. Samtidigt ligger de kenyanska barnens skattningar om samvaro relativt nära de svenska och kinesiska barnens.

Vad som kanske är mer överraskande, framförallt ur ett svenskt perspektiv, är att barnen bedömer att förväntningarna på att de ska hjälpa till i hushållet är relativt höga. På en skala från 1-5 ligger medelvärdet på 3.61 sett till alla barn i studien. Här ligger de svenska och kenyanska barnens skattningar i motsatta ändar. De svenska barnen uppfattar sig ha relativt låga förväntningar på att de ska bidra med hjälp till familjen, medan de kenyanska barnen skattar dessa som högst. Intressant är också att barnen från Europa och USA, undantaget den latinamerikanska gruppen, är de som har de lägsta skattningarna när det gäller delaktighet i hushållssysslor. När barn uppfattar omgivningens förmedlade krav och förväntningar, innebär det också att de noterar vilka normer och värderingar som anses som önskvärda och eftersträvansvärda, i den kontext de befinner sig. Att vara delaktig och engagera sig i familjens aktiviteter gör också enligt Weisner (2001) att barnen införlivar och känner lojalitet med dessa värderingar.

Enligt Therborns (2004) geokulturella uppdelning av familjesystem (se avsnittet om globala perspektiv på familj i kapitel 5) visar alltså barnen från Europa och USA, att det kan finnas normer och värderingar i dessa delar av världen, som innebär att barn inte förväntas vara delaktiga i hushållsarbete, i lika hög grad som i andra geokulturella områden. Denna typ av uppdelning i familjesystem kan sammanliknas med Kâğıtçıbaşı (2002) beskrivning av skillnader i familjemönster när det gäller normer och värderingar kring hur vuxna och barn ska förhålla sig till varandra i familjen och möjliga positioner när det gäller autonomi och relaterande.

Resultatet, att barn från Europa och ”nya världen” inte förväntas hjälpa till i hushållet i lika hög grad som andra, kan förstås som ett familjemönster som präglas av autonomi och oberoende mellan barn och vuxna när det gäller denna faktor. Barn i familjer från individuellt orienterade kulturer har enligt Kâğıtçıbaşı (2002) framförallt ett psykologiskt värde för sina föräldrar. Detta innebär att barns materiella insatser inte efterfrågas eller värderas i lika hög grad. Medan barn som skattat förväntningarna som höga, när det gäller hushållsarbete, kommer från länder som mer utmärks av värdesättning av ett ömsesidigt beroende mellan vuxna och barn. Barn värderas då inte framförallt som psykologiskt viktiga, utan får också ett materiellt värde, något som kan vara en del av förklaringen till varför barnen från den kenyanska gruppen inte bedömer att kraven på samvaro är högst och att förväntningar på deras bidrag i hushållet skattas högre.

Samtidigt visar analysen inte på motsvarande mönster, varken när det gäller samvaro eller omsorg. Variationerna mellan grupperna när det gäller dessa aspekter kan inte enkelt förstås utifrån Therborns geokulturella uppdelning, medan Kâğıtçıbaşı familjemönstermodell kan vara mer användbar. Sett till hela undersökningsgruppen så upplever sig de flesta barnen ha lägst förväntningar på att de ska vara delaktiga i omsorgen om andra i familjen. Här visar analysen att barnen från Kina, Sverige, Kenya, Thailand och de euroamerikanska barnen ligger under medelvärdet. Det innebär att med Therborns geokulturella uppdelning så är det barn från fyra olika globala familjesystem, som uppfattar sig ha liknande förväntningar om att ge omsorg och ligger under medelvärdet och fyra globala system som ligger över. Ett liknande mönster, eller brist på mönster, kan ses när det gäller förväntan om samvaro, där samma länder ligger i ”botten” på skattningsskalan. Hur kan detta förstås?

Kanske kan det till viss del tolkas utifrån Kâğıtçıbaşı, (2002) modell av familjemönster. I beskrivningen av de olika länderna (se kapitel 7) framgår att de grupper som ligger över medelvärdet på dessa variabler kommer från länder som präglas av värderingar som omfattar ”familism” och att barn ska respektera och följa de vuxna och betecknas som *ömsesidigt beroende*. Medan de grupper som hamnar under medelvärdet när det gäller samvaro och omsorg i de flesta fallen kommer från länder/områden som enligt modellen värderar *autonomi och oberoende*. Undantaget är Kenya som beskrivs som ett mycket heterogent land, vilket gör det svårt att generalisera, men trots det beskrivs som ett land där barn inte värderas särskilt högt och de vuxna har ett auktoritärt förhållningssätt gentemot barn. Att de kenyanska barnen skattat förväntningar om samvaro och omsorg relativt lågt, kan därför med Kâğıtçıbaşı modell beskrivas som att de uppfattar sig som *separata men styrda av andra*.

Att helt utgå från en strukturell kompass och söka efter geokulturella familjesystem (eller globalt skilda värderingar kring familjemönster) är enligt Therborn (2004) otillräckligt för att förklara variation och förändring. Värderingar som på ytan kan te sig desamma, t.ex. ”familism” eller ”individualism”, kan se väldigt olika ut beroende på i vilken kulturell kontext den utövas. Dessutom är dessa fenomen inte huggna i sten utan förändras och omkonstrueras med tiden, vilket inte minst beskrivningarna av de olika länderna som barnen kommer ifrån vittnar om.⁴⁴

Man kan också hävda att beteckningen land/nation egentligen inte säger så mycket ”i sig” (Baines & Cunningham, 2011). För att undersöka variation och göra jämförelser mellan nationer, måste begreppet brytas ner och då visar det sig ibland, att det inte är i det land barnen bor som är avgörande, utan istället andra sociala och

⁴⁴ Se avsnittet om länderna i kapitel sju där flera av länderna beskrivs vara i en stark förändringsprocess när det gäller värderingar uppfostran och familj.

ekonomiska omständigheter hos barnet, i familjen eller i samhället i stort som till viss del kan förklara variationen.

Samma förväntningar oavsett kön

Liksom i föregående kapitel som gällde beslutsfattande, verkar inte barnens kön bidra till förklaringen kring variationen i hur barnen uppfattar vad som förväntas av dem när det gäller delaktighet i familjens aktiviteter. Detta kan anses förvånande, med tanke på att tidigare forskning visat att flickor i högre utsträckning än pojkar tar ansvar för och bidrar med hjälp till familjen (Brannen, 1995; Weisner, 2001). Studier kring barns familjeförpliktelser och omsorgstagande i familjen har dock, som nämnts, framförallt gjorts på äldre barn och ungdomar. Kanske är förväntningarna på yngre barn inte så tydligt könade? Att det inte visar sig finnas några könsskillnader bland barnen i föreliggande studie kan kanske bero på att barn i denna ålder redan införlivat könsförväntningar och gör sina skattningar med utgångspunkt från dessa. Detta skulle kunna innebära att flickor, som enligt forskningen har högre förväntningar på sig att vara delaktiga i gemensamma aktiviteter, redan räknat in detta när de besvarar frågorna och inte upplever förväntningarna som så höga utan som "normala".

Det kan också hänga samman med frågornas karaktär, variabeln som mäter graden av förväntningar på barnen om att hjälpa till består av två frågor, den ena handlar om hur ofta barnen förväntas hjälpa till med hushållsarbete. Den andra hur ofta barnen förväntas hjälpa till med ärenden som familjen behöver få gjort. Det kan, som ovan refererade studie visar, tänkas vara frågeställningar som speglar olika förväntningar på pojkar och flickor. Där pojkar i högre grad gör aktiviteter utanför hemmet, medan flickor förväntas delta i inomhusaktiviteter i större utsträckning. Om man tittar på dessa två frågors medelvärden fördelat på pojkar och flickor, så visar det sig att det finns skillnader där pojkar har högre medelvärden på att göra ärenden ($m = 3.48$) jämfört med flickor ($m = 3.39$). Medan flickor oftare förväntas hjälpa till i hushållet ($m = 3.80$) jämfört med pojkar ($m = 3.75$) men skillnaderna är relativt små och T-test visar att de inte är signifikanta.

Liksom i analysen som gällde beslutsfattande visar sig ändå skillnader mellan könen kan ha betydelse, trots att det inte manifesteras i signifikanta olikheter mellan hur pojkar och flickor svarat. Det finns ett intressant samband som indikerar att situationen vad gäller jämlikhet i landet mellan män och kvinnor, tycks ha betydelse för hur barnen uppfattar förväntningarna på att de ska vara delaktiga i familjens aktiviteter. Ju mer jämlikt, desto mindre förväntas barnen umgås med, ta hand om och hjälpa till i familjen. Att situationen när det gäller jämlikhet mellan män och kvinnor, hänger samman med hur delaktiga barn förväntas vara i familjens gemensamma aktiviteter, stämmer med resultatet av tidigare studier som visar att kvinnors och barns villkor hänger ihop. Om kvinnor har det huvudsakliga ansvaret för det som sker och behöver

göras i familjen innebär det att även barnen får ett större ansvar (Weisner, 2001). Detta kan förklara varför förväntningarna på barn att hjälpa till är större i länder med lägre grad av jämlikhet.

En annan sida av religiöst föräldraskap?

Ytterligare en faktor som visar ett samband med hur mycket barnen förväntas hjälpa till i familjen, är den betydelse föräldrarna tillmäter religionen, för hur de utövar sitt föräldraskap. I motsats till jämlikhet, så är sambandet positivt, ju mer religionen betyder för föräldraskapet, desto mer förväntas barnen hjälpa till. Ur ett globalt perspektiv och även när vi ser hur viktig religionen är för de flesta av de deltagande föräldrarna verkar detta rimligt (se tabell 5). Som diskuterades i föregående kapitel och som Horwath et al. (2010) påpekar så har religiös tro och dess praktik stor betydelse för familjelivet för många människor. Frågan är hur man kan förklara att denna praktik också hänger samman med förväntningar på barns delaktighet i aktiviteter i familjen? Kanske kan det förstås utifrån perspektivet att för många upplevs inte religion som ett fenomen som är avgränsat från vardagslivet. Istället uppfattas religionen som inflyttad i hur relationer och aktiviteter ”görs” på ett sätt som gör att de förväntningar som ställs på barnen självklart hänger samman med religionen, i de familjer där den är central. I föregående kapitel där religion visade sig ha positiva samband med att barn känner sig lyssnade på och uppmuntras till inflyttande, diskuterades att den religiösa övertygelsen hos föräldrarna kunde kopplas till ett förhållningssätt som bland annat uppmuntrar ärlig kommunikation mellan barn och föräldrar. Det positiva sambandet mellan religion och barns delaktighet i aktiviteter handlar kanske mer om att religion också tycks kopplat till det praktiska ansvarstagandet i familjen.

Föräldrarna från två länder utmärker sig, när det gäller att tycka att religionen är mindre viktig eller helt oviktig, för hur de agerar som föräldrar. Dessa är de kinesiska och svenska föräldrarna. Barnen från dessa båda länder har skattat förväntningarna på att umgås med, visa omsorg och hjälpa till relativt lågt, vilket också bidrar till sambanden mellan religion och delaktighet. Resultatet är i samklang med tidigare refererade World Value Survey (se avsnittet om globala perspektiv på familj i kapitel 5). Både Kina och Sverige visar sig i dessa mätningar vara de mest sekulariserade länderna i världen. Dessutom ligger Kina relativt högt och Sverige mycket högt när det gäller att anse självförverkligande som ett viktigt värde. Att mindre religion i dessa länder hänger samman med att barnen uppfattar sig ha lägre förväntan om att de ska vara delaktiga i familjens gemensamma aktiviteter verkar därför rimligt.

Det är svårt att se några gemensamma nämnare för de grupper som uppgett att religionen är viktig och där barnen följaktligen också skattat att de förväntas hjälpa till i högre grad. Religionsvariabeln splittrar till exempel Therborns geokulturella

uppdelning av familjesystem. I det gemensamma familjesystem som Therborn kategoriserar som Europa och "nya världen" ingår till exempel den svenska gruppen, där föräldrarna i hög grad anser religionen som oviktig för hur de fostrar sina barn och de italienska grupperna samt den euroamerikanska, vilka alla i ganska hög utsträckning uppgett att religion är viktigt för uppfostran.

Vad som däremot verkar vara en gemensam faktor för de grupper som angett religionen som viktig är ländernas jämlikhet mellan män och kvinnor. I den bivariata analysen kunde vi se att religion och jämlikhet hade ett relativt starkt negativt samband ($r = -.52^{***}$). Det innebär att ju mindre jämlikt ett land är, desto viktigare är religionen för föräldrarna. Detsamma kan sägas om barns rättigheter som också uppvisar ett negativt samband ($r = -.27^{***}$) med religion, om än inte lika starkt. Detta tyder på att även om sambanden mellan religion och förväntningarna på att barn ska vara delaktiga genom att hjälpa till i familjen är positiva, så är kvinnors och barns rättigheter tillgodosedda i lägre grad i de länder där detta är mest utbrett. Att barn förväntas hjälpa till i högre grad i religiösa familjer, kan därför också innebära att barn har mindre möjligheter att motsätta sig eller förhandla om dessa förväntningar, eftersom de samhälleliga förhållandena utmärks av större ojämlikhet mellan kvinnor och män och att barns rättigheter är mindre tillgodosedda.

Fler barn mer omsorg

Antalet barn i familjen tycks också ha viss betydelse för vad barn förväntas vara delaktiga i. Som nämnades tidigare är det stora skillnader på hur många barn som barnen i studien delar sitt vardagsliv med. Ca en tredjedel av barnen har inga andra barn i familjen, i ca en tredjedel av familjerna finns två barn och i den sista tredjedelen finns det tre eller fler barn. Hur många barn det finns i familjen visar sig i de bivariata analyserna också korrelera med religion och jämlikhet. Ju mer religionen betyder för föräldrarna, desto fler barn ($r = .21^{***}$). Det motsatta förhållandet råder mellan jämlikhet och antalet barn, ju mer jämlikhet, desto färre barn ($r = -.23^{***}$).

Antalet barn tycks däremot inte hänga samman med förväntningar om samvaro och förvånansvärt inte heller med att barnen ska hjälpa till mer med hushållsarbetet. Däremot verkar barnen uppfatta det som att de ska engagera sig och hjälpa andra familjemedlemmar som syskon och far- och morföräldrar i större utsträckning om det är fler barn i familjen. Det är i och för sig inte är så förvånande, med tanke på att fler barn i familjen är en förutsättning för att dessa förväntningar ska finnas. Becker (2007) menar att barns roll som omsorgsgivare rönt ett allt större internationellt intresse de senaste decennierna och han hävdar att för att barns insatser på detta område ska synliggöras och erkännas behöver vad och hur mycket barn gör identifieras. Många barn utför, enligt Becker, en väsentlig del av det omsorgsarbete som sker i

familjen men för att betecknas som ”ung omsorgsgivare” sker detta i hög grad och på ett sätt som normalt förväntas utföras av en vuxen.

Frågorna som ställts till barnen handlar om hur ofta, från nästan aldrig (1), till nästan alltid (5), de förväntas hjälpa sina syskon, men också mor och farföräldrar och andra släktingar. Medelvärdet ligger på 3.28 och huruvida det är högt eller inte är svårt att avgöra. Frågan är om det går att generalisera vad som anses ”normalt” och när det har passerat en gräns för vad som kan vara rimligt att barn ska ta ansvar för. Med tanke på att barnen kommer från olika delar av världen är det troligt att vad som förväntas och bedöms som ”normalt” skiljer sig åt. Uppenbart är att trots att barnen i studien inte är mer än 10 år så känner de en förväntan om att de ska bidra med omsorg om andra och särskilt om det finns fler barn i familjen.

I en nyligen genomförd svensk studie (Nordenfors et al. 2014) gjordes en kartläggning av i vilken omfattning svenska barn som går i nionde klass kan sägas vara unga omsorgsgivare. Bland annat efterfrågades i denna studie hur ofta barnen passar sina yngre syskon och hur ofta de tar ett föräldraansvar för sina syskon. Det visade sig att även om en relativt liten grupp, ca sju procent, ägnade sig åt omfattande omsorgsarbete så var det många barn som tog hand om omsorgsuppgifter i hemmet som att ta hand om sina yngre syskon. Även i SCBs studie Barn-ULF om hushållssysslor från 2010 uppger ca en tredjedel av barnen mellan 10-18 år att de tar hand om sina syskon, flickor i något högre grad (36 %) än pojkar (32 %) (SCB, 2017). Det finns alltså mycket som talar för att barn bidrar till att ge omsorg om andra i familjen, även när de är yngre.

I föreliggande studie visar det sig också hänga samman med att barns rättigheter i landet är tillgodosedda i högre utsträckning. Att omsorgen visar positiva samband med att barns rättigheter kan tolkas som att det inte är något barnen gör för att de måste, utan för att de vill vara delaktiga och bryr sig om familj och släkt. I diskussionen om unga omsorgsgivare och tidigare använda begrepp som parentifikation beskrivs barns omsorgsarbete som något som kan få negativa konsekvenser för barns utveckling och välmående. Skillnaden mellan den omsorg som barnen förväntas ägna åt andra, som ett sätt att vara delaktiga i andra familjemedlemmars liv och unga omsorgsgivare, handlar kanske delvis om vilket ansvar som läggs på eller tas av barnen. Att förvänta sig att barn ska ge omsorg behöver inte betyda att också överlåta ansvar. Att däremot *inte* förvänta sig att barn ska visa omsorg om andra kan kanske, göra barn mindre delaktiga i det som sker i familjen.

Trygghet och tillit ger utrymme att ta hand om varandra

En annan aspekt som visar sig ha betydelse för hur barnen svarat och som också har samband med barnens socioekonomiska situation, är hur trygga de känner sig i grannskapet där de bor. Liksom när det gäller beslutsfattande, som avhandlades i förra kapitlet, finns ett positivt samband med samtliga aktivitetsområden, men korrelationen är betydligt svagare när det gäller hur mycket barnen förväntas hjälpa till, jämfört med att umgås med och ta hand om familjen.

Om barnen känner sig tryggare där de bor, jämfört med andra inom samma grupp, så förväntas de alltså vara mer delaktiga i familjens aktiviteter. Hur kan detta förklaras? Tidigare studier har visat att områden som uppfattas som trygga har fungerande nätverk där man visar varandra respekt och är mån om sitt boende (Garbarino & Ganzel 2000). Som nämndes i föregående kapitel är skillnaderna för barn och föräldrar som bor fattiga eller rika områden i stor utsträckning en fråga om tillit. I fattiga områden riskerar misstro mot andra och avsaknad av social kontroll och sammanhållning skapa otrygghet. I rikare områden är förutsättningarna för att barn ska känna sig trygga betydligt större (Putnam, 2015). En möjlig förklaring till att barn som känner sig trygga också i större utsträckning förväntas visa omsorg och umgås med sina familjer kan vara att högre nivåer av tillit och social sammanhållning i området genererar eller skapar utrymme för samvaro och omsorg om andra i familjen. Att barnen även förväntas hjälpa till mer i trygga områden, kan hänga samman med att föräldrarna är mindre oroliga att be barnen om hjälp med att till exempel göra ärenden, som familjen behöver få gjort. I områden som är våldsamma och farliga kan både barn och vuxna vara frustrerade och stressen kan leda till bestraffande föräldrastrategier (Garbarino, 1993), omständigheter som troligen inte befrämjar samvaro och omsorg.

Att exponeras för och leva med våld i sin omgivning har i tidigare studier visat sig ha ett negativt inflytande på barn. En fråga som undersökts i relation till detta, är om föräldrars sätt att utöva sitt föräldraskap, kan moderera effekterna av ett otryggt grannskap, till exempel genom att föräldrarna har mer kontroll över sina barn. Just detta har tidigare undersökts i PAC-projektet på samma grupp av barn och föräldrar som i avhandlingsstudien. Då med fokus på hur barnen och deras föräldrars uppfattningar om hur trygga de känner sig i grannskapet, kan relateras till barns aggressivitet och huruvida föräldrarnas förhållningssätt och uppfostringsstrategier, kan moderera grannskapets effekter (Skinner et al. 2014).

Det visar sig i studien att otrygghet i grannskapet är relaterat till barns aggressivitet i alla nio länderna, när det gällde föräldrarnas rapportering och fem av nio länderna i rapporteringen från barnen. I PAC-studien hittades, förutom en skillnad mellan två länder baserat på barnens rapportering, inga bevis på att det finns någon länk mellan otrygghet i grannskapet och föräldrarnas sätt att övervaka och styra sina barn, till

exempel genom att begränsa sina barns möjligheter att göra olika saker eller försöka veta vad deras barn håller på med utanför hemmet, och att barnen är mer aggressiva. Däremot påvisades i alla nio länderna ett samband mellan att barnen upplevde sig som mer otrygga och att föräldrarna använde hårdare uppfostringsmetoder.

Att det i föreliggande studie om delaktighet i aktiviteter visar sig finnas ett positivt samband mellan trygghet och delaktighet i familjens aktiviteter kan ses som samstämmigt med tidigare studier men visa en annan sida av effekten av att leva i ett tryggt grannskap. Om tidigare studier visat på kopplingen mellan otrygghet och aggressivitet och att föräldrar använder hårdare uppfostringsmetoder, så visar resultaten i avhandlingsstudien att det finns en koppling mellan trygghet, och vad som kan ses som motsatsen till aggressivitet, det vill säga omsorg om, samvaro med och ansvarstagande för andra.

Materiell välfärd spelar roll

I föregående kapitel visade det sig att familjens inkomster inte hade samband med barns delaktighet i beslutsfattande. Däremot uppfattade barn som hade mer utbildade föräldrar sig både mer lyssnade på och uppmuntrade till inflytande. I detta kapitel visar det sig tvärtom vara familjens inkomster, både på familjenivå och på aggregerad gruppnivå, som visar på samband. Medan föräldrarnas utbildning inte tycks ha betydelse för om barn förväntas vara delaktiga i familjens aktiviteter.

På individnivå förväntas barn som lever i familjer med lägre inkomster vara mer delaktiga i omsorg om andra familjemedlemmar och hjälpa till i hushållet i högre utsträckning. På gruppnivå, det vill säga när medelvärdet för en grupp inkomster jämförs med medelvärdet för alla grupper, går sambanden i samma riktning och innefattar också att barnen förväntas hjälpa till, men inkluderar förväntad samvaro istället för omsorg.

Att det ser ut som att ekonomi hänger samman med barns delaktighet i familjens aktiviteter är inte förvånande. Många tidigare studier pekar på samband mellan att barn förväntas vara mer omsorgsgivande och delaktiga i hushållsarbete i familjer som lever i sämre ekonomiska omständigheter (se t.ex. Becker, 2007; Hardway et al. 2006; Nordenfors et al. 2014). Intressant är att det verkar vara just inkomsterna och inte t.ex. föräldrarnas utbildning som har betydelse för dessa förväntningar. I avsnittet om familjeförpliktelser (se kapitel 3) diskuterades att dessa kan sägas handla om förväntningar och värderingar kring hur barn ska agera i relation till sina föräldrar, syskon och andra familjemedlemmar och att förväntningarna hänger samman med andra livs-omständigheter, som familjens ekonomi och hur etablerad familjen är i det land eller område de bor (Fuligni, 2007).

Stewart et al. (2013) menar sig också i sin genomgång av 34 studier funnit stöd för att det är just pengarna i sig som gör skillnad för hur det går för barn och inte t.ex.

föräldrarnas bristande förmågor. I analogi med det kan det tänkas att bristande ekonomiska resurser ökar förväntan på barnens delaktighet, inte för att det handlar om värderingar i första hand, utan för att i familjer med knappa resurser måste alla hjälpas åt. En annan tolkning eller invändning skulle istället kunna vara att det handlar om värderingar kring hur frågor om autonomi och relaterande ska hanteras i familjen. I de länder som ligger högst på indexet som mäter barns rättigheter, USA, Italien och Sverige är det vanligare att individens oberoende och autonomi värderas högt. Medan de som ligger lägre på barnrättsindexet, i högre grad betonar ömsesidigt ansvarstagande i familjen. Frågan är dock vilket som är beroende av vad. Är det ett lågt välstånd och fattigdom som genererar värderingar kring ömsesidigt ansvarstagande, för att det är vad som krävs för att familjen ska klara sig?

Som nämnts korrelerar realiseringen av barns rättigheter (RCRI) starkt med ländernas välstånd mätt med Human Development Index ($r = .93$). På denna nivå visar sig sambanden mellan barns rättigheter och förväntningar på att barnen ska visa omsorg, vara tillsammans med familjen och hjälpa till i familjen vara de motsatta, jämfört med inkomsterna i familjen och familjeinkomsterna på gruppnivå. Högre realisering av barns rättigheter visar alltså samband med *högre* förväntningar på samvaro, omsorg och att hjälpa till. Medan högre inkomster i familjen, eller högre inkomster i den grupp man tillhör, jämfört med andra grupper, visar samband med *lägre* förväntningar på barns delaktighet i dessa aktiviteter. Här tycks det vara en skillnad på hur inflytandet på individ och landnivå verkar. Hur kan det förstås att i ett generellt mer välmående samhälle förväntas mer delaktighet av barnen när det gäller omsorgstagande och samvaro, men i en ekonomisk mer välmående familj eller att tillhöra en ekonomiskt mer välmående grupp, förväntas mindre?

I Park et al. studie (2016) angående huruvida föräldrar premierar att fostra sina barn till lydnad eller självständighet, visade det sig att familjernas socioekonomiska situation, oavsett landets välstånd, är det som avgör vilka värderingar som prioriteras. Familjer som har det sämre, i relation till andra i samma land värderar lydnad i högre grad. Medan de som har det bättre ställt, även i länder som generellt har ett lägre välstånd, uppmuntrar självständighet. I studien är det alltså SES (Socio Ekonomisk Standard) på individnivå som är avgörande. Medan min studie visar att den ekonomiska situationen på både individ och samhällsnivå kan ha betydelse för vad som förväntas av barn, men att sambanden pekar i olika riktningar, beroende på vilken nivå det handlar om.

Det har, enligt Kâğıtçıbaşı (2002) funnits studier som tidigare visat att det finns en positiv korrelation mellan länders ekonomi och graden av individualitet, vilket lett till antagandet att för att ett land ska uppnå ekonomiskt välstånd, så krävs en högre

grad av individuell autonomi. Medan senare studier visar att, den tidigare förgivettagna kopplingen mellan samhällsutveckling, god ekonomi och ett individorienterat samhälle, inte längre är lika stark. I takt med att länder i Asien fått en allt bättre ekonomi, men samtidigt hållit kvar värderingar kring ömsesidigt beroende i familjen har korrelationerna mellan god ekonomi och individualitet minskat. Istället har det utvecklats familjemönster som utmärks av en kombination av ett relationellt och individuellt förhållningssätt som manifesteras genom ett ömsesidigt emotionellt beroende och ett materiellt/ekonomiskt oberoende (ibid).

Eftersom realiseringen av barns rättigheter (RCRI) korrelerar starkt med HDI är det rimligt att tänka sig att barn som lever i länder där dessa rättigheter är mer tillgodosedda kan leva i familjer som anammat denna kombination av relationellt och individuellt förhållningssätt. En betoning på det ömsesidiga ansvarstagandet kan därför manifesteras genom förväntningar på att barnen ska vara delaktiga i familjens gemensamma aktiviteter. Medan barn som lever i familjer med sämre materiella förutsättningar i sin familj, eller som tillhör en grupp som har sämre förutsättningar kanske inte främst förväntar sig att barnens ska vara delaktiga för att det sammanfaller med deras värderingar, utan för att situationen kräver att alla hjälps åt.

Detta kapitel har undersökt delaktighet som olika former av gemensamma aktiviteter i familjen. Utgångspunkten har varit att undersöka hur barnen uppfattar att de förväntas agera i relation till andra familjemedlemmar och uppgifter i hemmet och vilka kontextuella faktorer som kan tänkas påverka dessa förväntningar om delaktighet. I föregående kapitel som behandlade barns delaktighet i beslutsfattande visade sig, förutom jämlikhet, rättigheter och inkomster på gruppnivå, föräldrarnas utbildningsnivå och syn på religion och framförallt barnens upplevelser av trygghet ha betydelse. Förväntningar på barns delaktighet i aktiviteter tycks till viss del hänga samman med samma faktorer,

Att känna sig trygg i sitt grannskap och att ha föräldrar som anser religion som viktig är kopplat till högre delaktighet både i beslutsfattande och aktiviteter. Det samma gäller barns rättigheter. Även när det gäller jämlikheten går sambanden i samma riktning för beslutsfattande och aktiviteter, men åt andra hållet. Mer jämlikhet i landet är kopplat till mindre delaktighet i både beslut och aktiviteter. Däremot tycks inkomster på individ och gruppnivå inte ha samma effekt på barns delaktighet i aktiviteter som beslutsfattande. Barn som lever i grupper med högre inkomster jämfört med andra upplever sig mer lyssnade på, men uppfattar sig ha lägre förväntningar på att vara delaktiga i familjens aktiviteter. I tillägg har barn i familjer med högre inkomster, jämfört med andra inom samma grupp, också bedömt att de är mindre delaktiga i att ta hand om och hjälpa sin familj. Vidare visade sig antalet barn i familjen spela roll för om barnen förväntades ta hand om andra familjemedlemmar.

Utforskandet har hittills baserats på hela urvalet av barn. I nästa kapitel undersöks slutligen vilka faktorer som verkar mest centrala om analysen istället baseras på de 13 grupperna var för sig och om de olika formerna av delaktighet i beslut respektive aktiviteter har samband med varandra.

10. Resultat;

Delaktighet i olika samhällskontexter

Introduktion

I de två föregående kapitlen undersöktes om kontextuella omständigheter i och runt familjen och i samhället i stort, har samband med barnens uppfattningar om sin delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen. På landsövergripande nivå visade det sig att; 1) Ju mer realiserade *barns rättigheter* är, desto mer delaktiga känner sig barnen i både beslut och aktiviteter. 2) Högre grad av *jämlikhet* mellan män och kvinnor har samband med *mindre* delaktighet i både beslut och aktiviteter. På individ och familjenivå framkom att; 1) Det finns inga signifikanta *skillnader mellan pojkars och flickors* upplevelser av delaktighet. 2) Barn som upplever sig mer *trygga i sitt grannskap*, känner sig mer delaktiga i samtliga dimensioner av delaktighet. 3) Barn med mer *utbildade föräldrar* känner sig mer delaktiga i beslutsfattande 4) barn som har en bättre *ekonomisk situation* i familjen eller gruppen förväntas vara mindre delaktiga i familjens aktiviteter. 5) Ju viktigare *religionen* är för föräldrarna desto mer delaktiga känner sig barnen, både när det gäller beslutsfattande och aktiviteter 6) *fler barn* i familjen är kopplat till högre förväntan om att barnen ska ge omsorg.

Syftet i det här kapitlet är att undersöka om dessa resultat är giltiga för alla grupper av barn som deltagit i studien, eller om det kan tänkas variera beroende på vilken grupp de tillhör. Dessutom att undersöka hur relationen ser ut i de olika grupperna mellan de olika delaktighetsformerna. Resultaten som visar att jämlikhet och rättigheter verkar ha avgörande betydelse för barnens möjligheter till delaktighet, indikerar att de materiella och normativa förutsättningarna på strukturell nivå i de olika länderna, påverkar hur barn uppfattar sin situation. Det som ter sig giltigt, sett till hela undersökningsgruppen, kanske inte stämmer för barnen i alla grupper.

Tidigare forskning har visat att det sätt, som föräldrar utövar sitt föräldraskap på, får olika konsekvenser för barn, beroende på hur normerna kring barnuppfostran ser ut i det sammanhang barn och föräldrar befinner sig. Ett exempel ges av Lansford et al. (2005) som i sin studie, baserad på frågor till barn och mödrar i sex länder, kommer fram till att fysisk bestraffning som uppfostringsmetod har olika konsekvenser för hur det går för barn, beroende på hur normerna kring fysisk bestraffning ser ut i den kultur

barnet tillhör. I alla grupper, oavsett kultur, visar sig fysiska uppfostringsmetoder ha samband med högre nivåer av oro och aggressivitet hos barnen. I kulturer med normer som motsäger sig denna typ av uppfostringsmetoder får fysisk bestraffning än större konsekvenser. Barn som lever i en kultur där det är inte socialt accepterat att aga barn riskerar i större utsträckning att få problem med ångest och aggressivitet än i kulturer där fysiska uppfostringsmetoder är norm. Ett och samma föräldrabeteende eller liknande omständigheter som barnet lever i, kan därför få varierande konsekvenser för hur barn tolkar det de är med om, beroende på de specifika materiella och diskursiva omständigheter som råder.

Detsamma gäller troligen barnens tolkningar av föräldrarnas förhållningssätt och sina möjligheter när det gäller delaktighet i familjen. Förhållanden inom familjen t.ex. hur många andra familjemedlemmar det finns, skiljer sig mellan de olika grupperna, det kan i sin tur inverka på hur mycket barnen förväntas hjälpa till eller får möjlighet att delta i familjens beslut. Om detta ses som ”normalt” och förväntat tolkar barnen troligen sina möjligheter att vara delaktiga utifrån dessa referensramar. Att undersöka variationen mellan grupperna kan därför belysa hur de mer specifika omständigheterna i varje grupp kan tänkas inverka på barnens möjligheter till delaktighet. Eftersom urvalsgrupperna är betydligt mindre (ca 100 i varje grupp, vilket också gör att färre signifikanta resultat kan förväntas) används Spearmans Rho icke-parametriska test för att utforska eventuella bivariata samband mellan barnens uppfattningar om sin delaktighet i de olika grupperna och de oberoende variabler som använts i tidigare analyser på hela urvalsgruppen. Dessutom hur sambanden ser ut mellan de olika formerna av delaktighet om analysen genomförs på gruppnivå.

I följande avsnitt presenteras resultatet av dessa analyser fördelat på urvalsgrupperna från de olika länderna och i de fall det finns flera grupper från samma land redovisas dessa för sig. I tabellerna redovisas signifikanta korrelationskoefficienter och inom parentes eventuellt bortfall. Tabellerna följs av en kort förklarande text där resultatet 1) ställs i relation till resultatet från föregående kapitel om hela urvalsgruppen, 2) kommenteras generellt avseende i vilken utsträckning de ingående variablerna visar på signifikans, 3) vilka specifika resultat som framkommer för just denna urvalsgrupp och 4) huruvida barnens uppfattningar om sin delaktighet i beslut respektive aktiviteter har samband med varandra. Efter redovisningen av de olika gruppernas resultat följer en sammanfattande diskussion kring likheter och skillnader mellan grupperna och hela urvalsgruppen.

Variation mellan grupperna

För att kunna se hur de olika gruppernas resultat ser ut jämfört med hela urvalsgruppen ger nedanstående förenklade tabell (23) en överblick över de huvudsakliga resultaten från tidigare analyser.

Tabell 23. Summering samband med delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter

PREDIKTORER		BESLUTFATTANDE			AKTIVITETER		
		lyssna	uppmärksamhet	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa
Nivå 1 inom gruppen	TRYGGHET	X	X	X	X	X	X
	UTBILDNING	X		X			
	INKOMSTER				-X		-X
	RELIGION	X					X
	ANTAL FOSTRARE						
	ANTAL BARN				X		
Nivå 2 mellan grupper	KÖN						
	GII	-X			-X	-X	-X
	RCRI	X			X	X	X
	INKOMST	X				-X	-X

Not. Tabellen tolkas så att ett minustecken framför krysset innebär att sambandet är negativt

Colombia Medellin

Gruppen från Medellin i Colombia är en av de grupper som uppvisar flest signifikanta resultat när analysen genomförs på gruppnivå. Som vi kan se i tabell (24) finns det både resultat som stämmer överens med och skiljer sig åt, jämfört med analysen på hela urvalsgruppen. Ett resultat som skiljer sig är att, medan analysen på hela urvalsgruppen inte visade några signifikanta skillnader på hur pojkar och flickor uppfattar sin delaktighet, så finns det vissa skillnader i den colombianska gruppen. Pojkarna ($n = 45$, $m = 3.72$ $sd = .40$) känner sig mer uppmärksammade av sina mammor än flickorna ($n = 55$, $m = 3.51$, $sd = .59$). T-test visar att skillnaden är signifikant ($t(94.88) = 2.08$, $p = .04$; $d = .47$).

De colombianska barnens upplevelser av trygghet är genomgående det som är starkast korrelerat med delaktighet i beslutsfattande, både vad gäller att känna sig lyssnad på och uppmärksammad av båda föräldrarna. Detta är i samklang med resultatet från hela urvalsgruppen. Däremot finns en skillnad i att, medan trygghet i hela urvalsgruppen visade sig ha samband med inflytande, så tycks detta inte gälla för de colombianska barnen. Istället verkar, att uppmuntras till inflytande, vara beroende av familjens inkomst, ju högre inkomster, desto mer inflytande. Religionen är, precis

som för hela urvalsgruppen, en faktor som visar samband med att barnen känner sig lyssnade på, både i relation till mamma och pappa. Ju viktigare religionen är för föräldrarna, desto mer lyssnade på känner sig barnen. Däremot verkar frågan om uppmärksamhet från mamma se något annorlunda ut jämfört med hela urvalsgruppen. Uppmärksamhet hänger, förutom trygghet, samman med föräldrarnas utbildningsnivå och inkomster. Ju högre utbildning och inkomster föräldrarna har, desto mer uppmärksammade känner sig barnen av sin mamma. Precis som för hela urvalsgruppen, visar sig delaktigheten i aktiviteter delvis hänga samman med andra faktorer, än när det gäller beslutsfattande. Resultatet i den colombianska gruppen skiljer sig till viss del från resultatet på hela urvalsgruppen. Barnens uppfattningar om hur mycket de förväntas visa omsorg om andra familjemedlemmar är, liksom tidigare analyser baserade på alla barnen, kopplade till antalet barn i familjen. Ju fler barn desto mer omsorg. Graden av samvaro med familjen visar samma mönster som för hela gruppen, att det enbart kan kopplas till trygghet, mer trygghet, mer samvaro. Förväntningar på att barnen ska hjälpa till i hushållet visade sig i hela gruppen kopplat till trygghet, religion och familjens inkomst. I den colombianska gruppen tycks det istället enbart handla om familjens socioekonomiska situation. Ju lägre utbildning och inkomst föräldrarna har desto mer förväntas barnen hjälpa till. Det finns inga signifikanta samband mellan de colombianska barnens delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter (se appendix B tabell 2)

Tabell 24. Colombia Medellin

	BESLUT					AKTIVITET		
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa till
barn						.44***(23)		
fostrare								
utbildning			.23*					-.34***
inkomst			.22*		.20*			-.44***
religion	.22***	.24***						
trygghet	.40***	.30**(1)	.29**	.33***(1)			.26**	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Not. Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman's Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen, (n)=100.

Filippinerna Manilla

Svaren från de filippinska barnen visar även de på många signifikanta resultat, som till viss del skiljer sig från hur det såg ut för hela urvalsgruppen. Liksom för de colombianska barnen visar det sig vara en skillnad när det gäller kön, men på motsatt sätt och i relation till en annan dimension av beslutsfattande. Oberoende t-test visar att i den filippinska gruppen är det flickorna ($n = 42$, $m = 3.41$ $sd = .56$) som känner sig mer lyssnade på av pappa än pojkarna ($n = 47$, $m = 3.09$, $sd = .61$). T-testet visar att skillnaden är signifikant ($t(87) = -2.62$, $p = .01$; $d = .55$).

Upplevelser av trygghet tycks vara avgörande för de filippinska barnens möjligheter till delaktighet, både vad gäller beslutsfattande och aktiviteter i familjen. På samtliga aspekter, utom att hjälpa till, finns ett positivt samband som innebär att ju tryggare barnen känner sig, desto mer delaktiga. Resultatet är i överensstämmelse med hur det såg ut i analyserna av hela urvalsgruppen, förutom att den även visade ett positivt samband mellan trygghet och att hjälpa till (tabell 25).

Tabell 25. Filippinerna Manilla

	BESLUT				AKTIVITET			
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa till
barn			-.24*					
fostrare								
utbildning	.22*			.24*(15)		-.24*(3)		-.28**
inkomst						-.32***(5)		-.38***(2)
religion								
trygghet	.22*	.26*(14)	.27**	.24*(15)	.26**(1)	.22*(3)	.34***(1)	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Not. Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman's Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen, (n)=103.

En skillnad, jämfört med hela urvalsgruppen när det handlar om delaktighet i beslutsfattande, är att föräldrarnas utbildningsnivå inte bara tycks ha betydelse för de filippinska barnens upplevelse av att känna sig lyssnade på (som även kunde ses i analyserna på hela gruppen) utan även för den uppmärksamhet de uppfattar sig få från sin pappa. Ju mer utbildning, desto mer uppmärksamhet. En annan skillnad jämfört med hela urvalsgruppen är att barnens upplevelse av uppmärksamhet från sin mamma tycks ha samband med antalet barn i familjen. Ju fler barn desto mindre uppmärksammad känner sig barnen.

När det handlar om hur mycket barnen förväntas vara delaktiga i familjens aktiviteter, kan vi även här se både likheter och skillnader, jämfört med hela urvalsgruppen. Att det finns ett samband mellan trygghet och förväntad omsorg om och samvaro med familjen överensstämmer som nämnts med resultatet från hela urvalsgruppen. Liksom att lägre inkomstnivåer kan kopplas till högre förväntningar på att barnen ska hjälpa till och ge omsorg. På omsorgsvariabeln däremot skiljer sig de filippinska barnens svar från hela urvalsgruppen. I den stora gruppen visade sig antalet barn ha samband med förväntningar på att barnen ska vara mer delaktiga i omsorg. I den filippinska gruppen är det istället föräldrarnas utbildningsnivå som visar sig ha betydelse. Ju mer utbildade föräldrarna är desto mindre förväntas barnen ta hand om andra. De filippinska barnens rapporteringar om delaktighet i beslut och aktiviteter visar positiva samband både i relation till mamma ($r = .39^{***}$) och pappa ($r = .34^{***}$). Detta kan tolkas som att barn som skattat sin delaktighet högre på den ena formen av delaktighet också har högre skattningar på den andra formen (se appendix B tabell 2).

Italien Neapel och Rom

Italien är ett av de länder där det finns mer än en urvalsgrupp. De båda italienska gruppernas sammansättning skiljer sig åt avseende socioekonomiska förhållanden. Till exempel har gruppen från Neapel något fler barn och vuxna i familjen, betydligt lägre medelinkomst och utbildningsnivå och föräldrarna anser religion som viktigare för uppfostran, jämfört med gruppen från Rom. Dessutom upplever sig barnen från Neapel mindre trygga i sitt grannskap (se tabell 7 i metodkapitlet). Analyserna på gruppnivå visar också på skillnader mellan de båda italienska grupperna och i relation till hela urvalsgruppen. Det är relativt få signifikanta resultat i gruppen från Neapel, och liksom för grupperna från Colombia och Filippinerna finns vissa könsskillnader, medan gruppen från Rom uppvisar fler signifikanta resultat, men inga könsskillnader.

I båda de italienska grupperna finns ett positivt samband mellan hur barnen rapporterat om sin delaktighet i beslut och förväntan om delaktighet i aktiviteter (se appendix B tabell 2). I Neapel är korrelationen i relation till mamma ($r = .38^{***}$) och till pappa ($r = .27^*$). Motsvarande samband för gruppen från Rom är ($r = .36^{**}$) i relation till mamma och ($r = .44^{***}$) i förhållande till pappa.

Neapel

Svaren från barnen i denna grupp visar enbart signifikans på två delaktighetsdimensioner; uppmärksamhet från mamma och förväntan om att hjälpa till i familjen (tabell 26). Oberoende t -test visar att flickorna ($n = 51, m = 3.85, sd = .57$) känner sig mer uppmärksammade av mamma än pojkarna ($n = 44, m = 3.51, sd = .57; t(60.26) = -3.62, p = .001; d = .60$). Att få mer av mammas uppmärksamhet tycks, liksom för

hela urvalsgruppen, avhängigt av hur trygga barnen känner sig där de bor Ingen annan av de ingående prediktorerna visar på signifikans när det gäller beslutsfattande. På delaktighets-dimensionerna som rör hur mycket barnen förväntas delta i familjens aktiviteter är det bara två av de oberoende variablerna som visar samband och båda är kopplade till förväntningar om att barnen ska hjälpa till. Här visar sig, precis som för hela urvalsgruppen, att familjens inkomst har betydelse. Sambandet är negativt, vilket innebär att lägre inkomst genererar högre förväntningar på att barnen ska hjälpa till. Dessutom finns ett negativt samband mellan föräldrarnas utbildningsnivå och förväntan om att barnen ska hjälpa till som inte kunde ses på hela urvalsgruppen. Ju lägre utbildning föräldrarna har i gruppen från Neapel, desto mer förväntas barnen hjälpa till.

Tabell 26. Italien Neapel

	BESLUT				AKTIVITET			
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa till
barn								
fostrare								
utbildning								-.24*
inkomst								-.25* (2)
religion								
trygghet			.23*					

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Not. Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman's Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen, (n)=95.

Rom

Barnen från Rom visar, som nämnts, inga signifikanta skillnader mellan flickor och pojkar och fler och till viss del andra samband än gruppen från Neapel och för hela urvalsgruppen. För delaktighet i beslutsfattande tycks, i likhet med hela gruppen, trygghet hänga samman med att känna sig lyssnad på av mamma; ju tryggare, desto mer lyssnad på (se tabell 27). Frågan om uppmärksamhet visar sig skilja sig åt i relation till mamma och pappa och sticker ut i relation till hela urvalsgruppen och även gruppen från Neapel. Att tillhöra en familj där det finns fler fostrare och att ha högre inkomster tycks ha samband med mindre uppmärksamhet från mamma. Medan att föräldrarna har högre utbildningsnivå verkar kopplat till mindre uppmärksamhet från pappa.

När det gäller delaktighet i familjens aktiviteter visar sig omsorg, i likhet med hela urvalsgruppen, hänga samman med antalet barn i familjen, ju fler barn, desto mer omsorg förväntas barnen ägna sig åt. Den förväntade samvaron tycks även den stämma överens med tidigare resultat, vilket kan tolkas som att barn som känner sig trygga där de bor, också förväntas umgås med sina familjer i högre grad.

Det finns en skillnad avseende aktiviteten att hjälpa till, jämfört med Neapel och hela urvalsgruppen. I gruppen från Neapel, hänger förväntningarna på barnen om att hjälpa till samman med föräldrarnas inkomst och utbildning, i hela urvalet med inkomst, religion och trygghet. I gruppen från Rom är religionen också signifikant, dessutom verkar antalet vuxna som ansvarar för barnen i familjen ha betydelse. Det positiva sambandet antyder att fler fostrare i familjen innebär högre förväntningar på att barnen ska hjälpa till. Resultatet från Rom sticker alltså ut jämfört med hela urvalsgruppen avseende vilka faktorer som har effekt både på beslutsfattande och barnens delaktighet i familjens aktiviteter.

Tabell 27. Italien Rom

	BESLUT					AKTIVITET		
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa till
barn						.32** (28)		
fostrare			-.27** (2)					.23* (1)
utbildning				-.29** (7)				
inkomst			-.23* (1)					
religion								.21*
trygghet	.24* (1)						.26*(1)	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Not. Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman's Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen, (n)=99.

Jordanien Zarka

Analysen som baseras på gruppen av barn från Jordanien visar få signifikanta resultat. Jämfört med hela urvalsgruppen tycks därför de ingående faktorerna inte i särskilt hög grad kunna bidra med förklaringar kring vilka aspekter som kan ha betydelse för de jordanska barnens delaktighet. Det finns inga skillnader på hur pojkar och flickor skattat sin delaktighet. De signifikanser som visas går i linje med analysen på hela urvalsgruppen. Den ena av delaktighetsdimensionerna som visar på signifikans, handlar om uppmärksamhet från pappa. Barn som känner sig tryggare där de bor känner sig mer uppmärksammade av pappa (tabell 28). Den andra dimensionen handlar om hur

mycket barnen förväntas delta i omsorg om andra i familjen. Analysen på hela urvalsgruppen visade att omsorg hänger samman med antalet barn i familjen, barnens upplevelse av trygghet, samt familjens inkomster. Den enda faktor som tycks spela in i den jordanska gruppen är familjens inkomst. Det negativa sambandet mellan inkomst och omsorg kan tolkas som att barn i familjer med svagare ekonomi förväntas ge mer omsorg. Det finns ett positivt samband mellan barnens uppfattningar om sin delaktighet i beslut och i aktiviteter både i relation till mamma ($r = .23^*$) och pappa ($r = .22^*$). Mer delaktighet i det ena är alltså kopplat till mer delaktighet i det andra (se appendix B tabell 2).

Tabell 28. Jordanien Zarka

	BESLUT					AKTIVITET		
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa till
barn								
fostrare								
utbildning								
inkomst								
religion						-.23* (2)		
trygghet				.24*(8)		.22* (4)		

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Not. Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman's Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen, (n)=112.

Kenya Kisumu

Det finns inga signifikanta skillnader mellan hur de kenyanska pojkarna och flickorna uppfattar sin delaktighet. Däremot visar det sig vara betydligt fler signifikanta resultat i analysen av de kenyanska barnens svar, jämfört med Jordanien. För de kenyanska barnen är det två faktorer som framstår som betydelsefulla för möjligheterna till delaktighet och det är hur trygga barnen känner sig där de bor och föräldrarnas utbildningsnivå (tabell 29).

Den kenyanska gruppen är en av de grupper där barnen känner sig minst trygga i sitt bostadsområde (bara Neapel har lägre medelvärde). Resultatet avseende trygghet visar likheter med resultatet för hela urvalsgruppen, utom när det handlar om förväntningar om att hjälpa till. Ju tryggare barnen känner sig, desto mer lyssnade på, av båda föräldrarna, desto mer uppmärksammade av mamma och desto mer inflytande upplever barnen sig ha. Dessutom förväntas barnen också ge mer omsorg om andra i

familjen, ju tryggare de är. Detta är i linje med analysen på hela urvalsgruppen. Däremot verkar sambanden mellan trygghet och förväntningar om att hjälpa till, gå åt motsatt håll för de kenyanska barnen. I hela urvalsgruppen visade det sig finnas ett positivt samband som indikerar att barn som är trygga också förväntas hjälpa till mer. I Kenya verkar det istället tvärtom vara så, att barn som är trygga förväntas hjälpa till mindre. Sambandet mellan föräldrarnas utbildningsnivå och förväntad samvaro indikerar att om föräldrarna är mer utbildade så förväntas barnen umgås mindre med familjen, vilket inte heller det stämmer överens med hur det ser ut för hela urvalsgruppen. Det visar sig inte finns något signifikant samband mellan hur delaktiga barnen uppfattar sig vara i beslut och aktiviteter varken i relation till mamma ($r = -.10$) eller pappa ($r = -.07$) (se appendix B tabell 2).

Tabell 29. Kenya Kisumu

	BESLUT				AKTIVITET			
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa till
barn fostrare utbildning inkomst religion trygghet							-.28**	
	.44*** (4)	.28** (3)	.29** (3)		.43*** (3)	.22* (2)		-.21* (2)

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Not. Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman's Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen, (n)=95.

Kina Jinan och Shanghai

Kinas två grupper skiljer sig åt när det gäller socioekonomiska faktorer. Föräldrarna från Jinan har både lägre inkomster och utbildningsnivå och barnen har i något större utsträckning föräldrar som uppgett sig vara ickereligiösa, jämfört med Shanghai. Resultatet från de två kinesiska grupperna uppvisar både likheter och skillnader med varandra och hela urvalsgruppen. I båda grupperna visar sig trygghet korrelera med delaktighet både vad gäller beslutsfattande och aktiviteter på ett sätt som liknar det vi kunde se på hela urvalsgruppen. Skillnaden ligger bland annat i att Jinan har färre signifikanta resultat än Shanghai, som i sin tur uppvisar vissa könsskillnader, vilket skiljer sig från hur det ser ut både i Jinan och i resultatet från hela urvalsgruppen. I båda grupperna finns det positiva samband mellan hur delaktiga barnen uppfattar sig vara i beslut och i aktiviteter. Ju mer delaktiga i den ena formen, desto mer delaktiga

i den andra (se appendix B tabell 2). I Jinan är sambandet ($r = .41^{***}$) i relation till mamma och ($r = .28^{***}$) till pappa. För Shanghai är motsvarande siffror ($r = .38^{***}$) för mamma och ($.35^{***}$) för pappa.

Jinan

Analysen visar i likhet med tidigare resultat baserade på hela gruppen, att trygghet i grannskapet är en faktor som i hög grad verkar hänga samman med de flesta dimensionerna av delaktighet (se tabell 30). Trygghet är i gruppen från Jinan positivt korrelerat med samtliga delaktighetsdimensioner, utom uppmärksamhet från pappa. I övrigt är det bara en aspekt som visar på signifikanta samband och det är antalet fostrare. Barn som lever i familjer med fler vuxna fostrare känner sig mer lyssnade på av sin pappa. Detta skiljer sig från hela urvalsgruppen där antalet fostrare inte visade sig vara signifikant.

Tabell 30. Kina Jinan

	BESLUT				AKTIVITET			
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälp till
barn fostrare utbildning inkomst religion trygghet		.20*						
	.39***	.27**	.27**		.25**	.28**	.26**	.19*

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Not. Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman's Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen, ($n=114$).

Shanghai

Resultatet från de kinesiska barnen från Shanghai uppvisar ett par skillnader, jämfört med både Jinan och hela urvalsgruppen. Till att börja med finns vissa skillnader mellan pojkars och flickors skattningar av sin delaktighet i beslutsfattande. Oberoende t-test visar att flickorna ($n = 49, m = 3.75, sd = .43$) känner sig mer uppmärksammade av sin pappa än pojkarna ($n = 45, m = 3.43, sd = .60; t(79.55) = -2.91, p = .005; d = .61$). Dessutom uppfattar sig flickorna ($n = 48, m = 3.39, sd = .61$) mer uppmuntrade till inflytande av föräldrarna än pojkarna ($n = 46, m = 3.12, sd = .67; t(90.30) = -2.02, p = .046; d = .42$).

Generellt visar dessa barn på liknande resultat som Jinan och hela urvalsgruppen när det gäller sambanden mellan trygghet och delaktighet (se tabell 31).

Tabell 31. Kina Shanghai

	BESLUT				AKTIVITET			
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa till
barn						.28**(3)		
fostrare								
utbildning	.25*(14)						.33**(14)	
inkomst								
religion								.22*(24)
trygghet	.33**(4)	.28**(2)		.20*	.25*(4)	.22*(2)	.33**(4)	.24*(2)

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Not. Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman's Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen, ($n=101$).

Trygghet visar på positiva samband med alla dimensioner av delaktighet, utom när det gäller mammas uppmärksamhet. En annan likhet med hela urvalsgruppen är också att ju fler barn som finns i familjen, desto högre är förväntningarna om att barnen ska ge omsorg. Dessutom, verkar den vikt, föräldrarna lägger vid religionen för hur de uppfostrar sina barn, hänga samman med förväntningar om att barnen ska hjälpa till. Ju viktigare religionen är för föräldrarna, desto mer förväntas de hjälpa till i familjen. Föräldrarnas utbildning visar också på positiva samband med två av delaktighetsdimensionerna. Om föräldrarna har mer utbildning upplever sig barnen lyssnade på av sin mamma, ett resultat som också kunde ses i hela urvalsgruppen. Dessutom förväntas barn med mer högutbildade föräldrar umgås mera med familjen, vilket inte stämmer med hur det såg ut för hela gruppen.

Sverige Trollhättan/Vänersborg

Sverige är det land som, tillsammans med Jordanien, visar minst antal signifikanta resultat. Detta kan till viss del antas bero på att frågorna om trygghet, som visat sig vara signifikant i de flesta grupperna, inte finns med i det svenska datamaterialet. De få resultat som uppenbarar sig skiljer ut sig, både från hela urvalsgruppen, och de flesta analyserna på grupp nivå. I den svenska gruppen skiljer sig pojkars och flickors upplevelser åt när det gäller hur mycket barnen förväntas hjälpa till i familjen. Oberoende t-test visar att pojkar ($n = 48$, $m = 3.20$, $sd = .87$) upplever att de förväntas hjälpa till mer än flickor ($n = 45$, $m = 2.74$, $sd = .79$; $t(91) = 2.72$, $p = .010$; $d = .55$). I övrigt är det bara en faktor som inverkar på variationen i hur barnen svarat och det är hur många vuxna som ansvarar för barnens fostran (se tabell 32). Dels handlar det om antalet fostrare i relation till omsorg, där fler fostrare tycks hänga samman med

lägre förväntningar om omsorg. Dels verkar fler fostrare också minska förväntningarna om att barnen ska hjälpa till mer i familjen. Resultatet stämmer inte överens med hur det såg ut för hela urvalsgruppen, där fostrare varken visade samband med hur ofta barnen förväntades delta i omsorg eller hjälpa till i familjen. Inte heller med hur det ser ut i de andra grupperna. Bara i ytterligare en grupp av barn visas samband mellan antal fostrare och förväntningar om att barnen ska hjälpa till i hemmet (i gruppen från Rom, men där är sambandet det motsatta, att fler fostrare ökar förväntan).

Resultatet när det gäller omsorg ska dock tolkas med stor försiktighet eftersom antalet saknade värden på omsorgsvariabeln i den svenska gruppen är väldigt högt. Detsamma gäller när korrelationen mellan de olika delaktighetsformerna undersöks. I gruppen från Sverige finns inte några signifikanta samband mellan beslutsfattande och aktiviteter (appendix B tabell 2). Eftersom omsorgsvariabeln är inkluderad i sum-mavariabeln för aktiviteter innebär det att bortfallet är stort även vid denna beräkning, vilket gör att det inte går att dra några slutsatser från resultatet.

Tabell 32. Sverige Trollhättan/Vänersborg

	BESLUT				AKTIVITET			
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa till
barn								
fostrare						-.36*(66)		-.21*(4)
utbildning								
inkomst								
religion								

*p<0,05; **p<0,01;***p<0,001

Not. 1 Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman's Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen.

Not. 2 Frågorna om trygghet i grannskapet fanns ej med i den svenska studien detta år.

Not. 3 Obs det stora bortfallet på omsorgsvariabeln, beror på att det i den svenska undersökningen fanns ett svarsalternativ, ej tillämpbar som de som inte hade andra barn i familjen kryssat i, (n)=98.

Thailand Chiang Mai

Analysen av svaren från den Thailändska gruppen visar relativt många signifikanta resultat. Däremot finns inga signifikanta skillnader mellan hur pojkar och flickor upplever sin delaktighet. Här liksom i flera andra grupper och analysen baserad på hela urvalsgruppen, är det framförallt känslan av trygghet i grannskapet som tycks hänga samman med delaktighet, både vad gäller beslutsfattande och aktiviteter i familjen. Enbart när det gäller inflytande tycks barnens upplevelse av trygghet sakna samband med delaktigheten (tabell 33).

Förväntningar på barnen om att de ska vara delaktiga i omsorgen om andra familjemedlemmar tycks, förutom trygghet i grannskapet, hänga samman med hur många barn det finns i familjen. Ju fler andra barn det finns i familjen, desto mer förväntas barnen delta i omsorgen. Sambandet fler barn, mer omsorg återfinns även i analysen av hela gruppen och i några av gruppanalyserna. Liksom för flera andra grupper hänger barnens skattningar av sin delaktighet i beslut samman med aktiviteter (appendix B tabell 2). Ju mer barnen förväntas vara delaktiga i familjens aktiviteter, desto mer uppfattar de sig vara delaktiga i beslut både i relation till mamma ($r = .33^{***}$) och pappa ($r = .43^{***}$).

Tabell 33. Thailand Chiang Mai

	BESLUT				AKTIVITET			
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa till
barn						.36 ^{***} (13)		
fostrare								
utbildning								
inkomst								
religion								
trygghet	.47 ^{***} (2)	.44 ^{***} (7)	.23 [*]	.21 [*] (9)		.28 ^{**} (13)	.27 ^{**}	.37 ^{***}

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Not. Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman's Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen, (n)=101.

USA Durham

De tre grupperna från USA kommer alla från samma stad men skiljer sig, liksom grupperna från Italien och Kina, från varandra, vad gäller socioekonomiska faktorer. I de afroamerikanska och latinamerikanska grupperna är föräldrarna betydligt mer religiösa, än i den euroamerikanska gruppen, och dessutom skiljer sig de olika grupperna sig från varandra när det gäller religiös tillhörighet. Utbildningsnivån är betydligt högre i den euroamerikanska gruppen än de båda andra. Den latinamerikanska gruppen som har lägst utbildning är också unik sett till alla grupper/länder, eftersom deras utbildningsnivå ligger långt under medelnivån i det egna landet. Det samma gäller inkomster, där både den latinamerikanska och den afroamerikanska ligger under landets medelinkomst, medan de euroamerikanska familjerna ligger betydligt över. Antalet barn däremot skiljer sig inte lika mycket åt. Alla tre grupperna ligger över medelantalet på 2,1 barn, högst antal barn (2,5) har de latinamerikanska familjerna. Det är

också denna grupp som har flest vuxna som ansvarar för barnens fostran. Medan de afroamerikanska har lägst antal.

Ingen av grupperna visar på några signifikanta skillnader mellan hur pojkar och flickor svarat på frågorna om delaktighet. I gruppanalyserna visar det sig skilja sig åt en hel del både avseende vilka och hur många faktorer som visar signifikanta samband med delaktighet. Analysen av den afroamerikanska gruppen visar många signifikanta resultat och de viktigaste faktorerna verkar handla om trygghet och utbildning. Betydligt färre och mer spridda resultat, som även skiljer sig från hela urvalsgruppen, kan man se i den euroamerikanska gruppen. Den latinamerikanska gruppen visar på samband som nästan uteslutande pekar på att trygghet är det som spelar störst roll för delaktighet.

De latinamerikanska barnen skiljer också ut sig när det gäller hur de olika delaktighetsformerna hänger ihop (se appendix B tabell 2). Det finns i denna grupp inga signifikanta samband varken i relation till mamma ($r = .16$) eller pappa ($r = .10$). Det finns det däremot både i den euroamerikanska och afroamerikanska gruppen. I den senare återfinns det starkaste sambandet som är ($r = .36^{**}$) i relation till mamma och ($r = .37^{***}$) till pappa. I den euroamerikanska gruppen är sambandet svagare och bara signifikant i relation till mamma ($r = .25^{***}$), inte till pappa ($r = .14$).

Afroamerikanska gruppen

Den afroamerikanska gruppens resultat visar som sagt på relativt många signifikanta samband som dessutom är spridda på de olika delaktighetsdimensionerna (tabell 34).

Tabell 34. USA Durham afroamerikanska gruppen

	BESLUT				AKTIVITET			
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa till
barn								
fostrare								
utbildning						-.31 ^{**} (13)		
inkomst						-.27 [*] (13)		-.27 ^{**}
religion								
trygghet	.28 ^{**} (5)	.26 [*]	.43 ^{***} (7)		.34 ^{***} (4)		.21 [*] (1)	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Not. Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman's Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen, (n)=93.

Barnens skattningar i den afroamerikanska gruppen visar, liksom i de flesta andra grupperna, på positiva samband mellan trygghet och delaktighet. Tryggare barn känner sig mer lyssnade på, uppmärksammade av mamma, mer uppmuntrade till inflytande och förväntas umgås mer med familjen. Det finns också ett samband som indikerar att ju mer utbildade föräldrarna är och ju högre inkomster de har, desto mindre förväntas barnen vara delaktiga i omsorgen om andra i familjen. Att föräldrarnas utbildning har samband med barnens delaktighet i aktiviteten omsorg skiljer sig från resultatet på hela gruppen.

Euroamerikanska gruppen

Den euroamerikanska gruppen skiljer ut sig från de båda andra amerikanska grupperna och även hela urvalet på ett par punkter. Dels är sambanden inte lika många mellan trygghet och de olika delaktighetsdimensionerna, som det är i de flesta grupperna. Dels verkar antalet fostrare ha betydelse för barnens delaktighet i beslutsfattande (tabell 35). Även för de euroamerikanska barnen så hänger tryggheten samman med delaktighet, i viss mån. Högre grad av trygghet visar positiva samband med att barnen känner sig mer lyssnade på av sina pappor, mer uppmärksammade av sina mammor och en större förväntan på samvaro i familjen. Detta är överensstämmande med resultatet av analysen baserad på hela urvalet.

Tabell 35. USA Durham euroamerikanska gruppen

	BESLUT				AKTIVITET			
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa till
barn						.30** (12)		
fostrare	-.23* (2)							
utbildning	-.25* (1)				.22* (1)			
inkomst								
religion								
trygghet		.24*	.26*				.32*** (1)	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Not. Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman´s Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen, (n)=99.

Barnens upplevelser av att känna sig lyssnade på av sina mammor, verkar däremot inte vara beroende av trygghet, utan snarare av hur många vuxna fostrare det finns i familjen. Detta har inte visat sig i tidigare analyser på hela gruppen, eller i någon

enskild grupp. Färre fostrare indikerar att barnen känner sig mer lyssnade på. Dessutom känner sig barnen mer lyssnade på av mamma och uppmuntrade till inflytande, ju högre utbildningsnivå föräldrarna har, vilket är samma resultat som kunde ses på hela urvalsgruppen. Sambanden mellan antalet barn i familjen och förväntningar på barnen att visa omsorg om andra visar liknande resultat som flera andra grupper och hela urvalsgruppen. Det gemensamma sambandet visar att ju fler andra barn som finns i familjen, desto mer omsorg förväntas de bidra med. Ingen av de ingående variablerna tycks bidra med förklaringar till hur mycket barnen förväntas hjälpa till i familjen. Bara i två andra grupper, den jordanska och latinamerikanska, saknas samband mellan de ingående oberoende variablerna och hur mycket barnen förväntas hjälpa till.

Latinamerikanska gruppen

I den latinamerikanska gruppen är det bara en oberoende variabel som visar signifikanta samband med delaktighet och det är barnens upplevelser av trygghet i sitt grannskap (tabell 36). Å andra sidan visar trygghet samband med samtliga delaktighetsdimensioner, utom förväntan om att barnen ska hjälpa till hemma. Sambanden är i linje med tidigare resultat och visar att tryggare barn känner sig mer lyssnade på av sina pappor, uppmärksammade av båda föräldrarna, har mer inflytande, visar mer omsorg om och umgås mer med sina familjer.

Tabell 36. USA Durham latinamerikanska gruppen

	BESLUT				AKTIVITET			
	lyssnad mamma	lyssnad pappa	uppmärk mamma	uppmärk pappa	inflytande	omsorg	samvaro	hjälpa till
barn								
fostrare								
utbildning								
inkomst								
religion								
trygghet	.25*	.25*	.26*	.31** (9)	.24* (6)	.33** (15)	.48*** (3)	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Not: Tabellen visar bivariata korrelationskoefficienter, Spearman´s Rho (missing) mellan delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen och faktorer i och utanför familjen (n)=80.

Diskussion

Som vi kunnat se i analysen som baserats på de olika urvalsgrupperna finns det vissa aspekter som framkom i analysen på hela urvalet, som återkommer i de flesta grupperna. Framförallt verkar barnens upplevelser av trygghet i sitt grannskap vara en nyckelfaktor för barns delaktighet, nästan oavsett varifrån barnen kommer. Att barns delaktighet är beroende av trygghet blev tydligt redan i analysen som baserades på hela urvalsgruppen, där den visade sig signifikant på samtliga dimensioner av delaktighet i beslutsfattande och alla aktivitetsområden som barnen förväntas vara delaktiga i. Detta indikerar att barns upplevelse av trygghet där de bor kan ses som generellt viktig aspekt för barns möjligheter till delaktighet oavsett kontext.

I påfallande många grupper (9 av 13) verkar barnens uppfattningar om sin delaktighet i beslutsfattande också hänga samman med förväntningar på att de ska delta i aktiviteter i familjen. Ett intressant fynd som pekar mot att de olika delaktighetsformerna kan hänga samman, vilket kommer att diskuteras vidare i den avslutande diskussionen i nästa kapitel. Andra samband som framkommer i analysen pekar i samma riktning i några grupper, men tycks sakna betydelse i andra. Till exempel verkar den vikt föräldrar lägger vid religion, för deras sätt att utöva sitt föräldraskap, och antalet barn i familjen, ha positiva kopplingar till barnens delaktighet i flera grupper. Medan andra aspekter som föräldrarnas utbildningsnivå, antalet vuxna som ansvarar för barnens fostran och familjens inkomster pekar i olika riktningar. Exempelvis verkar mer utbildade föräldrar hänga samman med barnen att känner sig mer lyssnade på i en viss kontext, medan högre utbildning i en annan kontext istället är kopplat till att barnen känner sig mindre lyssnade på.

I det följande diskuteras hur resultatet av analyserna på gruppnivå kan förstås i relation till den kontext barnet befinner sig i, i de fall det finns skillnader mellan grupperna. Framställningen är tematiserad kring de kontextuella faktorer som ingått i analysen och inleds med de aspekter som visat sig signifikant i få grupper och avslutas med de som är gemensamma för många av barnen.

Skillnader mellan flickor och pojkar

Inledningsvis kan vi konstatera att i de flesta länderna verkar inte pojkar och flickor skilja sig åt i sina uppfattningar. Jämfört med analysen på hela urvalsgruppen finns det ändå vissa skillnader i några grupper som pekar åt olika håll. I två fall har pojkar signifikant högre medelvärden än flickor. I Colombia upplever sig pojkar få mer uppmärksamhet av sina mammor. Resultatet kan troligen delvis förstås utifrån att den colombianska kulturen är tydligt strukturerad kring kön och baseras på att kvinnor är underordnade män (Di Giunta et al. 2011). På jämlikhetsindexet (GII) är Colombia ett av de länder som ingår i studien som har de mest ojämlika villkoren mellan kvinnor

och män. Att pojkar upplever sig få mer uppmärksamhet i en omgivning där män värderas högre än kvinnor, är därför inte förvånande.

Det andra fallet där pojkar har högre medelvärden, kan till viss del tolkas bero på det motsatta. Det handlar om att pojkar i Sverige upplever att de har högre ställda förväntningar på att de ska hjälpa till i familjen än flickor. Sverige har en jämförelsevis jämlik situation mellan män och kvinnor och ligger högst av alla deltagande länder på jämlikhetsindexet. Ändå finns fortsatt skilda könsförväntningar på pojkar och flickor och skillnader på hur delaktiga flickor och pojkar är i hemmet.

I SCBs Barn-ULF från 2010 där barn fått besvara frågor om hur ofta de utför hushållssysslor visar det sig finnas vissa skillnader mellan pojkars och flickors delaktighet i hushållsarbete. Till exempel uppger 44 % av flickorna och 41 % av pojkarna att de städat någon annanstans än sitt eget rum åtminstone en gång i veckan. Fler flickor (69 %) än pojkar (61 %) har gjort frukost minst en gång i veckan. Flickorna (24 %) har lagat mat i högre utsträckning till sig själv och andra, än pojkarna (21 %). Flickorna sköter också tvätten betydligt mer (35 %) jämfört med pojkarna (22 %). Däremot går pojkarna oftare och handlar (37 %) och sköter utomhusarbete (39 %), där motsvarande siffror är (35 %) respektive (25 %) för flickorna (SCB, 2017). Ändå uppfattar de svenska pojkarna i avhandlingsstudien att de förväntas hjälpa till mer. Kanske kan pojkarnas upplevelser, att de förväntas hjälpa till mer än flickor, bero på att de har könsstereotypa föreställningar om att pojkar ska hjälpa till mindre och därför upplever att förväntan är större, när de trots det får hjälpa till? Medan flickorna som, i realiteten hjälper till mer, anser det som ”normalt”.

I tre grupper är det istället flickorna som har högre medelvärden. De filippinska flickorna känner sig mer lyssnade på av pappa. I Neapel får flickorna mer uppmärksamhet av mamma och i Shanghai får flickorna både mer uppmärksamhet av pappa och upplever sig uppmuntras till inflytande i högre utsträckning än pojkarna. Här är det inte helt lätt att förstå vad skillnaderna kan bero på. Både Italien och Kina ligger relativt högt på jämlikhetsindexet, medan Filippinerna ligger bland de lägsta. Att flickor känner sig mer delaktiga i beslutsfattande processer i dessa grupper, kanske kan vara del av ett globalt fenomen som uppmärksammas de senaste decennierna inom skolforskningen. Enligt Lam et al. (2012) har det varit en världsomspännande trend att det går bättre för flickor än pojkar i skolan. Det anses av många inte handla om kognitiva skillnader, utan snarare om personlighet och motivation. Just motivationsfaktorn anses avgörande och det rapporteras att pojkar är mindre motiverade och förväntar sig mindre av sig själva, jämfört med flickor. Lam et al. (2012) hävdar att det är väl känt att olika föräldrastilar får olika konsekvenser för hur motiverade barnen är. Barn som har föräldrar som är engagerade, uppmuntrande och stödjande blir mer motiverade och presterar också bättre i skolan. I sin studie undersöker Lam et al.

(2012) dynamiken i dessa processer i 12 länder (bl.a. Kina och USA) och menar att inte bara lärare och kamrater är viktiga aktörer i sammanhanget, utan också föräldrar. I studien visar sig flickor också mer motiverade och uppmuntrade än pojkar av sina föräldrar.

Även på Filippinerna går det relativt bra för flickor i skolan. I en nyligen publicerad artikel (Okabe, 2016) beskrivs att flickor på Filippinerna är relativt välutbildade, jämfört med många utvecklingsländer. I Okabes studie framgår också att flickor i högre utsträckning än pojkar slutför sin utbildning. Detsamma framgår i studier från Italien där det enligt Borgna och Struffolino (2017) är betydligt vanligare att pojkar slutar skolan i förtid, jämfört med flickor.

Att flickorna i föreliggande studie i några av de deltagande grupperna känner sig mer delaktiga i beslutsfattande kan därför sägas ligga i linje med resultaten från skolforskningen i dessa länder som visar att flickor är mer motiverade att sköta sitt skolarbete, något som i sin tur kan kopplas till föräldrastrategier som innefattar att göra barnen mer delaktiga genom uppmuntran, engagemang och stöd. Att flickor i större utsträckning får ta emot och tar tillvara detta stöd kan eventuellt ses som effekt av att patriarkala strukturer är på tillbakagång. Enligt Therborn (2004) har de senaste decenniernas globala utveckling inneburit en demokratiserings och sekulariseringsprocess och ökade utbildningsmöjligheter för barn, något som kan förklara att flickor ges betydligt större möjligheter att ta plats än tidigare.

Religion som förhållningssätt och sätt att leva

Godina (2014) menar att oavsett demografisk kontext och vilket sätt det undersöks på, så visar forskningen att den tro föräldrar har, kan kopplas till hur de föredrar att utöva sin föräldrapraktik. Den religiösa livsåskådningen har inflytande över vad, hur och varför föräldrar agerar som de gör (ibid). Analysen som baserades på hela urvalsgruppen bekräftade till viss del denna tes och visade att religionen har positiva samband med att barnen känner sig mer lyssnade på och förväntas vara mer delaktiga i praktisk hjälp i familjen. Sambandet är dock svagt och analysen fördelat på de olika grupperna visar att det inte är giltigt i så många grupper. Fyra grupper visar på samband mellan barns delaktighet och den vikt som föräldrarna lägger vid religion, när de uppfostrar sina barn.

I den colombianska gruppen där 94 % av föräldrarna anger att de är katoliker, hänger religionen samman med att barnen känner sig mer lyssnade på och också förväntas ge mer omsorg åt andra i familjen. Som diskuterades i föregående kapitel kan detta möjligen förstås som ett utslag av att religion inte är ett fenomen som kan separeras från övriga livet. I Colombia präglas familjelivet av ”familism” detta innefattar respekt och lojalitet mellan familjemedlemmar och att gruppens välmående anses viktigare än individuella ambitioner (Di Giunta et al., 2011). För barn kan det trots

det tänkas innebära att mer religiösa föräldrar lyssnar på och respekterar barnet som individ, för att uppmuntra ärlighet och uppriktig kommunikation som en del i en religiös uppfostran (Horwath et al. 2012). Samtidigt borde, om så är fallet, fler samband ha hittats mellan att barn känner sig lyssnade på och religion, med tanke på att en överväldigande majoritet av föräldrarna i avhandlingsstudien är religiösa och anser religionen som viktig för hur de utövar sitt föräldraskap.

Det är något fler samband mellan religion och barns delaktighet i aktiviteter än i beslutsfattande, vilket indikerar att religionen är en del i hur vardagslivet levs, snarare än ett förhållningssätt gentemot barnen. I Jordanien där 100 % av föräldrarna anger att de är muslimer, förväntas barnen vara mer delaktiga i omsorgen om andra familjemedlemmar. I Italien där ca 81 procent är katoliker och i Kina Shanghai, där majoriteten, drygt 80 procent inte har någon religiös åskådning och där flera religiösa åskådningar finns representerade bland de övriga 20 procenten, förväntas barnen hjälpa till i hushållet i högre utsträckning, ju viktigare religionen är för föräldrarna. I dessa grupper är alltså religionen förknippad med att barnen är mer delaktiga i familjens gemensamma aktiviteter. De länder barnen kommer ifrån tycks på ett övergripande plan se väldigt olika ut vad gäller religiös åskådning och hur viktig religionen är för föräldrarna, men får trots detta likande resultat.

Som diskuterades i avsnittet om globala perspektiv på familj visar World Value Study (WVS) att människors värderingar kring bland annat familj och religion har samband med både ekonomisk utveckling och landets kulturella historia. Genom den sk Inglehart-Welzel kartan (se kapitel 5) illustreras kulturell variation i världen rörande två dimensioner; traditionella värden (t.ex. lydnad och starka familjevärderingar) vs sekularisering. Den andra dimensionen rör värderingar som handlar om överlevnad vs självförverkligande. Att det finns ett samband i den jordanska gruppen mellan att barnen förväntas ge mer omsorg åt andra i familjen, ju mer religionen betyder för föräldraskapet kan sägas ligga i linje med resultaten från WVS. Jordanien är ett av de länder i avhandlingsstudien som har de lägsta inkomstnivåerna och som enligt WVS har de mest traditionella värderingarna och samtidigt värderar överlevnad framför självförverkligande, vilket gör att det verkar rimligt att det finns positiva samband mellan att mer religiösa föräldrar också förväntar sig att barnen ska ägna mer tid åt familjens aktiviteter.

Att grupperna från Rom och Shanghai också visar positiva samband mellan religion och att barnen förväntas engagera sig i familjens aktiviteter, är mer svårtolkat. Dessa länder ligger enligt WVS relativt högt både när det gäller sekulära värderingar och självförverkligande. Både föräldrarna från Shanghai och Rom har en bättre socioekonomisk situation och anger i betydligt högre grad att religion inte har betydelse för hur de är som föräldrar, jämfört med gruppen från Jinan respektive Rom. Detta

innebär troligen att det inom grupperna kan finnas skillnader på hur det materiella välståndet ser ut och hur viktig religionen är för föräldrarna. Något som indikerar att det inte bara är den relativa skillnaden mellan grupperna som ger utslag, utan också hur den socioekonomiska fördelningen ser ut inom grupperna.

Enligt Inglehart och Baker (2000) finns det mycket som pekar på att ekonomisk utveckling har ett kraftfullt inflytande på kulturella värderingar och att rikare länder systematiskt skiljer sig åt från fattigare länder. Tendensen är att mer rikedom genererar mer sekulära och mindre traditionella värderingar. Samtidigt menar Inglehart et al. (2000) att ett lands kulturella historia och särdrag också spelar roll genom att det fortsätter att påverka samhällets institutioner under lång tid. Om ett land exempelvis har en historia av katolicism som är fallet i Italien eller konfucianism som i Kina, utövar det ett inflytande på dagens värderingar även om den uttalade tillhörigheten till en viss -ism är svagare nu än tidigare.

Familjeformen som kontext för delaktighet

Antalet barn och vuxna i barnens familjer visade sig, i analysen som baserades på hela urvalsgruppen, inte särskilt betydelsefull för hur barnen uppfattar sin delaktighet. Visserligen visade sig antalet barn ha viss inverkan när det gällde förväntningar på barnen att ge omsorg om andra i familjen, medan antalet vuxna i familjen inte hade samband med någon av dimensionerna av delaktighet

På gruppnivå kan vi däremot se att antalet barn och vuxna kan ha betydelse för barn från vissa grupper, medan de tycks sakna inflytande i andra. Effekterna av antalet familjemedlemmar visar sig på olika dimensioner och kan vara både positivt och negativt korrelerade beroende på vilken grupp det gäller. Sammantaget finns det ett samband mellan antalet barn och någon av delaktighetsdimensionerna i sex grupper och i fyra grupper när det gäller antalet vuxna som ansvarar för barnens fostran.

Hur många barn det finns i familjen verkar, inte ha så stora samband med barns delaktighet i beslutsfattande. Enbart i gruppen från Manilla på Filippinerna finns ett samband som visar att ju fler barn det är i familjen, desto mindre uppmärksamhet får de från sin mamma. Att det är just i relation till mamma som fler barn gör skillnad kan troligen förstås utifrån könade föräldrapraktiker. Filippinerna är ett av de länder som har lägst nivåer av jämlikhet mätt med GII (Gender Inequality Index). Eftersom mödrarna, enligt Alampay et al. (2011), är huvudansvariga för att ta hand om barnen i familjen, är det henne barnen förväntar sig att bli uppmärksammade av och fler barn kan göra att dessa förväntningar inte uppfylls.

Mest tycks dock fler barn hänga samman med att i högre grad förväntas ge omsorg åt andra i familjen, vilket också visade sig i analysen baserad på hela urvalsgruppen. I fem grupper av barn visar sig fler barn ha signifikant betydelse för omsorgsförväntningarna (Colombia, Italien Rom, Kina Shanghai, Thailand och USA EA). Att barn

som har syskon eller andra barn i familjen förväntas ta hand om varandra är kanske inte så förvånande. Det som är intressant är att, när man ser närmare på vilka grupper det handlar om, så visar det sig inte vara de grupperna där det finns flest antal barn i familjen som sambanden är signifikanta.⁴⁵ Det tycks alltså som att det är i grupperna med färre andra barn i familjen, som barn upplever att de förväntas ta hand om varandra i högre utsträckning. Nu handlar frågorna om omsorg inte bara om att hjälpa syskon, utan också om att ta hand om mor och farföräldrar och andra släktingar. Det kan vara en del i förklaringen till att barn med färre andra barn i familjen, kanske upplever att förväntningar på att ta hand om andra familjemedlemmar känns mer påtagligt, när det inte fördelas på flera.

Antalet fostrare i familjen visar på fem samband som vid en första anblick ser ut att peka åt olika håll, vilket kan vara en anledning till att det inte gav utslag i analysen baserad på alla barn. Svaren från tre grupper av barn; de italienska barnen från Rom, de kinesiska från Jinan och de euroamerikanska från USA visar på samband mellan hur många vuxna som står för barnens fostran och beslutsfattande. För de italienska och amerikanska barnen är sambandet negativt. Barnen från Rom känner sig mindre uppmärksammade och de euroamerikanska barnen mindre lyssnade på, av sina mammor, ju fler vuxna som ansvarar för deras fostran. Medan barnen från Jinan tvärtom känner sig mer lyssnade på av sina pappor, ju fler vuxna det finns.

Betydelsen av antalet fostrare för barns delaktighet i aktiviteter är lika lite utbredd. Bara två grupper av barn, från Italien Rom och Sverige visar på några samband. Liksom när det gäller beslutsfattande är resultatet divergerande. För barnen från Rom är sambandet positivt, ju fler vuxna det finns, desto mer förväntas barnen hjälpa till. Medan de svenska barnen förväntas hjälpa till mindre (och visa mindre omsorg), ju fler vuxna det finns. Här kan det tänkas att omständigheterna är relativt kontextspecifika och beroende av hur familj görs i de olika grupperna, samtidigt som man kan ana att könsspecifika sätt att utöva föräldraskap och utrymmet för män, kvinnor och barn i familjen kan spela roll.

I Kina Jinan bor drygt 70 procent av barnen tillsammans med båda föräldrarna och ca 17 procent med bara en förälder, oftast med mamma. Att barnen känner sig mer lyssnade på av pappa då det är fler i familjen, kan helt enkelt bero på att barn till ensamstående mödrar inte har så mycket kontakt med sina fäder. Det kan också bero på skilda könsförväntningar på föräldrar i Kina där mamman enligt traditionella värderingar har det huvudsakliga ansvaret för det dagliga omhändertagandet av barnen

⁴⁵ Se kapitel 7 tabell 5, i kolumnen antal barn där vi kan se att av de grupper där det finns ett signifikant samband mellan antal barn och omsorg så är det bara de euroamerikanska barnen som ligger över det totala medelvärdet på antal barn, övriga ligger under.

medan pappan förväntas stå för disciplinering och kontroll. Kinesisk uppfostran är enligt Yuk King Lau (2006) relativt auktoritär och kontrollerande något som Yuk King Lau menar accentueras för fäder, då de inte lever tillsammans med sina barn.

I gruppen från Rom i Italien får barnen mindre uppmärksamhet av mamma och förväntas hjälpa till mer, ju fler vuxna det finns i familjen. I denna grupp lever 10 procent av barnen med en vuxen, 67 procent med två och över 22 procent med fler vuxna. När det gäller den euroamerikanska och svenska gruppen, ser förhållandena lite annorlunda ut. Även om de flesta lever med två vuxna (knappt 82 % i USA EA och 80 % i Sverige) så är det relativt många som lever med en förälder (drygt 15 % i USA EA och knappt 19 % i Sverige) medan nästan ingen bor i en familj med fler än två vuxna (3,1 % i USA EA och 1,1 % i Sverige). Skillnaden handlar alltså i dessa fall om att leva med en förälder (mamma) eller två föräldrar mamma och pappa. I den euroamerikanska gruppen innebär det därför att barn känner sig mer lyssnade på om de lever med enbart mamma. Trots olikheterna när det gäller antalet vuxna i den euroamerikanska gruppen från USA och den italienska gruppen från Rom är tendensen densamma. Fler vuxna innebär mindre delaktighet i beslutsfattande och mer delaktighet i familjens aktiviteter.

Kan upplevelserna förstås utifrån hierarkierna inom familjen? I familjer med fler vuxna kan rollerna antas vara mer traditionella och kvinnor förväntas vara underordnade män och barn att lyda de vuxna. Barn som lever med färre vuxna eller enbart med sin mamma kan därför tänkas få ett större utrymme, dels för att dessa hierarkier kanske inte är så dominerande och dels eftersom mödrarna i dessa grupper har ett mer progressivt än traditionellt förhållningssätt, jämfört med papporna (se kapitel 7 om länderna).

I Sverige visar det sig istället att barn som lever med färre (en) vuxen förväntas ge mer omsorg och umgås mer med familjen.⁴⁶ Kanske kan förklaringen ligga i att Sverige har en lång tradition av att lyfta fram individuella rättigheter och se familjen som en demokratisk institution (Sorbring et al. 2011). Med färre vuxna i familjen innebär det kanske att barnen förväntas bidra i större utsträckning, när det inte finns andra vuxna som kan hjälpa till, för att även föräldern som individ ska kunna utöva sina rättigheter.

⁴⁶ Dock har den variabeln så stort bortfall att eventuella tolkningar av resultatet bör hanteras med stor försiktighet.

Social klass och föräldrapraktiker

Utöver trygghet verkar föräldrarnas utbildningsnivå ha störst inverkan på barnens möjligheter till delaktighet. Analysen som baserades på hela gruppen visade att det fanns samband mellan utbildning och barnens upplevelser av att vara lyssnade på och att uppmuntras till inflytande. Det vill säga att utbildning verkar kopplat till de beslutsfattande dimensionerna av delaktighet. Analysen på gruppnivå visar att utbildning i några grupper också tycks hänga samman med förväntningar om barns delaktighet i familjens aktiviteter. Totalt finns ett eller flera samband mellan utbildning och delaktighet i 9 grupper. Trenden i dessa är att om föräldrarna är mer utbildade så ökar barnens upplevelser av delaktighet i beslutsfattande, medan förväntningarna på barnen att vara delaktiga i familjens gemensamma aktiviteter minskar. Men resultatet är långt ifrån entydigt. Det finns också exempel på det motsatta. I den italienska gruppen från Rom upplever barnen sig få mindre uppmärksamhet från pappa, ju mer utbildade föräldrarna är. I den euroamerikanska gruppen är resultatet ännu mer motstridigt. Där uppfattar barnen sig mindre lyssnade på av mamma men samtidigt mer uppmuntrade till inflytande, ju mer utbildade föräldrarna är. Medan som nämnts, de flesta sambanden visar att mer utbildning kan kopplas till lägre förväntningar på barnen vad gäller familjens aktiviteter i form av att hjälpa till, ge omsorg och samvaro med familjen, så går resultatet från gruppen från Shanghai i motsatt riktning. Det här innebär att barn från Shanghai som har mer utbildade föräldrar förväntas umgås mer med sin familj.

Den andra variabeln som används som mått på barnens socioekonomiska position är hushållens inkomst. Analysen som baserades på alla barn visade att inkomsten korrelerade negativt med barns delaktighet i aktiviteter. Det vill säga högre inkomster i familjen minskade förväntningarna om att barnen skulle vara delaktiga i familjens aktiviteter. Detta gäller i hög grad även då analyserna genomförs på gruppnivå, med ett par undantag. I sju grupper visar familjens inkomster ett eller flera samband med de olika dimensionerna av delaktighet. Barnen från Rom känner sig mindre uppmärksammade ju högre inkomster familjen har (liksom de kände sig mindre uppmärksammade ju högre utbildning föräldrarna har). Medan de Colombianska barnen tvärtom känner sig mer uppmärksammade, ju högre familjens inkomster är. Betydligt mer verkar barns delaktighet i aktiviteter vara beroende av familjens inkomst, framförallt när det gäller att hjälpa till och ge omsorg åt andra i familjen. I fem grupper; Colombia, Filippinerna, Italien Neapel, Jordanien och USA AA innebär högre inkomster minskade förväntningarna om att barnen både ska hjälpa och ge omsorg, eller någon av aktiviteterna.

De här resultaten när det gäller vilken effekt föräldrarnas utbildning och inkomst verkar ha på barnens delaktighet kan förstås utifrån vad familjens socioekonomiska förhållanden kan ”göra” med föräldrarnas föräldrapraktiker. Enligt Putnam (2015) är

både utbildning och inkomst indikatorer på social klass och sett på populationer i sin helhet så är de nära korrelerade.⁴⁷ Samtidigt kan de på individnivå vara inkonsekventa genom att de med högre utbildning inte nödvändigtvis också har högre inkomst (t.ex. har ofta kulturarbetare i Sverige lång utbildning, men ändå låg inkomst). Putnam hävdar att utbildning blivit allt viktigare för att kunna försörja sig och få en bra inkomst och att föräldrarnas utbildning är en bättre predikator när det gäller att förutse hur det går för barn, än inkomst.

Som diskuterades tidigare menar Putnam (2015) att, nya kunskaper och normer om vad som anses bra för barn, är starkt korrelerade med föräldrarnas utbildning. De slutsatserna dras utifrån en amerikansk kontext men resultatet här tyder på att det även kan vara giltigt i andra delar av världen. Resultatet stämmer också överens med en nyligen genomförd studie baserad på data från 200 000 föräldrar från 90 länder (Park et al. 2016). I studien undersöks hur socioekonomiska förhållanden på nationell och individuell nivå formar föräldrars normer kring hur de uppfostrar sina barn när det gäller självständighet och lydnad.

På nationell nivå visas som väntat att i mer socioekonomiskt välmående länder prioriteras att barn ska fungera mer oberoende och självständigt, medan i länder som har det materiellt sämre, prioriteras tvärtom lydnad i högre grad. De nationella normerna (mätt genom hur många procent av föräldrarna som förordat en viss typ av värderingar) kan därför sägas skilja sig åt mellan länder på ett sätt som indikerar att högre materiellt välstånd är förknippat med att barn uppmuntras till oberoende. Medan lägre materiellt välstånd kan kopplas till att barn förväntas underordna sig vuxna i högre grad. På individuell nivå visar det sig dock att familjens socioekonomiska situation, mätt genom föräldrarnas utbildning och inkomster, är mer utslagsgivande. Högre social klass predicerar, oavsett landets socioekonomiska position och kulturella normer, högre prioritering av barns oberoende (ibid).

Resultatet i föreliggande studie tyder på att mer utbildning tycks göra föräldrarna mer benägna att lyssna på och uppmärksamma sina barn, framförallt i grupper i länder där medelinkomsten generellt är låg (som i Colombia och Filippinerna) eller där det skett och sker en snabb förändring i materiellt välstånd och utbildningsnivå (Kina). Det är tänkbart att utbildning i dessa grupper är mer differentierad och gör en skillnad som manifesteras i hur föräldrarna förhåller sig till sina barn. För de grupper som är mer materiellt välbeställda eller i länder där välståndet generellt är högt och har varit

⁴⁷ Korrelationer mellan inkomst och utbildning varierar starkt i de olika grupperna. Från Kina Jinan där det inte finns några signifikanta samband till Colombia som har det starkaste sambandet ($r = .70$). I övriga grupper ligger det mellan .25 till .66

det under lång tid, är det troligt att de flesta redan är välutbildade. Medan för grupper som har det materiellt sämre kan, att vara utbildad, göra stor skillnad.

Park et al. (2016) har i sin studie också undersökt om värderingar kring oberoende och lydnad förändrats över tid i de länder som ingår i studien. De konstaterar att det framförallt är i länder med lägre ekonomiska och utbildningsnivåer som det skett en förskjutning i värderingarna mot en högre värdering av barns oberoende. Medan det i mer materiellt välmående länder inte går att se några förändringar. Både avhandlingsstudien och Park et al. (2016) studie pekar alltså på att utbildning kan ha en förändringspotential när det gäller värderingar i länder som är materiellt mindre välmående. Ett intressant resultat som stärker tesen om förändringspotential i värderingar i relation till utbildning är att i två av de grupper som lever i de materiellt mest välmående länderna och tillhör de grupper i sina respektive länder som har både högst inkomst och utbildning, den italienska gruppen från Rom och den euroamerikanska från USA, går sambanden i motsatt riktning. Barnen från USA känner sig mindre lyssnade på, ju högre utbildning föräldrarna. Medan barnen från Rom känner sig mindre uppmärksammade ju högre utbildning och inkomster föräldrarna har.

Utbildning tycks som sagt hänga samman med en dragning åt en mer individorienterad relation mellan barn och föräldrar, eftersom barnen känner sig mer uppmärksammade och lyssnade på ju mer utbildade föräldrarna är i flera grupper. Samtidigt som det generellt inte verkar innebära att barn uppmuntras till mer inflytande. Även om det i analysen som baserades på alla barn visade sig finnas ett samband mellan högre utbildning och mer inflytande är det endast i den euroamerikanska gruppen som denna koppling visar sig. Att det är just i denna grupp som utbildning och uppmuntran till inflytande blir signifikant är kanske inte så konstigt med tanke på att det är den mest välutbildade gruppen i studien och där dessutom normer kring individualism, har sitt allra starkast fäste.

I ett fall tycks mer välutbildade föräldrar förvänta sig att barnen ska umgås mindre (Kenya) medan i en grupp förväntas barnen umgås mer (Kina S). Kanske kan detta förstås med hjälp av Kâğıtçıbaşı (2002) tes att länders utveckling mot högre välstånd inte nödvändigtvis behöver innebära högre grad av individualitet på alla områden. Trenden i många delar av världen har varit att högre välstånd inneburit ett både materiellt och emotionellt större oberoende mellan familjemedlemmar, vilket resultaten från Kenya och USA antyder. Medan utvecklingen i Asien, enligt Kâğıtçıbaşı (2002) pekar på att relationerna inom familjen, visserligen blivit mer ekonomiskt oberoende, men samtidigt fortsatt betonar ömsesidigt emotionellt beroende.

Trygghet en förutsättning för delaktighet

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att resultaten fördelat på länderna/grupperna bekräftar slutsatserna från kapitel 9 och 10. Barnens upplevelser av trygghet i det grannskap där de bor är av signifikant betydelse för barnens delaktighet, även då analyserna genomförs på gruppnivå. Allra mest utbrett verkar sambandet vara mellan upplevelser av *trygghet och att känna sig lyssnad på och uppmärksammas* av föräldrarna. I 11 av 12 möjliga grupper visar sig trygghet kopplat till uppmärksamhet vara signifikant.⁴⁸ I fyra av dessa gäller det båda föräldrarna (Colombia, Filippinerna, Thailand och USA H). I fem grupper handlar det om uppmärksamhet i relation till mamma (Neapel, Kenya, Kina Jinan och USA AA och EA) och i två grupper i relation till pappa (Jordanien, och Kina Shanghai).

I nästan lika hög utsträckning ter sig barnens upplevelser av *trygghet och att känna sig lyssnade på* vara. I tio av de tolv grupperna finns ett signifikant positivt samband som innebär att ju tryggare barnen känner sig, desto mer lyssnade på upplever de sig vara. I åtta av grupperna gäller detta i relation till båda föräldrarna (Colombia, Filippinerna, Kenya, Kina Jinan, Kina Shanghai, Thailand, USA AA och USA H). I ett fall bara i relation till mamma (Italien Rom) och i ett fall i relation till pappa (USA EA).

Det finns en omfattande forskning kring grannskapets betydelse för barn som kan sägas ligga i linje med resultatet av denna studie. Även om ingen studie undersökt sambandet mellan barns upplevelser av att känna sig lyssnade på och uppmärksammade och subjektiva upplevelser av trygghet i grannskapet så pekar de flesta i samma riktning. Det vill säga att tryggare grannskap hänger samman med att barn mår bättre och utvecklas mer positivt. Tidigare studier visar genomgående att barn som lever i fattigare och mer utsatta bostadsområden riskerar att utvecklas på ett negativt sätt t.ex. få sämre skolresultat och mer internaliserade och utåtagerande problem (Kohen, Leventhal, Dahinten & McIntosh, 2008), utsättas för försummelse och misshandel (Molnar et al. 2016) och för brottslighet och våld (Sampson, Morenoff & Gannon-Rowley, 2002).

Den mesta grannskapsforskningen kopplad till barn är, som ovanstående referenser visar, probleminriktad. Det vill säga den syftar till att undersöka vilken effekt ett grannskap kan antas ha för att barn utvecklar problembeteenden och ohälsa och hur detta i så fall kan tänkas gå till. Resultatet i föreliggande studie, att det finns ett positivt samband mellan att känna sig lyssnad på och uppmärksammas av sina föräldrar och upplevelser av trygghet i (nästan) alla deltagande länder indikerar att även barns

⁴⁸ Det finns inga data på trygghetsvariabeln på Sverige, det möjliga antalet svarande grupper är därför 12 på denna variabel.

möjligheter att vara delaktiga, har att göra med hur trygga de känner sig där de bor och att detta tycks gälla oavsett nationell eller kulturell kontext.

Enligt UNICEF (2003) ska vuxna möjliggöra barns delaktighet genom att uppmuntra barn att uttrycka sin åsikt och lyssna på det barn har att säga. I den tidigare forskningsgenomgången framkom att detta är mer eller mindre framträdande i olika delar av världen beroende på kulturella olikheter i synen på vad ett barn är och hur relationen mellan barn och vuxna förväntas se ut. Det tydliga resultatet i föreliggande studie, att samtliga grupper visar samband mellan trygghet och delaktighet, visar att barns möjligheter till delaktighet, i form av att bli lyssnade på och uppmärksammade, kanske inte enbart handlar om kulturella normer och förhållningssätt mot barn. Utan även om att både barn och föräldrar ska känna sig trygga i sitt vardagsliv för att utrymme för delaktighet ska bli möjligt.

I den stora mängd effektstudier som genomförts rörande hur trygghet i grannskapet kan ha samband med hur barn har det, behandlas grannskapet som input som t.ex. mäts genom grad av fattigdom, arbetslöshet, våld, kriminalitet och områdets fysiska miljö. Barnens beteende och utsatthet beskrivs som outcome i form av skolresultat, omsorgsbrist, misshandel, drogmissbruk eller utåtagerande och internaliserade beteenden. Här tänker man sig alltså att det är otrygga förhållandena i grannskapet som orsakar problem för barnen. Ett exempel är en amerikansk studie av 5000 ungdomar som genom en stiganalys kommer fram till att minskad fattigdom och ökning av grannskapets SES (Socio Ekonomisk Status) minskar negativa beteenden hos barnen (Church, Jagers & Taylor, 2012). En återkommande fråga i grannskapsforskningen i relation till barn handlar om huruvida grannskapet har en direkt eller indirekt påverkan. Det direkta inflytandet kan då exempelvis handla om att barnens egna kontakter med kamrater, skola och grannar. Medan den indirekta går via det inflytande grannskapet har på relationerna inom familjen och framförallt på föräldrarnas sätt att utöva sitt föräldraskap.

Generellt framgår att ju äldre barnen är desto mer direkt påverkar grannskapets karaktär hur det går för barnen. Samtidigt menar Ingoldsby et al. (2002) att även om äldre barn blir mer påverkade av det grannskap de bor i, så skiljer sig det sig åt mellan olika områden. I sin forskningsöversikt av grannskapsforskningen, kopplad till barns och ungdomars problembeteenden, konstaterar de att ju mer utsatt ett område är, desto mer påverkas även yngre barn. De hävdar också att barn i skol-åldern befinner sig i en kritisk period som gör dem än mer påverkbara ” It is suggested that middle childhood may represent a critical developmental period during which children are at heightened risk for neighborhood-based effects on antisocial behavior problems” (ibid. s 21).

Ett sätt att förstå kopplingen mellan trygghet och att barnen känner sig uppmärksammade och lyssnade på av sina föräldrar skulle alltså kunna vara att för barn i 10-årsåldern har området de lever i särskilt stor betydelse, eftersom de både är beroende av sina föräldrar och i allt större utsträckning har en direkt kontakt med sitt grannskap. Om man ser barn som aktörer kan man inte uteslutande se barn som offer för sina omständigheter. Det är troligen också så att barn som är mer delaktiga i sina familjer känner sig tryggare i sitt område. Persson (2009) visar i sin studie att kommunikationen i familjen är ömsesidigt beroende av att barn och föräldrar visar värme och har ett öppet klimat gentemot varandra. Dessa erfarenheter bär de sedan med sig i relationer och interaktioner med andra utanför familjen. En slutsats man kan dra är att en förutsättning för delaktighet i familjen är att barn känner sig trygga i sitt område, och att barn som är delaktiga i sina familjer troligen också upplever sitt område som tryggare.

Social sammanhållning och delaktighet

Den mest förekommande teoretiska förklaringsmodellen som använts under senare år för att förstå processerna bakom att ett grannskap kan skapa trygghet (eller otrygghet) benämns som "neighborhood collectiv efficacy". Det handlar om i vilken utsträckning ett område präglas av sammanhållning och kontroll mellan de individer och familjer som bor där, eller dess motsatt, att man har liten kontakt och inte griper in i varandras liv (Browning, Gardner, Maimon, & Brooks-Gunn 2014; Maguire-Jack & Wang, 2016, Molnar et al. 2016). Begreppet "collective efficacy" kan jämföras med self-efficacy, men istället för att fokusera på självet, tolkas som en kollektivt delad upplevelse av att ha förmåga och klara av att göra en viss uppgift (Molnar et al. 2016). För barn kan det t.ex. innebära att föräldrarna känner barnens vänner och andra föräldrar i området och att andra vuxna ingriper när barnen behöver hjälp eller hindras att agera på ett sätt som överträder normer om vad som anses vara ett acceptabelt beteende. Det instrument som används i avhandlingsstudien för att mäta barnens trygghet i grannskapet avser att mäta barnens upplevelser av "collective efficacy" genom att det t.ex. innehåller frågor om barnen upplever människor i sitt bostadsområde som vänliga och hjälpsamma och om de upplever sitt bostadsområde som en trygg plats att bo på.

Att barnen känner sig mer uppmärksammade och lyssnade på ju tryggare de är kan till viss del tolkas handla om "neighbourhood collective efficacy" eftersom den sociala sammanhållningen i trygga områden i högre grad utmärks av att människor lyssnar på och uppmärksammar varandra. I än högre grad kan resultatet också förstås handla om den indirekta effekten av grannskapet, eftersom frågorna som handlar om hur lyssnade på och uppmärksammade barnen känner sig, ställs i relation till deras föräldrar och inte folk i allmänhet. Flera nyligen gjorda studier som undersöker både direkta och indirekta samband mellan grannskap och hur barn har det, kommer fram

till att båda spelar roll. Maguire-Jack et al. (2016) har till exempel undersökt hur 1045 barn och föräldrar från Ohio har det i sitt grannskap när det gäller social sammanhållning och hur dessa förhållanden medieras till barnen via föräldrarnas upplevelser av socialt stöd eller stress som i sin tur inverkar på hur de hanterar sitt föräldraskap. Föräldrar som rapporterar högre nivåer av social sammanhållning i området där de bor, rapporterar också lägre grader av stress och som en konsekvens lägre grad av försummelse av barnen. Grannskapseffekten manifesteras alltså genom graden av sammanhållning och tillit mellan människor, vilket i sin tur griper in processer som får betydelse för föräldrapraktiker och föräldrabarnrelationen.

Även Kohen et al. (2008) visar i sin kanadensiska longitudinella representativa studie där 15000 familjer deltar, att låga nivåer av social sammanhållning och kontroll kan inverka negativt på föräldrarnas psykiska hälsa, vilket i förlängningen kan påverka förhållningssättet gentemot barnen. Konsekvenserna kan manifesteras på flera sätt. Få vuxna kan medföra att både barn och vuxna har färre positiva rollmodeller. Bristen på stöd och informella relationer kan innebära att, i detta fall mammorna, måste ta hand om och kontrollera sina barn på egen hand för att skydda dem från potentiella faror. Dessutom finns också färre institutionella resurser av god kvalitet som barnomsorg, skolor och samhällsservice som kan underlätta för barn och föräldrar (ibid).

Att barnen i avhandlingsstudien visar på ett tydligt positivt samband mellan upplevelser av trygghet och att känna sig uppmärksam och lyssnad på av sina föräldrar ter sig mot bakgrund av tidigare forskning rimligt. Trots att de refererade studierna huvudsakligen kommer från en amerikansk och kanadensisk kontext så visar resultatet i avhandlingsstudien att dessa samband tycks vara relativt oberoende av kulturell eller nationell kontext.

Trygghet och inflytande

Kopplingen mellan barnens upplevelser av huruvida de uppmuntras till inflytande och trygghet visade sig i tidigare analyser baserade på hela urvalsgruppen hänga samman med trygghet i ungefär samma utsträckning som att bli lyssnad på och uppmärksam, men visar sig när analysen genomförs på gruppnivå inte vara riktigt lika utbredd. Det finns ett samband mellan trygghet och inflytande i mer än hälften av grupperna (Filippinerna, Kenya, Kina Jinan och Shanghai, Thailand och USA AA samt USA H). Medan inflytandet inte tycks ha samband med trygghet i Colombia, Jordanien, Italien och USA EA. Riktningen är dock fortsatt densamma, mer trygghet, mer inflytande. Det är inte helt enkelt att förstå varför det är signifikant i vissa grupper men inte i andra. I de fall det finns ett samband kan det troligen, liksom när det gäller uppmärksamhet och att bli lyssnad på, handla om ett både direkt men kanske framförallt indirekt inflytande. Att leva i ett mindre tryggt område kan tänkas minska föräldrarnas

vilja att låta barnen få inflytande. Men inte bara beroende på hur de mer ”objektiva” omständigheterna ser ut, utan även hur tryggt eller farligt föräldrarna uppfattar att det är för deras barn. I en intervjustudie undersöker O'Neil et al. (2001) ett granskingsobjektiva sidor (tex vägar, husens skick, farliga platser etc) och mödrars och barns uppfattningar om och hantering av det område de bor i och kommer fram till att det inte enbart är områdets ”objektiva” karaktär som spelar roll, utan även hur säker omgivningen uppfattas vara av mödrarna.

...children's activities are limited when mothers view their neighborhood as problematic, children also reported greater supervision of their activities in the neighborhood when mothers perceived the neighborhood in a more negative light. This again suggests that mothers' perceptions of the neighborhood may be translated into regulatory strategies (ibid s 149).

Att många av barnen i avhandlingsstudien tycks uppleva sig ha mer inflytande, ju tryggare de känner sig i grannskapet kan alltså handla om att föräldrar ger ett större utrymme för barnens egna tankar och idéer om de inte behöver fokusera på att skydda och kontrollera barnen om området de bor upplevs tryggt och säkert. Att det i några grupper inte visar sig finnas samband mellan trygghet och inflytande kan troligen inte tillskrivas vare sig kulturella eller materiella skillnader. De länder och grupper det gäller; Colombia, Jordanien, Italien och den euroamerikanska gruppen har få eller inga gemensamma nämnare vad gäller till exempel materiell standard, jämlikhet, religion eller i vilken utsträckning de är individuellt vs kollektivt orienterade. För att få större klarhet i hur trygghet hänger samman med barns inflytande i dessa grupper behövs ytterligare forskning och andra metoder än de som använts i avhandlingen.

Trygghetens betydelse för delaktighet i gemenskap och omsorg

Trygghet visade sig i tidigare analyser, baserade på hela urvalsgruppen, även ha samband med barnens delaktighet i aktiviteter, om än inte lika starka som när det gäller delaktighet i beslutsfattande. Analyserna fördelade på gruppnivå visar sig också signifikant i många, men inte alla, grupperna. Framförallt tycks barnens skattningar av hur ofta de förväntas umgås med familjen och trygghet hänga samman. I nio av grupperna visar sig mer trygghet öka förväntan om samvaro (Colombia, Filippinerna, Italien Rom, Kina Jinan och Shanghai, Thailand och de tre grupperna från USA). Däremot finns inga samband mellan trygghet och samvaro i Jordanien, Italien Neapel och Kenya. Förväntningarna om omsorg och kopplingen till trygghet är något mindre utbredd. I sex av grupperna (Filippinerna, Kenya, Kina Jinan och Shanghai, Thailand och USA H) visar sig trygghet och omsorg ha ett positivt samband, ju mer trygghet desto högre förväntningar om omsorg. Medan svaren från barnen i Colombia, Italien, Jordanien och USA AA och USA EA inte tycks indikera att trygghet och omsorg

hänger samman. Inte heller här är det helt uppenbart varför samband finns i vissa grupper och inte i andra.

Det är rimligt att anta att även samvaron i och omsorgen om familjen påverkas av hur barnen upplever det område de bor i, eller att hur de har det i familjen inverkar på upplevelser av trygghet i det område där de bor. Liksom tidigare diskuterades kan den sociala sammanhållningen och kontrollen också antas ha en indirekt verkan genom att föräldrar som bor i ett tryggt område där människor hjälper varandra också förväntar sig att barnen ska visa omsorg om och ta hand om varandra i familjen. Men man skulle också kunna tänka sig det motsatta, att familjer som lever i otrygga områden i större utsträckning förväntar sig omsorg om och samvaro med den egna familjen, om man inte har tillgång till detta stöd av omgivningen utanför familjen. Å andra sidan menar Browning et al. (2014) att om barn och unga i sitt dagliga liv möter en atmosfär av social sammanhållning, t.ex. att grannar pratar med och hjälper varandra och även social kontroll t.ex. genom nattvandrare eller andra initiativ för att skapa säkerhet och trygghet, så kan det leda till att alla barn och unga känner sig mindre oroliga och mer villiga att delta i socialt umgänge med andra.

Att vilja eller vara tvungen att hjälpa till

Barnens bedömningar av hur ofta de förväntas hjälpa till är även de signifikant korrelerade med trygghet, men i betydligt lägre grad än övriga delaktighetsdimensioner. Det resultatet kunde även ses i tidigare analyser baserade på hela urvalsgruppen. Dessutom är sambandet inte entydigt positivt. Tre grupper visar på ett positivt samband, ju tryggare desto större förväntningar på att barnen ska hjälpa till (Kina Jinan och Shanghai samt Thailand). Detta ligger i linje med tidigare studier som visat att det i Kina finns en lång tradition av starka familjeförpliktelser (Fuligni & Zhang, 2004). Medan sambanden tvärtom är negativa i Kenya, vilket innebär att ju tryggare barnen upplever sig vara, desto mindre förväntas de hjälpa till. I övriga grupper tycks inte trygghet alls kunna bidra till att förklara variationen i barnens svar.

Att Kenya skiljer ut sig på denna variabel kan troligen förstås utifrån de, relativt sett, betydligt sämre omständigheter landet befinner sig i, jämfört med övriga länder. De kenyanska barnen är de (förutom barnen från Neapel) som upplever sig minst trygga. Landet ligger lågt när det gäller barns rättigheter (RCRI) och jämlikhet (GII), utbildningsnivå och medelinkomst. Faktorer som generellt ökar behovet av att barn hjälper till för familjens överlevnad. Att barn i Kenya som lever under mer trygga omständigheter förväntas hjälpa till mindre, handlar kanske därför inte om samma processer som i Kina och Thailand.

Avslutningsvis kan vi konstatera att några av de aspekter som undersökts i detta kapitel tycks ha en generell inverkan på barns möjligheter till delaktighet oavsett kontext. Framförallt verkar upplevelser av trygghet vara en gemensam nämnare som har

liknande betydelse för barnens uppfattningar, nästan oavsett varifrån barnen kommer. Familjens socioekonomiska situation verkar också i stort sett ha liknande inverkan på barns delaktighet genom att högre inkomster och utbildning tycks öka barns delaktighet i beslutsfattande, men minska delaktigheten i familjens aktiviteter. Här verkar det dock finnas en övre gräns för att inkomst och utbildning ska ha dessa effekter, eftersom barn som tillhör grupper med de mest välutbildade föräldrarna och de ekonomiskt mest välmående familjerna känner sig mindre lyssnade på och uppmärksammade. Skillnader mellan pojkar och flickor, den inverkan familjeformen har och den vikt föräldrarna tillmäter religionen för hur de förhåller sig till sina barn, verkar däremot relativt kontextbunden. Att det i de flesta grupperna verkar finnas ett positivt samband mellan hur delaktiga barnen uppfattar sig vara i beslutsfattande och i familjens aktiviteter är ett intressant resultat som kommer att diskuteras vidare i nästa avslutande kapitel.

11. Slutdiskussion

Hur barns delaktighet praktiseras i familjen reflekterar på många sätt det samhälle som barn och föräldrar är en del av. Delaktighetens uttrycksformer avspeglar hur barn som kategori betraktas och behandlas, vilka barndomsideal som råder och de materiella livsvillkor som barnen och deras familjer lever i. En utgångspunkt i avhandlingen har varit att delaktighet kan ses som ett grundläggande mellanmänniskt behov och en rättighet. Barn behöver, enligt detta synsätt, både få säga sitt och uttrycka sig som individer och höra till genom att vara del i det som berör andra för att uppleva sig betyda något. Barns delaktighet i familjen har i avhandlingen definierats och undersökts på två sätt som knyter an till dessa behov. Dels som delaktighet i *beslutsprocesser* där barnet som individ i relation till sina föräldrar ges utrymme att bli lyssnad på, uppmärksammas och uppmuntras till inflytande. Dels som delaktighet i familjens *gemensamma aktiviteter* där barnet ges utrymme att vara delaktig i det som får betydelse för andra genom omsorg om, samvaro med och hjälp till andra i familjen.

De 1290 tio-åriga barnen från 13 kulturella grupper från nio länder; Columbia, Filippinierna, Italien, Jordanien, Kenya, Kina, Sverige, Thailand och USA har besvarat frågor som syftat till att utforska barns uppfattningar om sin delaktighet i familjen och vilka kontextuella villkor som kan ha betydelse för variationen i hur delaktigheten uppfattas och uttrycks. De länder och grupper barnen kommer ifrån skiljer sig åt på en rad områden som har betydelse för barns tillvaro. Till exempel är länderna på ett generellt plan mer eller mindre individuellt eller kollektivt orienterade och religionen mer eller mindre betydelsefull. Nivåerna på det materiella välståndet, hur det fördelas och huruvida det finns eller saknas ett välfärdssystem är andra aspekter som skiljer länderna åt. Hur svaren från barnen kan hänga samman med några av dessa villkor kan ge viktiga ledtrådar till hur arbetet med att förverkliga barns rättigheter kan bedrivas.

Det här avslutande kapitlet inleds med en kort summering av det övergripande resultatet. Därefter diskuteras åter de olika delaktighetsformerna och resultatet att trots att barnen lever i så olika delar av världen så är deras uppfattningar om sin delaktighet relativt lika. Likheten till trots så finns också skillnader i hur barnen uppfattar sin situation. I avsnittet som följer behandlas hur denna variation kan förstås i relation till barnens livsvillkor. I många fall verkar barnens delaktighet i beslutsprocesser hänga samman med hur mycket de förväntas engagera sig i familjens aktiviteter.

Dessa resultat leder fram till iden att hur delaktigheten uttrycks kan formuleras som möjliga delaktighetspositioner. Som alla studier har även avhandlingsstudien sina begränsningar. Några av dessa dryftas i avsnittet som följer tillsammans med förslag på resultatets implikationer för socialt arbete och hur utforskandet av barns delaktighet kan utvecklas vidare och vilka nya forskningsfrågor som väckts. Avslutningsvis länkas frågan om barns delaktighet i familjen till mer generella resonemang om individers utrymme i relation till ansvaret för den gemenskap vi alla är en del av.

Summering av resultat

Det tycks som att de 10-åriga barnen i studien, oavsett var de kommer ifrån, uppfattar sig som delaktiga i både familjens beslutsfattande processer och aktiviteter. En relativt liten del av variationen i hur barnen skattar sin delaktighet kan tillskrivas att tillhöra en viss kulturell grupp. Analysen som baserades på alla grupper visar inte heller några signifikanta skillnader mellan pojkar och flickor. De flesta barnen känner sig i hög grad uppmärksammade och lyssnade på och upplever sig uppmuntras till inflytande i betydligt lägre grad, nästan oavsett vilken grupp de tillhör. Dessutom förväntas de flesta barnen i stor utsträckning vara del i familjens gemenskap genom samvaro, omsorg om andra och att hjälpa till.

På övergripande nivå visade det sig att ländernas nivåer av *jämlikhet* är konsekvent *negativt korrelerat* med barns delaktighet, oavsett om det handlar om beslut eller aktiviteter. Ju mer jämlikt, desto mindre lyssnade på och desto mindre förväntas barn vara delaktiga i familjens aktiviteter. Det motsatta förhållandet råder när det gäller barns rättigheter. Om barns *rättigheter* är mer realiserade så har det samband med att barnen känner sig *mer* delaktiga både vad gäller beslut och aktiviteter i familjen. Den sista strukturella faktorn som undersöktes var huruvida familjernas *inkomster på gruppnivå*, jämfört med medelinkomsten för alla grupper, kan tänkas ha betydelse. Här visar det sig att sambanden går i *olika riktningar* för de olika delaktighetsformerna. Barn som tillhör grupper med högre inkomster uppfattar sig mer delaktiga i beslutsfattande, men mindre delaktiga i familjens aktiviteter.

Analyserna inkluderade också en rad faktorer på individ/familjenivå, av dessa är det framförallt en faktor, som tycks avgörande för barnens upplevelser av delaktighet och det är hur trygga de känner sig där de bor. Ju *tryggare* barnen känner sig desto *högre* har de skattat sin delaktighet och för analysen baserad på alla barn gäller detta *samtliga dimensioner* av både beslutsfattande och aktiviteter. Avslutningsvis undersöktes om barnens uppfattningar om delaktighet i beslut och aktiviteter hänger samman. Baserat på hela urvalet visade det sig finnas en positiv koppling mellan de olika delaktighetsformerna. Mer delaktighet i det ena hänger samman med mer delaktighet i det andra.

Delaktighet i vad och på vilket sätt?

I inledningen av avhandlingen diskuterades att, eftersom barnkonventionen generaliserats till att gälla alla barn, har skrivningarna och kanske särskilt delaktighetsdiskursen, influerat idealen om hur en bra barndom ska se ut. Att barn ska vara delaktiga i form av voice ses som naturligt och självklart. Med det följer en föräldrabarn relation som utmärks av förhandlingar som framhäver barns individualitet och förmåga att prata för sig samt en träning i att bli en individ som kan fatta beslut oberoende av andra. Ett återkommande tema i avhandlingen har varit att lyfta fram röster som kritiserar denna ensidiga definition på vad delaktighet anses vara, eftersom många barn i världen som lever i kulturer med ett mer kollektivistiskt etos, kanske inte kan eller vill leva upp till dessa ideal. Genom att sätta barns delaktighet i familjens aktiviteter på kartan har delaktighetsbegreppet getts en vidare betydelse, vilket har potential att inkludera alla barn. Detta utan att blunda för att en del av dessa aktiviteter, om de tvingas på barn utan att de ges möjlighet att förhandla om villkoren, kan vara begränsande för barns aktörskap.

En konsekvens av den barndomssociologiska synen på barn som innehavare av aktörskap, är att sluta betrakta barn som passiva och enbart i behov av skydd, även i situationer som vid en första anblick, kan uppfattas som ensidigt skadliga. I avsnitten om barns arbete, unga omsorgsgivare och parentifikation poängteras vikten av att denna form av barns delaktighet ska synliggöras, uppmärksammas och erkännas. Motståndet mot att inkludera dessa mer materiella former av delaktighet kan ses i ljuset av ansträngningarna att skydda barn från barnarbete och omänskliga förhållanden. Senare års studier visar att det kan ha förfelad verkan genom att barnarbete då riskerar ”gå under jorden” vilket kan medföra ännu sämre förhållanden för barn som arbetar (Bourdillon et al. 2010). Detsamma gäller barn som omsorgsgivare där forskningen under senare år lyft fram vikten av att erkänna och synliggöra barn som anhöriga (Becker, 2007; Evans, 2010). Om delaktighet, så som det föreslås i avhandlingen, också ska innefatta gemensamma aktiviteter är en kvarstående fråga hur denna form av delaktighet ska synliggöras och erkännas på ett sätt som stärker barns aktörskap.

Vi behöver också syna frågan om delaktighet i beslut, även i mer individuellt orienterade samhällen. Hur mycket inflytande har barn i familjen och vad är det barn egentligen får inflytande i? I forskningsgenomgången visade det sig att mycket av det som barn har inflytande över kan förknippas med konsumtion (Kümpel Nørgard et al. 2007), vilket gör att barnens ekonomiska situation kan vara avgörande för hur mycket inflytande de har i beslutsprocesser. Resultatet i avhandlingsstudien indikerar inte något sådant samband på individ/familjenivå. Däremot uppfattar sig barn, som tillhör grupper som har en högre inkomstnivå än medelvärdet för alla grupperna, ha mer att säga till om. Vilket är i linje med Park et al. (2016) som i sin studie från 60

länder kom fram till att föräldrar från länder med högre nationell socioekonomisk status (SES) värderar barns självständighet i högre grad. Om barns delaktighet i stor utsträckning handlar om inflytande i frågor som berör konsumtion, har barn i materiellt fattigare delar av världen, eller barn som lever i ekonomisk utsatthet även i rikare länder, små möjligheter att uppfylla dessa ideal.

Oavsett om inflytande handlar om konsumtion eller också inkluderar andra aspekter har barnen i avhandlingsstudien, nästan oavsett var de kommer ifrån, bedömt sig ha relativt lite inflytande, om man jämför med alla andra dimensioner av delaktighet, och det är inga dramatiska skillnader mellan de grupper som i beskrivningen av de olika länderna framställs som individualistiska eller ömsesidigt beroende. Resultatet att inflytande inte entydigt tycks kopplat till mer västerländska värderingar stämmer med tidigare studier (Kosher et al., 2017; Cherney et al., 2008). Trots den retoriska distinktionen mellan olika former av delaktighet och antagandet att barn i olika delar av världen har olika förutsättningar att leva upp till normativa barndomsideal så visar resultatet att för de tioåriga barnen i avhandlingsstudien är skillnaderna inte så stora.

Detta kan handla om att barnen från början har olika förväntningar avseende vilket inflytande barn ska ha i familjen. Om det inom en kulturell grupp finns normativa föreställningar om att barn har rätt till inflytande är det troligt att det ökar förväntningarna hos barnen. Objektivt sett kan dessa barns inflytande vara större, men med högre ställda förväntningar så kan den subjektiva upplevelsen istället vara att inflytandet upplevs som mindre. Likheten i barnens uppfattningar kan också bero på skillnader mellan de olika grupperna i hur autonomi uppfattas och kan uppnås. Även om besluten fattas av föräldrarna så kan barnen, om de är eniga med sina föräldrar, uppfatta dem som ett utslag av den egna viljan.

Alternativt så handlar likheten i barnens uppfattningar inte om att de lagt olika innebörder i och tolkat frågorna på olika sätt. Kanske är det så att 10-åriga barn världen över i relation till sina föräldrar känner sig lyssnade på och uppmärksammade, men inte uppfattar sig ha så mycket inflytande. Enligt Harach et al. (2005) är föräldrabarnrelationen speciell eftersom den utmärks av kontinuitet över tid och ett ömsesidigt beroende som gör att barn och föräldrar måste lyssna på och anpassa sig till varandra. Relationen är därför symmetrisk, men också asymmetrisk eftersom föräldrarna har mer makt, vilket kan vara en förklaring till att barnen känner sig uppmärksammade och lyssnade på, men inte uppfattar sig ha lika mycket inflytande.

Delaktigheten är inbäddad i strukturell ojämlikhet

Ett överraskande resultat i avhandlingsstudien är att ländernas nivåer av jämlikhet är konsekvent negativt korrelerat med barns delaktighet, oavsett om det handlar om beslut eller aktiviteter. Ju mer jämlikt, desto mindre lyssnade på och desto mindre förväntas barn vara delaktiga i familjens aktiviteter. Som tidigare diskuterats är sambanden mellan att barn förväntas vara tillsammans med, hjälpa till och visa mer omsorg i familjen och mindre jämlikhet inte så förvånande eftersom barns och kvinnors villkor ofta hänger samman. Men att barn känner sig mindre lyssnade på ju mer jämlikt ett land är, ter sig mer svårtolkat. Det kan, som tidigare nämnts bero på skilda förväntningar. I länder som är mer jämlika har även barn en starkare ställning (korrelationen mellan jämlikhet och barns rättigheter är stark). Det kan antas göra att barns förväntan om att bli lyssnade på är högre, jämfört med mindre jämlika länder.

Det är också möjligt att resultatet faktiskt avspeglar att jämlikhet mellan män och kvinnor har konsekvenser för barnens upplevelser, genom att det påverkar hur familjerna lever sina liv och använder sin tid. Flera av tidigare anförda studier pekar på att mer tid ger utrymme för barn att känna sig mer delaktiga. I Bermans (2015) studie upplevde många barn vars föräldrar separerat att det växelvisa boendet frigjorde mer tid och fokus från varje förälder som gjorde att barnen kände sig mer uppmärksammade och lyssnade på. Även i Theis (2010) studie framkom att vardagliga aktiviteter och gemensam tid skapade utrymme för barns delaktighet i beslutsfattande i familjen. Barnen i Gonzalez et al. (2015) studie framhöll också tidens betydelse genom att upplevelser av delaktighet hängde samman med hur ofta barn och föräldrar hade roligt tillsammans och lärde sig saker ihop. Hur sambanden mellan jämlikhet och utrymmet för barn att vara delaktiga kan förstås hänger troligen samman med familjens och gruppens socioekonomiska situation och hur köns- och generationsordningen ser ut i de olika grupperna och vilket samhälleligt stöd som finns för familjer med barn. Enligt Craig et al. (2010) är det främst kvinnors liv som påverkas av att få barn, även i länder där båda föräldrarna yrkesarbetar, framförallt då det saknas institutionellt stöd till barnfamiljer och normer om att även fäder ska engagera sig i sina barn. En möjlig tolkning kan vara att när jämlikheten inte inkluderar institutionellt stöd t.ex. i form av barnomsorg och inte heller normer som föreskriver ett jämlikt föräldraskap, riskerar tidsbrist och föräldrarnas upptagenhet av yrkeslivet att utmynna i att barn ges mindre utrymme. Detta är dock bara en av flera möjliga tolkningar. Betydelsen av ländernas jämlikhet, för barns möjligheter till delaktighet i familjen, behöver studeras ytterligare. En aspekt som inte inkluderats i studien men som troligen kan bidra med förståelse till dessa resultat är skillnader mellan länderna vad gäller om det finns något välfärdssystem och hur det i så fall är organiserat.

I analyserna finns mycket som pekar på att barns möjligheter till delaktighet är beroende av hur socioekonomiska resurser och rättigheter är fördelade. I resultatet har vi kunnat se att delaktighet i både beslut och aktiviteter genomgående har varit positivt korrelerat med barns rättigheter och att barnen känner sig trygga där de bor. Detta antyder att barn som lever under goda förhållanden inte bara blir mer delaktiga i beslut utan också i samvaro med och ansvar för andra. Det här visar entydigt hur centralt det är för barn att få grundläggande behov som hälsa, utbildning och trygghet tillgodosedda om de också ska ha utrymme att vara delaktiga. Särskilt viktigt verkar det vara när det gäller barns delaktighet i aktiviteter där både rättigheter och trygghet visar samband med samtliga dimensioner och särskilt starkt för om barnen förväntas visa omsorg om andra i familjen.

Uppfyllandet av barns rättigheter har inte lika starka kopplingar till beslutsformen av delaktighet. Om barn också ska känna sig delaktiga i beslutsprocesser och få inflytande i familjen verkar det mest centrala vara att de ska känna sig trygga där de bor. Många tidigare studier har visat att grannskapet kan ha avgörande betydelse för hur barn mår och hur det går för dem i livet och särskilt viktigt är det för barn i skolåldern att känna sig trygga. (Ingoldsby et al. 2002). Resultatet är också i överensstämmelse med tidigare studier som visat hur grannskapets karaktär kan påverka föräldrabarn relationen. Föräldrar som inte behöver fokusera på att skydda sina barn kan både ge barnen mer uppmärksamhet och lyssna på vad de har att säga vilket i förlängningen också ger barn större möjligheter till inflytande (O'Neil et al., 2001; Outley et al., 2010).

Det finns också tecken på att familjens socioekonomiska förhållanden får betydelse för hur delaktigheten tar form. För de materiellt mer välbeställda läggs fokus på att barn som individer ska vara delaktiga i beslut, för de materiellt mindre lyckligt lottade att de ska vara delaktiga i aktiviteter. Detsamma kan ses när det gäller vilken betydelse föräldrarnas utbildning kan ha, även om resultatet inte är helt entydigt vad gäller denna aspekt. Både Bornstein (2012) och Putnam (2015) hävdar att föräldrarnas utbildning är den viktigaste predikatoren för hur det går barn. Enligt Putnam (2015) har skillnaderna mellan hur föräldrar utövar sitt föräldraskap blivit alltmer beroende av utbildningsnivå. Mer utbildade föräldrar vill fostra sina barn till autonoma och självständiga individer och har en föräldrastil som utmärks av samtal och förhandlingar mellan barn och föräldrar. Resultatet i föreliggande studie visar, att hur föräldrarnas utbildningsnivå hänger samman med delaktighet inte är helt givet, eftersom det pekar i olika riktningar som indikerar att mer utbildning har samband med både mer och mindre beslutsfattande och aktiviteter i familjen. Även om föräldrarnas utbildning visar sig vara en signifikant faktor för variationen i barnens svar är det svårt att entydigt tolka hur föräldrarnas utbildning gör skillnad eftersom den verkar ha olika

effekter i olika kontexter. En svårighet med den här typen av stora internationella studier är att grundligt kunna förstå och tolka skillnader i så vitt skilda kontexter, särskilt när sambanden pekar i olika riktningar. Samtidigt är det viktigt att få fram dessa skillnader som ett första steg för att förstå att föräldrarnas utbildning kan ha olika konsekvenser för barns delaktighet i olika kontexter. Särskilt med tanke på att utbildningsvariabeln anses vara en så viktig predikator för hur barn har det och hur det går för dem i livet.

Hur hänger de olika delaktighetsformerna samman?

Att det inte är så stor skillnad på nivåerna av barns delaktighet i beslutsfattande och aktiviteter i familjen för också in på frågan om och i så fall hur de olika formerna av delaktighet kan tänkas höra ihop. Får barn som tar del i familjens aktiviteter större möjligheter till delaktighet i beslut, eller kan det tvärtom hänga samman med mindre inflytande? I tidigare avsnitt diskuterades att barns möjligheter till inflytande är beroende av de vuxnas syn på barns kompetens. Om barn inte anses kompetenta att vara delaktiga i aktiviteter som kan vara till nytta för andra, kommer de då anses ha kompetensen att utöva inflytande? Kan, att lyfta fram och synliggöra barns delaktighet i familjens gemensamma aktiviteter, som att ta hand om andra och att hjälpas åt med praktiska uppgifter, också bidra till att stärka barns röst på andra områden?

Om man ser på hur barnen rapporterat om vilka förväntningar det finns om att de ska hjälpa till och sedan jämför med hur mycket inflytande de upplever sig ha så verkar det finnas ett visst fog för den tanken (se tabell 13 i kapitel 8 och tabell 21 i kapitel 9). Då alla dimensioner inkluderas och summeras kan vi se att, baserat på hela gruppen, finns en positiv korrelation mellan delaktighet i beslut och aktiviteter. Fördelat på grupperna återfinns det positiva sambandet i nio grupper (se tabell 27 i appendix). Att mer delaktighet i aktiviteter kan hänga samman med att barnen också anses mer kompetenta och därmed ges mer inflytande verkar alltså ha bäring i de flesta grupperna och stämmer också överens med Sohlbergs (1997) studier av hur norska barns insatser i hemmet påverkade föräldrarnas syn på barns kompetens och utrymme för inflytande. Resultatet ligger också i linje med tidigare studier som visat att barn får ett större utrymme i sina familjer än på andra områden där de vistas (Alderson, 2010; Bjerke, 2011; Gurdal, 2015; Hart et al. 2001; Horgan et al., 2015; Mayall, 2002). Dessa studier som mestadels är gjorda i Europa och Nordamerika har framförallt undersökt barns inflytande. Avhandlingsstudien visar att dessa resultat verkar giltiga även i andra delar av världen och visar dessutom att det också hänger samman med barns delaktighet i familjens aktiviteter. Det bekräftar också Aldersons (2010) och Mayalls (2002) tes att en del av förklaringen till att barn har större inflytande hemma kan hänga samman med att barn och vuxna delar så många vardagliga

aktiviteter i familjen. Barns delaktighet i umgänge, att hjälpa till och ge omsorg om andra i familjen kan därför inte enbart ses som ett uttryck för föräldramakt och barns underordning utan också som en möjlighet för barn att få inflytande.

Möjliga delaktighetspositioner i familjen

Ett möjligt sätt att analysera och tolka resultatet är att utgå från Kâğıtçıbaşı (2002) teori om familjemönster. Kâğıtçıbaşı hävdar att det inte bara finns två olika typer av familjemönster som präglas av, antingen hög grad av individualism, eller hög grad av kollektivism, utan också ett tredje mönster som beskrivs som en syntes av de båda andra med inslag av både individualism och kollektivism. Som nämnts tidigare, menar Kâğıtçıbaşı att den ömsesidigt beroende familjemodellen bortser från grundläggande mänskliga behov av autonomi, medan den individualistiska familjemodellen bortser från grundläggande behov av närhet/släktskap (relatedness). Dessa familjemönster har tidigare setts som ömsesidigt uteslutande. Men Kâğıtçıbaşı hävdar att individuellt aktörskap och närhet/släktskap inte står i motsattsförhållande till varandra och att vi nu kan se ett familjemönster växa fram, som visar en kombination av möjligheter att uttrycka sin individualitet samtidigt som det ömsesidiga beroendet kvarstår.

Kopplat till avhandlingens tema och resultatet att det i så många av grupperna finns en positiv korrelation mellan barnens uppfattningar om möjligheter till beslutsfattande och gemensamma aktiviteter, kan tolkas som att dessa nya familjemönster både är möjliga och utbredda. Med inspiration från Kâğıtçıbaşis modell (se figur 2 sid 55) och resultaten i avhandlingsstudien kan barns delaktighet i familjen antas ha starkare eller svagare inslag av beslutsfattande och sociala åtaganden vilket kan uttryckas som fyra olika delaktighetspositioner (se Figur 9).

I den första positionen (1) befinner sig de barn som har små möjligheter att uttrycka sin individualitet genom att göra sin röst hörd och att omgivningen inte tillmäter det de har att säga betydelse. Kombinerat med att inte heller ha någon som frågar efter deras bidrag till familjens aktiviteter saknas kanske också känslor av samhörighet och ansvar för andra. Här kan man tänka sig att en del av de barn man möter i det sociala arbetet befinner sig, där föräldrarna av olika anledningar varken har förmåga att lyssna på och fråga efter barnens synpunkter eller att involvera dem i familjens gemensamma angelägenheter. Risken med denna position är att varken ha tilltro till sin egen förmåga och rätt att ta plats och att inte heller känna närhet och släktskap till andra i familjen. Den andra delaktighetspositionen (2) handlar om barn som får möjlighet att uttrycka sin individualitet, som är tränade i att formulera hur de själva vill ha det och att bli lyssnade på. Samtidigt finns färre förväntningar om att barnen ska vara delaktiga i familjens gemensamma aktiviteter. Positionen ger troligen en stark känsla för rätten att ta plats för egen del men svagare känslor av ömsesidig lojalitet

och ansvar för andra eftersom delaktigheten mest berör den egna personen. Riskerna med denna position är att barnen kan känna sig ensamma och överväldigade av att behöva ta ställning och göra egna val. Enligt Reynaert et al. (2009) finns också en fara med att om barn själva förväntas veta vad de behöver så är risken att de också görs ansvariga för att uppfylla dessa behov. Om det sker en sammanblandning mellan barns rätt till inflytande i beslut och ansvar för dess konsekvenser, kan denna form av delaktighet riskera innebära att barn utkrävs ett ansvar de inte kan axla. Att inte förväntas delta i det som berör andra kan också föra med sig en oförmåga att ta in andras perspektiv och ta ansvar för det som ligger utanför egenintresset, vilket gör att känslan av samhörighet kan försvagas. Den tredje delaktighetspositionen (3) kan innefatta barn som har få möjligheter att uttrycka sitt aktörskap och förväntas göra det de blir tillsagda. Barn i denna kategori kan i stor utsträckning känna sig delaktiga i sociala åtaganden genom att de bidrar till familjens gemensamma aktiviteter. Samtidigt finns risken att deras bidrag varken synliggörs eller tillmäts betydelse. Känslor av samhörighet kan bli tillgodosedda men kan också vara villkorade och upplevas som tvingande, eftersom eventuella uttryck för individualitet och försök att förhandla om villkoren för sina insatser, kan ses som ett hot mot gemenskapen. Även här blir frågan om vad som innefattas i begreppet ansvar centralt. I motsats till barn som får ta för stort ansvar för konsekvenser av beslutsfattande riskerar barn i denna position få för stort ansvar för att ta hand om andra och hjälpa till i familjen. Slutligen innebär den fjärde delaktighetspositionen (4) inslag av både beslutsfattande och sociala åtaganden. Barnen får både uttrycka sin individualitet, genom att göra sin röst hörd och förväntas vara med och bidra till familjens gemensamma angelägenheter. I denna position finns möjligheter för barn att förhandla om villkoren för sin delaktighet, samtidigt som tillfälle ges att göra något som inte bara främjar den egna personen, utan också får betydelse för andra, vilket kan bidra till känslor av samhörighet och lojalitet.

Sett till resultatet i studien verkar delaktighetsposition fyra vara den mest förekommande eftersom den innefattar att känna sig delaktig i både beslut och aktiviteter. Ett fåtal grupper av barn visar inte på detta mönster. Barnen från Sverige ligger strax över medelvärdet när det gäller inflytande men långt under när det handlar om förväntningar om att hjälpa till i familjen och det finns inget signifikant samband mellan barnens delaktighet i beslut och aktiviteter. De svenska barnen uppfattar sig alltså relativt delaktiga i beslut och den dimension i aktivitetsvariabeln som handlar om mer kravlös samvaro, men däremot inte att förväntas hjälpa till och ta hand om andra i lika hög grad som de flesta andra. Det kan tolkas som en delaktighetsposition som

innebär att kunna uttrycka sin individualitet men kanske inte ha samma förväntan om sociala åtaganden.⁴⁹

Inte heller de kenyanska och latinamerikanska barnens rapportering visar några signifikanta samband mellan de olika delaktighetsformerna. Som nämnts har båda grupperna av barn bedömt att de förväntas hjälpa till betydligt mer än medelvärdet för alla barn och har lägre nivåer när det gäller inflytande. Detta kan förstås som en delaktighetsposition som innebär att förväntas ta ansvar för det som behövs göras i familjen. Samhörigheten och lojaliteten som detta kan tänkas resultera i kan dock kännas påtvingad, eftersom utrymmet för den egna individen och möjligheterna att förhandla, är begränsade.

		Delaktighet i beslut	
		Svag	Stark
Delaktighet i aktivitet	Svag	1. Barn har varken inflytande i form av voice, eller uppfattar sig ha ömsesidigt ansvar för andra.	2. Barn har inflytande över egna domäner. Ideal om voice dominerar. Ömsesidigt ansvar för andra är lågt värderat
	Stark	3. Barn har inget inflytande i form av voice, men uppfattar sig ha ansvar för andra. Ömsesidigt ansvar är högt värderat. Individualitet är lågt värderat.	4. Barn har voice och inflytande över personliga och gemensamma domäner. Dessutom ömsesidigt ansvar för andra.

Figur 6. Möjliga delaktighetspositioner för barn i familjen

Självklart är denna delaktighetstypologi en grov förenkling av de komplexa processer som utspelar sig i familjen. Man kan till exempel fråga sig hur mycket inflytande den fjärde delaktighetspositionen innebär eftersom just inflytandedimensionen är den som alla barn skattat allra lägst. De olika positionerna är troligen sällsynta i någon renodlad form. Delaktighetsposition två där voice är högt värderat innebär troligen inte att barn

⁴⁹ Men när det gäller korrelationen mellan de båda summavariablerna ska resultatet tolkas försiktigt eftersom det är lågt antal n beroende på bortfallet på syskonfrågorna och dessa frågor ingår i summavariabeln. Den svenska gruppen har, som nämnts, stort bortfall på omsorgsvariabeln beroende på att svarsalternativet ej tillämplig fanns med i den svenska undersökningen.

fattar beslut helt på egen hand utan i förhandling med sina föräldrar och förväntas kanske ansvara för andra områden än de som undersökts i studien. På liknande sätt innebär position tre förmodligen inte total avsaknad av inflytande. Om typologin ska användas som ett verktyg för att analysera barns delaktighet i familjen behöver den vidareutvecklas. I följande avsnitt ges några exempel på studiens begränsningar och möjliga utvecklingsområden.

Begränsningar

Det som är studiens styrka, att undersöka hur barn från olika delar av världen uppfattar sin delaktighet, blir till viss del också dess begränsningar. Både genom svårigheten att ställa frågor som är relevanta för alla barn oavsett kontext och genom de tolkningsprocesser som sker då barnen ska besvara frågorna och hur resultaten sedan kan förstås. En begränsning i avhandlingsstudien är att så få frågor ställdes rörande aktiviteten att ”hjälpa till” i familjen. Vid internationella studier kan det vara vanskligt att ställa frågor kring detta område, eftersom de riskerar att bli alltför kontextspecifika, till exempel kan en fråga om hur ofta barn hjälper till att hämta sina syskon på förskolan vara omöjlig att ställa om det inte finns några förskolor. Frågorna kan också bli för specifika på andra sätt, t.ex. hade man å ena sidan kunnat ställa frågor om barnens ansvar för djur, eftersom det är en aktivitet som ofta berör barn, å andra sidan blir den frågan inte relevant i alla familjer som inte har djur. Formuleringarna i frågorna som berörde aktiviteten ”omsorg” var begränsande på ett liknande sätt eftersom de specificerades till att gälla syskon och mor/farföräldrar. Det skapade ett bortfall när frågorna inte var tillämpliga för de barn som saknade syskon eller kontakt med mor/farföräldrar. En rekommendation när barns delaktighet i omsorg ska undersökas är därför att använda mer generella formuleringar som likt definitionen av unga omsorgsgivare efterfrågar barn som ... ”vårdar, hjälper eller ger stöd åt en person som står dem nära (Nordenfors et al., 2014 s 8) istället för att precisera släktsrelationer. Det hade troligen också varit möjligt att specificera fler konkreta göromål som förekommer i alla familjer som matlagning, städning och tvätt.

En annan begränsning i avhandlingsstudien, är att den inte explicit visar hur de olika delaktighetsformerna hänger samman med hur barnen mår. Att barn mår bättre av att få inflytande i sina liv har framkommit i tidigare studier (se t.ex. Kosher et al. 2017). Huruvida barn mår bra av att också vara delaktiga i familjens aktiviteter är mindre undersökt. Den positiva korrelationen mellan de olika delaktighetsformerna och realisering av barns rättigheter och upplevelser av trygghet indikerar att båda formerna kan tänkas främja barns välmående. Ett förslag till framtida studier kan vara

att klarlägga hur de olika delaktighetspositionerna påverkar barns mående och därigenom förtydliga var gränserna går för hur mycket ansvar som kan läggas på barn, både vad gäller inflytande och aktiviteter.

Ett annat resultat i studien som förtjänar mer uppmärksamhet i framtida forskning, är sambandet mellan barns delaktighet och religion. Det framkommer att barn som har föräldrar som anser religion som mer viktigt för hur de utövar sitt föräldraskap både känner sig mer lyssnade på och förväntas hjälpa till mer i familjen. Samtidigt visade sig religion ha negativa samband med både barns rättigheter och jämlikhet. För att förstå hur detta kan tänkas hänga samman och vilken betydelse religion kan ha för barns delaktighet i familjen behövs ytterligare studier i olika kulturella och religiösa kontexter. I avhandlingsstudien undersöks t.ex. inte om olika religiösa inriktningar har olika samband med barns delaktighet, utan bara hur viktig religion är generellt för föräldrarnas föräldraskap. En möjlig ingång för framtida studier om religionens betydelse för barns delaktighet är därför att studera hur olika religioner inom samma land kan tänkas inverka och som undersöker vad i de olika religionerna som främjar eller motverkar barns delaktighet. Inte minst kan religionens betydelse för barnen själva vara av vikt att undersöka.

Studiens implikationer för socialt arbete

Begränsningarna till trots, kan resultatet och den föreslagna delaktighetstypologin också vara till hjälp, inte minst inom det sociala arbetet med familjer, för att fråga sig på vilket sätt barn är delaktiga och vilken typ av delaktighet som behöver understödjas. I arbete med familjer kan det underlätta att inte förmedla en ensidig diskurs om att barns delaktighet bara kan se ut på ett sätt och utgå från ett visst barndomsideal, som antingen betonar barns individuella rättigheter, eller barns ömsesidiga skyldigheter. Då barn med olika bakgrund och traditioner möter socialt arbete kan, att hålla båda dessa aspekter i luften samtidigt, vara en mer framkomlig väg för att förverkliga barns rättigheter. Genom att inbegripa frågor som berör både beslut och aktiviteter kan till exempel barn som i hög grad förväntas vara delaktiga i aktiviteter ges möjlighet att synliggöra sina insatser och därmed också förhandla villkoren genom att beslutsformen av delaktighet också framhävs. Ett konkret sätt skulle kunna vara att med utgångspunkt i typologin och barns erfarenheter, formulera kontextspecifika frågor som fångar in båda dessa områden. Barnens svar kan sedan ligga till grund för att utveckla det stöd familjerna kan tänkas behöva för att barns delaktighet ska bli verklighet.

Studiens resultat har också implikationer för det strukturella sociala arbetet. På många håll i världen bedrivs det sociala arbetet inte främst på individnivå utan inrik-

tas på att förbättra förhållanden och skapa mer rättvisa villkor för missgynnade grupper. Habashi et al. (2012) menar att barns rätt till delaktighet sällan finns med i nationella styrdokument eftersom det är svårt att definiera och mäta. Dessutom kan det finnas en ovilja att synliggöra barns rättigheter på detta område, eftersom det skulle avslöja nationernas bristande ansvar för att skapa ekonomiska och sociala strukturer som främjar delaktighet. Avhandlingens resultat att barns möjligheter till delaktighet i familjen har samband med hur säkra och trygga barnen känner sig där de bor indikerar att boendesituationen är en fråga som bör prioriteras. Den boendesegregation som är en realitet på de flesta håll i världen riskerar annars att permanenta och öka skillnaderna mellan de barn som får möjlighet till delaktighet och de som ställs utanför. De flesta studier som gjorts med fokus på grannskapets inverkan på barns liv har varit probleminriktade genom att visa hur ett otryggt boende kan få negativa konsekvenser t.ex. för barns hälsa och förmågan att klara sig i livet. Avhandlingsstudiens tydliga koppling mellan ett tryggare grannskap och mer delaktighet visar också att det sociala grannskapsarbetet kan vara en nyckelfaktor för barns delaktighet, inte bara för ökad delaktighet i området där de bor, utan också för att barn ska ges större möjligheter till delaktighet i familjen. I det arbetet är det centralt att undersöka både barns och föräldrars uppfattningar om sitt grannskap och identifiera vad som uppfattas som otryggt och farofyllt eftersom det är utifrån dessa uppfattningar som barns delaktighet möjliggörs eller begränsas.

Att säga sitt och att höra till

Det finns många motsägelser i retorik och praktik när det gäller barns situation och på vilket sätt barn kan och bör vara delaktiga. I väst ses barn å ena sidan som kompetenta och kapabla aktörer. Å andra sidan framstår barns tillvaro som alltmer inrutad och övervakad (Prout 2000). Normer om att ha barnet i fokus och att tillrättalägga barns tillvaro, kan paradoxalt nog verka utestängande och skapa mindre delaktighet för barn utanför ”barndomsvärlden”, där de vuxna har stort tillträde till barns liv, medan barn inte, av hänsyn till att de är barn, får ta del av de vuxnas åtaganden och aktiviteter. Barn i de materiellt fattigare delarna av världen, har kanske inte ett liv som är anpassat för dem som barn och kan tvärtom ses som utestängda från möjligheter till inflytande, trots att de axlar samma åtaganden som vuxna.

I den här avslutande delen av avhandlingen har jag argumenterat för att barns individualitet och rättigheter att vara delaktiga i beslut i familjen och sociala åtaganden genom aktiviteter inte behöver stå i motsattsförhållande till varandra. Det går att göra familj på ett sätt som kan kombinera båda dessa former av delaktighet. Delaktighet förstådd på detta sätt kan länkas till den större och ständigt pågående diskussionen om balansen mellan individens utrymme och frihet i relation andras behov och ett

sammanhållet samhälle som ger jämlika förutsättningar. En aspekt som debatterats flitigt är den oro många känner för att den långt drivna individualiseringen i väst kan ha negativa effekter på den sociala sammanhållningen i samhället. Ett av argumenten är att om individer fokuserar alltför starkt på sitt egenintresse riskerar det utarma det sociala kapital som byggs upp av vårt engagemang i det som ligger utanför den personliga sfären. Till exempel hävdar Putnam (2000), som undersökt hur amerikaners gemenskap med andra förändrats de senaste decennierna, att våra mellanhavanden med andra är färre och alltmer inriktade mot att uppfylla egna mål och syften och allt mindre åt deltagande i det sociala livet för att göra något för andra. För individer får det till konsekvens att vi blir allt ensamare och saknar stöd och vägar ut vid livets motgångar. För samhället innebär det att allt färre engagerar sig i frågor som berör oss alla (ibid). I analogi med vad som tidigare hävdats, att barns delaktighet i beslut och ömsesidigt ansvarstagande för familjens aktiviteter inte utesluter varandra menar Putnam (2000) att detsamma gäller för individualism och gemenskap. Det västerländska samhällets utveckling mot ökad individualisering har inte bara inneburit större egenintresse utan också större tolerans och bejakande av mångfald och acceptans av människors olikhet. Det har därför funnits en rädsla för att starka gemenskaper ska (åter)ska intolerans och begränsning av frihet. Rädslan är enligt mig befogad, en form av trång gemenskap är på frammarsch i många delar av världen där nationalism och religiös fundamentalism växer sig allt starkare. Men Putnam hävdar att det inte är någon givet motsatsförhållande mellan frihet och gemenskap utan istället tvärtom. Argumenten baseras bland annat på att jämlikhet och socialt kapital, åtminstone i USA är starkt korrelerade till varandra. Båda ökade under 1900-talets första hälft och under de senaste decennierna har det sociala kapitalet minskat i takt med att ojämlikheten ökat. I avhandlingsstudien kan vi se ett resultat som kan tolkas på liknande sätt. Analyserna visar att under jämlikare förhållanden där barns rättigheter är högre och där de känner sig trygga där de bor där uppfattar barn sig mer delaktiga *både* genom att de får säga sitt och förväntas höra till genom att ta ansvar för andra.

Summary

Opportunities to participate are seen by many as a keystone of a good life and a well-functioning society. Participation by children has primarily been equated with the perception that children should have a 'voice', while participation in the sense of interactivity, being part of and doing things and taking on responsibility for others, has been omitted. In the thesis, it is argued that the emphasis on children having a voice is based in an individually oriented manner that may not be applicable to all children. For children living in societies that are more collectively oriented, participation may not primarily be about making decisions on their own or being able to speak for themselves. Rather, participation can encompass doing things together and making decisions in a reciprocal way in which the individual is not at the centre (Wyness, 2012).

Based on a sample of 1290 ten-year old children from Colombia, the Philippines, Italy, Jordan, Kenya, China, Sweden, Thailand and the USA, the overall aim of the thesis is to explore children's perceptions of their participation in the family and whether there is any connection between these perceptions and the circumstances in which the children live. Children's participation in the family is defined in two ways: in *decision-making processes* and in *activities*. Furthermore, the thesis aims to investigate whether there is any correlation between children's participation in decision-making and in family activities and how any similarities and differences in participation can be understood in relation to structural factors on an individual/family and community level.

By doing so, the thesis aims to fill several knowledge gaps in the area. Partly because it investigates participation in the family and partly because it concerns how not only older but also younger children perceive their participation. In addition, the thesis contributes to a broader definition and examination of children's participation, as it includes participation in both decision-making and activities. Last but not least, it is based on a broad empirical sample from different parts of the world. This is especially important considering that the question of child participation is supposed to embrace all children wherever they live.

Previous research

Previous studies on children's participation in decision-making have mainly been conducted in Western societies. These show that children perceive that they have more opportunities to take part in decision-making at home than in other areas (Alderson,

2010; Bjerke, 2011; Gurdal, 2015; Hart et al. 2001; Horgan et al. 2015; Mayall, 2002). The scope to negotiate may be influenced by several things. One of the most important is the amount of time children and parents spend together (Alderson, 2010; Mayall 2002). Another is how power relationships between children and adults are perceived (Kümpel Nørgard et al. 2007; Persson, 2009; Richter et al. 2011; Twum-Danso, 2009). The areas in which children want and often have the opportunity to decide are concerned with the personal domain (Smetana Campione-Barr & Daddis, 2004). They are also involved in other matters concerning the family at large, and these areas are often associated with consumption (Bjerke, 2011; Horgan et al. 2015; Kümpel Nørgaard, Bruns, Haudrup Christensen & Romero Mikkelsen, 2007).

Studies on children's participation in activities show great variation in different parts of the world in terms of how much and in what manner children are expected to participate. Research in this area is not defined as participation per se and can be found in several fields. One of these concerns family obligations. This includes how children in different cultural contexts are expected to participate in housework and take on responsibilities and support for other family members (Yahirun, Perreira & Fuligni, 2015), but because they are children, their contributions are not always made visible or recognized as important (Becker, 2007). Some children also take on financial and caring responsibility for their family. This is often considered a risk to children's health and development. In recent years, this image has been nuanced, and it is claimed that children's work should be regulated and caring acknowledged and recognized in a way that is supportive instead of judging (Becker, 2007; Liebel, 2015).

Previous research on life conditions that may affect children's participation is also addressed. A number of factors can help explain the variation in expected family responsibilities and influence of children. Access to economic and social resources seems to be crucial (Backe-Hansen, 2004; Bornstein, Hahn, Suwalsky & Haynes, 2003; Cherney et al. 2008). Studies also show that feeling safe in the neighbourhood can have a big impact on children's lives and wellbeing (Ingoldsby & Shaw, 2002; O'Neil, Parke, & McDowell, 2001). In addition, the child's gender, the role of culture and religion and family form have shown to be critical factors that affect children's lives and may therefor also influence how children participate in their families.

Theoretical perspectives

The theories used in the thesis encompass understanding of how children, childhood and family can differ through time and place and therefore affect how participation is expressed. A theoretical starting point is the 'new' sociology of childhood that emerged in the 1980s by offering a paradigmatic change in the way we look at children

and childhood and how children's experiences are assessed (Hendrick, 2009). A theoretical perspective based on these assumptions used in the thesis is social relational theory (SRT), which is a holistic dialectical framework. In SRT, the socialization process is seen as a cultural, embedded social relationship in which children and parents are seen as individual actors but as part of a mutual, dependent relationship that forms the context of their agency (Kuczynski & De Mol, 2015). Finally, two theories on family systems from a global perspective are used. The first is the geo-cultural perspective, which describes the different family systems of the world and their roots in specific historical, religious and philosophical value systems that all, in different ways, carry patriarchal structures that affect gender and generational structures (Therborn, 2004).

Another often-mentioned and examined way to look at and categorize differences between ways of doing family is whether family values are individualistically or collectively oriented. Individualistic values are often associated with what is perceived as a modern approach, for example when it comes to parenting, while the collectivistic values are associated with what is seen as traditional ways. The other theoretical model on family systems used in the thesis is "*The family model of psychological interdependence and the autonomous-related self*" created by Kâğıtçıbaşı (2002). Kâğıtçıbaşı opposes the conception that what is called modern coincides with Western values and that there is a self-evident association between individualism and more developed societies. Kâğıtçıbaşı also opposes the dichotomy between collectivistic and individualistic ways of doing family and suggests there is a third way that forms a synthesis of the former. This new way of relating can, for example, be to encourage children's independence in one area while still expecting mutual responsibility in others.

Method

The study can be described as explorative and cross-sectional based on quantitative material consisting of structured interviews with children and questionnaire responses from parents. Data used in the thesis are collected within the frame of the international research project Parenting Across Cultures (PAC) that started 2007 and is ongoing. Considering that most research in the field is performed in Western industrialized countries, the overall aim of PAC is to develop knowledge about children and parenting based on a wide geographic and cultural sample to explore how cultural frameworks and children's interpretations may impact the way parents handle their parenting and children act and adapt (Lansford & Bornstein, 2011).

The data used in the thesis were collected in 2010, the third annual wave of data collection following recruitment. The participants included 1290 children (age $M = 10.37$, $SD = 0.72$; 51 % girls) and their mothers ($n = 1275$) and fathers ($n = 1153$).

The families were drawn from Colombia, Medellín ($n = 100$); the Philippines, Manila ($n = 103$); Italy, Rome ($n = 99$); Italy, Naples ($n = 95$); Jordan, Zarka ($n = 112$); Kenya, Kisumu ($n = 95$); China, Jinan ($n = 114$); China, Shanghai ($n = 101$); Sweden, Trollhättan/Vänersborg ($n = 98$); Thailand, Chiang Mai ($n = 101$); and three groups from Durham in North Carolina in the USA, Afro-American ($n = 93$), Euro-American ($n = 99$) and Latin American ($n = 80$).

In general, the ambition of PAC has been to recruit children and parents in all countries from schools with different socioeconomic profiles consistent with the area or city where data was collected. The children were interviewed individually in their homes, at their school or in any other place that suited the children and their parents. Parental data were collected in different ways and countries through personal interviews or written surveys. The children and parents received a small gift as an appreciation of their participation. Ethical guidelines were followed, for example both children and parents were informed of the purpose of the study, the approaches and that they could cancel their participation at any time. The parents gave written consent that they and their children wanted to attend, and the children gave oral consent.

To ensure linguistic and conceptual equivalence, a procedure of forward and back-translation was performed. In addition to the linguistic translation, there was a discussion about questions that could be problematic in other ways, such as being seen as culturally insensitive. Research coordinators have been responsible for judging if the design would work in their respective countries.

My role in the PAC project has included being one of those who interviewed the almost one hundred children from Sweden once a year and collected questionnaires from the parents from 2012 to 2017. My point of departure is that the method used in the thesis has been useful for exploring children's perceptions of their participation in the family in different parts of the world and to what life conditions these perceptions may be related. The traces (in this case in the form of numbers) that the children's answers form have been used as a starting point for theoretical discussions about how participation can be understood and vary. This does not mean that the concepts and categories are regarded as objective facts independent of the social actors. Rather, I see social phenomena such as participation and categorizations like gender and family as socially constructed and constantly in motion.

Measures

In the PAC study, there was no specific instrument for measuring children's participation. Therefore, in order to operationalize the issue of child participation, questions from several different instruments were used. To investigate the question of the extent to which the children perceived they had opportunities to participate in decision-mak-

ing, 13 questions were taken from two different instruments. The chosen items concerned the children's perceptions of how much parents encouraged them to take part in decision-making and how often they were listened to and received attention from their parents, for example: *My parents emphasize that every member of the family should have some say in family decisions* or *My mother/father cares about what I think and likes me to talk about it*. To examine expectations regarding children's participation in family activities, 11 questions from the instrument 'family obligations' developed by Fuligni, Tseng and Lam (1999) were used. Children were asked how often they were expected to participate in family activities, for example: *Help out around the house* or *Help take care of your brothers and sisters*.

To examine how different life conditions at individual/family level might affect children's participation, background data provided by parents concerning child gender, number of adults and children living in the family, parents' education, household income and the importance of religion to parenting were used as independent variables. In addition, the PAC instrument 'neighbourhood danger' with a seven-point scale was used to ask children about the safety and social climate of the neighbourhood in which they lived, for example: *my neighbourhood is a dangerous place to live*.

To explore if conditions on a structural level might be connected to the children's perceptions, two country level indices and one aggregated measure were used as independent variables. These were the Gender Inequality Index (GII), which measures the degree of equality between women and men, and the Realizing Children's Rights Index (RCRI), which measures the extent to which children's rights are realized in a country and the family income at an aggregated group level.

Analytic approach

All the data have been quantitatively analysed in SPSS 21. Background data, such as child gender and socioeconomic conditions, are used to describe the children and their families and as independent variables. With regard to the first two questions of the thesis concerning the extent to which the children perceive having the opportunity to participate in decision-making and in joint activities in the family, the analysis process was conducted in two stages. As a first step, a factor analysis was conducted. The dimensions that emerged through the factor analysis were used in the next step as dependent variables. Based on the factor analysis, participation in decision-making was interpreted as consisting of three underlying dimensions in which the children felt they were 1) *listened to*, 2) *received attention* and 3) *encouraged to have influence*. The factor analysis of the items concerning participation in activities also yielded three dimensions that were interpreted as expectations of the children to 1) *care for*, 2) *socialize with* and 3) *help out* in the family.

In order to examine the third question of the dissertation on how the variation in perceived participation can be understood in relation to contextual factors at individual/family and community level, multi-level analysis (MLM) was used. Finally, a nonparametric bivariate analysis was performed on each group to find out if the results obtained by the multilevel analysis based on all children were also valid for the groups of children and if and how the different forms of participation were connected to each other in each group.

Main findings

The results show that the ten-year-old children, regardless of the country or group they come from, see themselves as participants in both decision-making and the family activities to a surprisingly high level. A relatively small part of the variation can be attributed to belonging to a particular group. It also does not depend on child gender. On a structural level, however, gender equality appears to play a role. The more equal the conditions between women and men in the child's country of origin, the less the children perceive their participation to be, both in decision-making and activities. The opposite relationship prevails with regard to children's rights. The more established children's rights are in the country in which the children live, the more involved children appear to be in both decisions and activities in the family. The last structural factor investigated is whether family income at group level, compared with the average income for all groups, may be significant. Here, it turns out that associations point in different directions for the different forms of participation. Children who belong to groups with higher incomes perceive themselves more involved in decision-making, while belonging to lower income groups is linked to greater participation in activities.

At individual/family level, it is primarily one factor that seems crucial to children's experiences of participation, and that is how safe they feel in their neighbourhood. The safer they feel, the higher they have estimated their participation, and for the analysis based on all children, this applies to all dimensions of decision-making and activities.

Children with parents who consider religion more important to the way they exercise their parenting also seem to perceive their participation as higher both in terms of decisions and activities. Here, however, only one of the dimensions of each form of participation seems important.

The remaining factors at individual/family level, based on all children, are related to participation in *either* decisions *or* activities. The parents' educational level appears to be a factor that affects children's participation in decision-making. The more educated the parents are, the more the children feel that they are listened to and encouraged to exert influence. The family's income, on the other hand, appears to be

linked to participation in activities. Children who live in a family with a higher income have lower expectations to provide care and to help out in the family. When instead of including all children, the analyses were conducted at group level, these relationships no longer appeared given, as both the education and income levels of the parents seem to have different effects in different groups.

Finally, it was investigated whether the children's opportunities for participation could be linked to the number of children and adults in the family. The analysis based on all children shows that only the number of children has an impact and only on the expectation that the children should care for other family members. The more children there are in the family, the more care the children are expected to provide. At group level, on the other hand, the number of adults also appears to be of some importance, but the links point in different directions.

Reflections and conclusions

The way children's participation is practised in the family in many ways reflects the society of which the children and parents are a part. The way participation is expressed mirrors the way children as a category are viewed and treated, the standards of how childhood should be and the material conditions in which the children and their families live. In general, most children in the study felt that they were listened to and received attention from their parents to a high degree, and the differences are not that big between the different groups. Most children also appear to be expected to participate in caring, being with and helping out in their families to a large extent, and hardly any children perceived that they are encouraged to have influence to the same degree as the other dimensions of participation. This shows that children as a category may still lack opportunities to have a say, although they participate to a large extent in other ways.

The variations that are shown to be significant do not depend mainly on the cultural group to which the children belong. Instead, overall and individual socio-economic conditions both appear to be decisive to the way participation is expressed. The more children's rights are realized and the more secure the neighbourhood in which the children live, the greater the participation. This is also true for both decision-making and activities, although there appear to be some differences at an individual level in the kind of participation that is realized. Those who live in more affluent families perceive that they take part in decision-making to a higher degree, while less socioeconomically well-off children are expected to take part in activities to a greater extent. Both levels therefore seem important but in different ways. At an overall level, it seems crucial that children's rights are realized if we want to give children opportunities to both have influence and take mutual responsibility in the family. If children feel safe where they live, this also supports both kinds of participation, but

if children live in socioeconomically difficult circumstances in their families there is a risk they will participate mainly in activities and that their contributions to their families will neither be acknowledged nor recognized because of their lack of influence in decision-making.

One puzzling finding is that although gender equality correlates strongly with the realization of children's rights, greater equality between men and women also consistently correlated negatively with children's participation. This may be due to different expectations. In countries in which children's rights and gender equality are realized more, children probably also have higher expectations of participation. It is also possible, however, that the results actually reflect that equality between men and women has consequences for the children's experiences because it affects how the families live their lives and spend their time. Previous research has shown that time is a crucial aspect of children's experiences of participation. Doing things and spending time together in the family gives children opportunities to participate on their own terms (Berman, 2015; Gonzalez et al, 2015; Theis, 2010). In countries in which both parents work, especially if there is no institutional support for families with children and no normative standards that fathers should also engage with their children, the lack of time may result in children being given fewer opportunities for participation.

Another interesting finding is that, among many children, the two different kinds of participation, decision-making and activities, seem to be linked. The more (or less) the children perceive they participate in decision-making, the more (or less) they are expected to participate in activities. Based on these results and Kâğıtçıbaşı (2002) ideas that individualistic and collectivist family patterns are not necessarily mutually exclusive, a model of four possible participation positions was constructed.

In the first position (1), the children do not participate at all. They have no chance to express their individuality and there are no expectations on them to participate in family activities. The second position (2) includes children who mainly participate in decision-making but have fewer expectations to take part in and responsibility for family activities. The third position (3) consists of children who to a high degree take part in and are responsible for family activities but have few opportunities to negotiate the terms of their participation. The fourth position (4) comprises children who take part in activities and also have a say in decision-making.

Participation in decisions

		Weak	Strong
Weak	Participation in activities	1. Children have no voice, nor do they perceive that they have mutual responsibilities for others.	2. Children have influence in personal domains. Ideal of voice dominates. Mutual responsibilities for others have low value.
Strong		3. Children have no voice but perceive that they have responsibilities for others. Mutual responsibilities are highly valued while individuality is not.	4. Children have influence in personal and common domains and also mutual responsibilities for others.

The bivariate analyses showed that there was a positive significant relation at group level between participation in decision-making and activities in 9 of the 13 groups, which could be interpreted as the fourth participation position (4). A few groups did not show this pattern. The children from Sweden are just above average when it comes to influence but far below when it comes to expectations of helping in the family, and there is no significant link between the children's participation in decisions and in activities. This could be interpreted as the second position (2), which provides opportunities to express individuality but not the same expectations of social commitments. The Kenyan and Latin American children's reports also do not show any significant link between the different forms of participation. Both groups of children estimated that they were expected to help out more than the average for all children and that they also had lower levels of influence. This could be interpreted as the third position (3), which has expectations of taking responsibility for what is needed in the family. However, the relatedness and loyalty in which this may result may lead the children to feel compelled because their levels of influence are low. In this position, the scope for individuals and for negotiating opportunities is limited. None of the groups showed any patterns that could be interpreted as the first position (1), which offers no or low participation in both decisions and activities. This position is probably unusual but may be found in social work with families in which parents, for different reasons, have neither the ability to listen to their children nor to engage with them in family activities.

This typology is of course a gross simplification of the complex processes that relate to children's participation in the family. The strength of the study, to investigate how children from different parts of the world perceive their participation, is also to some extent its limitations. One of these is the difficulty of asking questions that are relevant to all children regardless of context and interpreting the results in a way that takes these contexts into account.

Another limitation of the dissertation study is that it does not explicitly show how the different forms of participation are related to the way the children feel. The fact that children feel better about having influence in their lives has been shown in previous studies (Gonzalez, 2015; Malone & Hartung, 2010; Persson, 2009). Whether this also applies to participation in family activities has been investigated less. The positive correlation between the different forms of participation and the realization of children's rights and experiences of security indicates that both forms may promote the wellbeing of children. A proposal for future studies may be to clarify how the different participation positions affect children and thereby where the limits are for how much or how little influence and responsibility can be put on children.

Despite the limitations, the result and the proposed participation typology can be helpful, not least in social work with families, to ask how children participate and what kind of participation needs to be supported. When working with families, it may be a good idea not to convey a one-sided discourse on participation based on a particular childhood ideology that emphasizes either children's individual rights or children's mutual obligations. When children of different backgrounds and traditions meet social work, keeping both these aspects in the air at the same time can be a more accessible way to realize children's rights. A concrete way could be to formulate context-specific issues that capture both of these areas based on the typology and children's experiences, for example children on whom there is a high expectation to participate in activities could, by highlighting the decision-making approach, be given the opportunity to make their efforts visible and thus negotiate the terms of their participation.

The results of the study also have implications for structural social work. In many parts of the world, social work is not primarily at the individual level but focuses on improving and creating more equal conditions for disadvantaged groups. According to Habashi et al. (2012), children's right to participation is rarely included in national constitutional documents because it is difficult to define and measure and there may be a reluctance to make children's rights visible in this area, as it would reveal the nation's lack of responsibility for creating economic and social structures that promote participation. The findings that children's opportunities for participation in the family relate to how secure the children feel where they live indicate that creating

safe neighbourhoods should be prioritized. Housing segregation is a reality in most parts of the world and risks permanently increasing the gap between children who participate and children who lack these opportunities. The clear link between a safer neighbourhood and greater participation in the present study shows that social work aimed at neighbourhoods can be a key factor in children's participation, not only for increased involvement in the area in which they live but also for giving children greater opportunities to have a say in decision-making and feelings of relatedness through activities in their families.

Referenser

- Alanen, L., & Mayall, B. (2001). (Red.), *Conceptualizing Child-Adult Relations*. London & New York: Routledge/Farmer.
- Alanen, L. (2001). Explorations in Generational Analysis. I Alanen, L., & Mayall, B. (Red.), *Conceptualizing Child-Adult Relations*. London & New York: Routledge/Farmer.
- Alderson, P. (2000). *Young children's rights exploring beliefs, principles and practice [Elektronisk]*. London: Jessica Kingsley.
- Alderson, P. (2010). Younger children's individual participation in "all matters affecting the child". I Percy-Smith, B., & Thomas, N. (Red), *A handbook of children and young people's participation perspectives from theory and practice*. London: Routledge.
- Al-Hassan, S., & Takash, H. (2011). Attributions and Attitudes of Mothers and Fathers in Jordan. *Parent Sci Pract*, 11(2-3), 142-151.
- Alampay, L. P., & Jocson, R. M. (2011). Attributions and Attitudes of Mothers and Fathers in the Philippines. *Parent Sci Pract*, 11(2-3), 163-176.
- Ariès, P (1962). *Centuries of childhood - A Social History of family Life*. New York: Random House.
- Arnett, J. J. (2008). The Neglected 95%: Why American Psychology Needs to Become Less American. *Am Psychol*, 63(7), 602-614.
- Backe-Hansen, E. (2004). *Barn og unges håndtering av vanskelige livsvilkår - Kunnskapsbidrag fra 36 studier av barnfattigdom*. (Rapport 2012:04). Oslo: NOVA
- Backe-Hansen, E., & Frønes, I. (2012). *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Baines, D., & Cunningham, I. (2011). Using comparative perspective rapid ethnography in international case studies: Strengths and challenges. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, 12(1), 73-88.
- Bansode, P. (2013). *Perverse Consequences of Well Intentioned Regulation: Evidence from India's child labor ban*. St. Louis: Federal Reserve Bank of St Louis.
Tillgänglig: <http://search.proquest.com/docview/1698272506?accountid=14825>.
Hämtat: 2015-06-27.
- Barber, B. K., Olsen, J. E., & Shagle, S. C. (1994). Association between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behavior. *Child Development*, 65(4), 1120-1136.
- Baumrind, D. (1980). New Directions in Socialization Research. *American Psychologist*, 35(7), 639- 652.
- Becker, S. (2007). Global perspectives on Children's Unpaid Caregiving in the Family: Research and policy on "young carers" in the UK, Australia, the USA and Sub-Saharan Africa. *Global Social Policy*, 7(1), 23-50.

- Ben-Arieh, A., & Khoury-Kassabri, M. (2008). Attitudes toward and understanding of children's rights among middle school students in Jerusalem: The role of family values and patterns, nationality, and religion. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78(3), 359–368.
- Berman, R. (2015). (Re) doing parent-child relationships in dual residence arrangements: Swedish children's narratives about changing relations post-separation. *Journal of Family Research*, Special Issue 10, 123-142.
- Berman, R. (2017). *Children's influence on dual-residence arrangements: Exploring decision-making practices* (under tryckning).
- Bessant, J., & Broadley, K. (2014). Saying and Doing - Child Protective Service and Participation in Decision-making. *International Journal of Children's Rights*, 22(4), 710-729.
- Bjerke, H. (2011). "It's the way they do it": Expressions of agency in child–adult relations at home and school'. *Children and Society*, 25(2), 93-103.
- Bolin, A., & Sorbring, E. (2014). *När många vill "hjälpa till": Barns och ungdomars erfarenheter av interprofessionellt samarbete inom den sociala barnvården*. (Rapport 2014:1). Trollhättan: Högskolan Väst.
- Bombi, A. S., Pastorelli, C., Bacchini, D., Di Giunta, L., Miranda, M. C., & Zelli, A. (2011). Attributions and Attitudes of Mothers and Fathers in Italy. *Parent Sci Pract*, 11(2-3), 129-141.
- Bonke, J. (2010). Children's housework: Are girls more active than boys? *Electronic International Journal of Time Use research*, 7(1), 1-16.
- Borgna, C., & Struffolino, E. (2017). Pushed or pulled? Girls and boys facing early school leaving risk in Italy. *Social Science Research* 61, 298-313.
- Bornstein, M.H. (Red.) (2002). *Handbook of parenting / Vol. 1 Children and parenting*. (2. uppl.) Mahwah, N.J.: Erlbaum.
- Bornstein, M. H. & Bradley R. H. (Red.) (2003). *Socioeconomic status, parenting, and child development*. [Elektronisk]: Mahwah, N.J. Lawrence Erlbaum.
- Bornstein, M. H., Hahn, C., Suwalsky, J., & Haynes, O. M. (2003). Socioeconomic status, parenting and child development: The Hollingshead Four-Factor Index of Social Status and the Socioeconomic Index of Occupations. I Bornstein, M. H. & Bradley R. H. (Red.), *Socio-economic status, parenting, and child development*. [Elektronisk] N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Bornstein, M. H. (2012). Cultural Approaches to Parenting. *Parent Sci Pract*, 12(2-3), 212-221.
- Bourdillon, M.F.C., Levison, D., Myers, W. E., & White, B. (2010). *Series in Childhood studies: Rights and Wrongs of Children's Work*. [Elektronisk]. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Bradley R. H. & Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annu. Rev. Psychol.*, 53, :371–399.

- Brannen, J. (1995). Young People and Their Contribution to Household Work. *Sociology*, 29(2):317-338.
- Brannen, J. (1999). Reconsidering Children and Childhood: Sociology and policy perspectives. I Silva, E. B., & Smart, C. (Red.), *The New Family?* London: Sage.
- Brinkman, B. G., Rabenstein, K. L., Rosen, L. A., & Zimmerman, T. S. (2012). Children's Gender Identity Development: The Dynamic Negotiation Process Between Conformity and Authenticity. *Youth & Society*, 46(6), 835-852.
- Briggs, S.R. & Check, J. M. (1986). The role of factor analysis in the development and evaluation of personality scales. *Journal of personality*, 54, 106-148.
- Browning, C. R., Gardner, M., Maimon, D., & Brooks-Gunn, J. (2014). Collective efficacy and the contingent consequences of exposure to life-threatening violence. *Dev Psychol*, 50(7), 878-1890.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Bumpus, M., Crouter, A. C., & McHale, S. M. (2001). Parental Autonomy Granting During Adolescence: Exploring Gender Differences in Context. *Developmental Psychology*, 37(2), 163-173.
- Chang, L., Chen, B. B., & Ji, L. Q. (2011). Attributions and Attitudes of Mothers and Fathers in China. *Parent Sci Pract*, 11(2-3), 102-115.
- Che, L.P., Goh, E. C., & Kuczynski, L. (2014). Oversized Loads: Child Parentification in Low-income Families and Underlying Parent-Child Dynamics. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 95(3), 204-212.
- Chen, B., Vansteenkiste, M., Beyers, W., Soenens, B., & Van Petegem, S. (2013). Autonomy in Family Decision Making for Chinese Adolescents: Disentangling the Dual Meaning of Autonomy. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(7), 118-1209.
- Cherney, I. D., & Shing, Y. L. (2008). Children's nurturance and self-determination rights: A cross-cultural perspective. *Journal of Social Issues*, 64(4), 835-856.
- Church, W. T., Jagers, J. W. & Taylor, J. K. (2012). Neighborhood, poverty, and negative behavior: An examination of differential association and social control theory. *Children and Youth Services Review*, 34(5), 1035-104.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. (2. uppl.) Hillsdale: L. Erlbaum Associates.
- Corsaro, W. A. (2005). *The sociology of childhood*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Craig, L., & Mullan, K. (2010). Parenthood, Gender and Work-Family Time in the United States, Australia, Italy, France, and Denmark. *Journal of Marriage and Family*, 72:1344 – 1361.
- Council of Europe (2007). *Parenting in contemporary Europe: a positive approach*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Coyne, I., & Gallagher, P. (2011). Participation in communication and decision-making: children and young people's experiences in a hospital setting. *J Clin Nurs*, 20(15-16), 2334-2343.

- Di Giunta, L., Tirado, L. M., & Marquez, L. A. (2011). Attributions and Attitudes of Mothers and Fathers in Colombia. *Parent Sci Pract*, 11(2-3), 116-128.
- Downey, D. B. (1995). When Bigger is not Better: Family Size, Parental Resources and Children's Educational Performance. *American Sociological Review*, 60(5), 746-761.
- Enders, C. K., & Tofighi, D. (2007). Centering Predictor Variables in Cross-Sectional Multilevel Models: A New Look at an Old Issue. *Psychological Methods*, 12(2), 121-138
- Engman, M. (2015). "And Then There Where Two": Why is the Unites States One of Only Two Countries in the World That Has Not Ratified the Convention on the Rights of the Child? *International Human Rights Law Journal* 1(1/4).
Tillgänglig: <http://via.library.depaul.edu/ihrlj/vol1/iss1/4/>
- Evans, R. & Becker, S. (2009). *Children caring for parents with HIV and AIDS: Global issues and policy responses*. Bristol: The Policy Press.
- Evans, R. (2010). Children's Caring Roles and Responsibilities within the Family in Africa. *Geography Compass* 4(10), 1477-1496
- Evertsson, M. (2006). The reproduction of gender: Housework and attitudes towards gender equality in the home among Swedish boys and girls. *British Journal of Sociology*, 57(3), 415-436.
- Fernqvist, S. (2013). *En erfarenhet rikare? En kvalitativ studie av barns strategier och barnfattigdomens villkor i välfärdsstaten*. Doktorsavhandling avd för Sociologi: Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-185346>
- Ferrar, K., Olds, T. S., & Walters, J. L., (2012). All the Stereotypes Confirmed: Differences in How Australian Boys and Girls Use Their Time. *Health Education & Behavior*, 39(5), 589-595.
- Franklin, A., & Sloper, P. (2009). Supporting the participation of disabled children and young people in decision-making. *Children & Society*, 23(1), 3-15.
- Fraser, N. (2003). *Den radikala fantasin: mellan omfördelning och erkännande*. Göteborg: Daidalos.
- Fuligni, A. J., Tseng, V., & Lam, M. (1999). Attitudes toward family obligations among American adolescents with Asian, Latin American, and European backgrounds. *Child Development*, 70(4), 1030-1044.
- Fuligni, A. J., & Zhang, W. (2004). Attitudes Toward Family Obligation Among Adolescents in Contemporary Urban and Rural China. *Child Development*, 74(1), 180 - 192.
- Fuligni, A. J. (2007). Family Obligation, College Enrollment and Emerging adulthood in Asian and Latin American Families. *Child Development Perspectives*, 1(2), 96 -100.
- Furness, S., & Gilligan, P. (2010). Social Work, Religion and Belief: Developing a Framework for Practice. *British Journal of Social Work* 40(7), 2185-2202.
- Gallagher, M. (2008). Foucault, Power and Participation. *The International Journal of Children's rights*, 16 (3), 395-406.

- Gallacher, L-A., & Gallagher, M. (2008) Methodological immaturity in Childhood research Thinking through "participatory methods". *Childhood*, 15(4): 499-516.
- Garbarino, J. (1993). Challenges we face in understanding children and war; a personal essay. *Child Abuse & Neglect*, 17(6), 787-793.
- Garbarino, J., & Ganzel, B. (2000) The Human ecology of early risk. I Shonkoff, J.P. & Meisels, S.J. (Red.) *Handbook of Early Childhood Intervention*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Giddens, A. (1979). *Central problems in social theory: action, structure and contradiction in social analysis*. Berkeley: University of California Press.
- Giddens, A. (1994). *Sociologi Volym 1*. Lund: Studentlitteratur.
- Gillis, J. (2009). Transitions to Modernity. I Qvortrup, J., Corsaro, W. A., & Honig, M.-S. (Red.). *Handbook of Childhood studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Godina, L. (2014). Religion and parenting: Ignored relationship? *Child & Family Social Work*, 19(4), 381-390.
- Gonzales, M., Gras, M. E., Malo, S., Navarro, D. Casas, F., & Aligue', M. (2015). Adolescent's perspectives on Their Participation in the Family Context and its relationship with their subjective Well-Being. *Child Indicators Research*, 8(1), 93-109.
- Graham, A., & Fitzgerald, R. (2010). Progressing children's participation: Exploring the potential of a dialogical turn. *Childhood*, 17(3), 343-359.
- Gran, B. K. (2010). Comparing children's rights: Introducing the Children's Rights Index. *International Journal of Children's Rights*, 18(1), 1-17.
- Griffin, K., Scheier, L.M., Botvin, G. J., Diaz, T., & Miller, N. (1999). Interpersonal aggression in urban minority youth: Mediators of perceived neighborhood, peer, and parental influences. *Journal of Community Psychology*, 27(3), 281-298.
- Gulløy, E., & Haraldsen, G. (2012). Spørreskjemaundersøkelser blant barn og ungdom. I Backe-Hansen & Frønes, I. (Red). *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Gurdal, S. (2015). *Children and Parents -Attributions, Attitudes and Agency*. (Doktorsavhandling Psykologiska Institutionen Göteborgs Universitet & Högskolan Väst). Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2077/39348>.
- Gurdal, S., Lansford, J.E., & Sorbring, E. (2015). Parental perceptions of children's agency: Parental warmth, school achievement and adjustment. *Early Child Development and Care*, 186(8), 1203-1211.
- Habashi, J., Wright, L., & Hathcoat, J. D. (2012). Patterns of Human Development Indicators Across Constitutional Analysis of Children's Rights to Protection, Provision, and Participation. *Social Indicators Research*, 105(1), 63-73.
- Hardway, C., & Fuligni, A. J. (2006). Dimensions of Family Connectedness Among Adolescents with Mexican, Chinese and European Backgrounds. *Dev Psychology*, 42(6), 1246-58.

- Harach, L. D., & Kuczynski, L. J. (2005). Construction and maintenance of parent-child relationships: Bidirectional contributions from the perspective of parents. *Infant and Child Development, 14*(4), 327-343.
- Hart, R. (1992). *Children's participation: from tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF.
- Hart, S., Pavlovic, Z., & Zeidner, M. (2001). The ISPA Cross-National Children's Rights Research Project. *School Psychology International, 22*(2), 99-129.
- Haugland B. S. M. (2006) "Barn som omsorgsgivere: Adaptiv versus destruktiv parentifisering". *Tidskriften for Norsk Psykologiforening, 43*(3), 211-20.
- Helwig, C.C., & Turiel, E. (2002). Civil liberties, autonomy and democracy: Children's perspectives. *International Journal of Law and Psychiatry, 25*, 253-270.
- Hendrick, H. (2009). The evolution of childhood in Western Europe c 1400-c.1750. I Qvortrup, C. H., Corsaro, W. A. & Honig, M. (Red.), *The Palgrave handbook of childhood studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Henrich, J., Heine, S. J., & Norenzayan, A. (2010). The weirdest people in the world? *Behavioral and Brain Sciences, 33*, 1-75.
- Henry, P., & Hamilton, K. (2012). The Inclusion of Children in Family Dispute Resolution in Australia: Balancing Welfare versus Rights Principles. *The International Journal of Children's Rights, 20*(4), 584-602.
- Honneth, A. (2003). *Erkännande: praktisk-filosofiska studier*. Göteborg: Daidalos.
- Hooper, L.M., Marotta, S.A., & Lanthier, R.P. (2007). Predictors of Growth and Distress Following Childhood Parentification: A Retrospective Exploratory Study. *Journal of Child and Family Studies, 17*(5), 693-705.
- Horgan, D., Forde, C., Parkes, A., & Martin, S. (2015). *Children and young people's experiences of participation in decision-making at home, in schools and in their communities*. Dublin: Department of Children and Youth Affairs.
Tillgänglig: <http://www.dcyia.ie>
- Horwath, J., & Lees, J. (2010). Assessing the Influence of Religious Beliefs and Practices on Parenting Capacity: The Challenges for Social Work Practitioners. *British Journal of Social Work, 40*(1), 82-99.
- Horwath, J., Lees, J., & Sidebotham, P. (2012). The influence of religion on adolescent family life in England: an explanatory study of the views of young people and parents. *Social Compass, 59*(2), 257-275.
- Humanium (2015). *Realizing Children's Rights Index*.
Tillgänglig: <https://www.humanium.org/en/>
- Hyvönen, U., & Alexanderson, K. (2014). *Barnen vill - vågar vi: barns och ungdomars brukarmedverkan i den social barnvården*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset
- Högskolan Väst (2007). *Etikprövning*. Diarenr 2007/100 B 22.
- ILO (2017) *Global Estimates of Child Labour*. Tillgänglig: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf

- Inglehart, R., & Baker, W. (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*, 2(1), 19-51.
- Ingoldsby, E., & Shaw, D. S. (2002). Neighborhood contextual factors and the onset and progression of early-starting antisocial pathways. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 5(1), 21–55.
- James, A. & Prout, A. (1997). *Constructing and reconstructing childhood : Contemporary issues in the sociological study of childhood*. (2. uppl.). London: Falmer.
- James, A., & James, A. L. (2004). *Constructing childhood: theory, policy, and social practice*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- James, A. (2007). Giving Voice to Children's Voices: Practices and Problems, Pitfalls and Potentials. *American Anthropologist*, 109(2), 261-272.
- James, A. (2009). Agency. I Qvortrup, C. H., Corsaro, W.A., & Honig, M. (Red.). *The Palgrave Handbook of childhood studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Jankowski, P. J., Hooper, L. M., Sandage, S. J., & Hannah, N. J., (2013). Parentification and mental health symptoms: mediator effects of perceived unfairness and differentiation of self. *Journal of Family Therapy*, 35(1), 43-65.
- Jensen, A-M. (2009). Pluralization of Family Forms. I Qvortrup, C. H., Corsaro, W. A. & Honig, M. (Red.). *The Palgrave handbook of Childhood studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Jensen, T. (2012). Intervjuer med barn och unge i spesielt vanskelige livssituasjoner-kan vi snakke med barn om allt? I Backe-Hansen, E., & Frønes, I. (Red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Järkestig Berggren, U., Magnusson, L., & Hansson, E. (Red.), (2015). *Att se barn som anhöriga: Om beroende i relationer, interventioner och omsorgsansvar*. Kalmar: Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka)
- Kâğıtçıbaşı, Ç. (2002). Cross-cultural perspectives on family change. I Liljeström, R. & Ozdalga, E. (Red.), *Autonomy and dependence in the family: Turkey and Sweden in critical perspective*. [Elektronisk]: Istanbul: Swedish Research Institute in Istanbul
- Kids online (2015). *Kids online*: [http://eprints.lse.ac.uk/30130/1/Kids_online_introduction_\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/30130/1/Kids_online_introduction_(LSERO).pdf). Hämtat: 2015-05-16
- Kjørholt, A. (2002). Small is powerful discourses on "children and participation" in Norway. *Childhood*, 9(1), 63-82.
- Kohen, D. E., Leventhal, T., Dahinten, V. S., & McIntosh, C. N. (2008). Neighborhood Disadvantage: Pathways of Effects for Young Children. *Child Development*, 79(1), 156-169.
- Kosher, H., & Ben-Arieh, A. (2017). What children think about their rights and their well-being: A cross-national comparison? *Am J Orthopsychiatry*, 87(3), 256 - 273.

- Kuczynski, L., Harach, L., & Bernardini, S.C. (1999). Psychology's Child meets Sociology's Child: Agency, power and influence in parent-child relations. I Shehan, C. (Red.), *Through the eyes of the child: Re-visioning children as active agents of family life*. Stanford, CT: JAI.
- Kuczynski, L., & De Mol, J. (2015). Dialectical Models of Socialization. I Overton, W.F., Molenaar, P.C. & Lerner, R.M. (Red.), *Handbook of child psychology and developmental science* (7. uppl.). Hoboken: John Wiley & Sons.
- Kümpel Nørgaard, M., Bruns, K., Haudrup Christensen, P., & Romero Mikkelsen, M. (2007). Children's influence on and participation in the family decision process during food buying. *Young Consumers*, 8(3), 197-216
- Lam, S. F., Jimerson, S., Kikas, E., Cefai, C., Veiga, F. H., Nelson, B., . . . Zollneritsch, J. (2012). Do girls and boys perceive themselves as equally engaged in school? The results of an international study from 12 countries. *Journal of School Psychology*, 50(1), 77-94.
- Lange, A., & Mierendorff, J. (2011). Method and Methodology in Childhood research. I Qvortrup, J., Corsaro, W. A., & Honig, M-S. (Red.), *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. London: Palgrave.
- Lansdown, G. (2010). The realisation of children's participation rights: critical reflections. I Percy-Smith, B., & Thomas, N. (Red.), *A handbook of Children and Young People's Participation*. London, New York: Routledge.
- Lansford, J. E., Chang, L., Dodge, K. A., Malone, P.S., Oburu, P., Palmerus, K., ... Quinn, N. (2005). Physical Discipline and Children's Adjustment: Cultural Normativeness as a Moderator. *Child Development*, 76(6), 1234-1246.
- Lansford, J.E., & Bornstein, M. H. (2011). Parenting Attributions and Attitudes in Diverse Cultural Contexts: Introduction to the Special Issue. *Parenting*, 11(2-3), 87-101.
- Lansford, J. E., Bornstein, M. H., Dodge, K. A., Skinner, A. T., Putnick, D. L., & Deater-Deckard, K. (2011). Attributions and Attitudes of Mothers and Fathers in the United States. *Parent Sci Pract*, 11(2-3), 199-213.
- Lansford, J. E., Godwin, J., Uribe Tirado, L. M., Zelli, A., Al-Hassan, S. M., Bacchini, D., ... Alampay, L. P. (2015). Individual, Family, and Culture Level Contributions to Child Physical Abuse and Neglect: A Longitudinal Study in Nine Countries. *Development and Psychopathology*, 27(4), 1417-1428.
- Lansford, J. E., Godwin, J., Al-Hassan, S. M., Bacchini, D., Bombi, A. S., Bornstein, M. H., ... Zelli, A. (2017). Longitudinal associations between parenting and youth adjustment in twelve cultural groups: Cultural normativeness of parenting as a moderator. (Under tryckning i *Developmental Psychology*).
- Lees, J., & Horwath, J. (2009). 'Religious Parents... Just Want the Best for Their Kids': Young People's Perspectives on the Influence of Religious Beliefs on Parenting. *Children & Society*, 23(3), 162-175.
- Liebel, M. (2015). Protecting the Rights of Working Children instead of Banning Child Labour. *International Journal of Children's Rights*, 23(3), 529-547

- Liljeström, R. & Ozdalga, E. (Red.) (2002). *Autonomy and dependence in the family: Turkey and Sweden in critical perspective*. Istanbul: Swedish Research Institute in Istanbul.
- Loseke, D. R. (2013). *Methodological thinking: basic principles of social research design*. Thousand Oaks, Calif: SAGE Publications.
- Maas, C. J. M., & Hox, J. J. (2005). Sufficient Sample Sizes for Multilevel Modeling. *Methodology*, 1(3), 86-92.
- Maguire-Jack, K., & Wang, X. (2016). Pathways from neighborhood to neglect: The mediating effects of social support and parenting stress. *Children and Youth Services Review*, 66, 28-34.
- Mahoney, A., Pargament, K. I., Tarakeshwar, N. & Swank, A. B. (2001). Religion in the home in the 1980s and 1990s: a metaanalytic review and conceptual analysis of links between religion, marriage and parenting. *Journal of Family Psychology*, 15, 559–596.
- Mahoney, A. (2010). Religion in families 1999 to 2009: A relational spirituality framework. *Journal of Marriage and Family*, 72(4), 805-827.
- Malone, K., & Hartung, C. (2010). Challenges of participatory practice with children. I Percy-Smith, B. & Thomas, N. (Red.), *A handbook of children and young people's participation perspectives from theory and practice*. London: Routledge
- Mason, J., Bolzan, N. (2010). Questioning Understandings of children's participation. I Percy-Smith, B. & Thomas, N. (Red.), *A handbook of children's participation- Perspectives from theory and practice*. London & New York: Routledge.
- Mayall, B. (2001). Understanding Childhoods: a London study. I Alanen, L. & Mayall, B. (Red.), *Conceptualizing child-adult relations*. London: Routledge.
- Mayall, B. (2002). *Towards a sociology for childhood : thinking from children's lives*. Buckingham: Open University Press.
- McHale, S. M., Updegraff, K. A., & Whiteman, S.D. (2012). Sibling Relationships and Influences in Childhood and Adolescence. *Journal of Marriage and Family*, 74(5), 913-930.
- McKendrick, J. (2009). Localities: A Holistic Frame of Reference for Appraising Social Justice in Children's Lives. I Qvortrup, C. H., Corsaro, W. A. & Honig, M. (Red.). *The Palgrave handbook of Childhood studies*. London: Palgrave.
- McMahon, T. J., & Luthar, S. S. (2007). Defining characteristics and potential consequences of caretaking burden among children living in urban poverty. *Am Journal of Orthopsychiatry*, 77(2), 267-281.
- Molin, M. (2004). *Att vara i särklass: om delaktighet och utanförskap i gymnasiesärskolan*. Doktorsavhandling (the Swedish Institute for Disability Research, ISSN 1650-1128; 11). Linköping: Linköping University Electronic Press. Tillgänglig: urn=urn:nbn:se:liu:diva-5029

- Molnar, B. E., Goerge, R. M., Gilsanz, P., Hill, A., Subramanian, S. V., Holton, J. K., ...Beardslee, W. R. (2016). Neighborhood-level social processes and substantiated cases of child maltreatment. *Child Abuse Negl*, 51, 41-53.
- Moore, L., & Kirk, S. (2010). A literature review of children's and young people's participation in decisions relating to health care. *J Clin Nurs*, 19(15-16), 2215-2225.
- Morgan, D. H. J. (1996). *Family connections: an introduction to family studies*. Cambridge: Polity Press.
- Moses, S. (2008). Children and Participation in South Africa: An Overview. *The International Journal of Children's Rights*, 16(3), 327-342.
- National Economic Development Authority. (2010). *Philippines press report on the millennium development goals*. http://www.neda.gov.ph/econreports_dbs/MDGs/default.asp
- Nationalencyklopedin (2014). *Delaktighet*. <http://www.ne.se.ezproxy.server.hv.se> hämtad: 2014-10 15.
- Nationellt kompetenscentrum anhöriga (2015). *Barn som anhöriga*. Tillgänglig: <http://www.anhoriga.se/anhorigomraden/barn-som-anhoriga/>. Hämtad februari 2015
- Nordenfors, M., Melander, C. & Danebäck, K. (2014). *Unga omsorgsgivare i Sverige*. (Barn som anhöriga Nka rapport 2014:5). Nka, Linnéuniversitetet; webbversion. Tillgänglig: http://www.anhoriga.se/Global/BSA/Dokument/Rapporter_kunskaps%C3%B6versikter/nka_BSA_Rapport_2014-5_webb.pdf. Hämtat: 2017-08-31
- Näsman, E. (2012). Varför särskilt om barn? I Backe-Hansen, E., & Frønes, I. *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Oburu, P. O. (2011). Attributions and Attitudes of Mothers and Fathers in Kenya. *Parent Sci Pract*, 11(2-3), 152-162.
- OECD, (2015). *Uppgifter om ökad ojämlikhet i Sverige*. Tillgänglig: <http://www.oecd.org/sweden/> Hämtat: 2015-10-19
- Okabe, M. (2016). Gender-preferential intergenerational patterns in primary educational attainment: An econometric approach to a case in rural Mindanao, the Philippines. *International Journal of Educational Development*, 46, 125-142.
- O'Neil, R. Parke, R. D., & McDowell, D.J. (2001). Objective and subjective features of children's neighborhoods: Relations to parental regulatory strategies and children's social competence. *Applied Developmental Psychology*, 22(2), 135-155.
- Outley, C. W., & Floyd, M. F. (2010). The Home They Live In: Inner City Children's Views on the Influence of Parenting Strategies on Their Leisure Behavior. *Leisure Sciences*, 24(2), 161-179.
- Overton, W.F., Molenaar, P.C., & Lerner, R.M. (red.) (2015). *Handbook of child psychology and developmental science. Vol. 1, Theory and method*. (7. uppl.) Hoboken: John Wiley & Sons.
- Pallant, J. (2013). *SPSS survival manual: a step by step guide to data analysis using IBM SPSS*. (5. uppl.) Maidenhead: McGraw-Hill.

- Park, H., & Lau, A. S. (2016). Socioeconomic Status and Parenting Priorities: Child Independence and Obedience Around the world. *Journal of Marriage and Family*, 28(1), 43-59.
- Peña, E. D. (2007). Lost in translation: Methodological considerations in cross-cultural research. *Child Development*, 78(4), 1255–1264.
- Pew Research Center (2012). *Global Religious Landscape*. Tillgänglig: <http://www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-exec/> Hämtat: Oktober 2015
- Percy-Smith, B., & Thomas, N. (Red). (2010). *A handbook of children and young people's participation perspectives from theory and practice*. London: Routledge
- Persson, S. (2009). *Adolescents' role in democratic "parenting"*. Doktorsavhandling. Akademin för juridik, psykologi och socialt arbete. Örebro: Örebro Universitet.
- Peterson-Badali, M., & Ruck, M. (2008). Studying Children's Perspectives on Self-Determination and Nurturance Rights: Issues and Challenges. *Journal of Social Issues*, 64(4), 749-769.
- Phillips, R. L., Olds, T., Boshoff, K., & Lane, A. E. (2013). Measuring activity and participation in children and adolescents with disabilities: a literature review of available instruments. *Aust Occup Ther J*, 60(4), 288-300.
- Powell, M., & Smith, A.B. (2009). Children's participation rights in research. *Childhood*, 16(1), 124-142.
- Prout, A. (2000). Children's Participation: Control and Self-realisation in British Late Modernity. *Children & Society*, 14(4), 304-315.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R.D. (2015). *Our kids: the American dream in crisis*. (1:a pocketuppl. 2016). New York: Simon & Schuster paperbacks.
- Qvortrup, J. (2009). Childhood as a Structural Form. I Qvortrup, J., Corsaro, W. A., & Honig, M. (Red.), *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Qvortrup, J., Corsaro, W. A., & Honig, M. (red.) (2009). *The Palgrave handbook of childhood studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Redmond, G. (2008). *Children's Perspectives on Economic Adversity: A Review of the Literature*. UNICEF: Innocente Research Centre. Tillgänglig: http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/idp_2008_01.pdf. Hämtat: 2015-09-17
- Regeringen (2007). *Regeringens proposition 2007/08:44 Vissa etikprövningsfrågor m.m.* Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/49b72a/contentassets/1b9daef38a27443f8e8098b399ff07aa/vissa-etikprovningssfragor-m.m.-prop.-20070844>
- Reynaert, D., Bouverne-de-Bie, M., & Vandeveldel, S. (2009). A Review of Children's Rights Literature since the Adoption of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Childhood*, 16(4), 518-534

- Richter, R., & Zartler, U. (2011). Children participating in family decisions. *Revista de Cercetare și Intervenție Socială*, 32, 7-24.
- Rohner, R. P., & Khaleque, A. (Red.). (2005). *Handbook for the study of parental acceptance and rejection*. (4. uppl). Storrs, CT: University of Connecticut.
- Rohner, R. P. (2005). Parental Acceptance-Rejection/Control Questionnaire (PARQ/Control): Test manual. I Rohner, R. P., & Khaleque, A. (Red.), *Handbook for the study of parental acceptance and rejection*. (4. uppl). Storrs, CT: University of Connecticut.
- Roose, R., & De Bie, M. (2008). Children's rights: a challenge for social work. *International Social Work*, 51(1), 37-46.
- Russel, M., Harris, B., & Gockel, A. (2008). Parenting in poverty; perspectives of high-risk parents. *Journal of children and poverty*, 14(1), 83-98.
- Salonen, T. (2013). *Barnfattigdom i Sverige årsrapport 2013: Rädda Barnen*.
- Sampson, R. J., Morenoff, J. D., & Gannon-Rowley, T. (2002). Assessing "Neighborhood Effects": Social Processes and New Directions in Research. *Annual Review of Sociology*, 28(1), 443-448.
- Sandbæk, M. (2009). Family Income and Children's Perception of Paternal Support and Monitoring. *Social Policy and Society*, 8(4), 515-526.
- SCB (2017). *Barns hushållssysslor (barn 10-18 år från år 2010)*. Tillgänglig: <http://www.statistikdatabasen.scb.se>. Hämtat: Maj, 2017.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15(2), 107-117.
- Shonkoff, J. P., & Meisels, S.J. (Red.) (2000). *Handbook of Early Childhood Intervention*. Cambridge: Cambridge University Press
- SIDA (2017). *Om fattigdom*. <http://www.sida.se/Svenska/sa-arbetar-vi/Detta-ar-svenskt-bistand/om-fattigdom/>. Hämtat: 2017-12-20
- Silva, E. B., & Smart, C. (Red.) (1999). *The new family?* London: Sage.
- Skinner, A., Bacchini, D., Lansford, J., Godwin, J., Sorbring, Tapanya, S., ... Pastorelli, C. (2014). Neighborhood Danger, Parental Monitoring, Harsh Parenting, and Child Aggression in Nine Countries. *Societies*, 4(1), 46-67.
- Skoog, V. (2013). Barns upplevelser av instabil samhällsvård. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 1, 35-52.
- Skovdal, M. & Ogutu, V. (2009). "I washed and fed my mother before going to school": understanding the psychosocial wellbeing of children providing chronic care for adults affected by HIV/AIDS in Western Kenya. *Globalization and Health* 5(8). [Elektronisk] tillgänglig: <http://www.globalizationandhealth.com/content/5/1/8>.
- Smart, C. (2003). New Perspectives on Childhood and Divorce: an introduction. *Childhood: A global journal of child research*, 10(2), 123-129.

- Smetana, J. G., Campione-Barr, N., & Daddis, C. (2004). Longitudinal Development of Family Decision Making: Defining Healthy Behavioral Autonomy for Middle-Class African American Adolescents. *Child Development, 75*(5), 1418-1434.
- Smetana, J. G., Metzger, A., Gettman, D. C., & Campione-Barr, N. (2006). Disclosure and Secrecy in Adolescent –Parent Relationships. *Child Development, 77*(1), 201-217.
- Smith, A. B. (2002). Interpreting and supporting participation rights: Contributions from sociocultural perspective. *International Journal of Children's Rights, 10*(1), 73-88.
- Smith, A. B. (2007). Children and Young People's Participation Rights in Education. *International Journal of Children's Rights, 1*(5), 147–164.
- Sohlberg A. (1997). Negotiating childhood: changing constructions of age for Norwegian children. I James, A., & Prout, A. (Red.). *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. Falmer Press: London/Washington
- Sorbring, E. (2005). *Girls' and Boys' Views of Conflicts with Parents*. (Doktorsavhandling, Department of Psychology). Göteborgs Universitet: Göteborg.
Tillgänglig: http://discover.hv.se/iii/encore/record/C__Rb1033925
- Sorbring, E. (2009). *The Child as an Active Agent in Conflict Situations*. (Forskningsrapport 2009:01), Högskolan Väst: Trollhättan.
- Sorbring, E., & Gurdal, S. (2011). Attributions and Attitudes of Mothers and Fathers in Sweden. *Parent Sci Pract, 11* (2-3), 177-189.
- Spilisbury, J. (2005). 'we don't really get to go out in the front yard'—children's home range and neighborhood violence. *Children's Geographies, 3*(1), 79-99.
- Spilisbury, J. C., Korbin, J.E., & Coulton, C. J. (2012). "Subjective" and "Objective" Views of Neighborhood Danger & Well-Being: The Importance of Multiple Perspectives and Mixed Methods. *Child Indicators Research, 5*(3), 469-482.
- Steelman, L C., Powell, B., Werum, R. & Carter, S. (2002). Reconsidering the effects of sibling configuration: Recent advances and challenges. *Annual review of Sociology, 28*, 243-269.
- Stern, R. (2006). *The Child's Right to Participation : Reality or Rhetoric?* Doktorsavhandling. Department of Law, Uppsala University: Uppsala.
Tillgänglig: (<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-7083>)
- Stewart, K., & Cooper, K. (2013). Does money affect children's outcomes? A review of evidence on casual links. *The London School of Economics and Political Science*.
http://www.unicef.org/socialpolicy/files/CPI_October_2013.pdf. Hämtat: Sept. 2015
- Stier, J. (2009). *Kulturmöten: en introduktion till interkulturella studier*. (2. uppl) Lund: Studentlitteratur.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. (6. uppl.) Boston, [Mass.]: Pearson.
- Tapanya, S. (2011). Attributions and Attitudes of Mothers and Fathers in Thailand. *Parent Sci Pract, 11* (2-3), 190-198.

- Taylor, C. (1999). *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. (2., rev. uppl.) Göteborg: Daidalos.
- Taylor, M., & Percy-Smith, B. (2008). Children's Participation: Learning from and for Community Development. *The International Journal of Children's Rights*, 16 (3), 379-394.
- Therborn, G. (2004). *Between sex and power: family in the world, 1900-2000*. London: Routledge.
- Theis, J. (2010). Children as active citizens: an agenda for children's civil rights and civic engagement i Percy-Smith, B., & Thomas, N. (Red), *A handbook of children and young people's participation perspectives from theory and practice*. London:Routledge
- Thorod, A. B. (2006). *En normal barndom? Föräldrastrategier för å skjerme barn fra konsekvenser av å leve med lav inntekt*. Oslo: NOVA.
- Tisdall, E., Kay M., & Punch, S. (2012) Not so 'new'? Looking critically at childhood studies. *Children's Geographies*, 10(3): 249-264.
- Tomanovic', S. (2003). Negotiating children's participation and autonomy within families. *Journal of Children's Rights*, 11(1), 51-71.
- Twum-Danso, A. (2009). Reciprocity, Respect and Responsibility: The 3R Underlying Parent-Child Relationships in Ghana and the Implications for Children's Rights. *The International Journal of Children's Rights*, 17(3), 415-432.
- UNICEF (2003). *The State of the Worlds Children - Child participation*. New York; UNICEF. <http://www.unicef.org/sowc03/contents/childparticipation.html>. Hämtat: 2013-04-13
- UNICEF, (2005) *The State of the Worlds Children- Childhood under threat*. <http://www.unicef.org/sowc05/english/povertyissue.html>. Hämtat: 2015-09-23
- UNICEF (2007) *The State of the World's Children-Woman and Children. The Double Dividend of Gender Equality*. https://www.unicef.org/publications/files/The_State_of_the_Worlds_Children_2007_e.pdf. Hämtat: Sept. 2014.
- UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.
- UNICEF (2015a). *Sydsudan har ratificerat barnkonventionen*. <https://blog.unicef.se/sydsudan-har-ratificerat-barnkonventionen/>. Hämtat: 2015-05-06.
- UNICEF (2015b). *Child protection from violence, exploitation and abuse* http://www.unicef.org/protection/57929_58008.html. Hämtat: 2015-10-19
- UNICEF (2016). *Child labour*. <http://data.unicef.org/childprotection/childlabour.html>. Hämtat: Maj 2016.
- UNICEF, Sverige (2017). *Gatubarn*. [Unicef.se/fakta/gatubarn](http://unicef.se/fakta/gatubarn) United Nations Children's Fund. (2011). *The state of the world's children 2011*. <http://www.unicef.org/sowc201>. Hämtat: Oktober, 2015

- United Nations (2014). *World Population Prospects*. <http://esa.un.org/wpp/>
Hämtat: 2014-06-03
- United Nations (2015). *Human Development Report*. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>. Hämtat: 2015-10-19
- United Nations (2016). *Gender Inequality Index*. <http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii>. Hämtat: 2017-06-15
- United Nations (2017). *Human Development Report Map*. <http://hdr.undp.org/en/countries>. Hämtat: 2017-09-01
- Van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W. M., & Bunders-Aelen, J. F. G. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child and Family Social Work*, 20(2), 129–138.
- Vandenbroeck, M. & Bouverne-De Bie, M. (2006) 'Children's Agency and Educational Norms: A Tense Negotiation', *Childhood* 13(1): 127–43.
- Vetenskapsrådet (2015). *Etiska principer*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>. Hämtad: 2015-10-19.
- Vis, S. A., Strandbu, A., Holtan, A., & Thomas, N. (2011). Participation and health – a research review of child participation in planning and decision-making. *Child & Family Social Work*, 16(3), 325-335.
- Vygotskij. (1978). *Mind in society: the development of higher psychological processes*. Cambridge, Mass.: Harvard U.P.
- Walker, S.P., Wachs, T. D., Meeks Gardner, J., Lozoff, B., Wasserman G.A., Pollitt, E., & Carter, J. A. (2007). Child development: Risk factors for adverse outcomes in developing countries. *The Lancet*, 369(9556), 145-157.
- Weisner, T. S. (2001). Children investing in Their Families: The Importance of Child Obligation in Successful Development. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 94, 77-83.
- Wells, K. (2009). *Childhood in a global perspective*. Cambridge: Polity Press.
- WHO. (2016). *Helsingforsdeklarationen etiska principer om medicinsk forskning på människor*. <http://www.who.int/bulletin/archives/79%284%29373.pdf>
- Willenberg, I. A., Ruck, M. D., & Tenenbaum, H. R. (2014). 'It's not like in Apartheid'. *The International Journal of Children's Rights*, 22(3), 446-466.
- Woodhead, M. (2009). Child Development and the Development of Childhood. I Qvortrup, J., Corsaro, W. A., & Honig, M.-S. (Red.), *Palgrave Handbook of Childhood studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- World Value Survey (2015).. Hämtat: Maj, 2016.
- Wray-Lake, L., Crouter, A. C., & McHale, S. M. (2010). Developmental Patterns in Decision-Making Autonomy across Middle Childhood and Adolescence. European American Parent's perspectives. *Child Development*, 81(2), 636-651.
- Wyness, M. (2012). Children's participation and intergenerational dialogue: Bringing adults back into the analysis. *Childhood*, 20(4), 429-442.

- Wyness, M. (2013). Global standards and deficit childhoods: the contested meaning of children's participation. *Children's Geographies*, 11(3), 340-353.
- Yahirun, J.J., Perreira, K. M., & Fuligni, A.J. (2015). Family Obligation Across Contexts: Hispanic youth in North Carolina and Southern California. *Journal of Family issues*, 30(10), 1296-1323.
- Yuk King Lau (2006). Nonresidential Fathering and Nonresidential Mothering in a Chinese Context *The American Journal of Family Therapy*, 34(4), 373–394.
- Zeihner, H. (2009). Institutionalization as a Secular Trend. In Qvortrup, J., Corsaro, W. A., & Honig, M.-S. (Eds.), *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Öhrn, E., Lundahl, L., & Beach, D. (Eds.). (2011). *Young people's influence and democratic education: ethnographic studies in upper secondary schools*. London: Tufnell Press.

Appendix A - Intervjufrågor

A 1. Frågor om delaktighet i beslutsfattande

1. Mina föräldrar betonar att alla familjemedlemmar bör få säga sitt, när vi bestämmer något i familjen.
 2. Mina föräldrar uppmanar mig till att tänka oberoende.
 3. Mina föräldrar låter mig planera själv för sådant som jag vill göra.
 4. Mina föräldrar säger att det är viktigt att jag för fram mina idéer även om andra inte gillar dem.
 5. Min mamma/pappa ger mig inte uppmärksamhet (omv)
 6. Min mamma/pappa gör det enkelt för mig att anförtro mig till henne/honom.
 7. Min mamma/pappa är för upptagen för att besvara mina frågor.(omv)
 8. Min mamma/pappa är verkligen intresserad av vad jag gör.
 9. Min mamma/pappa uppmärksammar inte mig när jag frågar om hjälp.(omv)
 10. Min mamma/pappa ger mig mycket uppmärksamhet.
 11. Min mamma/pappa låter mig få veta att det jag gör är viktigt.
 12. Min mamma/pappa bryr sig om vad jag tycker och uppmuntrar mig att prata om det.
 13. Min mamma/pappa ger mig ingen uppmärksamhet så länge jag inte gör något som stör henne/honom (omv)
-

Not 1. Påstående 1-4 kommer från instrumentet; Parental Involvement and Psychological Autonomy Granting (PCAG). Svartalternativen går från (1)håller absolut inte med till (4) håller absolut med.

Not 2. Påstående 5-13 kommer från barnversionen av instrumentet "Parents Behaviour" (CVF/CVMROH). Där svartalternativen går från (1) aldrig eller nästan aldrig till (4) varje dag.

Not 3. Fråga 5,7,9 och 13 är i analysen vända så att resultatet tolkas som att ju högre värden desto mer delaktiga känner sig barnen i beslutsprocesser

A 2. Frågor om förväntad delaktighet i aktiviteter

1. Spendera tid med dina mor- och farföräldrar, kusiner, mosttrar/fastrar och morbröder/farbröder.
2. Spendera tid med din familj hemma.
3. Göra ärenden som familjen behöver få gjort.
4. Hjälpa dina bröder eller systrar med deras läxor.
5. Spendera semester med din familj.
6. Hjälpa till i huset.
7. Tillbringa tid med din familj på helgerna.
8. Hjälpa till att ta hand om dina bröder eller systrar.
9. Äta måltider tillsammans med din familj.
10. Hjälpa till att ta hand om dina mor- och farföräldrar.
11. Göra saker tillsammans med dina bröder eller systrar.

Not. Barnen har besvarat uppmaningen; Vänligen värdera hur ofta du förväntas att göra följande. På en skala från 1 = nästan aldrig till 5 = nästan alltid.

A 3. Trygghet i grannskapet

1. Mitt bostadsområde är ett trevligt ställe att bo på
2. Många i mitt område är vänliga och hjälpsamma
3. Barn som växer upp i mitt område har stora chanser att växa upp och bli framgångsrika
4. Jag känner mig rädd i mitt bostadsområde
5. Många barn i mitt område hamnar i trubbel
6. Det finns mycket droger och gäng i mitt område
7. Mitt område är ett farligt ställe att bo på

Not 1. Frågorna är från PAC-instrumentet "Neighborhood danger", som kan härledas till (Griffin et al. 1999; O'Neil, Parke, & McDowell, 2001)

Not 2. Barnen har fått ta ställning till om påståendet; stämmer aldrig eller nästan aldrig (0), stämmer ibland (1), stämmer ofta (2), stämmer alltid eller nästan alltid (3).

Not 3. Frågorna 4-7 har vänts i analysen vilket innebär att högre värden på alla frågor tolkas som högre upplevelse av trygghet.

Appendix B - Tabeller

Tabell B1. Bivariata korrelationskoefficienter mellan de oberoende variablerna

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
A. Kön	1									
B. Fostrare	-.01	1								
C. Barn	.03	.12***	1							
D. M utb.	.02	.10***	-.15***	1						
E. P utb.	.03	.06*	-.17***	.75***	1					
F. Inkomst	.01	.10***	-.19***	.55***	.54***	1				
G. Religion	.02	.21***	.22***	-.07**	-.07*	-.17***	1			
H. Trygghet	.01	-.08**	-.11***	.16***	.14***	.22***	-.13***	1		
I. GII	-.02	-.27***	-.22***	-.16***	-.17***	-.02	-.52***	.04	1	
J. RCRI	-.05	-.23***	.08**	-.30***	-.38***	-.23***	-.27***	.01	.73***	1

A = barnets kön/flicka

B = antal vuxna som ansvarar för barnets fostran

C = antal hemmavarande barn i familjen

D = mammas utbildning i antal år

E = pappas utbildning i antal år

F = familjens inkomst i 10 nivåer

G = vikten av religion för föräldrskapet 1-5

H = barnens upplevelser av trygghet i grannskapet 0-3

I = grad av jämlikhet i landet 0-1

J = realisering av barns rättigheter 1-10

Tabell B2. Medelvärden, antal n och bivariata korrelationer Spearmans Rho mellan delaktighet i beslutsfattande och delaktighet i aktiviteter.

	Summavariabel Beslut $M =$		Summavariabel Aktivitet $M =$	Korrelation mellan Aktivitet och Beslut	
	Mamma	Pappa		Mamma	Pappa
Alla	3,40	3,36	3,72	.29***	.25***
$N =$	1241	1177	1090	1051	1005
Colombia-Medellin	3,55	3,48	3,92	.14	.10
$n =$	100	99	77	77	77
Filippinerna-Manilla	3,27	3,17	3,83	.39***	.34***
$n =$	102	87	99	99	85
Italien-Neapel	3,42	3,36	3,90	.38***	.27*
$n =$	94	91	74	74	73
Italien-Rom	3,44	3,35	3,80	.36**	.44***
$n =$	98	92	71	70	67
Jordanien-Zarqa	3,39	3,29	3,96	.23*	.22*
$n =$	102	101	109	99	99
Kenya-Kisumu	2,87	2,81	3,44	-.10	-.07
$n =$	91	93	95	91	93
Kina-Jinan	3,42	3,40	3,50	.41***	.28**
$n =$	114	114	114	114	114
Kina-Shanghai	3,42	3,39	3,42	.35***	.38***
$n =$	95	94	97	92	91
Sverige-Trollhättan	3,52	3,51	3,44	.13	-.01
$n =$	95	89	32	31	31
Thailand-Chiang Mai	3,40	3,39	3,56	.33**	.43***
$n =$	98	91	88	86	81
USA AA-Durham	3,55	3,59	3,92	.36**	.37***
$n =$	83	68	80	72	58
USA EA-Durham	3,61	3,58	3,70	.25***	.14
$n =$	95	90	88	84	80
USA LA-Durham	3,38	3,38	3,90	.16	.10
$n =$	74	68	66	62	56